

DENGE

SİYASAL KÜLTÜREL DERGİ

Türkiye’de Kürt Sorununun Çözümünde Federal Çözüm Biçimi Olanaklı Ve Gereklidir

Mesud TEK

Nevzat TEKER

AV.Hasan DAĞTEKİN

Ali Haydar KOÇ

Yılmaz ÇAMLIBEL

Munzur ÇEM

10 Günlük Bir Dersim Gezisi

Röportaj;

Kejé BÊMAL

“Ben çocuklarımı kurban ya da
katil olsunlar diye yetiştirmedim”

DENG

SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık Ticaret
Limited Şirketi Adına
Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ömer MAVLAY

Yayına Hazırlayan
Zafer KORKMAZ

YAZIŞMA ADRESİ

Kurtismailpaşa 5. Sok. Fırat 5 Apt.
Kat:1 No:2
Ofis/DİYARBAKIR
Tel: (0412) 223 89 23
Faks: (0412) 223 89 23
E-mail: kovaradeng@mynet.com

BASKI

Zekisan Ofset
Tel: (0412) 226 71 73 - Diyarbakır

ISSN: 1302-7964

TEMSİLCİLİKLER

İSTANBUL

Rasim Paşa Mah.
Mühendis Sarı Ali Sok.
No: 3 Kat 2
Kadıköy-İSTANBUL
Tel: 0(216) 346 40 05

HEWLÊR

Tel: 009647504456108

ALMANYA

Postfach: 131831, 4245
Wuppertal/ALMANYA
Faks: 00-49-202-9743594
E-mail: demanu.almanya@yahoo.de

Kapak FOTO: Kejë Bémal

İçindekiler

Naverok

Merhaba.....2

Mesut TEK

İmralı ve Oslo Süreçleri ve
“Devrimci Halk Savaşına” dair.....3

Nevzat TEKER

Patinaj Yapmanın Anlamı Yok 15-17

Av. Hasan DAĞTEKİN

Türkiye’de Kürt Sorununun Çözümünde
Federal Çözüm Biçimi
Olanaklı Ve Gereklidir.....18-32

Ali Haydar KOÇ

Kürdistan’da Sömürgeciliğin Meşrulaştırılmasına
Bir Örnek: Sadabad Paketi-1937 33-41

Yılmaz ÇAMLIMBEL

Kürt Sorunu Üzerine Bazı Belirlemeler.....42-66

Munzur ÇEM

10 Günlük Bir Dersim Gezisi.....67-88

Kejë BÊMAL

Röportaj;

“Ben çocuklarımı kurban ya da
katil olsunlar diye yetiştirmedim”.....89-114

Merhaba,

Son aylar da, ne yazık ki şiddet, kan ve öfke dolu geçti.

Suriye’de tırmanan iç savaş görüntülerine Kuzey Kürdistan’da yükselen şiddet dalgası eşlik etti.

Kürt meselesinin çözümüne yönelik olumlu adımların atılmasını bekleyen Türk ve Kürt kamuoyu bir kez daha tırmanan şiddetin kan ve barut kokan havasını solumak zorunda bırakıldı.

Son aylara, AK Parti hükümetini yıkmayı stratejik hedef olarak belirleyen PKK’nin “alan hâkimiyeti” söylemleri, resmen üstlenmesi de Antep’te patlattığı bomba, CHP Dersim Milletvekili Hüseyin Aygün’ün yanı sıra çok sayıda yerel siyasetçinin kaçırılması, ağırlıklı olarak Şemdinli kırsalında devam eden sert ve kanlı çatışmalar damgasını vurdu.

Devlet sözcüleri operasyonda 500 dolayında PKK linin öldürüldüğünü söylerken. PKK çatışmalarda öldürdüğü askerlerin kamuoyundan gizlendiğini ifade ediyor ve en az 150 askerin öldürüldüğünü belirtiyor.

Tırmanan şiddet dalgası legal demokratik alanı etkisizleştirirken, BDP milletvekillerinin, Şemdinli’de silahlı PKK militanlarıyla “**tesadüfen**” buluşmaları, PKK’nin Şemdinli kırsalında “alan hâkimiyetinin” bir ispatı olarak sunuldu. Bu görüntüler PKK cephesinde psikolojik olarak moral yaratsa da, Türkiye’de soven dalganın daha da kabarmasına, Devletin çok şiddetli operasyonlarına, çok sayıda Kürt gencinin yaşamını yitirmesine, sivil halkın ciddi zarar görmesine, legal alanın daralmasına neden oldu.

İşin ilginç, “alan hakimiyeti” sağladığını iddia eden PKK’nin neden köylerin boşaltılmasını istediği bir soru işareti olarak kaldı. Murat Karayılan’ın 3 Ağustos 2012 tarihinde ANF ye verdiği “Sınırın ötesi berisi hikâye oldu” başlıklı demeçte devletin bölgedeki Oramar ve Şitazin dışındaki köyleri boşamak istediğini vurguluyor “**Bu durumda ben de bu iki köydeki halkımıza şunu söylemek istiyorum: Hem Türk devletinin çifte standartlı bir biçimde diğer köyleri boşaltma politikasına karşı bir tutum, hem de sömürgeci Türk devletin kendisinden yararlanmaması için ben bu insanlarımızı köylerini boşalt-**

maya çağırıyorum.” Demektedir.

Kendisini “özürlük hareketi” olarak tanımlayan PKK’nin kendisi gibi düşünmeyen yerel, sivil siyasetçileri kaçırmayı “devrimci halk savaşı” diyerek şiddeti tırmandırması, halkın bölgeyi terk etmesini, köylerini boşaltmasını sağlamaya çalışması, anlaşılır ve kabul edilebilir değildir.

Öte yandan Türkiye de demokratikleşme açısından önemli bir dava sonuçlandı; İlk kez çok sayıda asker “Balyoz darbe davası” kapsamında ağır cezalar aldı.

Yine uzun zamandır sessizliğe gömülen Öcalan, kardeşiyle Mehmet Öcalan ile görüşti ve “çözüm için görev beklediğini” kendisinin bir barış projesi hazırladığını ifade etti. Anlaşılan Öcalan yeniden sürece dahil edilecek, “Oslo” benzeri, görüşmeler, diyaloglarla, “müzakere” ile silahların bırakılması sorununa çözüm aranacak.

Kuşkusuz, kimse, o zaman bu şiddet dalgasının anlamı neydi? Kürt gençleri neden ölümün kucağına atıldı diye sormayacak. Bu kirli oyun, bu kirli tezgah da tıpkı diğerleri gibi sümen altı edilecek!

Son günlerde yaşanan önemli gelişmelerden biri de Ak Parti Kongresi oldu..

Kongrede dikkate değer bir mesaj çıkarsa da, Güney Kürdistan başkanı Sayın Mesud Barzani’nin kongreye katılması Kürtler açısından önemli bir gelişme olarak algılandı.

Barzani, Kürtçe yaptığı konuşmasında “Gerçekten çözüm için irade gösterilmesi halinde çözülmeyecek sorun yoktur.”, “devletlerin, partilerin gücü ne kadar askere sahip olduğuyla ölçülmez, halkına ne kadar hizmet götürdüğüyle, nasıl bir program sunduğuyla ölçülür”, “hiçbir sorun şiddetle çözülmez.” dedi.

Sayın Barzani’nin AK Parti Kongresi’ne katılması ve verdiği mesajlar çok konuşulacağı ve yeni bakış açıları yaratacağı benziyor.

89.sayıda buluşmak dileğiyle...

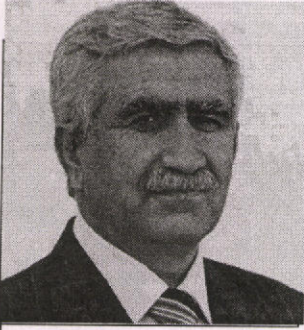
Saygıyla...

Arif Sevinç

Deng Dergisi Genel Yayın Yönetmeni.

İmralı ve Oslo Süreçleri ve “Devrimci Halk Savaşına” dair

“silahlı mücadele, ülke gerçekleriyle uyuşmayan, gözü kapalı AK Parti düşmanlığı üzerine inşa edilen, miadı çoktan dolmuş “devrimci halk savaşı” stratejisi, sadece demokratikleşmenin önünde engel olmuyor, Kürd sorununun barışçıl ve diyalog yoluyla çözümünü geciktirmiyor. Aynı zamanda insanı bölgedeki statüyü koruyan gerici ittifakların destekçisi yapıyor, politikaların daha fazla ipotek altına girmesine yol açıyor.”

Mesud TEK

Türkiye’de iki önemli konu siyasi gündemin başında geliyorlar. Bunlardan biri son dönemde giderek artan PKK’nin silahlı eylemleri, ötekisi ise basına yansıyan Oslo Mutabakatı. Her iki konu birbirinden bağımsız değil, Öyle ki PKK’nin son silahlı eylemlerine gösterdiği gerekçelerinden birisi, hükümetin Oslo Mutabakatı’nın gereklerini yerine getirmemesi. Bu nedenle gelişmeleri doğru değerlendirmek için, Mutabakat’ta nelerin yer aldığını bilmek gereklidir.

Oslo Mutabakat’ı şöyle:

“1 - Taraflar, süregelen Oslo ve İmralı süreci bağlamında, Kürt sorununun çözümü konusundaki kararlılıklarını koruduklarını bir kez daha belirtmişlerdir.

2 - Taraflar, bu güne kadar Oslo ve İmralı süreçlerinde vurgulanan Kürt sorununun kalıcı çözümüne yönelik temasların sürdürülmesi ve yürütülecek çalışmaların Anayasal ve yasal

çerçevede sonuçlandırılmasının esas alınmasının gerekliliği konusunda varılan mutabakatları teyit ederler.

3 - Taraflar, 10 Mayıs 2011 de İmralı'da yapılan görüşmede Sayın Öcalan tarafından sunulan, 'Türkiye'de Temel Toplumsal So-

Basında yer alan Oslo Mutabakatı metni, daha önce değişik vesilelerle basına yansıyan belge, bilgi ve ses kayıtlarının özeti gibi, derli, toplu hali. Tarafların belgenin altında imzaları yok. Ama bu belgeyi önemsiz kılmaz, tarafların sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.

runların Demokratik Çözüm İlkeleri Taslağı', 'Türkiye'de Devlet ve Toplum İlişkilerinde Adil Barış İlkeleri Taslağı' ve 'Kürt Sorununun Demokratik Çözüm ve Adil Barışı İçin Eylem Planı Öneri Taslağı' adı altındaki taslaklar konusunda, en geç Haziranın ilk haftasına kadar görüş ve önerilerini sunarlar. Kürt tarafı, sözü edilen taslakları memnuniyetle karşılar, prensip ve ilkesel olarak kabul eder.

4 - Taraflar, aynı süre içinde yukarıda adı geçen taslaklarda zikredilen Anayasa Konseyi, Barış Konseyi, Hakikat ve Adalet Komisyonu için isim düzeyinde çalışma yaparlar ve netleştirdikleri isim önerilerini sunarlar.

5 - Türk tarafı, seçimlerden sonra en kısa zamanda örgütü temsilen iki kişinin sayın Öcalan'ı ziyaret etmesi, yukarıda adı geçen konsey ve komisyonlar kurulduktan sonra, birer alt komisyonlarının da sayın Öcalan'la ilişkilendirilmesini taahhüt eder.

6 - Kürt halkının siyasi ve legal temsilcileri, basın yayın organları ve çalışanlarına yönelik uygulanan baskı, tutuklama ve çalışmalarını engelleme vb. yönelimlere son verilmesi ve KCK adı altında gerçekleşen siyasi operasyonlarda tutuklananların ser-

best bırakılması, sürecin yumuşatılması ve çözüm yönünde ilerlemesi için önemli bir adım olacaktır. Bu çerçevede Türk tarafı ilk adım olarak Newroz ve sonrasında tutuklanan Kürt siyasetçileri bırakmayı taahhüt eder.

7 - Taraflar, seçimlerin güvenli bir ortamda geçmesi ve ortamın normalleşmesi için, en üst düzeyde kamuoyuna açık çağrı yapacaklardır.

8 - Kürt sorununun nihai çözümünün, ancak çatışmasızlık zemininde gerçekleşebileceğinden hareketle tüm askeri, siyasi ve diplomatik operasyonların ve eylemlerin durdurulması ve uygun tedbirlerin karşılıklı geliştirilmesi esastır. Bu çerçevede taraflar, 15 Haziran 2011'e kadar her türlü operasyon ve askeri eylemlerini durdururlar.

9 - Taraflar, müzakereleri derinleştirmek ve gündemdeki konuları tartışmak üzere hazırlıklarını yaparak 2011 Haziran ayının yarısında bir araya gelmeyi kararlaştırmışlardır."

Basında yer alan Oslo Mutabakatı metni, daha önce değişik vesilelerle basına yansıyan belge, bilgi ve ses kayıtlarının özeti gibi, derli, toplu hali. Tarafların belgenin altında imzaları yok. Ama bu belgeyi önemsiz kılmaz, tarafların sorumluluklarını ortadan kaldırmaz. Bu nedenle içeriğinden bağımsız olarak, taraflara Mutabakat metninde yer alan maddelere niçin uymadıkları, anlaştıkları noktaları niçin hayata geçirmedikleri sorulmalıdır.

Hiç kuşku yok. Milliyetçiliğin sokaklarda etkin olduğu bir dönemde Öcalan ile görüşme cesareti gösteren AK Parti Hükümeti, görevlendirdiği ve arkasında durduğu memurlarının vardığı mutabakata uygun davranmadı. AK Parti hükümeti, demokratikleşme ve açılım sürecine hız vermek ye-

rine frene bastığı, giderek güvenlikçi politikalara sarıldığı için, son dönemde akan kanın başta gelen sorumlusudur.

PKK de akan kandan sorumludur. PKK'ye, kendisi açısından başarı sayılabilecek böylesi bir Mutabakat sonrasında, liderinin "tarihin en büyük anlaşmasını imzalamanın eşiğine geldik; devrimci halk savaşına gerek yok," açıklamasına rağmen, niçin askeri saldırılarını artırdığını da sormak, bu politikasını sorgulamak gerekiyor. Ve ben bu yazımda ağırlıklı PKK'nin bu tavrı üzerinde duracağım.

PKK ve çevresi bu durumu "hükümetin verdiği sözü yerine getirmedini, Öcalan'ın sunduğu ve Mutabakat'ta yer alan eylem planları ve taslakları cevapsız bıraktığını, Öcalan üzerinde tecrit uyguladığını" ve benzeri gerekçeleri ileri sürerek izah etmeye çalışıyorlar.

AK Parti Hükümetinin Öcalan'ın taslakları üzerinde bir çalışma yapıp yapmadığını bilecek durumda değilim. Ama PKK'li arkadaşların Öcalan üzerindeki tecrit konusunu abarttığını düşünüyorum. AK Parti ve öncesi hükümetlerin, Öcalan'ın avukatları ve ailesiyle görüşmesini engelledikleri, elbette doğru. Ama son "tecrit"te durum biraz farklı görünüyor. Öcalan'ın "Hükümet de, Qendil de beni kullanıyor, kimsenin taşeronu olmam" diyerek görüşmelere çıkmayı reddettiği biliniyor... Yani bir tecritten bahsedilecekse eğer, bunda Öcalan'ın "taşeron olmama" arzusunun da belirleyici olduğunu gözden ırak tutmamak gerekiyor.

PKK de akan kandan sorumludur. PKK'ye, kendisi açısından başarı sayılabilecek böylesi bir Mutabakat sonrasında, liderinin "tarihin en büyük anlaşmasını imzalamanın eşiğine geldik; devrimci halk savaşına gerek yok," açıklamasına rağmen, niçin askeri saldırılarını artırdığını da sormak, bu politikasını sorgulamak gerekiyor.

Öte yandan, Öcalan'ın "hücreleri dar", "sağlığı bozuldu; zehir verildi" gerekçeleriyle taraftarlarını sokağa döken, güvenlik güçleri ile çatıştıran, etrafı yakıp yıktıran ve bu

arada göstericilerden bazılarının ölümüne neden olan PKK yöneticilerine, "böylesi bir Mutabakat metninin imzalandığı masayı terk etmenize, yukarıda saydıklarınız ve benzerleri gerekçe olur mu" diye sorsam, saflık etmiş olur muyum? Elbette ben de asıl nedenin başka olduğunu biliyorum, ama bence bu soru sorulmalı.

Asıl nedenler PKK'nin AK Parti Hükümetine yönelik değerlendirmesinde, yeni stratejisinde ve bu strateji uyarınca Ortadoğu'da yaşanan son gelişmelere yönelik aldığı tavırlarda gizli bulunuyor.

Bazıları için bilinenlerin tekrarı olacak, ama konunun daha iyi anlaşılması için biraz gerilere gitmek, İmralı sürecinin ilk yıllarında Öcalan'ın söylediklerini aktarmak gerekecek. Hemen söylemeliyim ki alıntılardaki altını çizmeler ve italikler bana aittir.

İmralı'ya getirildiği ilk günlerin birinde, kendisini ziyarete gelen doktora "İmralı'yı barış adası haline getireceğim" diyen Öcalan, 5 Temmuz 1999 tarihinde, avukatları ile yaptığı görüşmede, gerillaların sınır dışına çıkartılmasından bahseder. Çünkü Öcalan'a göre devletin ileri adım atması "PKK'nin güven vermesine bağlıydı." (Cengiz Kapmaz, Öcalan'ın İmralı Günleri, s. 87)

Öcalan avukatları görüşükten iki gün

sonra PKK Başkanlık Konseyi'ne gönderdiği mektupta şöyle diyor:

“Anlamsız şiddet sorunları içinden çıkılmaz hale getiriyor. Şiddete son vermek sorunların çözümünde temel halka olmaktadır. Kürt sorunundaki çatışma düzeyi şiddet içeriğini fazlasıyla yaşamış ve barış süreci toplumun tüm düzey ve derinliklerinde en temel amaç haline gelmiştir. Ağırlıklı olarak şiddet yaklaşımları objektif olarak çıkmazı derinleştirmekten, sahte bir rant ekonomisi ve politik yapı üretmekten, dolayısıyla en gerici sonuçlara yol açmaktan öteye varmıyor.

“Mevcut durum aşılmazsa sonuç çıkmazda ve tekrarda derinleşmedir. Gecikmiş de olsa mütevazı ve gerçekçi bir barış seçeneği tek yol olarak karşımızda duruyor. Ama oldukça engeller var. Yılların şiddetinin ortaya çıkardığı gerçekler iyi özümсенirse kolay bir barış yolu bulunur. Yok eski tutum ve davranışlar bu sürece de olduğu gibi yansıtılırsa çok zor olur. Türkiye realitesinde Kürt sorununa çok özgün yaklaşmak gereği açıktır. Önümüzdeki barış için arkadaki savaş dersleri çok iyi göz önüne getirilmelidir. Her şeyden önce içte ve dışta çok yönlü provokasyonlar kendini dayatabilir.” (Cengiz Kapmaz, age, s. 88)

Görüldüğü gibi Öcalan'ın söyledikleri yorumu gerektirmeyecek kadar açık ve net. Öcalan şiddetin çözüm olmadığını, aksine derinleştirerek sahte bir yapı oluşturduğunu söylüyor ve örgütünün içte ve dışta olası provokasyonlara karşı uyarıyor.

Öcalan bununla da yetinmiyor, gerillanın sınır dışına çıkması için belirlediği 1 Eylül 1999 tarihini öne alıyor ve 2 Ağustos 1999 tarihinde avukatlarına “geri çekilme hemen başlamalı” diyor. Öcalan, avukatları vasıtasıyla kamuoyuna şu açıklamayı yapıyor:

“Türkiye’de çatışma ve şiddet ortamı insan hakları ve demokratik gelişmenin

önünde engel teşkil etmektedir. Ağırlıklı olarak Kürt sorunundan kaynaklanan şiddet bunda temel rol oynamaktadır. Çıkmazı aşmak ve sorunların çözüm yolu şiddete son vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle PKK'nin 1 Eylül 1988'den beri tek taraflı yürütmeye çalıştığı ateşkes sürecinde, 1 Eylül 1999'dan itibaren silahlı mücadeleye son vermeye ve güçlerini barış için sınırların dışına çekmeye çağırıyorum.” (Cengiz Kapmaz, age. s. 96)

Yine görüleceği üzere Öcalan, örgütünün sadece gerilla güçlerini sınırların dışına çıkarmayı değil, aynı zamanda silahlı mücadeleye son vermeye çağırıyor. Öcalan aynı gün PKK Başkanlık Konseyi'ne, devletin İmralı'dan çıkmasına izin verdiği bir mektup yazıyor. Öcalan bu mektubunda şöyle diyor:

“(…) Klasik askeri güce dayalı mutlak zafer arama yolunun artık geçersizliği söz konusudur... Bizler için daha önemli ve hayati olan bunda PKK'nin rolünü ortaya koymak ve üzerine düşeni yapmaktır... Duygusal, feodal ve alışkanlıkları tekrarlayan yaklaşımlar ancak çıkmazı geliştirir, çatışmayı körükler... Mevcut sorunsallık durumu çok açık bir şiddeti değil tam tersine acil bir demokratik diyalog ve uzlaşma sürecini yaratmayı zorunlu kılmaktadır. (...) Kürt sorunu ve tüm Türkiye’de demokrasi için artık şiddete ihtiyaç yoktur. (...) Bu noktada çatışma durumunu sürdürmenin ilerletici siyasi bir anlamı olmadığı gibi, bu durum daha çok tıkayıcı, krize ve şovenizme götüren son derece olumsuz yönlerle hizmet edecektir.”

(Cengiz Kapmaz, age. s.97)

Anlaşılabacağı üzere Öcalan, şiddeti sadece gereksiz değil, aynı zamanda demokratikleşmenin önünde tıkayıcı, krize yol açan, şovenizmi artıran bir şey olarak görüyor. Aynı mektubunda, “devlet-ordunun hüküm-

ranlığı gereği sınırlarındaki varlığının meşruiyeti kadar, karşısında bir silahlı gücü ya imha edeceği, ya da sınırların dışına atacağı da açıktır” diyen Öcalan, TC ordusunun Kürdistan’daki varlığını meşru görüyor ki, bu belirlemesi bir başka yazının konusudur.

Öcalan’ın İmralı sürecinde, şiddetin gereksiz olduğuna dair söylediklerini daha fazla uzatmanın gereği yok.

Cengiz Kapmaz, PKK’nin Öcalan’ın bu çağrılarına yönelik cevabı konusunda, adı geçen kitabının “PKK: Emrindeyiz” adı altındaki bölümünde şöyle yazıyor:

“Öcalan’ın yaptığı açıklama, üç gün sonra PKK tarafından onaylandı. PKK Başkanlık Konseyi, 5 Ağustos 1999’da, Öcalan’ın çağrısına uyacaklarını açıkladı. Bu açıklamadan sonra PKK’ye bağlı diğer birimler ARGK, ERNK ve PJKK’den de aynı yönde açıklamalar yapıldı.” (Cengiz Kapmaz, age. s. 102)

Öcalan, yukarıdaki belirlemelerini, Türkiye’de 28 Şubat darbesi sonrasında kurulan Demokratik Sol, ANAP ve MHP’nin iktidar olduğu bir dönemde yapıyor, PKK’yi silahlı mücadeleye son vermeye çağırıyor. Söz konusu koalisyon hükümeti ise, Kemalist ve “laik” sistemi “irtica”dan korumak amacıyla, militaristler, generaller ve sivil işbirlikçileri tarafından düzenlenen ve “bin yıl sürecek” denilen 28 Şubat darbesinin ürünü.

Ama süreç omuzu kalabalıkların istediği doğrultuda gelişmedi. 2002 genel seçimlerinde, 28 Şubat post modern darbesinin hedefi olan partinin bazı kadroların oluşturduğu AK Parti başarılı çıktı. AK Parti, acemilik-çıraklık döneminde, kendisini askerlere karşı korumak amacıyla da olsa, AB sürecine asıldı, demokratikleşme konusunda önemli yasal ve anayasal değişiklikler yaptı. Kuşkusuz, PKK’nin ilan et-

tiği ateşkes ve gerillaların Güney Kürdistan’a çekilmesinin de, bu değişimde önemli rolü oldu.

Demokrasi ve Kürd halkının düşmanı 28 Şubat sürecinin ürünü olan koalisyon hükümetine karşı “barış güvercini” olan Öcalan’ın dili, AK Parti’nin iktidara gelmesinden sonra da devam edeceğine, giderek sertleşti.

Bu durumun nedenleri arasında Öcalan’ın Mustafa Kemal’e ilişkin görüşü ile AK Parti’ye yönelik değerlendirmeleri geliyor. Öcalan’ın değişik vesilelerde yaptığı açıklamalarda Mustafa Kemal’i yere göğe sığdıramıyor. Cumhuriyet döneminde devlete karşı direnen Kürd liderlerini “Mustafa Kemal’i anlamamakla” suçlayan Öcalan, “yeni kurulan Cumhuriyet’in korunması için” aşırılıkların kaçınılmaz olduğunu söylüyor. Örneğin aşağıdaki belirlemeler Öcalan’a ait:

“Onda (Mustafa Kemal’de MT) ırk temelinde bir milliyetçilik yok. Kültür milliyetçiliği var. (...) Öcalan ‘Ne mutlu Türküm diyene’ kavramını nasıl yorumlamak gerekir’ diyerek şöyle devam ediyordu: ‘Onun kaynağında Osmanlı döneminde kullanılan ‘idraksiz Türkler’ anlayışı var. Anadolu’da yaşayan Türkmenleri idraksiz Türkler şeklinde değerlendirip vatandaş saymıyorlardı. Bu yanlış anlayışı yıkmak ve vatandaşların kendilerine güveninin gelmesi için kullanılmıştır. (...) ‘Kendi milletini inkar et, zorla Türk ol’ diye bir şey yok. Bu doğal asimilasyon sürecinde Türkleşen Kürtler de var, Kürtleşen Türkler de var.”

(Cengiz Kapmaz, age. s. 300) Öcalan’ın yukarıdaki belirlemelerinin, değme Kemalistlerin yaptıklarından herhangi bir farkı var mı? Bence yok.

Öcalan aynı konuşmasında, Mustafa Kemal döneminde Kürt dili ve kültürü üze-

rinde baskı uygulandığını, Kürdçenin kullanılmasını, gelişip güçlenmesini engellemek amacıyla da, Kürtçe eğitim verilen Kürdistan'daki takke ve zaviyeleri kapatıldığını; Kürtçe konuşulanlara para cezası verildiğini unutmuş olacak ki "doğal asimilasyon süreci"nden bahsediyor! Tıpkı Kemalistler gibi...

Öcalan aynı konuşmasında, Mustafa Kemal döneminde Kürt dili ve kültürü üzerinde baskı uygulandığını,

Kürdçenin kullanılmasını, gelişip güçlenmesini engellemek amacıyla da, Kürtçe eğitim verilen Kürdistan'daki takke ve zaviyeleri kapatıldığını;

Kürtçe konuşulanlara para cezası verildiğini unutmuş olacak ki "doğal asimilasyon süreci"nden bahsediyor!

Tıpkı Kemalistler gibi...

Öcalan'ın AK Parti'ye yönelik değerlendirmeleri de Kemalistlere ve son günlerde Balyoz Davası'nda mahkûm olan general-rinkine çok yakın. Aşağıdaki belirlemeler de Öcalan'a ait:

"Öcalan (...) AKP'nin Ordu'yu zayıflatmak için kendilerini Ordu'yla karşı karşıya getirmek istediğini düşünüyor. 'Ordu bizimle ne kadar uğraşırsa AKP o kadar rahat İslamcı politikasını uygulayacak. (...) Kürdistan'da AKP'yi teşhir ve tecrit edin." (Cengiz Kapmaz, age. s. 259)

Hakkını yememek lazım. Öcalan "AKP (...) Samimi davranırsa, güncelleşmiş Kemalizm ve İslami görünümle de sorunun çözümü olabilir. Biz önyargılı olmayacağız AKP'ye karşı. (...) Erdoğan'ı peşinen karalamak istemiyoruz. AKP geçicidir bana göre. AKP demokrasiye hizmet etmezse sert muhalefet edeceğiz" de diyor. (Cengiz Kapmaz, age. s.260-261)

Ama "(Öcalan) 2003'te yaptığı 'AKP ordu ile aramızı açıp bizi ordu ile çatıştırıyor' eleştirisini 2004 yılında da sürdürdü. Öcalan'a göre bu yüzden AKP Kürt sorununda çözüme yanaşmıyordu."

"Öcalan AKP içinde devletin imkân ve olanakları kullanarak Kürt Federe Devleti'nin temellerinin atıldığını söylüyor, bunun için kendisi ve yoksul Kürt halkının devredışı bırakılmak istendiğini vurguluyordu."

"Öcalan 'Dinsel milliyetçiliğe dayanan AKP'dir. Hem Türk hem Kürt etnik milliyetçiler en çok AKP'nin içindedir. Şeyhler, ağa takımı, kendi içlerindedir' diyor. AKP'nin dinsel faşizm amaçladığını vurguluyordu." (Cengiz Kapmaz, age. s. 303-304)

Alıntıları uzatmanın gereği yok. Öcalan'ın iktidarının ilk yıllarında AK Parti hakkında yaptığı bu değerlendirmeler, sonraki yıllarda "AK parti kendi Ergenekon'unu yaratıyor; AK Parti yeşil faşizm kuruyor" ve benzeri belirlemelerle devam etti

Öcalan'ın AK Parti iktidarı ve bu bağlamda Güney Kürdistan Hükümeti'ne yönelik belirlemelerinin, birkaç gün önce Balyoz Davası'nda mahkûm olan ve kendilerini "Mustafa Kemal'in askerleri" olarak gören omuzu kalabalık askerlerin basına yansıyan görüş ve değerlendirmelerinden ne farkı var?

PKK'nin son dönemde artan silahlı eylemleri, Kemalistlerle aynı paralelde olan ve yukarıda özet olarak bahsettiğim AKP'ye yönelik yanlış belirlemelerinden kaynaklanıyor. Çünkü her şey bir yana, AK Parti'ye muhafazakâr, tutucu, ılımlı İslamcı vb diyebiliriz. Ama onu "faşist" olarak değerlendirmek yanlıştır; MHP'nin, Kemalistlerin, ulusalcıların kısaca "Kızıl Elmacı"ların hakkını yemektir!

Daha sonra yaşananlar ise göz önünde; biliniyor. Öcalan, PKK ve çevresi AK Parti Hükümeti'ne karşı tavrını ve dilini giderek sertleştirdi. Ara sıra çatışmasızlık ve süreli ateşkes dönemlerinin de yaşandığı kısa sayılmayacak bir süre içinde, PKK'nin silahlı eylemleri giderek arttı. Hiç kuşku yok bunda "devlet tarafından dikkate alınma" kaygısı da önemli rol oynadı.

Taraf yazarı Kurtuluş Tayız, 24 Ocak 2011 tarihli "Öcalan: 'Asker bana savaşı tırmandırın' dedi" başlıklı yazısında, Cengiz Kapmazın adı geçen kitabından şu alıntıyı yapıyor:

Öcalan, kendi çağrısı üzerine 2004 yılının ilk yarısında toplanan Kongre Gel 2. Kongresi'ne gönderdiği avukatı vasıtasıyla "ateşkesi ortadan kaldırma, aktif meşru savunma kararı" aldırdı.

İlginç olan bu kararın, AK Parti Hükümeti'nin demokratikleşme ve AB sürecinde en aktif olduğu, bazı kısmi ama önemli değişimlere imza attığı dönemde alınmasıdır.

"Öcalan, İmralı'da tansiyonun giderek tırmandığı o günlerde 2000 tarihinde İmralı'da yaşadığı bir olayı 'Burada işte bunları yaşadım' sözleriyle anlattı: '2000'in başında burada sorguya katılan yetkililer gelmişti. Bazıları komutandı, yetkili olarak konuştu. Bana; 'siz güçlerinizi sınır dışına çektiniz, tek taraflı adım attınız, bundan sonra da tek taraflı adım atacaksınız. Ancak ordu, devlet sizi dikkate almaz' diyordu. Ben, devletin politikasını sordum. Onlar da 'devlet bu düşük yoğunluklu savaşla sizi dikkate almaz, savaşı tırmandırın, daha ciddi bir savaş verin o zaman dikkate alınır-

sınız, sizi dikkate almak zorunda kalırlar' diyordu. Kelimesi kelimesine böyle değildi ama öz itibarıyla böyle söylemek istiyorlardı. Yani savaşı orta yoğunluktaki bir düzeye çekmemiz halinde devletin bizi dikkate almak zorunda kalacağını belirtiyordu. Tabii ben savaşı tırmandırmadım. Bunu çekindiğim ya da korktuğum için de böyle yapmadım, samimiydim, sorunun böyle çözüleceğine inanıyordum." (8 Temmuz 2009)

Daha sonra yaşanan gelişmelerle, Öcalan'ın AK Parti Hükümeti ve TC Ordusu'na yönelik değerlendirmeleri dikkate alındığında, "Tabii ben savaşı tırmandırmadım. Bunu çekindiğim ya da korktuğum için de böyle yapmadım, samimiydim, sorunun böyle çözüleceğine inanıyordum" derken doğruyu söylemediği ortaya çıkar. Aksine avukatları vasıtasıyla örgütüne çatışmaların tırmandırılması talimatı gönderdiği biliniyor.

Öcalan, kendi çağrısı üzerine 2004 yılının ilk yarısında toplanan Kongre Gel 2. Kongresi'ne gönderdiği avukatı vasıtasıyla "ateşkesi ortadan kaldırma, aktif meşru savunma kararı" aldırdı.

İlginç olan bu kararın, AK Parti Hükümeti'nin demokratikleşme ve AB sürecinde en aktif olduğu, bazı kısmi ama önemli değişimlere imza attığı dönemde alınmasıdır.

Kongreye katılanlardan, PKK'nin en üst organlarında görev alan, daha sonra PKK'den ayrılarak PWD'yi kuranlar arasında bulunan ve şu anda PWD Genel Sekreterliği görevi yürüten Botan (Nizamettin Taş), kongrede kendi grubunun savaşa karşı çıktığını belirtiyor. Ama Abdullah Öcalan'ın avukatlarından birinin "Başkan'ın kararıdır" diyerek Kongre'ye savaş kararını dayattıklarını söylüyor. Taş'a göre,

“PKK'nin tekrar silaha sarılması, derin devletle bağlantılıydı ve amaç AKP'nin tasfiyesi için PKK'nin devreye sokulmasıydı” Botan'a göre, “PKK'nın savaş kararı alması otomatik olarak PKK'yı, AK Parti'ye karşı Ergenekon'un darbe girişiminin aracısı haline getirdi.” (Vahap Çoşkun, Demokratikleşme ve PKK, 24-25 Eylül 2012, tarihli Taraf gazetesi)

PKK'nin giderek artan son eylemlerinde rol oynayan öteki etkenlere gelince...

Bunların başında PKK'nin yeni stratejisi, “Devrimci Halk Savaşı Stratejisi” geliyor. Bu stratejinin ne olduğunu ve neleri amaçladığını anlamak için stratejinin mimari olduğu söylenen Duran Kalkan'ın 5 Haziran 2011 tarihli ANF bülteninde yayınlanan “Neden Devrimci Halk Savaşı?” adlı uzunca makalesine bakmak gerekiyor:

“Dördüncü Stratejik Dönem, Devrimci Halk Savaşı değil de, barış dönemi de olabilirdi. Örneğin barışçıl inşa stratejisi uygulanabilirdik. Ekonomik kalkınma ağırlıklı bir stratejik mücadele ve çalışma dönemi olabilirdi. Fakat bunlar olmadı. Yeniden bir savaş durumu gündeme geldi. Bu savaşın hedefi olarak da, ‘Varlığını Koruma Ve Özgürlüğünü Kazanma’yı koyuyoruz. Demek ki Kürt halkının hala varlığını koruma sorunu vardır (...)

“1993 yılından itibaren zayıf verilerle stratejik değişiklik yapmak, siyasi çözüm arayışına girmek zorunda kaldık. Siyasi çözüm zemini yaratılmadıysa, neden ateşkes ilan edildiği, öyle bir sürece girildiği sorulabilir. Hiçbir siyasi zemin yaratılamamış değildi. Bu anlamda belli bir siyasi zemin vardı. Fakat bu zemin zayıftı. Serhıldan düzeyi her an katledilmeye, tasfiye edilmeye açıktı. (...) Sonuçta zayıf temellere dayalı olarak, siyasi çözüm arayışına girdik. Daha doğrusu demokratik, siyasi mücadeleyi ge-

liştirerek, ona dayanarak, öyle bir mücadelenin etkisiyle, siyasi çözüm sürecini geliştirebilir miyiz arayışına girdik. Düşman da bu zayıflığa dayanarak topyekun savaşı dayattı ve bizi imha ve tasfiye ile yüz yüze getirdi. Zayıf olarak var olan siyasi çözüm imkanlarının, siyasi çözüme dönüşmesini engelledi. (...) Siyasi mücadele süreci açısından da, süreci yürütemedik. (...) 1 Eylül 1998 yılında gerçekleştirilen üçüncü tek taraflı ateşkes süreci geldi. Orada hiç varlık gösteremedik. (...) 2003 yılında AKP iktidara gelir gelmez Önderlik, üç aylık süre tanıdı ve ona göre hazır olsaydık, AKP daha bu kadar güçlenmeden, hegemonya kurmadan onu zorlayabilirdik. Ona, siyasi çözüme dönük adımlar attırabilirdik. (...) Daha sonra da 2005 yılından itibaren diyalog adı altında bir süreç geliştirildi. 2006 Ağustos ayında bu çok daha da ileri götürülüp bazı çevreler araya girdiler. (...) Ama beş-altı yıl geçmesine rağmen hala ciddi bir sonuç yoktur. Hala çok az sonuçlarla hareket ediliyor. Elbette hiçbir sonuç yok değil. Önderlik ile avukatların haftalık görüşmesi bile buraya bağlıdır. Bunlar, Türkiye'nin iyi niyetiyle, hukuk devleti olmasıyla gerçekleşmiyor. Böyle sanılıyorsa bile bu büyük bir yanılgıdır. Her şey karşılıklı pazarlıklarla, mücadele sonucu olarak gerçekleşmektedir. Önderlikle görüşmeler oluyor. Buna bir tür diyalog denilmekte. (...) Bunlar elbette basit hususlar değildir. Bunları küçümsemek gerekiyor. Bunlar da önemli gelişmelerdir, ama yeterli değildir. Henüz herhangi bir sonuç yoktur ve Kürt sorununun siyasi çözümü gerçekleşmemiştir. Siyasi programımız, hedeflerimiz açısından ele alıp baktığımızda da ortada somut gerçekleşmiş bir sonuç yoktur. O halde burada da başarı yoktur. Yani istediğimiz sonucu alamadık. (...) Bunun için önümüze yeniden, daha büyük bir savaş gündeme geliyor. Devrimci Halk Savaşı Stratejisini, uygulamak zorunda kalıyoruz. (...)

“Diğer bir boyut, Kürt sorununu çözüme götürecek bir zihniyet ve siyasetin karşımızda oluşmamasıdır. Siyasi çözüm çabalarının tasfiye edilmiş olması, siyasi çözüm güçlerinin imha ve tasfiyeye maruz bırakılmış olması bunda rol oynamaktadır. Demokratik siyaseti bir çözüm aracı olmaktan çıkararak, gündeme yeniden tek çare olarak Devrimci Halk Savaşını getiriyor. (...)

“1 Ekim 2006 yılında beşinci tek yanlı ateşkes gündeme geldi. Birçok çevre çağrıda bulunmuştu, aracılık yapacaklardı. DTP’den, ABD’ye kadar, oradan Güney Kürdistan yönetimine kadar birçok aracı vardı. Fakat ateşkes olduktan sonra, hiç kimse verdiği söze sahip çıkmadı, sözünün gereğini yerine getirmede ya da getiremedi. Her ne olduysa bunlar gerçekleşmedi. 2007 seçimleri gündeme geldi. Seçimden sonra ABD ile de anlaşarak, kendi içlerinde de birleşerek, aralık başından itibaren topyekun savaş konseptini hayata geçiren bir saldırı içine girdiler. Savaşı sadece Kuzey ile sınırlı tutmadı, Güney’e de yayıp sarkıttılar. ABD’yle, Güney Kürdistan yönetimiyle, Irak’la bir tür uzlaşma ve ortak operasyon yürüttüler. (...)

“Geriye 29 Mart 2009 seçimleri kaldı; “bu seçim referandumdur” dediler. Kim kazanırsa onun olacaktı. Seçimde DTP, büyük bir başarı elde etti. AKP, Kürdistan’da gerçekten de yenilgi aldı. Referandumu açık bir biçimde, Kürt demokratik siyaseti kazanmış oldu. Bu da Kürt sorununun siyasi çözüm zeminini güçlendirdi. Güçlü bir demokratik, siyasi zemin ortaya çıkardı.

“Çözüm istenmiş olsaydı bundan daha iyi bir ortam olamazdı. (...) Demokratik siyaseti, Kürt sorununun siyasi çözümünün zemini yapacağına, oluşmuş bu zemini tasfiye etmek için, hiçbir hukuk kuralı dinlemeyen bir saldırı içerisine girdi. Bir de bunun adına “açılım politikası” dedi. (...) Nerede biraz özgür demokratik bir örgütlenme, kıpırdanma oluyor ve eyleme dönüşüyorsa derhal oraya baskın düzenliyorlar.

Tutuklayıp hapse koyuyorlar. (...) Toplum temsil edecek, demokratik konfederalizmi örgütleyecek, Kürt demokratik toplum örgütlülüğünü ortaya çıkartacak bütün kurumları kapatıyorlar, kişileri zindana koyuyorlar. Bu açık bir durumdur. Büyük bir tasfiye hareketidir. Siyasi çözüm zeminini tümünden kurutmadır. Gelinek nokta böyle bir noktadır. (...)

“Seçim bir siyasi çözüm aracı olmaktan çıkmıştır. Siyasi diyaloga yaklaşımları da ortadır. Ortada herhangi bir yetkisi olmayan, sadece bizi oyalamak, kandırmak, zaman kazanmak amaçlı, tatlı dilli sözler söyleyen bir oyalama sistemi var. Yoksa öyle gerçekten de bir diyalog, müzakere, Kürt sorununa çözüm arama durumu söz konusu değildir. (...) Direniş hareketi, tatlı sözlerle susturularak, demokratik siyaseti tasfiye edecek operasyonlar yürütülüyor. Böyle bir komplo ve oyun geliştiriliyor. (...) AKP’nin bu yaptığına göz boyama değil, çocuk kandırma bile denilemez. (...)

“Seçim çözüm aracı olmaktan çıkmış, diyalog bir oyalama ve tasfiye aracı olmuştur. Siyasi soykırım operasyonları sürmektedir. Demokratik siyasete iki seneden beri imha ve tasfiye dayatılmaktadır. Kürdistan’da siyasi mücadele yürütmenin, demokratik siyaset yapmanın koşulları yoktur. Demek ki ne siyasi mücadele yürütebiliyoruz, ne de siyaset zeminini vardır. (...) Devrimci Halk Savaşı bir de bu durumdan dolayı gündeme geliyor. Siyasetin hiçbir alanı artık çözüm alanı değildir. Çözüm olma imkanı yoktur. Ne görüşmeyle çözüm bulabiliyoruz, ne seçimle çözümün önünü açabiliyoruz, ne siyasi mücadele yürüterek, siyasi örgütlenmeye yaparak çözümü zorlayabiliyoruz. Geriye, Devrimci Halk Savaşı kalıyor. 12 Eylül 1980 ardından bize dayatılana benzer bir durum dayatılıyor. (...) PKK ve Kürt halkı için direnmekten başka bir yol kalmamıştır. Bu direnişin yöntemi olarak da Devrimci Halk Savaşı gündeme gelmektedir. (...) Başka hiçbir yol yoktur.

İdeolojik mücadele yürütme yolu yoktur. Bütün medyayı ele geçirmişler. Başka hiç kimseye nefes alma imkanı bile bırakmıyorlar. Siyasi mücadele imkanı yoktur. Polisi örgütlemiş, orduyu, generallerini, komutanlarını, kuvvet komutanlarını tutukluyor. Bu AKP oyununun, hilesinin kesinlikle bozulması, maskesinin düşürülmesi, AKP hegemonyasının kırılması gerekiyor.

“AKP eliyle şimdi çok sahte, sinsî, ikiyüzlü ve hileli bir biçimde bir imha ve tasfiye operasyonu yürütülmektedir. (...) Bu da bize AKP'nin mevcut durumunu açacak, bir direniş mücadelesi yürütme görevi yüklemektedir. Bu direniş mücadelesini, Devrimci Halk Savaşı olarak tanımladık. Bundan başka çare yoktur. (...)

“AKP de 12 Eylül darbesinin öteki yüzü biçimindedir. (...) Gerçekten de Türkiye'nin başına bela olmuş durumdadır. 12 Eylül faşist askeri darbesinden hiç de az bela olan bir konumda değildir. (...) Necmettin Erbakan'a ne yaptıkları ortadadır. O, bir ihanet hareketidir. (...)

“Mevcut durum kesinlikle böyledir. Bu halde nasıl ki '80'li yıllarda direnerek 12 Eylül faşizmini aşmak gerekirse, şimdi 2010'lu yıllarda da yine benzer bir biçimde, ama yeni bir paradigmayla, yeni bir program temelinde, yeni strateji ve taktiklerle, ama benzer bir öz içeren güçlü direniş temelinde, AKP faşizmini aşmamız gerekiyor. Bunun başka yolu ve çaresi yoktur.”

Uzun alıntı nedeniyle hoşgörünüze sığınıyorum. Ama yeni stratejinin ne olduğunu, neleri amaçladığını bilmeden, PKK'nin artan silahlı eylemlerini tam olarak anlamak da mümkün değil.

Özcesi, Duran Kalkan, legal, demokratik, siyasal mücadele alanında sınıfta kaldıklarını, mücadelenin en önemli alanlarından birisi olan karşı tarafla görüşme konusunda yetersiz olduklarını itiraf ediyor. ”Bu alan-

lardaki mücadele ısrarlı olmalı, Yetersizliklerimizi gidermeliyiz” demek yerine, “siyasetin hiçbir alanı artık çözüm alanı değildir”, “siyaset zemini yoktur” diyerek, önlerinde sadece bir tek yolun, devrimci halk savaşı yolunun kaldığını söylüyor...

Duran Kalkan'ın bu belirlemeleri ne Türkiye'nin şartlarına ne de kendisini en fazla bölgemizde gösteren ve dünyayı etkisi altına alan değişim sürecinin gerektirdiği mücadele yol ve yöntemlerine uygunluk arz ediyor. Çünkü tüm eksiklik ve zaaflarına rağmen, Türkiye, bugün her türlü görüş ve önerilerin dile getirilip tartışıldığı, siyasi mücadelenin tüm alanlarda yürütülebileceği bir ülke, yeter ki bu mücadelede silaha başvurulmasın.

Elbette her türlü zulme, sömürü ve haksızlığa karşı mücadele etmek en temel haklardan birisidir. Ama mücadelenin tek biçiminin silahlı halk savaşı olduğunu söylemek doğru değil. Bu, ülkemizin gerçekleriyle uyuşmayan bir tespittir ve bu tespiti hayata geçirmek için gerçekleştiren silahlı eylemlerin, halkımızın özgürlük ve demokrasi mücadelesine herhangi bir katkısı olmadığı gibi, demokratikleşmenin ve Kürd sorununun diyalog ve barışçıl çözümünün önünde engel oluşturmaktadır.

Öte yandan Duran Kalkan uzun yazısında “devrimci halk savaşı” ile ulaşılabilecek iki hedef koyuyor. Bunlardan birincisi “Varlığını Koruma Ve Özgürlüğünü Kazanma” öteki ise “12 Eylül darbesinin öteki yüzü”, “Türkiye'nin başına bela olmuş” hatta “12 Eylül faşist askeri darbesinden hiç de az” olmayan bir “bela” olan, “bir ihanet hareketi” olan AKP faşizmini alaşağı etmek!

AK parti hakkında yapılan yukarıdaki belirlemeleri gözüm bir yerlerden ısıyor! Sizin güzünüzü de ısıyor mu?

“Varlığını Koruma ve Özgürlüğünü Kazanma” hedefine siyasal, sosyal ve kültürel mücadeleler ile varmak varken, devrimci halk savaşına başvurmak, hem de bu işi “Öcalan’ın “devrimci halk savaşına gerek yok” demesine rağmen yapmak. Bu durum ikinci hedefi yani AK Parti faşizminin silahla alaşağı edilmesini asıl hedef haline ge-

“Varlığını Koruma ve Özgürlüğünü Kazanma” hedefine siyasal, sosyal ve kültürel mücadeleler ile varmak varken, devrimci halk savaşına başvurmak, hem de bu işi “Öcalan’ın “devrimci halk savaşına gerek yok” demesine rağmen yapmak.

Bu durum ikinci hedefi yani AK Parti faşizminin silahla alaşağı edilmesini asıl hedef haline geliyor ki,

bu aynı zamanda militaristlerin, Kemalistler ve ulusalcıların da hedefidir.

liyor ki, bu aynı zamanda militaristlerin, Kemalistler ve ulusalcıların da hedefidir.

Hiç kuşku yok, son dönemde artan PKK eylemlerinin Ortadoğu’da yaşanan gelişmelerle de ilgisi var.

Dünyayı etkisi altına alan değişim rüzgârı, Ortadoğu’da fırtına döndü. Bu fırtına şu anda Suriye’de iç savaş biçiminde esiyor. Suriye’de çatışan taraflar sadece BAAS rejimi ve karşıtları değil. Suriye aynı zamanda bölgede hâkimiyet kurma kavgasına tutuşan iki eksenin, iki ittifakın hegemonya savaşına da sahne oluyor.

İttifaklardan biri Sünni, ötekisi ise Şii ittifakıdır. Sünni ittifak, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, Ürdün’den oluşuyor. ABD’nin bölgedeki müttefiklerinden oluşan bu eksen, aynı zamanda NATO ve Avrupa ülkelerinin de desteğini alıyor. Şii cephe ise İran, Suriye, Lübnan Hizbullah’ı ve kısmen Maliki

hükümetinden oluşuyor. Bu eksen de uluslararası planda Çin, Rusya ve Venezüella gibi ülkelerin desteğine sahip. Ve her iki ittifak da Kürdlerin bölünmesine yol açan ve varlığını sürdüren statünün devamından yanlır.

Bu iki ittifaktan birini seçmek, angaje olmak, içinde yer almak, Kürdlerin çıkarına değildir. Aksine Kürdler olabildiğinde bu seçimden uzak kalmak için çaba göstermelidirler. Oysa PKK kurmayları Şii-Kürd ittifakını öneriyorlar.

Biliniyor, geçmişte PKK uzun bir dönem ABD emperyalizmi, Türk sömürgeciliği ve İsrail’in oluşturduğu gerici cepheye karşı, İran, Suriye ve Kürdlerin devrimci cephesini öneriyordu!

12 Eylül’den bir müddet önce PKK’nin Suriye’ye geçip orada üslendiği, BAAS rejiminin PKK’yi desteklediği ve politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olduğu da bir sır değil. Aynı şeyler İran için de geçerli. PKK-İran ilişkileri uzun bir dönemdir devam ediyor, İran PKK’ye sınırlarında her türlü kolaylığı gösteriyor, destek sunuyor ve elbette bunun karşılığında da PKK’den bazı taleplerde bulunuyor...

PKK de Murat Karayılan’ın “Bölgeyi yeniden dizayn etmek isteyen uluslararası güçlerin amaçlarından birisi de İran’ı kuşatmaktır. Şimdi daha çok Suriye ile uğraşıyorlar. Kendilerince orayı hallettikten sonra, sıra İran’a gelecektir. Böyle bir aşmada biz Kürtler olarak ayrıca İran’a karşı savaş halinde olmayı pek doğru görmüyoruz” diyerek İran’ı kollayan bir tavır içine giriyor. (Sinan Çiftyürek’in, Rejim çıkmaz sokakta adlı makalesi, Newroz)

“İran’a karşı savaş halinde olmayı doğru bulmayan” Karayılan, PJAK’a demokratik hak ve özgürlüklerin amansız bir baskı altına alındığı, hemen her gün bir-iki Kürd yurtseverinin, insan hakları savunucusu ve demokratın idam edildiği İran’da, mollalar rejimine karşı barışçıl mücadele biçimini öneriyor. Legal, barışçıl ve demokratik mücadele şartlarının olduğu Türkiye’de ise devrimci halk savaşının güçlendirip geliştirilmesini istiyor.

Niye?

Çünkü Şii-Kürt ittifakı, Suriye ve İran ile geliştirilen ilişkiler, alınan destek öyle gerektiriyor da ondan!

Görüldüğü gibi silahlı mücadele, ülke gerçekleriyle uyuşmayan, gözü kapalı AK Parti düşmanlığı üzerine inşa edilen, miadı çoktan dolmuş “devrimci halk savaşı” stratejisi, sadece demokratikleşmenin önünde engel olmuyor, Kürd sorununun barışçıl ve diyalog yoluyla çözümünü geciktirmiyor. Aynı zamanda insanı bölgedeki statüyü koruyan gerici ittifakların destekçisi yapıyor, politikaların daha fazla ipotek altına girmesine

yol açıyor.

Bu yol, denenmiş, çıkmaz ve şiddet sarmalının derinleştiren bir yoldur. Bu yolda ısrarlı olmak, sorunun çözümüne hizmet etmez ve Kürd davasına yapılabilecek en büyük kötülüktür.

Doğru olan sorunun diyalog yolu ile çözümünde ısrarlı olmaktır. Çatışmaların durması, diyalog için bir şart olmamakla birlikte, barış ortamı, bu yöntemle sonuç almayı kolaylaştırır. Bu nedenle, Oslo görüşmelerinin yeniden başlaması konusundaki taleplerin arttığı bir dönemde, PKK’nin devrimci halk savaşı stratejisini bir kenara bırakarak, kayıtsız şartsız ateşkes ilan etmesi sürece yapılacak en anlamlı katkı olacaktır.

Zaten Öcalan da bir dönem, “Türkiye’de çatışma ve şiddet ortamı insan hakları ve demokratik gelişmenin önünde engel teşkil etmektedir”, “Anlamsız şiddet sorunları içinden çıkılmaz hale getiriyor. Şiddete son vermek sorunların çözümünde temel halka olmaktadır” dememiş miydi?

Artık Patinaj Yapmanın Anlamı Yok

PKK de AKP de ölüm skorlarından medet uman politikalarından vazgeçmelidirler. Akliselim davranılmalı ve şiddet dilini terk edip akan kanın durdurulması için, barış ve diyalog sürecinin oluşması için gereken duyarlılığın gösterilmesi gerekir.”

Nevzat TEKER

Gündem şiddet çatışma ve ölüm haberleriyle dolu. Çatışma ve ölüm haberleri günlük yaşamımızın bir parçası haline geldi.

Gün geçmiyor ki, onlarca asker, polis, gerilla ve sivil ölümlerin haberi gelmesin. Daha önceleri 3 veya 5 olan ölüm haberleri bu son aylar içinde artık 10 -20, 30 ve 50 ile ifade edilmeye başlandı.

Bu tablonun hayra alamet olmadığı çok açıktır. Ne yazık ki şu anda bu kör döğüşü durduracak bir güç de görülüyor.

Bir gün Kürt ana ve bacıların çığlıkları bir karabulut gibi ortalığı kaplarken, bir diğer gün Türk ana ve bacılarının feryatları ve tabut başındaki isyanlarını izliyoruz. Bu tablo ister Türk ister Kürt olsun herkesin ciğerini dağlıyor. Kazanılan hangi mevzi bu kadar gencin toprağa gömülmesinin gerekçesi olabilir?

Her akşam TV ekranlarında ölüm skorlarını vermek

belki psikolojik yönden kamuoyunun tepkilerini ve duygularını okşayabilir ama sorunun çözümü yönünde hiçbir derde deva olmaz. Sorunu daha kronik ve içinden çıkılmaz bir hale ve şu andaki kan revan ortamına getirir.

Artık patinaj yapmanın bir anlamı yok. Her ölüm olayından sonra zirveler toplamak, tek terörist kalıncaya kadar mücadelemiz devam edecek tehditlerini savurmak, kınamalarda bulunmak, klasikleşmiş üzüntü cümleleriyle varılabilecek bir hedef yok.

Siz Kürt halkının meşru haklarını tanımadığınız sürece sorun çözülmez.

PKK yenmiş olmanız bu sorunun çözümü anlamına gelmez.

PKK'yi ortadan kaldırırsınız ama eğer sorunu çözmezseniz yarın başka bir örgüt ortaya çıkar.

Yani 29. isyan biter 30. isyan başlar.

Bugün hangi iktidar veya hangi iktidar partisi yenilsin veya galip gelsin bu sonucu değiştirmeyecektir.

Sonucu değiştirecek olan Kürt sorununun eşitlikçi bir temelde çözümüdür.

PKK de AKP de ölüm skorlarından medet uman politikalarından vazgeçmelidirler. Akliselim davranılmalı ve şiddet dilini terk edip akan kanın durdurulması için, barış ve diyalog sürecinin oluşması için gereken duyarlılığın gösterilmesi gerekir.

Korkarım bu şiddet ve çatışma devam ederse ve kısa bir süre içinde barış ve silahsız bir ortamın yaratılması konusunda adımlar atılmasa, ölümlerin ve şiddetin yarattığı kin ve öfke daha büyük felaketler yaratır. Şu anda bu sürece doğru hızlı bir gidiş var.

AKP artık askeri vesayetini bittiğini ve devleti kontrol ettiğini sanıyorsa bu büyük bir yanılğı olur. Devletin içindeki Ergene-

koncu güçlerin bitmediği ve AKP'yi alaşağı edecek ortamı yaratmak için ölümleri artıracak eylemlerin içinde oldukları kuşkularını unutmamak lazım. Özellikle ULUDERE katliamından başlayarak bu son BİNGÖL saldırılarına dek gelişen olaylardan bu tür pis kokularda gelmiyor değil.

Şu anki PKK ve AKP'nin bilek güreşinden ülkede kaos, istikrarsızlık, daha çok ölüm ve daha çok kan ve gözyaşı çıkar. Kürt sorunu AKP veya PKK'nin mağlubiyetini hedef alan bir yolla çözülmez. Bunu önermek savaşa davetiye çıkarmak demektir. Bunun hem Cumhuriyet tarihi hem de 30 yıldır süren çatışmaların sonucu bir çözüm yolu olmadığı ve bu yolun çıkmaz bir sokak olduğu açıktır.

Siz Kürt halkının meşru haklarını tanımadığınız sürece sorun çözülmez. PKK yenmiş olmanız bu sorunun çözümü anlamına gelmez. PKK'yi ortadan kaldırırsınız ama eğer sorunu çözmezseniz yarın başka bir örgüt ortaya çıkar. Yani 29. isyan biter 30. isyan başlar. Bugün hangi iktidar veya hangi iktidar partisi yenilsin veya galip gelsin bu sonucu değiştirmeyecektir. Sonucu değiştirecek olan Kürt sorununun eşitlikçi bir temelde çözümüdür.

1926 model ırkçı ve milliyetçi söylemlerle devletin kimin "mutlu" olacağına karar vereceği bir sistem artık yürümez. Sorunun adını doğru koymak çözüm önerilerini somut ve gerçekçi bir şekilde saptamak ve buna uygun bir program ortaya koymak artık kaçınılmazdır. Aynı şeyleri söyleyip farklı sonuçlar beklemek çok akıllıca bir iş değildir. Siz eğer Kürt sorunu yoktur terör sorunu vardır dersiniz, bir Kürtçe TV kanalı ve Kürtlerle ilgili kimi iyileştirme çabalarını artık Kürtlerle ilgili yapılmak istenen her şeyi yaptık mantığıyla hareket ederseniz, bu sorun bir 30 sene belki bir asır daha devam eder. Çünkü Kürt sorunu sadece bir TV ve bir dil sorunu değil. Kürt sorunu bir ulusal

sorun ve 20 milyon kürdün sorunudur ve siyasidir. Ve aynı zamanda Kürtlerin kendi kendilerini yönetme ve Türklerle eşit koşullara sahip olma sorunudur. Biz bunun en gerçekçi yolunun her iki halkın çıkarına olan demokratik bir federasyon olduğunu söylüyoruz.

Hayalci değiliz. Bunun bir gecede ve bir protokolle olmayacağını biliyoruz. Bunun bir süreç sorunu olduğunu da biliyoruz. Ama bu süreçte de, Kürtler açısından asgari demokratik taleplerin karşılanması konusunda bir program olmalı. Siz bu programı, sorunun adını doğru koyarak ortaya koyun ve bunu kararlıca savunun, bakın bakalım o zaman kamuoyunun ve Kürtlerin tepkisi nasıl oluyor? PKK'nin tepkisi nasıl oluyor?

Eğer böyle bir programınız yoksa elbette sorunu çözemezsiniz. Öncelikle çözüm konusunda devletin kafası net olmalı. Çözümle ilişkin programınız ve kafanızın net olması halinde ortaya koyacağınız çözüm modeli gerçekçi ve inandırıcı olur. Onun için öncelikle sorun bu konuda ne düşündüğünüzü ortaya koymaktır.

Peki bugün kanın gövdeyi götürdüğü bu sürecin tek sorumlusu AKP iktidarı mıdır? Bundan muhalefet partilerinin, BDP'nin, PKK'nin hiç mi günahı yok? Bence onların da bu süreçte en az AKP kadar günahları var. Çünkü AKP'nin başlatmış olduğu "demokratik açılım" sürecinin kesintiye uğramasının en önemli nedeni; AKP'nin kendi kararsızlığının yanı sıra CHP, MHP ve PKK cenahının tutumu ve bu sürece karşı olumlu olmayan politikalarıdır.

Habur'la başlayan silahsızlanma ve barış süreci, CHP ve MHP'nin "vatan hainliği" söylemiyle oluşturdukları sert muhalefetle bloke oldu. PKK ve BDP çevresinin de olayı Türkiye kamuoyunu hesaba katmadan bir sözlen havasına dönüştürmesi, AKP'nin karar-

sızlığı ile birleşince çözüme ilişkin başlatılmış bu olumlu süreç kesintiye uğradı.

Habur sürecinin başarısızlığına rağmen, Oslo görüşmeleri ve Abdullah Öcalan'ın "tarihi barış antlaşmasını yaptık, artık devrimci halk savaşına gerek yoktur" açıklaması barışa yönelik beklentileri arttırırken, 15 Temmuz 2012 tarihinde PKK'nın Silvan saldırısı, ve aynı anda DTK'nın demokratik özerlik ilanı toplumu yeniden gerilim ortamına sürükledi. Artan şiddet, ve operasyonlar, sivillere yönelik eylemler, asker ve sivil kaçırmaları, yeniden barış sürecinin kesintiye uğramasına ve ülkenin kan gölüne dönüşmesinin önemli gerekçeleri oldu. Oslo'yla başlayıp İmralı'yla devam eden silahsızlanma ve barış süreci Kandil'in saldırı ve şiddet eylemleriyle yeniden savaş ortamına geçildi.

Çağımızın belirgin özelliği diyalog ve barışçıl demokratik mücadelenin uluslararası kamuoyu nezdinde destek ve itibar gördüğü, silahlı mücadelenin ise bir hak arama yolu olarak fazla itibar görmediğidir. Onun için PKK'nin silahlı eylemlerinin Kürt halkının özgürlük mücadelesi açısından bir avantaj değil dezavantaj olduğu ve artık demokratik zemini önemli ölçüde tahrip ettiği için mücadeleye yarar değil zarar verdiği bir gerçektir.

Bugün Kürt ulusal muhalefetinin mücadelesi ve talepleri arasındaki en büyük farklılık "PKK siyaseti" ve "silah" ekseninde ortaya çıkıyor. silahsız bir Kürt muhalefetinin ortak talepler çerçevesinde bir güç birliği oluşturmaları, silahlı mücadelenin kat ve kat üstünde bir yankı uyandırır ve kitlesel olur. Bölgedeki değişim rüzgarını da arkasına alarak Türkiye'de çok daha kalıcı mevziler kazanılır ve Türkiye'yi daha da sarsar.

Bu kör döğüşünden bir arınabilsek her şey çok daha güzel olacak.

Türkiye’de Kürt Sorununun Çözümünde Federal Çözüm Biçimi Olanaklı Ve Gereklidir.

“Kürt halkının Türkiye’de kendi kendini yönetmesi iki biçimde de mümkündür. Biri ayrı bir siyasal organizasyon yani ayrı devlet kurmak suretiyle, diğeri yan yana yaşadığı Türk halkı ile birlikte eşit koşullarda yaşama olanağını sağlayan bir devlet biçimiyle. Bu devlet biçimi federal devlet biçimidir

Av.Hasan DAĞTEKİN

Kürt sorunu Ortadoğu’da yaşayan ve nüfusu 40 milyonu aşan, Avrupa Birliği belgelerinde en büyük ‘devletsiz ulus’ olarak adlandırılan ve her türlü ulusal haktan yoksun yaşayan bir ulusun sorunudur.

Kürt halkının büyük bir bölümü Türkiye’de Kuzey Kürdistan’da yaşamaktadır. Nüfusu Türkiye’de 25 milyonu aşmaktadır. Türkiye, Kürt Sorunu’nu başından beri red, inkar ve baskı yöntemiyle yok saydı. Kürt halkının istemlerini ve mücadelesini şiddet yoluyla bastırdı. Bunun çözüm olmadığı yaşadığımız acılar pahasına yeterince hatta fazlasıyla anlaşıldı. Bu politika aynı zamanda bu ülkede yalnız Kürtlerin değil, Türk halkının da çektiği acıların, uğradığı ekonomik ve insani büyük kayıpların, kültürel ve sosyal çöküntünün baş nedeni oldu.

Kürtler bunca kıyıma, sürgüne ve son 30 yılda yaşanan kirlî savaş ve bunun neden olduğu yerinden sürülmelere rağmen Kürdistan adlı coğrafyasında hala çoğunluğu oluşturmaktadır. Ancak bu coğrafya Kürtlerin yanı sıra onlarla

birlikte yaşayan diğer kadim halkların da ülkesidir; Süryanilerin, Ermenilerin, Araplar ve Azerilerin.

Her ne kadar, bugün, Irak, diktatör Saddam rejiminden kurtulmasıyla federal bir devlet biçimini yapılandırarak demokrasi yönünde adımlar atmaya başladıysa ve bu ülkede yaşayan Kürt ulusunun bir bölümü, Kürdistan Bölgesel Yönetimi adıyla bir yönetim kurduysa da Kürtlerin sorunu başta

Kürt halkının Türkiye’de kendi kendini yönetmesi iki biçimde de mümkündür ; Biri ayrı bir siyasal organizasyon yani ayrı devlet kurmak suretiyle, diğeri yan yana yaşadığı Türk halkı ile birlikte eşit koşullarda yaşama olanağını sağlayan bir devlet biçimiyle.

Bu devlet biçimi federal devlet biçimidir.

Türkiye olmak üzere İran ve Suriye’de çözümlenmeden ortada duruyor.

Elbet Irak’ta Kürtler kendi ülkelerinde kendi kendini yönetme hakkını elde ettiler ve böylece özgürleştiler. Kerkük başta olmak üzere çözülmemiş sorunları bulunmasına rağmen gelişip güçlenmekte.

Suriye’de ise, Esad yönetiminin kanlı baskılarına ve yaşanan iç savaşa rağmen Suriye’nin diğer halklarıyla birlikte Kürtlerin de özgürleşeceği günler yakındır.

Türkiye’de ise son yıllarda yoğunlaşan Kürt sorunun çözümü eksenli tartışmalar ve yapılacak Anayasa ile Türkiye’nin yeniden yapılandırılmak istenmesi çerçevesinde çözüm için nasıl olmalıdır. Ne tür bir modele ihtiyaç vardır. Bunun için öncelikle Kürt sorununu doğru tanımlamak gerekmektedir. Kürt sorunu siyasal bir sorundur. Bu bakımdan çözümü de siyasaldır. Bu, bir halkın kendi kendini yönetmesi sorunudur. Bu bakımdan ulusların kendi kaderini serbestçe belirleme hakkının gereği

olarak çoğunluğu oluşturduğu Kürdistan adlı ülkesinde kendi kendini yönetme olanağına kavuşmasıdır. Uluslararası hukuk belgeleri de buna cevaz vermektedir.

Bu bakımdan Kürt halkının Türkiye’de kendi kendini yönetmesi iki biçimde de mümkündür; Biri ayrı bir siyasal organizasyon yani ayrı devlet kurmak suretiyle, diğeri yan yana yaşadığı Türk halkı ile birlikte eşit koşullarda yaşama olanağını sağlayan bir devlet biçimiyle. Bu devlet biçimi federal devlet biçimidir.

Federal devlet biçimi ile Türkiye’de eşit ve demokratik bir birlik kurmanın, böylece Kürt sorununu çözerek hep birlikte refah, özgürlük, adalet ve barış içinde yaşamanın olanaklı olacağı aşîkârdır. Yıllardır yaşanan red ve inkar politikalarının sebep olduğu baskı, kıyım ve kirli savaşın her iki halka ve ülkeye getirdiği yıkım ortadadır.

Kürt halkı aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, gelenek ülkelerinde çoğunluğu oluşturmaya devam etmekte. Ama aynı zamanda Kürdistan’da Arap, Ermeni, Süryani, Türkmen, Azeri gibi etnik topluluklar da yaşamaktalar. Yani Kürdistan onların da ülkesidir.

Bu bakımdan federe Kürdistan, üzerinde yaşayan tüm halkların kendisini özgürce yöneteceği bir ülke olacaktır. Federe çözüm biçiminin bir öcü olmadığı tam aksine istikrarlı bir devlet biçimi olduğu dünyada uygulana gelen sayısız örneklerle de ispatlanmıştır. Bu yüzden federe devletin ne olup olmadığını örnekleriyle birlikte bu yazıda incelemeye çalışalım.

Konuya önce Federal kavramının kökenine bakarak başlayalım. Kökeni bakımından, ‘federal’ sözcüğü anlaşma, sözleşme anlamındaki Latince ‘foedus’ dan geliyor. Buna göre; federalizm, çeşitli grupların işbirliği yapmak üzere birlik oluşturmasını ifade eder.

Federal Devlet’i yakından tanımak için

diğer devlet biçimlerinden Üniter Devlet, Bölgesi Üniter Devlet ve Konfederal Devlet ile karşılaştıracamız. Böylece yazının konusu olmamakla birlikte Üniter Devlet, Bölgesi Üniter Devlet ve Konfederal Devlet biçimlerine de genel hatlarıyla değinmiş olacağız.

Yeryüzünde kendini federal olarak adlandıran devletler çok farklı anayasalara, siyasal kurumlara ve uygulamalara sahiptirler. Bu devletleri tıpa tıp birbirine benzetmek olanaklı değildir. Birbirlerine benzemelerini de beklememek gerekir. Kendini, federal olarak adlandırılan ülkeler arasında geçmişte Sovyetler Birliği, Yugoslavya, günümüzde Rusya Federasyonu, Avusturya, Amerika Birleşik Devletleri, Etiyopya, Hindistan, Belçika, Brezilya, Nijerya, İsviçre, Bosna Hersek, Malezya, Kanada ve Irak gibi, birbirinden çok farklı özelliklere sahip devletler bulunmaktadır. Örneğin, devletlerini tanımlamada; Irak, Almanya, Brezilya ve Nijerya federal cumhuriyet; Avusturya ve Hindistan yalnızca cumhuriyet; İsviçre konfederasyon; Belçika krallık terimlerini kullanır. Bosna Hersek, Malezya ve Kanada herhangi bir sıfat kullanmaz. Hatta federal devletlerin anayasalarının bazılarında, devletin niteliğini belirtmek üzere 'federal' terimine bile yer verilmediği görülmektedir.

Federal devlet, üniter devlet sisteminden farklı olarak, iki farklı yönetim alanından oluşur. Birinci yönetim alanı genel ölçekte kurulmuş olup tek bir yönetimi barındırır. Burada, Türkçede yaygınca kullanılan biçimiyle 'genel yönetim', 'ulusal yönetim' veya 'merkezi yönetim' olarak da adlandırılan ama aslında doğru kullanımıyla federal yönetim faaliyette bulunur. Federal yönetimin yetki alanı, ülkenin tamamını ve ülkede yaşayan insanların bütününe kapsar.

İkinci yönetim alanı ise bölgesel/eyalet ölçekte örgütlenmiş olup en az iki olmak üzere, çok sayıda yönetimden oluşur. Bu alanda faaliyet gösteren yönetimler de, 'eyalet yönetimleri', 'bölgesel yönetimler', 'Cumhuriyetler' gibi adlarla anılan federe

yönetimlerdir. Federe yönetimlerin yetki alanı ise, ülkenin belirli bölgeleri veya ülkede yaşayan insanların belirli bir kısmı ile sınırlıdır.

Türkçede, genellikle, federal yönetim için 'federal devlet' veya 'merkezi devlet'; federe yönetimler için 'federe devlet' veya 'üye devlet' terimleri kullanılmaktadır. Aslında, Federasyonlarda, 'devlet' özelliği tek başına ne federal ne de federe yönetimlerde vardır. Devlet, federal ve federe yönetimlerin birlikteliğinden oluşan siyasal örgütün niteliğidir.

Federal devlet biçiminin özü, birbirine eşit birden çok iktidar merkezinin aynı siyasal sistem içinde bulunmasıdır. Sistemin çalışması, bu iktidar merkezlerinin karşılıklı ilişkisi ve eşitliği temelinde gerçekleşir.

Federal devletin işleyişinin karşılıklı ilişki esasına göre gerçekleşip gerçekleşmediği aşağıdaki ölçülerle ortaya çıkarılabilir.

1-Federal devletin yönetim anlayışı merkeziyetçi olmama ilkesine dayanır. Üniter devlette ise merkeziyetçilik hâkimdir.

2-İkili yönetim yapısı vardır. Federal yönetim ve federe yönetimler, kendi yetki alanları içinde gerçekleştirecekleri faaliyetler bakımından gerekli bütün kurumlara sahiptirler.

3-Yönetimler arasındaki işbirliği, yasalara ve sözleşmelere dayanır ve eşitlikçidir.

4-Yönetimler arası danışma ve görüşme toplantılarının düzenli olarak yapılmasını sağlayan mekanizmalar vardır.

FEDERAL DEVLETİN İLKELERİ

Federal devletin temel ilkeleri şöyle sıralanabilir;

1- Federal devlette iktidar bölünmüştür, merkeziyetçilik bulunmamaktadır.

2- Yönetimler eşittir.

3- Federe birimler coğrafi veya topluluk esasına göre örgütlenmiştir.

4- Federe birimler, oluşturulan çeşitli mekanizmalarla devletin genel politikasının belirlenmesine katılmaktadırlar.

1. Federal Devlette siyasi iktidarın bölünmesi ve merkezîyetçiliğin bulunmaması (ilkesi);

Federal devlette, devlet fonksiyonları, üniter devletten farklı olarak, tek bir merkezden yürütülmeyip, oluşturulan iki yönetim alanı arasında bölüştürülür. Bu yönetim alanlarından biri, içerdiği yetkilerin niteliği bakımından, ülkenin insan ve toprak öğelerini kapsayacak şekilde 'genel'dir. Yetkilerini bu alanda kullanan yönetim, 'federal yönetim' olarak adlandırılır.

Diğer yönetim alanı ise bölgesel veya topluluk yönetimine dayanır. Federal devlet biçimine en son örnek olan Irak'ta bir federe birim olmakla birlikte, en az iki ya da daha çok sayıda yönetim birimi vardır. Söz konusu yönetimlerin yetkileri genel olmayıp, ülkenin insan ve/veya toprak öğeleri bakımından sınırlıdır. Yetkilerini ülke içinde belirli coğrafi bölgeler veya belirli sosyal gruplar bakımından kullanabilen bu yönetimler 'federe yönetimler' olarak adlandırılır.

Federal devlette, yasama, yürütme ve yargı işlevlerini yerine getirecek organlar hem genel, hem de yerel ölçekte kurulmuştur. İki ayrı faaliyet alanı yaratılarak, kamusal faaliyetler ve bu faaliyetleri gerçekleştirecek devlet organları bu alanlar arasında bölünmektedir.

Federal devletin bu durumu siyasi iktidarın bölündüğü diğer bazı sistemlerden farklı olarak, 'merkezîyetçi olmama' ilkesine dayanır. Merkezîyetçi olmama ilkesi, bir siyasi sistem içinde, yetkilerin tek bir merkezde toplanmadığını ifade eder. Yetkiler, biri genel, diğerleri yerel düzeyde olmak üzere iktidar merkezleri arasında bölünmüştür. Federal ve federe yönetimlerin birbirlerine bağımlılığı söz konusu olmayıp, aralarında eşitlikçi bir ilişki söz konusudur.

Irak Federe Devleti kuruluncaya kadar üç iktidar merkezi yalnızca iki federe birimden oluşan federal devletlere özgüdür. On federe birimden oluşan Kanada'da, federal yöne-

timle birlikte on bir iktidar merkezi vardır. 50 eyaletten oluşan ABD'de, iktidar merkezlerinin sayısı 51'dir. Federal Irak'ın iktidar merkezleri ikidir. Federal Devlet Biçimine yeni ve en son örnektir. Aslında diğer bölgelerde yani Şiilerin ve Sunilerin yaşadığı bölgelerde federal birim kurulması önerisi zaman zaman bu ülkenin liderleri tarafından dillendirilmektedir. Kurulup kurulmayacağını veya başka seçeneklerin ortaya çıkıp çıkmayacağını Irak federal yönetimlerinin tavrı gösterecektir. Irak'ta yeni federe birimlerin kurulma yöntemleri Irak Anayasasında hüküm altına alınmıştır.

2. Federal devlette yönetim alanları (ilkesi);

Federal devlette, kamusal faaliyetler iki ayrı alanda toplanır.

Dış ilişkiler, ulusal savunma, merkez bankası işlemleri gibi bir kısım faaliyetler, niteliği gereği ülkenin bütününe ilgilendirildiği için genel ölçekte yürütülür.

Eğitim, sağlık, kültür gibi diğer faaliyetler, yersel (federe yönetimde) birimlerde, her birimin özgün koşullarına göre farklı şekillerde yerine getirilir.

Genel nitelikteki faaliyetleri, yetkilerini ülkenin tamamı üzerinde kullanabilen federal yönetim yürütür.

Diğer faaliyetler ise, coğrafi veya topluluk esasına göre kurulan (yersel) federe yönetimler tarafından gerçekleştirilir.

Özerklik ve Yerinde Yönetim Kavramları;

Özerklik; bir iktidar merkezinin, daha güçlü bir iktidar merkezinden kazandığı yetki ve pozisyonu vurgular. Bu bağlamda, özerklikten söz edebilmek için, siyasi sistem içinde merkezi bir iktidarın varlığı ve bu iktidara bağlı olarak özerklik kazanan yerel ya da bölgesel iktidarların varlığı gerekir.

Dolayısıyla bu tür yapılanma üniter devlet sistemlerine özgüdür. Federal devlet sistemindeki iktidar merkezleri olan federal ve

federe yönetimlerin hiç biri 'merkezi iktidar' niteliğinde değildir. Federal sistemde yetkilerin toplandığı bir merkez yoktur. O nedenle federe birimler merkezi bir yönetimden özerklik kazanmış yönetimler olarak görülmez. Federal ve federe yönetimler hukuken eşit, kurumsal bağımsızlığı olan ayrı iktidar merkezleridir. Siyasal iktidar bu merkezler arasında bölünmüştür. Bu nedenle, özerklik kavramı ile federal sistemi açıklamaya çalışmak yanıltıcı olabilir. İktidarın bölünmesi ilkesi demek Siyasal iktidarın merkezler arasında bölünmesi demektir.

Yerinden yönetim ise; bir merkezi otoritenin veya merkezi yönetimin varlığını öngörür. Yerinden yöneticiliğin gerçekleşmesi, diğer bir deyişle, yetkilerin merkezden çevre birimlere aktarılabilmesi için, bu yetkilerin önce bir merkezde toplanması gerekir. Kural olarak, yetkilerinin bir kısmını yerel ya da bölgesel birimlere aktaran merkez onları geri de alabilir.

Federalizmde, yerinden yönetim ilkesinin mantıki sonucu olan, yetkilerin toplandığı bir merkez yoktur. Federal devlette, biri federal yönetim alanında, diğerleri federe yönetim alanında olmak üzere, iki veya üç iktidar merkezi bulunur. Federe birimlerin sayısına bağlı olarak, iktidar merkezlerinin sayısı da çoğalır. Bu bağlamda, tek bir merkez ve ona bağlı çevre birimlerin varlığını öngören yerinden yönetim ilkesi, federalizmin niteliği ile bağdaşmaz. Federalizmin egemen özelliği, merkeziyetçi olmaması, diğer bir deyişle, yetkilerin çok sayıda iktidar merkezi arasında bölünmesidir.

Üniter Devlet, Bölge Devlet ve Federal Devlet Sistemlerinin Karşılaştırılması; Günümüzde, bazı üniter devletlerde, etnik, dilsel, dinsel veya tarihsel özellikleri nedeniyle farklılaşan bölgelerin, değişik ölçülerde özerklikten yararlandıkları görülüyor. Bu tür bölgelerin özerk statüleri, İtalya ve İspanya'da anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Birleşik Krallık'ta (İngiltere'de) ise,

İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'nın özerklikleri anayasa ile değil, kaldı ki Birleşik Krallığın yazılı bir Anayasası bulunmamaktadır; yasalar ve güçlü siyasal gelenekler ile korunmaktadır.

Birer üniter devlet olmakla birlikte, İtalya, İspanya ve İngiltere'de federal siyasal kültürün izleri görülmektedir. Her üç devlette de, bazı bölgelerde etnisite, dil, din ve benzeri unsurların farklı olmasına dayanan bölgesel kimlikler ulusal kimliğin yanı sıra varlıklarını ve önemlerini korumuşlardır. Merkezi yönetimin yanında bölgesel yönetimler de sorunların çözümünde önemli bir iktidar merkezi olarak görülmektedir.

İtalya ve İspanya'da uygulanan sistem, bölgesel devlet kavramı ile adlandırılmaktadır. Bu ülkelerdeki özerk yönetimler yerel yönetimlerle karşılaştırıldıklarında önemli yetkilere sahiptir. Fakat daha da önemli olan, kurulan parlamentolarıyla yasama yetkisi ile donatılmalarının bir sonucu olarak, söz konusu yönetimlerin siyasal karar merkezleri haline gelmiş olmalarıdır.

Bu ülkelerde bölgesel özerklik, hem ulusal anayasa, hem de bu toplumlarda geçerli olan siyasal kültür ile korunmaktadır. Bu iki ülke üniter devlet biçimine sahip olmalarına rağmen bünyelerinde bölgesel özerklikleri uygulamaları açısından, Türkiye'de de ilgi çekmektedir. Çünkü Kürt sorununun çözümü tartışmaları gündemin başında bulunmaktadır. Bu iki ülkenin ve bölgesel üniter devletlerin diğer örneklerine yakından bakalım;

İtalya

İtalya, özerk yönetimlere tanınan yetkilerin büyük ölçüde anayasal güvenceye kavuşturulduğu ülkelerden biridir. 1947 tarihli İtalyan Anayasası'nda, özerk bölgelerin adları, mali özerklikleri, yasama ve yürütme organları belirtilmiştir. Anayasada sayılan 20 özerk bölgeden, önce yalnızca 5'inde, 1970 yılından itibaren ise, tümünde özerk yönetimler kurulmuş ve faaliyete başlamıştır.

Ekim 2001 tarihinde değiştirilen İtalya

Anayasasında, 'yasama yetkisi Anayasaya uygun olarak, Avrupa Birliği hukuku ve uluslararası yükümlülüklerden kaynaklanan sınırlar içinde devlet ve bölgeler tarafından kullanılır.' hükmü yer almaktadır. Anayasa merkezi yönetimin yetkileri ile ortak yetki alanına giren konuları ayrıntılı olarak saymış, diğer tüm konular üzerinde bölgelerin münhasır yasama yetkisi bulunduğunu belirtmiştir.

2001 değişikliği uyarınca, dış ilişkiler, ulusal savunma, kamu düzeni ve adaletin sağlanması, seçim yasası ile çevreye ilişkin bazı konular dışında tüm kamusal yetkiler bölge yönetimlerine bırakılmıştır.

İspanya

Bölgesel birimlere tanınan özerkliğin anayasal güvenceye bağlandığı diğer bir devlet, İspanya'dır. Bu ülkede, Franco'nun ölümünden kısa bir süre sonra yürürlüğe giren 1978 anayasası ile bölgesel birimlere değişik derecelerde özerklik tanınması esası kabul edilmiştir.

Bugün, İspanya'da 17 özerk yönetim kurulmuştur. Özerk yönetimler, tarihsel, kültü-

rel, dilsel veya ekonomik özellikleri ortak olan coğrafi bölgelerde oluşturulmuştur.

İspanya'da, her özerk yönetimin bir parlamentosu vardır. Parlamento üyeleri, genelle, halk tarafından doğrudan seçilir. Parlamento, kendi içinden bir başkan seçer ve özerk yönetimin hükümetini belirler. Özerk yönetimler, anayasada sayılan konularla sınırlı olarak, özerklik statülerinde belirtilen alanlarda yasama yetkisi kullanır. Özerk yönetimler İspanya parlamentosunun özerkliklerini kısıtlayan işlemlerine karşı Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilirler. Özerk yönetimler, İspanya parlamentosunun ikinci kanadına (senato) temsilci göndermekle birlikte, senato üyelerinin çoğunluğu il esasına göre seçilir.

Ayrıca özerk bölgeler, Avrupa Birliği ile ilişkiler konusunda, ulusal karar alma sürecine katılmaktadır. 'Avrupa İşleri Konferansı' adıyla yapılan toplantılarda, özerk bölgelerin ortak kararı, konunun özelliğine göre istişari ya da bağlayıcı olmaktadır. Yine, 1997'de, sözü edilen konferansların birinde özerk bölgelerin Avrupa Birliği nezdinde İspanya'nın Brüksel'deki daimi temsilcisi ile beraber temsil edilmesi esası kabul edilmiştir. İspanyanın bu alandaki adımları onu federatif yapıya yakınlaştırmıştır.

İspanya'da bölgesel devlet uygulamasının bir yönü de, özerk yönetimlerin halkına Anayasasında 'milliyetler' (ulusal topluluklar) adının verilmiş olmasıdır.

Birleşik Krallık (İngiltere)

Hukuki açıdan üniter bir devlettir. Birleşik Krallık'ta, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'ya özerklik tanınmıştır. Bu özerklik, yalnızca, İskoçya'nın ayrı bir kilisesinin, Anglosakson hukukundan ayrı bir hukuk sisteminin, farklı eğitim ve yerel yönetim sistemlerinin bulunması şeklinde, belirli konuların bölgesel yönetimlere bırakılması ile sınırlı değildir. Bunun yanı sıra, bölgelerin özerkliklerini pekiştirecek bazı federal dü-

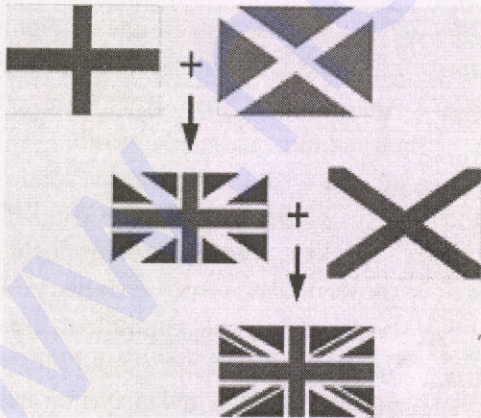
zenlemelerden de yararlanmıştı: İrlanda'nın Avam Kamarası'nda en az 100 üye ile temsil edileceğinin garanti edilmesi, Kuzey İrlanda'dan sonra, İskoçya ve Galler'de de ayrı parlamentoların kurulması gibi.

Bütün bu düzenlemeler, yasa niteliğindeki işlemlerle güvence altına alınmıştır. Yazılı bir anayasası olmayan Birleşik Krallık'ta, anayasanın değil, parlamentonun üstünlüğü ilkesi geçerlidir. Anayasal bir güvencesi olmamakla birlikte, bu ülkede, özerk bölgelerin statüsü siyasal geleneklerle

güçlü bir şekilde korunmaktadır. 'Birleşik Krallık'ta otoritenin yersel dağılımı, yazılı bir anayasa olmaksızın, yazısız ve yazılı yasalarla son de-

rece katı bir şekilde güvence altına alınmıştır. Bu durum İngiliz siyasal yaşamını yakından gözlemleyen birçok araştı-

macı ve yazarı, üniter İngiliz yönetim sistemini gerçekte federal veya federal-benzeri bir sistem olarak nitelendirmelerine yol açmıştır.'

Açıklanan tüm bu özellikler, özerk yöne-

timlere sahip üniter devletler ile federal devletlerin, farklı nitelikleri olan siyasal örgütlenmeler olduklarını göstermektedir. Ancak federal özellikler bu ülkelerin de uygulamalarında bulunmaktadır.

Fransa

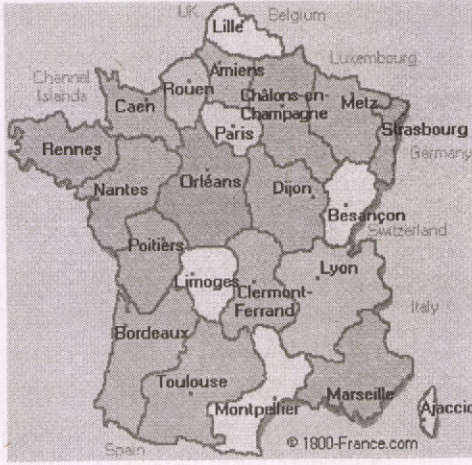
Fransa'da 1982'den sonra yerel yönetimler yeniden düzenlenmiş ve 27 bölge yönetimi oluşturulmuştur. İtalya ve İspanya bölgelerinden farklı olarak, bu bölgelerin yasama yetkileri yoktur. Ayrıca, etnik, kültürel, dilsel veya dinsel öğelerle beslenen bir özerkleşme sürecinin ürünü değildirler. Bölgeler, daha çok, uygun bir ölçekte ekonomik gelişmenin eşgüdümünü sağlamak amacıyla kurulmuşlardır.

1991 tarihli kararında, Fransız Anayasa Konseyi, Korsika Statüsü'ne ilişkin yasanın birinci maddesinde geçen, "Fransız Halkı'nın unsuru Korsika Halkı" ifadesini, anayasal açıdan olanaksız bir nitelendirme olarak değerlendirmiştir. Konseye göre, Fransız Anayasası, Fransız Halkını alt bölümlere ayrılması mümkün olmayan tekil (üniter) bir kategori olarak kabul etmektedir. "Korsika Halkı" deyimini, köken, ırk veya din farkı gözetmeksizin, bütün Fransız yurttaşlarından oluşan Fransız Halkından başkasını tanımayan Anayasaya aykırıdır.

Kararda belirtildiği gibi, Fransız Halkının unsuru (tamamlayıcısı) şeklinde bile ifade edilse, "Korsika Halkı" deyimini anayasaya aykırı görülmiştir. Fakat gözden kaçırılan nokta, yasanın Korsika'ya özerklik veren hükümlerinin özüne dokunulmamış olmasıdır. Yasa, Korsika dilinin öğretimine olanak tanımaktadır.

Dil ve etnisite açısından Fransa'nın geri kalanından farklılaşan Korsika'nın özerkliği Ocak 2002 tarihli bir yasa ile güçlendirilmiştir. Buna göre, Korsika yerel parlamentosu ada ile ilgili konularda yetki ve mali kaynak yönünden desteklenecek, Korsika dilinin okullarda daha iyi öğretimi için müf-

redat geliştirilecektir. Bu düzenleme 2004 tarihine kadar bir "deneme" niteliğindedir.

Denemenin başarılı olması durumunda, bu tarihte Fransız Anayasası'nın değiştirilerek, özerkliğin anayasal güvenceye kavuşturulması üzerinde anlaşılmıştı. Ancak gelişmeler beklendiği gibi sonuçlanmadı. Fransız hükümetince hazırlanan ve Korsika yönetiminin yetkilerini eskiye oranla biraz daha arttıran özerklik planı, 2003 yılında ada halkının %51'inin "hayır" oyu ile referandumda reddedilmiştir.

Fransa, ülkedeki sosyolojik azınlıkların adlandırılması konusunda en az Türkiye kadar duyarlı olmasına karşın, dilsel ve kültürel farklılıkların korunması ve geliştirilmesi konusunda Türkiye'den farklı politikalar izlemektedir. Bu bağlamda, 1951'de, beş bölgesel dili (Bask dili, Brötonca, Katalanca, Korsikaca ve Oksitan dili) tanıyan yasa çıkarılmıştır. Fransa, etnisite ve azınlık kavramlarını kullanmaktan kaçınmakla birlikte, ülkesindeki dil ve kültür farklılıklarının, uluslararası belgelerde öngörülen standartların gerisine düşmeyecek şekilde korunması ve geliştirilmesine olanak tanıma çabası içindedir. Türkiye'nin hep örnek aldığı Fransa'nın bu uygulamalarını kamuoyunda işlemek ve kamuoyunu bilgilendirmek biz Kürtler açısından önemli bir gelişmedir.

Federal ve Konfederal Yapılı Siyasal Sistemlerin Karşılaştırılması;

Konfederasyon kavramı uluslararası hukukta, egemen devletlerin, egemenliklerini yitirmeksizin oluşturdukları, gelişmiş ortak kurumlara sahip birlikler için kullanılmaktadır.

Federal devlet ile (dar anlamda) konfederasyon arasında nitelik farkı vardır. Uluslararası hukuk bakımından, federal devleti oluşturan siyasal birimler egemen devlet statüsünde değildir. Egemen olan, federal ve federe yönetimlerden oluşan bütün yani federal devlettir. Diğer örgütlenmelerde ise üye devletler egemenliklerini ve uluslararası kişiliklerini korurlar. Egemen devletler olarak uluslararası ilişkilere girebilirler.

Federal Irak ve Kürdistan Bölgesel Yönetiminin durumu ile aşağıda değineceğimiz Bosna-Hersek federasyonu bazı alanlarda her ikisinin de iç içe geçmiş olarak yansımaktadır.

Federasyon uluslararası hukuk yönünden tek bir devlettir. Konfederasyon ise bir devletler topluluğudur.

Konfederasyon ve federasyon türü örgütlenmelerde, sistemin iç işleyişi bakımından temel bir farklılık vardır. Federal devlette, sistemin mantığını bozmayacak istisnalar dışında, onu oluşturan birimlerin hukuki yönden eşitliği söz konusudur. Buna karşılık, konfederasyonda, üye devletler ile oluşturulan genel yönetim (ortak organlar) arasında eşitlik yoktur. Konfederal organlar üye devletlere bağımlıdır. Eşitlik değil, üye devletlerin üstünlüğü söz konusudur.

Konfederasyon ile federasyon arasındaki farklılardan biri de, demokratik meşruiyet konusundaki yaklaşım farklılığıdır. Federal devlette, birliğin tümü adına hareket eden yönetim (federal yönetim) yetkisini halktan alır ve ona karşı sorumludur. Buna karşılık, konfederasyonlarda, birliğin yönetim organlarının belirlenmesine halkın katılımı son derece sınırlıdır. Bir konfederasyon olan Avrupa Birliği'nin önemli politik organları;

Konsey ve Komisyonun üyeleri halk tarafından belirlenmez. Her ne kadar Avrupa Parlamentosu'nun üyeleri seçimle belirleniyorsa da bu organın karar alma sürecindeki etkisi diğer organlarına göre oldukça azdır

Federal devleti konfederal örgütlenmelerden kesin çizgilerle ayıran bazı özellikler şunlardır.

1- Konfederasyonda üye devletler egemenliklerini sürdürür. Federasyonda, kurucu siyasal birimler egemen devlet olma özelliklerini yitirir. Egemen olan, federal ve federe yönetimlerin oluşturduğu bütün, yani federal devlettir.

2- Konfederasyonda kişiler yalnızca üye devletlere vatandaşlık bağıyla bağlıdır. Federal devlette ise, hem federal hem de federe vatandaşlık söz konusudur.

3- Konfederasyonda, konfederal organlar yetkilerini üye devletlerden alır. Federal devlette, federal ve federe yönetimler yetkilerini birbirlerinden almaz. Yetkilerin kaynağı anayasadır. Konfederasyonda, konfederal organların yetkileri üye devletler tarafından tek taraflı olarak değiştirilebilir. Federasyonda ise, yetki paylaşımına ilişkin değişiklik için federal ve federe yönetimlerin birlikte hareket etmeleri gereklidir.

4- Konfederasyonda, anayasa değişikliği üye devletlerin oy birliği ile gerçekleşir. Federal devlette ise ağırlaştırılmış çoğunluk yeterli görülür.

5-Konfederasyonda, üye devletlerin ayrılma hakkı vardır. Federal devlette bu hak bir dizi koşulla gerçekleşebilir.

6-Konfederasyonda, dış politika ve askeri güçlerin kontrolü esas olarak üye devletlerin elindedir. Federal devlette ise, dış ilişkiler ve ulusal güvenlik federal yönetimin yetki alanına girer.

7-Konfederasyonda, vergilendirme yetkisi üye devletlere aittir. Federasyonda, bu yetki federal ve federe yönetimler tarafından kullanılır.

8-Federal devlette, yönetimler arasında çıkabilecek uyuşmazlıkları çözmek üzere (genellikle yargısal nitelikte) bir organ kurulmuştur. Konfederasyonda bu tür bir organa gerek duyulmaz.

3. Federe birimlerin coğrafi bölge veya topluluk esasına göre örgütlenmesi (ilkesi);

Federal devletlerde, federe birimler, coğrafi bölge veya topluluk esasına göre oluşturulmuştur. Federe birimlerin sayısı ülkeden ülkeye değişir. Günümüzde, kendini federal olarak adlandıran ülkeler içinde 89 federe birim ile Rusya en çok; 1 bölge ile Federal Irak en az federe birime sahip ülkelerdir.

Federe birimlerin Coğrafi bölge esasına göre örgütlenmesi;

Bugüne kadar kurulan federal devletlerin tamamı, bir iki istisna dışında, coğrafi bölge esasına dayanan federe birimlerden oluşmuştur. Coğrafi bölge esasına göre, federe birimler, birbirlerinden ekonomik çıkarları, tarihleri, sosyal ve siyasal kurumları, milliyet, dil ve din kökenleri gibi yönlerden farklılaşan coğrafi birimlerdir. Hangi nedenlerle ortaya çıkmış olursa olsun, önemli olan, sosyal yapıdaki farklılıkların belirli bölgelerde toplanmasıdır.

Federal siyasal sistemin benimsenmesine yol açan farklılıklar arasında, dilsel, dinsel ve etnik farklılıklar son derece önemlidir. İsveçre, Kanada, Belçika, Nijerya, Malezya, Bosna-Hersek ve Irak'ta olduğu gibi. Federal sistem, ortak bir devlet çatısı altında, bu farklılıkların korunmasını amaçlar. Federal anayasa, federe birimlere farklı kimliklerini ifade edecek ve koruyacak yetkiler verir. Bazı ülkelerde etnik, dinsel ve dinsel farklılıklar federe birimlerin sınırlarıyla tam olarak örtüşmez. Örneğin Kanada'da, Fransız kökenli insanların yaşadığı Quebec eyaleti, Fransız nüfusun yalnızca % 80'ini barındırır.

Fransız kökenli diğer insanlar dokuz eyalet ve federal yönetime bağlı iki bölgeye dağılmıştır. Tıpkı Türkiye’de Kürtlerin kendi coğrafyalarında çoğunluk oluşturmaları ve Türkiye’nin değişik coğrafi bölge veya illerinde yaşamaları gibi.

İktidarın Topluluk Esasına Göre Örgütlenmesi;

Federal bir devlette federe birimlerin coğrafi birimler şeklinde örgütlenmemesi mümkündür. Kamusal faaliyetler, ülkenin toprak ögesi değil; fakat nüfus ögesi göz önüne alınarak iki yönetim alanı arasında bölünebilir. Bu durumda, federal yönetimin yetkisi ülkenin bütün yurttaşlarını kapsadığı halde, federe yönetimler, sadece, ülkenin neresinde yaşadıkları önem taşımaksızın, belirli ulusal topluluklar, sosyal gruplar bakımından yetkili olacaktır. Buna topluluk esasına dayanan federalizm denmektedir.

Topluluk esasına dayanan federalizmde, federe birimler dil, din veya etnik öge göz önüne alınarak kurulabilir. Aynı dili konuşan, aynı dinsel inancı paylaşan veya aynı kökenden gelen kişilerin oluşturduğu gruplar, federe birimler olarak örgütlenebileceklerdir. Bu farklılıkların her biri, doğal olarak kültürel farklılaşmayı da içermektedir.

Federe Birimleri Coğrafi ve Topluluk Esasına Dayanan Federasyonlara bazı örnekler;

Irak;

ABD’nin işgali ile Saddam Rejiminin yıkılmasından sonra hazırlanan yeni anayasa 15 Ekim 2005 tarihinde halk oylamasına sunulurken % 66 lık oy oranıyla kabul edildi.

Halkoylamasıyla benimsenen Anayasa, Irak halklarının mutabakatıyla hazırlanan ve halkoyuna sunulan anayasadır. Bu mutabakatın sağlanmasında Kürt halkının on yıllara dayanan direnişinin ve emeğinin etkisi gibi Irak’ın Şii ve Suni Arap halkı ile diğer etnik azınlıkların da katkısı vardır.

Kabul edilen Anayasa’ya göre; Irak’ın yönetim biçimi demokratik, federal ve parlamenter cumhuriyettir. Nihayet, Irak, ilk maddesinde kendisini şöyle tanımlamakta; Irak Cumhuriyeti bağımsız, egemen bir devlettir ve yönetim şekli demokratik, federal, temsili (parlamenter) cumhuriyettir.

Anayasa, 4. maddesi ile Irak’ın iki resmî dili ve bunların Arapça ile Kürtçe olduğunu hüküm altına almıştır. Ayrıca, Iraklılar çocuklarına devlete ait eğitim kurumlarında Türkmençe ya da Asurice (ve Ermenice) gibi anadillerinde ya da özel eğitim kurumlarında başka bir dilde eğitim aldırma hakkına sahip olduğunu da benimsemiştir.

Bosna – Hersek

Bosnalı Hırvatlar ile Müslümanların 1 Mart 1992 yılında Yugoslavya’dan ayrılmak için düzenledikleri referandumda %99’un üzerinde kabul görmesinden sonra sırpların saldırıya geçmesiyle birlikte Bosna-Hersek’te 14 Aralık 1995 tarihine kadar süren bir savaş yaşandı. Üç yıldan fazla süren bu savaş sırasında binlerce insan yaşamını yitirdi ve kayıtlara göre 2 milyon kadar insan da yerini yurdunu terk etmek zorunda kaldı.

Bosna-Hersek savaşında devreye giren NATO’nun baskıları sonucu İzzetbegović, Tudjman ve Miloseviç arasında

21 Kasım 1995’de Dayton Antlaşması kabul edildi. Bu anlaşma aynı zamanda Bosna-Hersek Anayasasını da yürürlüğe soktu. Böylece Federal bir Devlet olarak

doğan Bosna-Hersek, aşağıda sıraladığımız yetkileri federal yönetimin yetkileri olarak belirledi. Bunların dışında kalan tüm yetkileri ise federe yönetimlere bıraktı. Anayasada, federal yönetimin yetki alanı içinde düzenlenen konuların başında dış ilişkiler, gümrük ve para politikası gelmektedir.

Anayasa konfederal özellikler taşıyan bir belgedir. Federasyonlarda dış ilişkiler ve ulusal savunma konularında, bazı istisnalar

dışında, federal yönetime tekelsel yetki tanınır. Bosna-Hersek Anayasası'nda ise, bu esas ile çelişen hükümler vardır. Anayasa, federe birimlere uluslararası ilişkilere girme yetkisi vermektedir.

Federe birimler, ülkenin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne zarar vermeyecek şekilde, komşu devletlerle özel paralel ilişkiler kurabilir. Her federe birim, federal parlamentonun onayı ile diğer devletler ve uluslararası organizasyonlar ile antlaşmalar yapabilir. Federal Parlamento, bir yasa ile bazı antlaşma türlerini onay koşuluna bağlı olmaktan çıkarabilir.

Bu konuda Federal Irak'la benzer özellikler taşımaktadır. Irak Federe Kürdistan Bölgesinin de Petrol konusunda yapmış olduğu uluslararası anlaşmalar geçerli kılınmıştır. Bu alanda her iki devletin yeni olması nedeniyle Federal Devlet biçiminin değişim ve gelişmesini yansıtması bakımından önemli örneklerdir.

Savunma alanında da Bosna-Hersek Anayasası farklı bir özellik göstermektedir. Bosna-Hersek Anayasası yürürlüğe girdiğinde ülkenin ulusal bir ordusu yoktu. Her federe birim, daha önce birbirleriyle çatışan ayrı askeri güçlere sahipti. Anayasa, birer

Boşnak, Hırvat ve Sırp üyeden oluşan federal başkanlık kurumuna, ülkedeki tüm askeri güçlerin ortak kontrolünü sağlayacak sürekli bir komite kurma yetkisini vermektedir.

Belçika

Federe birimleri kısmen coğrafi bölge kısmen de topluluk esasına dayanarak örgütlenmiş diğer bir örnek Belçika'dır.

Belçika, günümüzde, topluluk esasına dayanan federe birimlere sahip tek federal devlettir. 1831'de bağımsız bir devlet olarak kurulduğunda, dil, inanç ve ekonomik çıkarları yönünden farklı olan iki büyük toplulardan oluşuyordu: Flaman ve Valon toplulukları.

Ülkenin Güneybatısında yaşayan Valonlar Fransızca'nın bir lehçesini, Kuzeyde yaşayan Flamanlar ise Felemenkçe (Hollandaca) konuşur. Ülkenin doğusunda, nüfusu toplam nüfusun %1'ini oluşturan ve Almanca konuşan küçük bir grup daha vardır.

Belçika, 1831 Anayasasının ilk biçimi ile toplumsal yapıdaki farklılıkları göz önüne almayan, merkezîyetçi bir sistem öngörmüştü. Valon toplumunun ve Fransızcanın üstünlüğüne dayanan, tek resmi dili olan üniter bir siyasal yapı kurulmuştu.

Belçika'yı üniter devletten federasyona dönüştüren süreç, Flaman topluluğunun kendi dil ve kültürünün tanınması için verdiği mücadele ile başlar. Bu mücadele, biri Flaman topluluğuna ait olmak üzere, topluluk esasına dayanan üç federe birimin kurulması ile sonuçlandı. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, bu kez Valon topluluğunun istemleri gündeme geldi. Giderek ekonomik üstünlüklerini yitiren Valonlar, kendi bölgelerinin ekonomisini güçlendirecek yeni arayışlar içine girdi. Bu arayışlar, biri Valon bölgesinde olmak üzere, ekonomik konularda yetkili üç bölgesel yönetimin kurulmasına neden oldu. Böylece, Belçika, Anayasada gösterilen eski yönetim birimle-

rinin (iller ve belediyelerin) üzerinde kurulan, altı federe yönetime sahip bir federasyona dönüştü.

Bu birimlerin üçü coğrafi bölge, diğer üçü dil ve kültür unsurları bakımından farklılık gösteren topluluk esasına göre örgütlenmiştir.

Topluluk ve bölge yönetimleri oluşturulmadan önce, Belçika'da yönetim birimleri, merkezi yönetime bağlı yerel yönetimlerden oluşuyordu. Merkezi yönetimin bu birimler üzerinde katı bir idari vesayet politikası gütmemesi, Flaman topluluğunun kendi dil ve kültürünü geliştirmesinde en büyük engel olarak görülüyordu. Flaman hareketi, önce ülkeyi dört dil bölgesine ayıran düzenlemeleri yasalaştırdı. Bu gün de geçerliliğini koruyan dil bölgeleri şunlardır:

1-Felemenkçe konuşulan Flaman illeri (Flanders)

2-Fransızca konuşulan Valon illeri (Wallonia)

3-Felemenkçe ve Fransızca konuşulan Brüksel bölgesi

4-Almanca konuşulan Doğu kesimi

Flaman hareketinin ikinci adımı, merkezi yönetime bağımlı olmayan, eğitim ve kültür alanında yetkili federe birimlerin siyasal sisteme eklenmesini sağlamak olmuştur. Bunlar, Valon, Flaman ve Alman Topluluk Yönetimleridir. Topluluk yönetimlerinin yetkileri coğrafi bölge ilkesine göre belirlenme-

miştir. Amaç, bir topluluğun farklı bölgelerde yaşayan üyelerini aynı yönetim altında toplamaktır. Topluluk yönetimlerinin yetki alanları, yukarıda belirtilen dil bölgeleri göz önüne alınarak saptanmıştır.

Bu çerçevede, Flaman Topluluk Yönetimi'nin yetkisi, yalnızca Flaman bölgesindeki üyeleri ile sınırlı değildir. Brüksel bölgesindeki Flamanlar bakımından da yetkilidir.

Valon Topluluk Yönetimi, kendi bölgesinde bulunan Alman topluluğunun üyeleri dışarıda kalacak şekilde, Valon bölgesi ve Brüksel bölgesindeki Valonlar bakımından yetkilidir. Alman Topluluk Yönetimi ise, Valon bölgesi içinde yaşayan Almanlar bakımından yetkilidir.

Belçika'da, topluluk yönetimleri Flaman hareketinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı halde, bölge yönetimleri Valon topluluğunun beklentilerini karşılamak üzere oluşturulmuştur. Topluluk yönetimleri eğitim ve kültür alanında bölge yönetimleri ekonomik konularda yetkilidir.

Belçika örneğinden de anlaşılacağı üzere; Bir devletin siyasal ve barışçıl mücadele ile sağlanan yasal düzenlemelerle üniter niteliğinin yeniden yapılandırılarak federal biçimde örgütlenmesi olanaklıdır. Başlangıçta Fransız yönetim geleneğine uygun tarzda üniter bir devlet olarak kurulan Belçika, bilhassa, 1970'lerden itibaren gerçekleştirilen çeşitli anayasa değişiklikleri ile bir federasyona dönüşmüştür.

Bu yüzden Türkiye her ne kadar üniter yapının ülkenin ve milletin bölünmez birliğini sağlamaya yaradığını ileri sürüyor ve bunun değiştirilmesi teklif dahi edilemez kuralına sıkı sıkıya bağlı görülüyorsa da bu tamamen yanlış ve çağdışı bir anlayışın ürünüdür.

Belçika örneğinde görüldüğü gibi barışçıl ve demokratik siyasal bir yöntemle üniter bir devlet federasyona dönüşebilir. Bunun için uygar ve demokratik bir anlayış ve iyi niyet gereklidir.

Kanada örneği

Kanada 10 federe birimden oluşmaktadır. 9 eyalette İngiliz kökenliler çoğunlukta Quebec'te ise anadili Fransızca olanlar (Frankofon) yaşamaktadır. Nüfus oranları ise % 82'dir; İngilizce konuşanların oranı ise % 8'dir.

Bir Fransız kolonisi olarak kurulan Quebec, 1760'da İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Bu tarihten itibaren başlayan İngilizlerin asimilasyon politikası, 1867'de federal birliğin kurulmasıyla bir ölçüde değişir, ama tamamen kalkmaz. Fransız kökenli Quebec halkı, asimilasyon politikalarına karşı, Katolik kilisesinin öncülüğünde, kapalı bir toplum modeli oluşturarak direnmeye çalışır. Yalnızca dil ve kültürlerinin korunması ile ilgilenerek, ticaret ve sanayiden uzak durur. Kanada'nın ulusal politikasının belirlenmesinde aktif rol almaktan kaçınırlar.

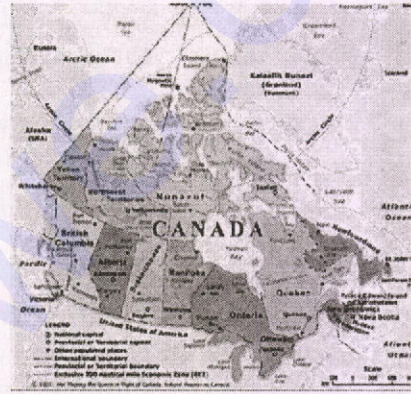
20. yüzyıla gelindiğinde, Fransız kökenli Quebec halkı, ekonomik açıdan geri kalmış bir tarım toplumu görünümündedir. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise, Quebec, "Sessiz Devrimi" olarak adlandırılan büyük bir dönüşüme sahne olur. Kapalı toplum modeli terk edilir. Kilise, artık Fransız kökenli toplumun yönetilmesindeki öncü rolünü çoktan yitirmiştir. Yeni kuşaklar, Fransız Devrimi ve sonrasının değerlerini özümsemiş kişilerdir. Asimilasyona karşı, Fransız dili ve kültürünü koruyacak yeni yasal düzenlemeler yapılır. Federal kurumlarda Kanada'nın iki dilli (İngilizce-Fransızca) ve iki ulustan oluşan bir devlet olduğu görüşü savunulur.

Sessiz Devrim'in en önemli siyasal sonucu, Kanada federalizminin iki kutuplu hale gelmesidir. Ülke 10 federe birimden oluşmaktaysa da Kanada'nın yönetilmesinde İngiliz kökenliler ve Fransız kökenliler ayrımı dikkate alınmaya başlanır. Bu gelişime paralel olarak, federal kurumlarda iki dillilik esası kabul edilir.

Sessiz Devrim'in ertesinde, 1970'li yıl-

larda, Quebec'in federasyon içindeki konumu tartışılmaya başlanır. Artık, Kanada içinde Fransız dili ve kültürünün korunamayacağı düşünenlerin sayısı hiç de az değildir. 1976 seçimleri ile eyaletin bağımsız devlete dönüşmesini savunan Quebec'liler Partisi iktidara gelir. Partinin temel hedefi, Kanada ile ekonomik işbirliğini sürdürmek, fakat tüm siyasal bağları kopararak Quebec'i ayrı bir devlet haline getirmektir.

Bu amaçla, 1980 ve 1995 yıllarında olmak üzere iki referandum yapılır. Eyalet düzeyinde yapılan referandumlarda ayrılma

benimsenmez. Ancak hala bu yöndeki çabalar sönmüş değildir. Kanada federal yönetimi ise Quebec'lilerin bu talebine son derece olgun ve hukuk çerçevesinde yaklaşmaktadır.

Kıbrıs Cumhuriyeti;

1960 Anayasası ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, federe birimleri topluluk esasına göre örgütlenmiş federal devletin bir örneğidir.

Kıbrıs halkı, % 80'e yakın nüfusu ile Rumlar ve % 20'ye yakın nüfusu ile Türkler olmak üzere iki ana etnik gruptan oluşur. 1878'de İngiltere'ye kiralanan Kıbrıs, 1914'de Büyük Britanya'ya bağlandı. 1960'da Rumlarla Türkler'in birlikte yönettikleri bağımsız bir cumhuriyet oldu.

Geçmişte iç içe yaşayan Türk ve Rumlar, Türkiye'nin 1974 teki askeri işgalinden

sonra, iki ayrı coğrafi bölgede toplandı. Uluslararası kamuoyu, Kıbrıs'ta tek bir devletin varlığını tanımakla birlikte, bugün, Ada'da Kıbrıs Cumhuriyeti ile Ada'nın kuzeyinde bağımsız bir devlet kurduğunu ilân eden KKTC vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti tanınan ve Avrupa Birliğine üye olan bir devlet iken KKTC hala Türkiye dışında tanınmamaktadır. Ancak, şimdi tekrar, bu kez coğrafi esasa göre federe birimleri olacak bir Federal Devlet biçiminde bir araya gelmek için BM gözetiminde görüşmelere devam etmektedirler.

1960'ta yapılan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ise, Ada'da yaşayan Rum ve Türk topluluklarının kimliklerini ve farklı özelliklerini ortak bir devlet çatısı altında korumak amacıyla federal bir sistem kurmuştu. Federasyon, iki federe birimden oluşuyordu.

Rumların ve Türklerin bölgesel topluluklar olmayıp, Ada'da iç içe yaşamalarının bir sonucu olarak, federe birimler coğrafi bölge esasına göre değil, topluluk esasına göre oluşturulmuştu.

Rum ve Türk topluluk yönetimlerinin yetkileri, Anayasada tek tek sayılmıştı. Bu yetkiler; Dini konular; eğitim, öğretim ve kültürel konuları; bazı konularda vergi koymak ve toplamak, topluluk yönetimine bağlı belediyelerin denetimi, dini ve şahsi konulara bakacak hukuk mahkemelerinin kurulması konularıdır.

Yukarıda sayılan yetkilerin dışında kalan tüm yetkiler, federal yönetim tarafından kul-

lanılacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca topluluk yönetimlerinin, yetkilerini "cumhuriyetin güvenliği, anayasa düzeni, kamu yararı, kamu düzeni, kamu sağlığı ve genel ahlâk"a aykırı olarak kullanamayacakları ve anayasa ile kişilere tanınan haklara aykırı düzenlemeler yapamayacakları belirtilmiştir.

1960 Kıbrıs Anayasası, metinde "federal" sözcüğü geçmemekle birlikte, bölgesel olmayan, topluluk esasına dayanan bir federasyon kurmuştu. Anayasa federalizmin temel ilkelerini içeriyordu. Biri federal, ikisi federe olmak üzere, üç iktidar merkezi oluşturulmuş ve federe yönetimlerin yetkilerinin toplulukların iradelerine aykırı olarak geri alınamayacağı esası benimsenmişti. Anayasanın değiştirilmesi federal meclisin yetkisinde olmakla birlikte, değişikliğin Türk ve Rum meclis gruplarında ayrı ayrı 2/3 çoğunlukla onaylanması koşulu getirilmişti. Bu düzenleme ile topluluklardan birinin onayı olmaksızın anayasasının değiştirilmesi olanaksız hale getirilmiştir.

İki topluluğun ulusal düzeyde karar alma sürecine katılması anayasal güvenceye bağlanmıştı: Federal yasama organı, iki topluluğun temsilcilerinden oluşuyordu. Temsilciler Meclisi'nin %70'inin Rum; %30'unun Türklerden oluşacağı ve bu oranın nüfusla orantılı olarak değişmeyeceği esası benimsenmişti.

Kıbrıs Anayasası, yasama organının yanı sıra, yürütme ve yargı organlarını da iki toplumlu yapının gereklerine göre biçimlendirmişti: Bakanlar Kurulu yedi Rum ve üç Türk bakandan oluşuyordu. Yüksek Anayasa Mahkemesi bir Rum, bir Türk ve bir tarafsız yargıçtan oluşmaktaydı. Federal düzeyde yürütülecek diğer kamu görevlerinde de, iki topluluğun üyeleri için değişen ölçülerde kotalar ayrılmıştı.

Federe birimlerin ulusal düzeyde karar alma mekanizmasına katılması bakımından ilginç olan nokta, bunun tek meclisli parla-

mento aracılığıyla sağlanmasıdır. Kıbrıs Anayasası, federe birimlerin temsilcilerinden oluşan ikinci bir meclis öngörmemiştir. Belçika'da da görülen bu düzenleme, iki toplumlu devletlerde federalizmin uygulanmasında ortaya çıkan bir özelliktir. Federal Irak'ta ise ikinci bir meclis öngörülmekle birlikte henüz kurulmamıştır.

4. Federal devletin mekanizmaları (yapının organları)

Federal devletlerde, kuvvetler ayrılığı ilkesine paralel olarak, yasama, yürütme ve yargı şeklinde bölünen devlet fonksiyonları ve bu fonksiyonları gerçekleştirecek kurumlar, hem federal, hem de federe birimlerde örgütlenmiştir. Federe organlar, genellikle, üniter sisteme göre yapılandırılır. Federal organlar ise, federal sistemin gereklerini karşılayacak şekilde, üniter sistemden birçok noktada farklılaşan özellikler gösterir.

Yasama Organı;

Çağdaş federal devletlerde, federal yasama organına iki temel işlev yüklenmektedir.

Bunlardan birincisi, federal yönetimin yetki alanına giren konular bakımından yasama faaliyetinin gerçekleştirilmesidir.

Federal parlamentonun ikinci temel işlevi, federe birimlerin genel politikanın belirlenmesine katılmasını sağlamaktır.

Açıklanan iki özelliği ile federal yasama organları, hem federal, hem de federe birimlerde oluşan halk iradesinin temsil edildiği organlardır. Federe yasama organı ise federe yönetimin yetki alanına giren konular bakımından yasama faaliyetini gerçekleştirir. Sadece federe yönetim biriminde oluşan halk iradesini temsil eder.

Bir kaç istisna dışında, bütün federal devletlerde, federal parlamentolar iki meclisten oluşur. 'Temsilciler Meclisi', 'Halk Meclisi', 'Milletvekilleri Meclisi' gibi adlarla anılan 'birinci meclis' halkın bütünü temsil eder. Bu meclise, federe birimlerden

nüfuslarıyla orantılı olarak temsilci seçilir. Birinci meclisin yapısı ve işlevi, üniter devlet sistemini benimseyen ülkelerdeki ulusal parlamento ile karşılaştırılabilir. Her iki durumda da halk bir bütün olarak temsil edilmektedir.

İkinci meclis, federe birimleri temsil eder. 'Senato', 'Federal Meclis' 'Federal Konsey' gibi çeşitli terimlerle adlandırılan ikinci meclislerin kuruluşu, niteliği ve işleyişi bakımından, federal ülkeler arasında büyük farklılıklar vardır. Federal sistem açısından önem taşıyan nokta, bütün bu farklılıkların ötesinde, ortak bir özellik olarak temsilin niteliğidir. Federal yapıdaki ikinci meclisler, bütün halkı değil, federe birimleri temsil eder.

Yürütme ve Yargı Organları

Yukarıda da açıkladığımız gibi yürütme ve yargı faaliyetlerini gerçekleştirecek organlar, hem genel (federal), hem de yersel (federe) birimlerde örgütlenmiştir. Ancak, bu organların federe birimlerdeki örgütlenmeleri üniter devletteki örgütlenmeleri gibidir. Fakat federal birimdeki örgütlenmeleri fonksiyonları bakımından üniter devletteki örgütlenmelerinden farklılık göstermektedir.

Not: Yazının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar

- 1- Federal Çözüm, Nuh Ateş Deng Yayınları
- 2- Coğul İspanya, Akın Özçer, İmge Yayınları
- 3- Federal Devlet, Prof. Dr. Oktay Uygun XII Levha Yayınları
- 4- Kemal Burkay'ın Konu ile İlgili Yazıları (Kurdistan nu sitesi)
- 5- Ulus-devletten federasyona Kardelen Yay. Şehmus Güzel
- 6- Irak Anayasası
- 7- Irak Kürdistan Federe Bölgesi Anayasa Taslağı

Kürdistan'da Sömürgeciliğin Meşrulaştırılmasına Bir Örnek: Sadabad Paktı-1937

Ali Haydar Koç

Birinci Dünya Savaşı esnasında ve savaş sonrasında Türk turan imparatorluğu kurma hayalini taşıyan ittihatçılar ve onların takipçileri olan Türkiye cumhuriyeti'nin kurucu kadroları, yani Türk unsurunun çıkarlarını esas alan ırkçı diktatör Atatürk'ün takipçileri, Kürtleri soykırım niyetiyle kendi topraklarından Batı Anadolu'da 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki vilayetlere zorunlu tehcir uygulamalarıyla sürerek, yokedilmelerini sağlamaya çalışıyorlardı. Türkiye Cumhuriyeti tarafından Kürtler üzerinden deneneyen soykırım, zulüm, baskı, şiddet ve asimilasyon politikaları sonucunda Kürdistan'da yaşanan bu insanlık trajedisi, ulusların kaderini tayin hakkını ve dünyada çağdaş demokrasi propagandasını yapan ülkeler olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, ABD ve Batı Avrupa ülkeleri tarafından "gerici-cahil Kürtler karşısında, Türkiye'nin çağdaşlaşması" olarak değerlendiriliyordu.

Batı Avrupa ülkeleri ve Rusya bu siyasal anlayışları ile 20.yüzyıl boyunca Türkiye'nin Kürtlere yönelik gerçekleştirdiği soykırım politikalarını Türkiye'ye verdikleri siyasal, diplomatik, ekonomik ve askeri desteklerle meşrulaştırmışlardı/hala içinde yaşadığımız 21.yüzyılda da meşru bir davranış olarak değerlendirmektedirler. Kürdistan topraklarının paylaşılmasında, Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesinde ve Kürtlerin soykırım gibi trajedilerle yokedilmesinde adı geçen ülkelerin doğrudan doğruya siyasal ve diplomatik payları çok büyüktür.

Osmanlı imparatorluğunun yıkılmasından (1918) sonra Sovyetler Birliği, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve ABD gibi ülkelerin desteği ile Ortadoğu'da, Kürdistan'ın aralarında paylaşıldığı ve sömürge Kürdistan coğrafyasını doğrudan doğruya ilgilendiren Türkiye, İran, Irak ve Suriye gibi kukla devletlerin kurulması sağlanmıştı. Bu kukla devletlerin kurulmasını sağlayan ülkeler, Ortadoğu'da Kürdistan devletinin kurulmasını uluslararası antlaşmalarla engelleyerek, teminat altına alarak, Kürt ulusunu Türk, Fars ve Arap rejimlerinin soykırımcı insafına bırakılmasını sağlamışlardı. Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren Türkiye, İran, Irak, Suriye gibi devletler İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden aldıkları desteklerle kendi aralarında yaptıkları çeşitli siyasal antlaşmalarla ve bölgesel paktlarla, sömürge Kürdistan üzerinde güvenlik ve askeri ittifaklarını karşılıklı olarak güçlendirmeye çalışıyorlardı.

Mesela sömürge Kürdistan toprakları üzerinde kalıcı bir egemenlik kurabilmek için 8 Temmuz 1937'de Tahran'da Sadabad Sarayı'nda imzalanan, Ortadoğu'da ilk bölgesel ittifak olarak tarihe geçen ve Kürt siyasal tarih araştırmaları açısından çok önemli bir yere sahip olan Sadabad Paktı,

gerek Kürdistan'ı doğrudan aralarında paylaşan ülkeler (Türkiye, Suriye, Irak ve İran) ve gerekse uluslararası anlamda Kürdistan devletinin kuruluşunu engelleyen devletlerin (Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD vs.) Kürtler üzerindeki siyasal rollerini öğrenmemiz açısından önemli siyasal örneklerden birini teşkil etmektedir.

1937'de Türkiye, İran Irak ve Afganistan (daha sonraları Suriye'nde katılımı sağlanmış) arasında yapılmış olan Sadabad Paktı ile Türkiye ve İran Kürt meselesini iç mesele ve iç tehdit algısı biçiminde ele alarak, sömürge Kürdistan'ın sahibi ve varisi olduklarını ilan etmişler idi.

Bu yazımda, Ortadoğu'da Kürdistan toprakları üzerinde 20.yüzyıl boyunca egemenlik kurarak, kendi sömürge idarelerini Kürtlere zorla kabul ettirilmesini sağlayan Türkiye, İran, Irak ve Suriye yönetimleri tarafından Kürtler-Kürdistan üzerinde bölgesel egemenlik kurma ittifakı olarak tarihe geçen, Kürt ulusu ile ilgili bölgesel, bireysel idari-siyasal dinamiklerin oluşturulmasına bağlı olarak iç ve dış faktörlerin bir arada tartışılarak, değerlendirildiği ve 20.yy. Kürt siyasal ve diplomasi tarih araştırmaları açısından önemli bir yere sahip olan Sadabad Paktı ve Sadabad Paktı örneğini ele alarak 20.yy.Kürt siyasal tarihi yakından Kürtleri ilgilendiren siyasal boyutları ile ilgili kısaca bazı bilgiler vermeye çalışacağım.

Çünkü günümüzde Ortadoğu'da iç ve dış stratejik koşulların zorlamasıyla ortaya çıkan siyasal olaylar, Ortadoğu ve bu bölgede varlığını sürdüren devletlerin yeniden yapılandırılması söz konusu olduğundan, bu siyasal vaziyet 20.yüzyılın ilk çeyreğinden beri çeşitli antlaşma ve bölgesel ittifaklarla sömürge Kürdistan'da idari ve siyasi egemenlik kurmuş olan Türkiye, İran ve Suriye rejimlerini fazlasıyla kaygılandırmaktadır.

1937’de yapılan “Sadabat Paktı“ ittifa-
kında Türkiye, İran ve Irak devletlerini biraraya getiren en önemli siyasal faktör ise, her üç devlet tarafından iç ve dış tehdit olarak algılanan Kürtler ve Kürdistan meselesi idi. Özellikle 1925’lerden sonra ortaya çıkan Kürt milli hareketlerinde (Şeyh Sait-1925, Ağrı-1926-1933, Dersim 1937 vs..) yer almış olan Kürt savaşçıları her üç ülkenin Kürdistan coğrafyasında çizdiği sunni sınırları tanımamaya, sınır boylarında giriş-çıkışlar yaparak, Kürdistan’ın dağlık alanlarında korunmaya çalışıyorlardı.

Özellikle Türkiye devleti, zayıf da olsa son yıllarda Kürtlerin uluslararası gelişen diplomatik ilişkilerini sınırlamak, Kürtleri yirminci yüzyılda olduğu gibi bu yüzyılda da uluslararası siyasi arenada statüsüz bırakmak ve Kürt ulusunu 21.yüzyılda da esaret altında tutma zihniyetiyle, Kürtler hakkında Batı Avrupa devletleri, Rusya, Çin ve bölgede İran, Irak ve Suriye gibi ülkeler (bu ülkelerdeki muhalif güçler de dahil) nezdinde sürdürdüğü çeşitli diplomatik girişimlerle Kürtlere karşı yeni antlaşma ve bölgesel ittifaklar kurma arayışı içinde olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadroları, 1925’ten sonra Kürdistan’da Türk milli egemenliğini kurabilmek için yürüttükleri kanlı savaşlarda, Kürtleri soykırıma ve zorunlu tehcirlere tabi tutarak, yoketmeyi hedeflemişler idi. Ayrıca 20.yy. ilk çeyreğinde Kürdistan’ın bölünmesini sağlayan ülkelerin başında Türkiye devleti gelmekte idi. Diktatör M.Kemal ve onun takipçileri İran, Irak ve Suriye ile yaptıkları güvenlik ve karşılıklı sınırları koruma çerçevesi içinde yaptıkları siyasal antlaşmalar ve buna bağlı aynı ülkelerle yapılan bölgesel ittifaklarla Kürtleri baskı altında tutma ve bu siyasal diplomatik girişimlerle kendi rejimlerinin denetiminde tutma siyasetini izliyorlardı.

Örneğin 1937’de yapılan “Sadabat Paktı“ ittifakı ile Kürtlere yönelik uluslararası ve iç kamuoyunda, iç tehdit algısını çeşitli propagandalarla ön plana çıkararak, “iç güvenliğinin sağlanması” adı altında Kürtleri soykırıma tabi tutma siyaseti izliyorlardı.

1924-1940 yılları arasında Türkiye İran, Irak ve Suriye devletleri arasında bölünen Kürdistan sınırları üzerinde, Kürtlerin birbiriyle kaynaşmasını, ilişki

kurmalarını önlemek için karşılıklı sınırları korumaya yönelik “dost ülke“ ifadeleriyle bir çok siyasal antlaşmanın yapıldığı bilinmektedir. 1937’de yapılan “Sadabat Paktı” ittifakında Türkiye, İran ve Irak devletlerini biraraya getiren en önemli siyasal faktör ise, her üç devlet tarafından iç ve dış tehdit olarak algılanan Kürtler ve Kürdistan meselesi idi. Özellikle 1925’lerden sonra ortaya çıkan Kürt milli hareketlerinde (Şeyh Sait-1925, Ağrı-1926-1933, Dersim 1937 vs..) yer almış olan Kürt savaşçıları her üç ülkenin Kürdistan coğrafyasında çizdiği sunni sınırları tanımamaya, sınır boylarında giriş-çıkışlar yaparak, Kürdistan’ın dağlık alanlarında korunmaya çalışıyorlardı. Ayrıca sınır boylarındaki Kürt aşiretleri de akrabalık ve ticari ilişkilerinden dolayı bahsi geçen ülkeler tarafından çizilen bu sunni sınırları redderek, tanımıyorlardı. Kürtlerin kendi topraklarında rahat dolaşmaları ve kendi ulusal hakları için yürüttükleri faaliyetler, Türkiye, İran ve Irak tarafından “iç tehdit, iç isyan ve huzursuzluklar çıkaran gerici Kürtler” biçiminde algılanarak, Kürtlere karşı ortak askeri ve siyasi önlemler almaya çalışıyorlardı.

Kürtlere karşı bölgesel güvenlik önlemleri alma adına yapılan Sadabat Paktı’nda“yani üç devleti biraraya getiren

“ittifakta”da “bu siyasal zihniyet çerçevesi içinde ele alınarak yapılmış idi. Kürt ulusuna yönelik ilk bölgesel ittifak olarak karışımıza çıkan “Sadabad Paktında” Türkiye, İran ve Irak devletleri bütün Kürtlerin suçlu ilan edilmesini kabul ederek, her üç devlet de Kürtleri istediği gibi öldürme, katletme, kötü muameleye tabi tutma, zulüm etme ve cezai tedbir olarak üç ülkeden birine cezalandırmak üzere teslim etme hakkını kullanarak, bu kullanma haklarını uluslararası hukuk normalarına uydurarak, sömürge Kürdistan’da bu baskıcı zihniyet ile Kürtlere karşı serbest hareket ediyorlardı.

1930’lardan beri Türkiye, İran ve Irak’ı sık sık biraraya getirerek, siyasal, askeri ve ekonomik ittifaklara zorlayan temel siyasal faktörlerin başında Kürt tehdidi algısı gelmekte idi. Afganistan’ın Sadabad Paktında“ yapılan ittifaka dahil edilmesinin ana nedenlerinden biri ise, sadece propaganda mahiyetinde paktın bütün Ortadoğu bölgesini kapsadığına dair imajı vermeye yönelik idi.

Yani Afganistan’ın bu ittifakta bulunmasının biçimsel bir göstermelikten ibaret olduğunu söylemek mümkündür. Bir başka neden ise, Türk yönetimi sözde bu ittifak aracılığı ile Uzak Asya’da bulunan Türk dünyası Türk-Turan imparatorluğunu kurma duygusu ile bir bağ kurmaya niyetinde idi. Ayrıca sözde Anadolu Türkleri, Afganistan’ı çağdaşlaştırma siyaseti ile gericilikten kurtacaktılar.

Yani bu anlamda diktatör M.Kemal’in kurduğu sözde çağdaş Türkiye devletinin algısı ile Afganistan’a bakıldığında, pek bir değişikliğin olmadığı, eğer Türkiye yönetiminin zihniyeti ile orada sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri alandaki gelişmelere bakarsak, Afganistan’da hala 1920’lerin gericiliği hüküm sürmektedir. İngiltere, Fransa ve Amerika’nın teşviki ile Rusya’ya karşı Afganistan’ın bu ittifaka dahil edildiği düşüncesi sadece bir propagandadan ibaret ol-

duğunu söylemek mümkündür. Tam aksine Rusya’daki rejim Ortadoğu’da Kürt devletini engellemek için Sadabat paktına dair yapılan ittifakı tamamiyle destekler nitelikte açıklamalar yapmıştı. Örneğin 1937’de Sofya’da yayımlanan ve Sovyetler Birliği’nin talimatlarıyla yayınlar yapan Slovo adlı gazetede Sadabad Paktı hakkında şu bilgiler verilmektedir: “... İlk olarak İran Şahı Pehlavi, aynı hızla olmamakla beraber Kemal’i takip etti. Ondan sonra inkılap ruhu Irak’a sokulmaya başladı. Türkiye kendi terakki (ilerici) hamleleriyle gerek Irak ve gerek İran münevverlerinin gözlerini açmaya muvaffak oldu ve bunlar bir memleketi iç sükuna ve tam bir istiklale götüren yolu gördüler. Dört devlet arasındaki yakınlık ideali bilhassa bu şuurun üzerine hazırlandı ve neşvünema buldu...” (Bkz.Silyanof, Türkiye ve Asya Paktı, Slovo, 3 Temmuz 1937, Ayın tarihi dergisi, 44. sayı 1937, Şark Paktı, Great Britain and East, 24 Temmuz 1937, Svetavski, Sadabad Paktı, Samoupravaya, 14 Temmuz 1937).

Bu görüşün Rusya’nın yani SSCB’nin resmi açıklaması olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Burda geçen “iç sükun ve tam bağımsızlık” söylemleriyle Kürtler kastedilerek, Kürtlerin yok edilmesi başarılı ve ilerici bir düşünsel olgu olarak değerlendirilmişti. Soykırım niyetiyle yok edilen Kürtlerden ve sömürgeleştirilen Kürdistan’dan hiç söz edilmemektedir. Dünyadaki bütün sömürgeleri destekler mahiyette açıklamalar yapan Bulgaristan, yani SSCB rejimi, 1925’ten sonra Ortadoğu’da Kürtleri uluslararası siyasal alanda statüsüz bırakmak için Kürdistan’ı sömürgeleştirmiş olan Türkiye, İran, Irak ve Suriye’deki rejimleri çağdaş ülkeler arasında tanımlarken, Kürdistan söz konusu olunca yok edilmesi gereken ulus-Kürtler algısını öne çıkardıkları görülmektedir.

1933'ten sonra Türkiye tarafından hazırlıkları yapılan Rusya, Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya gözetiminde 1937'de Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında yapılan ittifak sonucunda imzalanan Sadabad Paktı'nın Kürtleri çok yakından ilgilendiren bazı maddeleri şöyle idi: "a) Tarafların

Sadabad Paktı'nda ortaya çıkan önemli siyasal kavramlardan bazıları şu biçimde ifade edilmişler idi: "Bağımsız Kürdistan devletinin kuruluşu için mücadele eden bütün Kürtlerin suçlu bir statüde telaki edilmesi, Kürtlere ait toprakların adı geçen üç ülke yönetimleri tarafından „doğu,batı,güney,kuzey bölgeleri biçiminde anılmaları“, Kürt dilini tamamiyle yasaklamak/egitim-öğretimden uzak tutmak...

birbirlerinin içişlerine karışmayacakları, b) ortak sınırlarının dokunulmazlığına kesinlikle saygı gösterecekleri, c) ortak çıkarlarının söz konusu olduğu uluslararası uyumazlıklarda aralarında danışmalarda bulunacakları d) birbirinin içişlerine karışmamak ilkesini tamamlayıcı nitelikte dile getirerek, bağıtlı taraflar kendi sınırları içinde öteki tarafların kurumlarını yıkmak, düzen ve güvenliğini sarsmak ya da hükümet rejimini bozmak amacıyla silahlı çeteler, gruplar ya da örgütlerin kurulmasını ve onların eyleme geçmelerini engellemeyi yükümlenmektedir...." (Bkz.Asılı Nur Sencer,Tevfik Rüştü Aras dönemi olaylarla Türk dış politikası. İsmail Soysal, 1937 Sadabat Paktı- çağdaş Türk diplomasisi, 200 yıllık süreç. İsmail Soysal, Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin siyasal andlaşmaları, c.1 1920-1945. İsmail Soysal, Atatürk'ün milli dış politikası, cumhuriyet dönemine ait 100 belge. Dostluk ve kardeşlik tezahüratı, Cumhuriyet gazetesi, 12 Tem-

muz 1937. Tam bir dostluk havası içinde imzalanan anlaşma: Şark misakı, Cumhuriyet gazetesi, 10 Temmuz 1937).

Yukarıda Sadabad Paktı'nda adı geçen hükümlere bakıldığında özellikle Türkiye, Irak ve İran arasında bağımsızlıkları için ayaklanan Kürtlerin desteklenmemesi gerektiği, tarafların Kürtlere karşı destek ve yardımlarda bulunmaktan kaçınması zorunluluğu getirilerek, Kürtler tarafından çıkabilecek olaylar karşısında ortak hareket edeceklerine dair hukuki bilgiler, bu pakt ile teyit edilmişti.

Öncelikle sınır boylarında Türkiye, İran ve Irak tarafından Kürtlere karşı ortak askeri seferlerin yapılması, bölgesel ittifak olarak anılan Sadabad Paktı'nın önemli siyasal sonuçları arasında yerliyordu.

Ayrıca Kürdistan topraklarının paylaşılmasının siyasal garantilerinden biri olan Sadabad Paktı'nda ortaya çıkan önemli siyasal kavramlardan bazıları şu biçimde ifade edilmişler idi:

"Bağımsız Kürdistan devletinin kuruluşu için mücadele eden bütün Kürtlerin suçlu bir statüde telaki edilmesi, Kürtlere ait toprakların adı geçen üç ülke yönetimleri tarafından "doğu,batı,güney,kuzey bölgeleri biçiminde anılmaları", Kürt dilini tamamiyle yasaklamak/egitim-öğretimden uzak tutmak, Kürt tarihini, medeniyetini ve kültürünü geçmişin hafızasından silmek, buna bağlı olarak suçlu sayılan Kürtlerin cezalandırılmaları için ittifaka imza atan ülkelerce "suçluları" teslim alma veya "suçluların" teslim edilmelerinin sağlanmasını temin etmek, birbirlerinin içişlerine karışmamak, sınırların dokunulmazlığı ve saldırmazlık, Kürt meselesini ilgilendiren uluslararası siyasal sorunlarda karşılıklı danışmalarda bulunmak, Kürt meselesini ortadan kaldırmak ve Kürtlerdeki devlet anlayışını/duygusunu yoketmek için dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini pekiştirmek vs.

gibi önlemler Sadabad Paktı'nda açıkça ifade edilmişler idi.

Paktın imzalanmasını sağlayan kişilerden biri olan Türkiye Dışişler Bakanı Tefrik Rüştü Aras Sadabad Paktı hakkında şunları dile getirmekte idi: "...Paktı imza etmiş olan devletlerin ortak çıkarlarını ilgilendiren sorunlar üzerinde görüşmek ve hareketlerini uyumlu kılmak için dört devlet bakanlarından oluşan bir konsey kurulacaktır... İmza ettiğimiz Pakt, aynı mahiyette diğer taahhütlere benzeyen ve barış davasına yardım eden basit bir bölge antlaşması mıdır? Buna sadece evet cevabı verilemez. Vakıa Paktın metni buna iştirak edenlere kendilerini ilgilendiren meseleler karşısındaki davranış tarzlarını düzenlemek için yalnız bir istişare taahhüdünü kapsamaktadır..." (Bkz. Tefrik Rüştü Aras, Sadabat Paktı nasıl yapıldı? Gazete yazıları, Büke yayınları. Sadabat Paktı, Ulus gazetesi, 11 Temmuz 1937. Atatürk'ün milli dış politikası-cumhuriyet dönemine ait 100 belge. 1923-1938, c.2. Fahir Armaoğlu, 20. yüzyıl siyasi tarihi, 1914-1980).

Türkiye, İran ve Irak devletleri, Kürtleri düzenli bir şekilde kontrol altında tutmak ve Kürtleri hakkında karşılıklı resmi ve gayri resmi bilgi alış-verişinde bulunmak için yukarıda bahsi geçen konseyin kurulmasını öngörmüşler idi. Özellikle Türkiye yöneticileri, Kürt ve Kürdistan kavramlarını cezai tedbirlerle yasakladıklarından dolayı Kürt kavramı yerine asiler, paktı imzalayan devletleri ilgilendiren mesele, üç devleti ilgilendiren ortak çıkarlar Kürdistan sınırları ve Kürdistan toprakları yerine sorunlu bölge, şark vilayetleri, dağlık bölgeler, doğu, batı, güney,kuzey bölgeleri/bölgesi vs. gibi ifadeleri kullanmayı tercih etmişlerdi...

Kürt meselesinden ve sömürge Kürdistan topraklarından dolayı zorunlu olarak bir araya gelip birbirleriyle işbirliği içine giren

ve bu işbirliğini 1937'de Sadabad Paktı ile pekiştiren Türkiye, İran ve Irak rejimleri, sık sık basın aracılığı ile yaptıkları propagandalarda, "bu işbirliğinin barış için olacağı, bahsi geçen ülkeler arasında çözülmez bağların kurulduğu, kardeşlik ve dostluk ilişkilerinin geliştiği, Kürtlerin artık bu ülkelere karşı itaat etmekten başka şanslarının kalmadığı ve uluslararası diplomaside bağlayıcı rol oynayan kurumların bunu anlaması gerektiği..vs." biçimindeki mesajlar vererek, kamuoyunu yönlendiriyorlardı.

Başta Türkiye olmak üzere bahsi geçen ülkeler 20.yüzyıl boyunca bu ince diplomatik manevralar üzerinden verdikleri siyasi propaganda mesajlarıyla Kürt ulusunu tehdit ederek, Kürtlerin bütün ulusal haklarından yoksun bırakılmalarını sağlamışlardı.

Türkiye yönetimi, Anadolu ajansını kullanarak, bu resmi propaganda (AA) ajansı aracılığı ile SSCB, ABD ve Batı avrupa ülkelerindeki basın-yayın kuruluşlarını uydurma bilgilerle yönlendirerek Sadabad Paktı'nı "Şark Paktı veya Şark Misakı" biçiminde propaganda edilmesini sağlayarak, bununla kamuoyunun dikkatlerini Kürt meselesinden ve Kürtler üzerinde denenmiş/denenen soykırım olaylarından uzaklaştırma politikasını izliyordu. Ki bu konuda büyük oranda başarılı olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü bahsi geçen devletler ve onların uluslararası söz sahibi resmi kurumlarında hala 20.yy.'da Kürtler üzerinde denenmiş olan soykırım, asimilasyon ve tehcir olaylarını kabul ettirmenin zorluklarını görmek mümkündür.

Diktatör Atatürk'ün "yurtta sulh, cihanda sulh" sloganı da 1937 Sadabad Paktı'nın imzalanmasından hemen sonra basında sık sık işlenmesi, hiç doğruluk payı olmayan bir başka siyasal propaganda malzemesini karşımıza çıkarmaktadır. Bu slogan ile Kürdistan'da Türk milli egemenliğinin, Türk sömürge idaresinin tamamiyle kurulduğu ve propaganda mahiyetli sözde bu sahte barış-

çıl siyasi anlayış ile Kürt ulusuna ölüm ve Kürtlerin yok edilmesi gerektiği siyaseti meşrutiyet kazanmış idi ve hala kazanmaktadır.

Örneğin Ağrı'da ortaya çıkan Kürt milli

1925-1938 yılları arasında sömürge Kürdistan'da gerçekleştirilen soykırım ve zorunlu tehcir olayları, Birinci Dünya Savaşı esnasında 1913-1918 yılları arasında İttihatçı kadroların talimatlarıyla Kürdistan'da gerçekleştirilen soykırımlardan daha çok vahim olduğunu söylemek mümkündür.

hareketi ile ilgili diktatör M.Kemal Atatürk'ün 14 Eylül 1930'da yayınladığı mesajlar, Kürtlere karşı gerçekleştirdiği soykırımcı politikalarını karşımıza çıkarmaktadır:

"Ağrı tedip hareketi, eşkiyanın kesin yenilgisi ile son bulmuş ve bir hayli reis öldürülmüştür. Dağılan eşkiya artıkları ile kaçarken bıraktıkları eşya ve hayvanları ve mağaralarda, sarp yerlerde gizlenmiş olan perakendeleri toplamak üzere tertip edilen müfrezeler tarama işi ile meşguldür. Harekat sona erdiğinden bundan sonra tebliğ verilmeyecektir..."

Kendi talimatları doğrultusunda Kürtleri soykırıma tabi tutan komutanlarını tebrik etmeyi de ihmal etmemiştir: "...Doğu sınırlarımızda genel asayışı bozmak isteyen şaki ve asileri imha edenleri taktir ve tebrik ederim. Harekatı her zamanki yüksek vukuf ve liyakatla yürüten genelkurmayımıza ve kuvvetlerin sevk ve idaresinde gösterdikleri başarıdan dolayı kolordu komutanından kurmay heyetine, harekate katılan komutanlarla subaylarına ve erlere tesekkür ediyorum.." (Bkz. Genelkurmay belgelerinde Kürt isyanları-II.F ahri Uçantürk, 1930 yılı Ağrı ha-

rekatına Karakösedden bir bakış, Eskişehir, hava okulu matbaası, 1948. Hüsrev Gerece, Siyasi hatıralarım I, İstanbul, vakit basımevi, 1952).

Bir boyutu ile Kürt soykırımlarını (1925-1940) Türkiye ve uluslararası kamuoyunda gizlemek için diktatör M.Kemal Atatürk'ün propaganda mahiyetinde dile getirdiği "Yurtta sulh ve cihanda sulh" sloganını Türk sol faşizminin temel çağdaş prensiplerinden biri olarak sayan Türk aydınları veya tarihçileri, "şaki ve asileri imha edenleri kutlayan" yani verdiği talimatlarla Kürtleri soykırıma tabi tutan, Kürtlere karşı acımasız zulümleri, yirminci yüzyıl boyunca Kürdistan'da kesintisiz şiddeti normal bir yaşamın parçası sayan, zorunlu tehcirleri ve Kürtlerin asimile edilmesini lüzumlu gören bir diktatörü neden barışçıl bir düşünsel tutum çerçevesi içinde değerlendirdiklerini anlamak mümkün olmamaktadır. Oysa arşiv belgelerine bakıldığında ve bu belgeler karşılaştırıldığında 1925-1938 yılları arasında sömürge Kürdistan'da gerçekleştirilen soykırım ve zorunlu tehcir olayları, Birinci Dünya Savaşı esnasında 1913-1918 yılları arasında İttihatçı kadroların talimatlarıyla Kürdistan'da gerçekleştirilen soykırımlardan daha çok vahim olduğunu söylemek mümkündür.

Yani "Sadabad Paketi" öncesi ve sonrasında çağdaş Türkiye cumhuriyetini savunan Türk sol ve sağ faşizmini temsil eden ırkçı Türk aydınları, yıllarca ve hala savundukları bu siyasi düşünceleriyle, Kürtleri yoksayan, Kürtleri soykırıma tabi tutan ve Kürdistan'da sömürge idaresi kuran Türk yönetimine dair ırkçı zihniyetin en önemli birer siyasal parçası olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Ağrı Kürt milli hareketi esnasında İran ile Türkiye arasında Kürdistan sınırlarının

paylaşımı hakkında 23 ocak 1932'de "Türkiye ile İran 'Hudut hattının tayinine dair itilafname' ile 'Türkiye ile İran arasında uzlaşma ve 5 Kasım 1932 tarihinde Ankara'da Türkiye ile İran arasında "Dostluk muahedenamesi ile emniyet, bitarafılık ve iktisadi emek beraberliği muahedenamesi" adları altında yapılan bu antlaşmalar, bölgesel bir ittifak olarak kamuoyuna takdim edilen "Sadabad Paktının" ilk hazırlık aşamalarını oluşturmuşlardı. (bkz.Sait, Dinç, Atatürk döneminde 1920- 1938 Türk dış politikasında gelişmelere genel bir bakış ikili ve çok uluslu ilişkiler. Düstur, 3. tertip, c.15 1933-1934. İsmail Soysal, Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin siyasal andlaşmaları, c. 1,1920-1945. Mehmet Saray, Türk-İran ilişkileri. Şerafettin Turan, Türk devrim tarihi III-yeni Türkiye'nin oluşumu, 2. bölüm-1923-1938).

Türk yönetiminin 1925-1940 yılları arasında harcadığı bu siyasal ve diplomatik çabaların ana amaçlarından biri, Sadabad Paktı ile ittifak yaptığı ülkeler olan İran, Irak ve Suriye yönetimleriyle Kürt ulusuna karşı işbirliği yaparak, Kürdistan topraklarında güvenliği esas alan askeri tedbirlerle sömürge Türk idaresini huzurlu bir biçimde gerçekleştirerek, daimi bir şekilde sürdürmek idi.

Örneğin Ocak-Nisan 1937 tarihleri arasında Türkiye-İran arasında Kürtleri doğru dan doğruya ilgilendiren bir çok antlaşma daha yapılmıştı. Bu tarihlerde yapılan antlaşmalarda Kürtler hakkında istihbarat bilgilerini birbirlerine aktarma olgusu oluşturmuştu. Mesela,Türkiye-İran devletleri arasında Sadabad Paktı'nın hemen öncesinde imzalanan antlaşmalar şunlar idi: "7 Ocak 1937'de "Telgraf ve Telefon hatlarının tesisine dair özel antlaşma, 14 Mart 1937'de ikamet antlaşması, suçluların iadesi ve adli müzaharet antlaşması, sınır bölgesinin güvenliği hakkında antlaşma, gümrük faaliyet-

lerinin tanzimi hakkında antlaşma, ticaret ve seyrisefain antlaşması, 20 Nisan 1937'de Hava seyriseferi antlaşması, Baytari antlaşması, Trabzon, Tebriz, Tahran transit yolu antlaşması..." (bkz. Ayın tarihi dergisi, sayı: 43, Haziran 1937. Hasan Berke, Türkiye'nin dış politikası 1923-1939).

Yukarıda adı geçen bütün bu antlaşmalar 7 Haziran 1937'de Türkiye meclisinde onaylanarak, kabul edilerek, bununla çok hızlı bir şekilde Sadabad Paktı'nın imzalanmasının önü açılmıştı.

1931-1933 yılları arasında Türkiye-İran arasında Kürdistan topraklarının paylaşımında ortaya çıkan bazı sınır sorunlarından dolayı, Türkiye yönetimi, İran'a ekonomik ambargo uygulamıştı. Daha sonra yapılan bu antlaşmalara bakıldığında Türkiye-İran ilişkilerinin düzeldiği ve Kürt toprakları üzerinde tamamiyle anlaşıkıkları görülmekte ve 8 Temmuz 1937'de imzalanan Sadabad Paktı'na doğru giden siyasal yolun önünde engellerin kalmadığı ortaya çıkmaktadır.

Böylece sömürge Kürdistan'ın yüzyıllık kaderi de Ortadoğuya yönelik bölgesel bir ittifak olarak propaganda edilen, ama özünde tamamiyle Kürdistan topraklarıyla ilgili olan "Sadabad Paktı" ile belirlenmişti.

Yani o yıllarda dönemin Türk basınında manşetlerle Şark Misakı olarak kamoyunda propaganda edilen ve Türklerin Kürtlere karşı kazandığı zafer biçiminde sunulan Sadabad Paktını aynı zamanda Türkiye hükümeti tarafından da "Şark Misakı" olarak değerlendirilmişti.

Yani Osmanlı imparatorluğunun yıkılışı ile 1919'da Türkiye'nin birinci kuruluş taslağı olarak kabul edilen "Misakı Milli'den,, sonra Kürdistan'da, Türk sömürge idaresinin bölgesel anlamda da tamamiyle yerleştiğini ifade eden "Sadabad Paktı" "Şark Paktı veya Şark Misakı" biçiminde ifade edilerek, ikinci "Türk Misak-ı Millisi" olarak kabul edilmişti.

Sonuçta 8 Temmuz 1937’de Kürdistan sınırlarının paylaşılması ve Kürtlere yönelik güvenlik tedbirlerinin alınması ve Kürtlere karşı ortak askeri operasyonların yapılmasını ön gören, Türk yönetimi tarafından “Şark Misakı” olarak kabul edilen Sadabad Paktı ile sömürge Kürdistan’ın esaret içeren yüzyıllık siyasal kaderi de belirlenmişti. Ortadoğu’ya yönelik bölgesel bir ittifak olarak kamuoyuna sunulan ve ikinci Türk “misaki millisi” olarak telaki edilen Sadabad Paktı, yani dönemin Türk basınının deyimi ile “şark misakının” imzalanmasından sonra Kürdistan’da oluşturulan sunni sınır boylarında Kürtler arasındaki bütün ticari, siyasi, geleneksel ve akrabalık ilişkileri cezai tedbirlerle yokedildiği gibi, sayıları yüzbinlerle ifade edilebilecek olan Kürtlerin öldürülmesi, sakat kalmaları ve çeşitli cezai tedbirlerle hapishanelerde cezalandırılmaları sağlanmıştı.

Örneğin 1943’te Türkiye rejiminin talimatlarıyla Van-Özalp’te sunni olarak oluşturulan sınır boylarında 33 Kürt köylüsünün kurşuna dizilmesi ile 28 Aralık 2011’de Şırnak’ın Uludere ilçesine bağlı Roboski sınırında Ankara rejiminin talimatlarıyla Kürt köylülerine karşı gerçekleştirilen hava bombardımanı sonucunda 35 Kürtün katledilmesi gibi faaliyetler, 1937’de imzalanan Sadabad Paktı’nın niçin yapıldığına ve hangi siyasal zihniyetlere hizmet ettiğine işaret etmektedir.

Ankara yönetimi, 1990’dan beri (1990-2012) Irak, İran ve Suriye devletleri nezdinde sürdürdüğü diplomatik çabalar, bu siyasal çabalar ile Kürdistan meselesi ve Kürt topraklarıyla ilgili doğrudan ilişkileri

bulunan İran, Irak ve Suriye gibi ülkelerin toprak bütünlüğü politikasını uluslararası kamuoyunda propaganda ederek, Rusya, Çin, Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri nezdinde sürdürdüğü diplomatik ilişkiler aracılığı ile uluslararası siyasal destekler bulmaya çabalayarak, Kürt ulusuna karşı 21.yüzyılın siyasal koşullarına göre Sadabad Paktı gibi Kürtleri bütün ulusal/ siyasal haklarından mahrum bırakan yeni antlaşmalara/paktlara zemin hazırlamaya çalışmaktadır.

1937’de Kürtlere karşı propaganda mahiyetinde dile getirilen “Yurtta sulh cihanda sulh” yani sözde bütün dünyaya barışçıl demokrasi isteyen diktatör Atatürk, buna karşılık askeri seferlerle Kürtleri anavatanlarından tehcir/sürgün ederek, Türkçülük mekanizması çerçevesi içinde asimilasyon uygulamalarıyla, dağ Türkü telaki ederek ve bir bütün olarak Kürtleri soykırımlara tabi tutarak, tarihten silinmelerini öngörmüştü.

Arşiv belgeleri ortaya çıktıkça bu uygulamaların vahim sonuçlarını fazlasiyle görmek mümkündür. Günümüzde Kürdistan’da Türk sömürge idaresini farklı siyasal manevralarla sürdüren Ankara rejimi ise bütün halklara özgürlük, barış ve demokrasi isterken, tıpkı 1937’lerde olduğu gibi Kürdistan’daki öldürülmelerden, şiddetten, cezai tedbirlerden, Kürdistan’da oluşturulan sömürge Türk idaresinden vazgeçmemekte,

Kürtler üzerinde oluşturulan esaret idaresini geri çekmemekte ve hala sömürge Kürdistan’da Türk unsurunun üstün kimliği adı altında, Kürt ulusunun bütün özgürlüklerini güvenlik adı altında gerçekleştirilen askeri şiddet yoluyla kısıtlayarak, yok saymaktadır.

Kürt Sorunu Üzerine Bazı Belirlemeler

Yılmaz Çamlıbel

Giriş:

Ülke, bölge ve dünya olarak tarihi bir süreçten geçiyoruz. Bu durum, herkesten çok biz Kürtleri ilgilendiriyor. Bu açıdan Kürt aydın ve politikacıları olarak tarihi bir görevle karşı karşıyayız. Halkımızın genel çıkarına hizmet etmek ve Kürt sorununu eşitlikçi bir temelde kalıcı bir bir çözüme ulaştırmak için, bu tarihi süreci iyi anlamamız, iyi okumamız ve buna uygun projeler üreterek, sürece etkin biçimde katılmamız gerekiyor.

Yakın Tarihe Kısa Bir Bakış:

Dünya tarihine baktığımızda, zaman zaman toplumsal ilişkileri alt üst eden köklü değişim ve dönüşümlere rastlıyoruz. Böyle zamanlarda tabir caizse eski dünya yıkılıyor, yerine yeni bir dünya kuruluyor. Biz, işte böyle tarihi bir süreçten geçiyo-

ruz. Böylesi tarihi değişim ve dönüşümlere uygun şekilde davranan toplumlar gelişip zenginleşirken, bunu başaramayanlar çağdışı bir yaşama mahkum oluyorlar.

20. asrın ilk yarısı böyle bir tarihi dönemdi. Şayet Kürtler 1. Dünya Savaşı'nda, sürece uygulanabilir realist projelerle katılabilirlerdi, bugün en azından Lübnan, Ürdün, Irak, Suriye gibi bir devlete sahibi olacaktı. Kapitalist-emperyalist sömürü yüzünden belki gelişmiş bir toplum olmayacaktı. Ama devlet sahibi olmanın avantajlarıyla, hayatın her alanında, bugünkü durumundan çok daha iyi bir düzeye gelebilecekti.

Bugün o ölçekte olmasa da çok ciddi ekonomik, sosyal ve kültürel değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir süreçten geçiyoruz. Bu bakımdan Kürtlerin bu tarihi süreci iyi kavraması, doğru okuması ve sürece gerçekçi, uygulanabilir projelerle katılması gerekiyor. Aksi takdirde bu tarihi fırsattan da yararlanma şansını kaybedecektir.

Bundan 20 yıl önceye kadar, gerilim ve şiddet politikalarının geçerli olduğu, toplumsal sorunları savaşlarla çözümlenmesi popüleri olduğu, iki kutuplu bir dünyada yaşıyorduk. 20. asır içinde silahlı halk ayaklanmalarıyla ulusal kurtuluş mücadelelerini ve sosyalist devrimleri başarıya ulaştıran, ülkeler oldu. Bu dönem, insanların sistemlerden birine yandaş, diğerine ise karşı olduğu, uzlaşmaların ihanet, silahlı mücadelenin tek çıkar yol sayıldığı bir dönemdi.

Günümüzdeki bilgi birikimi, teknolojik gelişmeler, üretimin artması, para ve emeğin mobilize olması, dünyayı adeta küçük bir kasabaya dönüştürmüş bulunuyor. Uygar insanlık ailesi, dünyanın her yerindeki insan hakları ihlallerine karşı çıkıyor, ezilenlere yandaş oluyor, diktatoryal rejimleri kuşatma altına alıp zayıflatıyor. Bunun için benmerkezci, ırkçı, şoven üniter, totaliter rejimler sürekli itibar kaybediyor. Çok sesli, çok ren-

kli, katılımcı, paylaşımcı, demokratik, çoğulcu yaşam anlayışı, evrensel bir yaşam biçimi haline gelmiş bulunuyor. Günümüzde "Arap Baharı" diye isimlendirilen sosyal ve siyasal değişimin temel nedeni de budur.

Kemalistlerin Durumu:

Kemalist kadrolar, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Osmanlı'nın çok halklı, çok sınıflı, çok dilli, çok kültürlü, çok din ve mezhepli enkazı üzerine kurdular. Ama bu çoğulcu yapıya inat, üniterliği devletin resmi ideolojisi haline getirdiler. "İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kütleyiz." diyerek Türklüğü, İslamiyet'in Hanefi mezhebini, burjuva sınıfını, Türk dil ve kültürünü devletin resmi ideolojisi haline getirdiler. Diğerlerini yok saydılar ve yok etmeye çalıştılar. Bu resmi ideoloji gereği, üzerine baskı kurulan toplumsal gruplar, bu uygulamalara karşı çıkmaya başladılar. İşte Kürt sorunu bu şekilde ülkenin ana sorunu haline geldi.

Kürtler, ülkesi ve ulusuyla bu coğrafyanın en eski halklarından birisiydi. Diliyle, kültür ve sanatıyla zengin bir tarihi mirasa sahip bir halktı. Bu nedenle üniter rejime karşı, en kararlı, en direngen ve kitlesel direnç, Kürtlerden geldi. Kürtler, Cumhuriyet tarihi boyunca 29 kez devlete karşı başkaldırdılar. Bu ve buna benzer nedenlerden dolayı Kürt sorunu ülke gündemin ilk sırasına oturmuş bulunuyor. Sorun çözülmünceye kadar da gündemdeki yerini korumaya devam edecektir.

Kemalistler, 90 yıldan beri sürdürülen Kürt ulusal mücadelesini hep baskı, zor, şiddet ve tepeleme yöntemleriyle bastırma yoluna gittiler. Kürt muhalefetini kanla ve şiddetle bastırma yoluna gittiler. Zaman zaman kitlesel katliamlarda bulundular. Buna rağmen Türkiye hala jakoben, üniter, totaliter yönetim anlayışının cenderesinden kurtulmuş, tüm toplumsal sorunların anahtarı haline gelmiş olan Kürt sorununu çözümlenmiş değil.

Kürt Varlığının Kabulü:

Ama kurulu düzenin duvarındaki taşlar oynamaya başlamış bulunuyor. AKP hükümetinin Kürt varlığını kabul etmesi ve yürürlüğe koyduğu demokratik açılım projesi, bunun bir göstergesidir.

AKP hükümetini bu açılıma zorlayan temel neden Kürt halkının 90 yıldan bu yana yürüttüğü kararlı ve direngen ulusal mücadeledir. Diğer önemli bir faktörden biri de, Güney Kürdistan'ın varlığıdır. Güney Kürdistan'nın kazanımları karşısında Türk yö-

kurulu düzenin duvarındaki taşlar oynamaya başlamış bulunuyor. AKP hükümetinin Kürt varlığını kabul etmesi ve yürürlüğe koyduğu demokratik açılım projesi, bunun bir göstergesidir.

AKP hükümetini bu açılıma zorlayan temel neden Kürt halkının 90 yıldan bu yana yürüttüğü kararlı ve direngen ulusal mücadeledir. Diğer önemli bir faktörden biri de, Güney Kürdistan'ın varlığıdır.

Güney Kürdistan'nın kazanımları karşısında Türk yöneticilerinin Kuzey parçasındaki Kürt politikasını devam ettirmesi artık mümkün değildir.

neticilerinin Kuzey parçasındaki Kürt politikasını devam ettirmesi artık mümkün değildir.

Ayrıca, dünyanın tek kutuplu hale gelmesi, globalizm ve ABD nin "Yeni Dünya Düzeni" politikaları da, bu konuda önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, AB'nin kapılarını Türkiye'ye aralamasıyla birlikte, dayatılan Kopenhag Kriterleri nedeniyle, Kemalist rejim biraz daha köşeye sıkışmış bulunuyor. Türkiye'de var olan düzen karşıtı grupların Kürt sorununa destek vermesi halinde, Kemalist rejimin yıkılmasını daha da hızlanacaktır.

Kısacası artık Kürt toplumsal muhalefetin yanında, küreselleşen dünyamızda Tür-

kiye'yi değişim ve dönüşüme zorlayan dış dinamikler de devreye girmiş bulunuyor. Böylece, sorunun gerçek sahibi olan iç muhalefetin yanında, sürece katılan dış muhalefeti görmemiz ve bu faktörü de doğru bir biçimde değerlendirmemiz ve onların desteğini almamız gerekiyor.

Ortadoğu'nun Yeniden Şekillenmesi:

İçinde bulunduğumuz tarihi süreç, dünyayı ve Ortadoğu'yu yeniden şekillendiriyor. Dünyanın neresinde olursa olsun, meydana gelen her hangi bir toplumsal olay, değişim ve dönüşüm, birileri istedi diye ortaya çıkmaz. Birileri istemiyor diye de, ortadan kalkmaz. Her toplumsal olayı ortaya çıkaran tarihi bir geçmiş ile onu gündeme taşıyan maddi bir temeli vardır.

Bu nedenle, her hangi bir sorunu iyi kavramamız için, onu ortaya çıkaran bu maddi temel ve tarihi geçmiş hakkında, doğru bilgi sahibi olmamız gerekir. Bu nedenle, Kürt sorununu ortaya çıkaran tarihi geçmişini ve maddi temelini tüm yönleriyle kavramadan, günümüzün olaylarını doğru okumamız, doğru yorumlamamız ve gelecekle ilgili doğru projeler üretmemiz mümkün olamaz.

Ulus Devletlerin Ortaya Çıkışı:

Avrupa'da tarih sahnesine çıkan burjuva sınıfı, feodal düzeni yıkıp yerine burjuva düzenini kurdu. Statik toplumlar, dinamik bir hale geldi. İnsanlar, köle olmaktan çıkıp özgür vatandaş oldular. Ortaçağın tabularından kurtulan insan zekası, bakan, gören, yorumlayan ve sentezlere varan yaratıcı bir nitelik kazandı. Keşifler ve icatlar çağı başladı. İnsanlık alemi inanç, bilim, teknik, ekonomi, sanat ve edebiyat alanlarında ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecine girdi.

Bu köklü değişim ve dönüşümün getirdiği yenilikten birisi de, ulus devlet modeliydi. İnsanlar, din kimliğine dayalı feodal imparatorlukları yıkıp, yerine ulus devletler kurdular. Gerçekleşen milli demokratik devrimler sonucunda, eski dünya yıkıldı yerine yepyeni bir dünya kuruldu.

Bu devrim de, diğerleri gibi sancılı bir yol izledi. Eski düzenden yeni düzene geçiş sürecinde, iç içe yaşayan halklar, sınıflar, din ve kültürler, bir birlerinin gırtlığına sarıldılar. İnsanlara acı çektiren, doğayı tahrip eden, etnik temizliğe varan savaşlar meydana geldi. İnsanlık alemi büyük acılar yaşadı.

Toplumsal sorunları yasak, zor ve şiddet politikalarıyla çözemeyeceğini, bu tür politikalarla sınıfsal çıkarını koruyamayacağını anlayan Avrupa burjuva sınıfı, rasyonel bir yaklaşımla tüm projelerini revize ettiler. Zıtlık ve savaşa yerine, uzlaşmayı öne çıkardılar. Sınıf savaşı yerine sınıf uzlaşmacılığını öne çıkardılar. Bunun sonucunda uçlara savrulan politikalar, merkeze doğru toplanmaya başladı. Toplum içinde, uzlaşmacı, katılımcı, paylaşımcı, barışçı, çok renkli ve çok sesli bir kültürel doku meydana geldi. Bu kültürel doku içinde de, sosyal demokrasi, sosyal hukuk devleti şekillenmeye başladı. Sonuçta, günümüzün çağdaş yaşam ve devlet anlayışı ortaya çıkmış oldu.

1789 Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan bu yeni ideoloji ve yaşam anlayışı, 120 yıl gecikmeyle Osmanlı sınırları içine girdi. Bu yeni ideoloji nedeniyle, Kürtler hariç Osmanlı tabası olan tüm halklar, Osmanlı merkezi otoritesine karşı başkaldırdılar. Yürüttükleri ulusal kurtuluş mücadelesiyle, ulusal devletlerini kurdular.

Bu olayların yaşandığı zaman diliminde, ulusal devlet kurma çalışmalarında bulunan Kemalistler, Kürt önderleriyle yaptıkları görüşmelerde ve onlara yolladıkları mektuplarda, düşman elinde esir olan İslam halifesini kurtarma ve ortak bir devlet kurma önerisinde bulundular. Kürtlerin büyük çoğunluğu, bağımsız bir devlet kurmasını savu-

nan Kürt aydınlarının tüm ısrarlarına karşın, Kemalistlerden yana tavır koydular ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan ana faktörlerden biri oldular.

23 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması sürecinde, Kürtler ve Kürdistan'ın durumu, sert tartışmalara neden oluyordu. İngilizler Kürt devleti kurulmasını gündeme getirdiklerinde, Türk delegasyonu başkanı İsmet Paşa öneriye şu şekilde karşı çıkıyordu.

“Kürtlerin ayrı bir devlete ihtiyaçları yoktur. Zira bizim kurduğumuz devlet, Kürtlerle Türklerin ortak devletidir. Adını ne koyarsanız koyun, sizin kuracağınız devlet özünde bir sömürge olacaktır. Kürtler gibi soylu bir halk, böyle bir oluşumu asla kabul etmeyecektir.” diyordu.

Bu tartışmaların yapıldığı günlerde M. Kemal Kürtlere vahşi bir tuzak kurdu. Kürdistan (O zaman bu sözcük henüz yasaklanmamıştı) mebuslarının Millet Meclisi toplantısına Kürt ulusal giysileriyle gelmelerini sağladı. Meclis'te hazırlanan ve Kürdistan mebusları tarafından imzalanan bir telgraf Lozan'a yollandı. Kürt mebusları bu telgrafta şöyle diyorlardı.

“Biz Kürtler ve Türkler olarak ortak bir devlet kurmuş bulunuyoruz. Aşağıda imzası bulunan Kürdistan mebusları olarak ayrı bir Kürt devletinin kurulmasına karşıyız.”

Bu telgraf, Kürt sorununun gündemden çıkarılmasının önemli bir nedeni oldu. Antlaşmanın imzalanması ve TC'nin kurulmasından sonra, bu telgrafı imzalayan kişiler “TBMM'ye Kürt ulusal giysileriyle gelmekten dolayı yargılandılar, ölüm cezası çarptırıldılar ve asıldılar.” Bu durum, hiç bir Kürdün unutmaması gereken tarihi ve trajik bir olaydır.

Kemalistler, Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra, tek ulus, tek sınıf, tek dil, tek kültür, tek din ve tek mezhebe dayalı üniter devlet anlayışını, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi haline getirdiler. Kürtleri yok saydılar ve yok etmeye kalktılar.

Bu tercih, Türk devletinin Avrupa'dakine benzer çoğulcu demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olmasını engelledi. Çünkü kabul edilen üniter rejim gereği, Türk yöneticileri, yandaş oldukları kimlikleri desteklerken, diğerlerine karşı yasak, baskı, şiddet ve sistematik bir asimilasyon politikası uyguladılar. Yasakçı, baskıcı, militarist, totaliter ve zaman zaman katliamlara varan bu politikayı, devletin resmi ideolojisi ve stratejisi haline geldiler.

Kürtler ve Etnik Azınlıklar:

Ortadoğu, dünyanın en enternasyonal coğrafyasıdır. Buraya akın eden onlarca kavim, devletler kurdular ve medeniyetler yarattılar. Türkiye Cumhuriyeti, bu renkli mozaığın üzerine kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda, bazı belgelere göre 50, bazılarında göre ise 60 civarında dil konuşuluyordu. Günümüzde bu sayı, onun altına inmiş bulunuyor. Yani Türk yöneticileri, yürürlüğe koydukları üniter resmi ideoloji nedeniyle, 90 yıl içinde en az 40 etnik gurubu, sürgün ve asimile ederek eritip yok ettiler. Bu durum, dünyanın hiç bir yerinde görülmemiş bir jenosit örneğidir. Sadece Kürtler, bu politikaya karşı çıktılar. İnsani ve ulusal hakları için kararlı, direngen bir mücadeleyi örgütlediler ve gerektiğinde savaştılar. Bu mücadele halen devam ediyor.

Kürt sorununa ilgi duyanların ve çözümünü isteyenlerin, Kürtleri diğer etnik, dinsel, mezhepsel ve kültürel azınlıklardan farklı kılan nedenleri, doğru okuması ve doğru yorumlaması gerekiyor.

Kürtleri diğer etnik gruplardan farklı kılan en önemli şey, Kürtlerin 5 bin seneden beridir, kendi anayurdu üzerinde yaşıyor olmasıdır. Dili, kültürü ve tarihi geçmişiyle homojen, dinamik, toplumsal bir aksiyon, bir ulus haline gelmiş olmasıdır. Bu nedenle, Kürtlerle azınlıkları aynı kefeye koymak büyük bir yanılgıdır. "Kürtlere hak verirse diğerleri de ister. Sadece bir etnik gruba ayrıcalık tanımak doğru olmaz" biçimi-

mindeki belirlemeler, toplumsal gerçekliklerle bağdaşmayan, bilinç karartmaya ve hedef şaşırtmaya yönelik demagojik laflardır. Kürtlerin ulusal bir topluluk olduğunu gözlerden saklamaktır.

Kürtlerin bu köklü farklılığını dile getirmek, Türkiye'de yaşayan etnik azınlıkların temel insani haklarını gözardı etmek biçiminde anlaşılmalıdır. Bu azınlıkların temel insani hakları elbette yasal güvence altına alınması gerekmektedir. Bu, günümüz dünyasında, vazgeçilmez, devredilmez temel insan haklarından birisidir.

Bu konuda başka önemli bir noktaya daha parmak basmak istiyorum. Kürtler, sadece kendileri için değil, Mezopotamya'da yok olmaya doğru sürüklenen halklar, etnik azınlıklar ve tüm zayıf toplumsal kesimler için de mücadele ediyor. Bu kesimler, Kürt ulusal mücadelesinin elde ettiği tüm kazanımlardan yararlanıyorlar.

Örneğin Türk devleti, televizyonda Kürtçe yayına izin verdiğinde, Kürtçenin yanına bir kaç dili daha listeye eklemek zorunda kalıyor. İşte bu nedenle, ezilen, horlanan ve sömürülen tüm kişi ve toplumsal grupların, Kürt ulusal mücadelesine destek vermeleri gerekir. Destek vermeyenlerin ise, hiç olmazsa karşı çıkmamaları gerekir. Aksi halde onların da temel insani haklarını ayaklar altına alan zorba yönetimlere kan ve can taşıma konumuna düşmekten kurtulamazlar.

Kürt siyasi kadrolarının bu konuda ciddi bir öngörü ve projeye sahip olmamaları bağışlanamaz bir eksikliklerdir. Kürdistan sadece Kürtlerin değil, orada doğup büyümüş Arap, Laz, Çerkez, Türkmen, Gürcü ve benzeri azınlıkların da ülkesidir. Bu kimseler eğer Kürtlerle eşit haklara sahip olacaklarına inanmazlarsa, neden Kürt ulusal mücadelesine destek versinler ki? Kürtler özellikle bu konuda, Kemalistlerin durumuna düşmemeye özen göstermelidirler. Kürdistan'da yaşayan azınlıklara kişisel ve toplumsal tüm haklarının tanınacağını söylemelidirler ve bu sözlerinde durmalıdırlar.

Kürt Başkaldırıları:

Buraya bir nokta koyup Kürt sorununun özüne dönelim. Kemalist yöneticiler, Tek ırk, tek dil, tek kültür, tek din ve tek ideolojiden oluşan bir toplum ve devlet yaratmak istediler. Kürt halkı bu uygulamalara karşı direnmeye başladılar. Devlet yöneticileri, kendilerine karşı çıkan Kürtleri susturmaya kalktılar. Kürtleri baş eğmeye zorladılar. Kürtler ise inadına baş kaldırdılar.

Türk yöneticileri, Avrupa burjuva sınıfı gibi çatışma yerine uzlaşma yoluna gidebil-

Türk devlet yöneticileri, 90 yıl boyunca Kürtlerin sürdürdüğü özverili, kararlı ve direngen mücadele sonucunda, Kürt varlığını kabul etmek zorunda kaldılar.

Bunu sağlayan temel faktör, hiç şüphe yok ki Kürt halkının gösterdiği kararlı ulusal dirençtir.

selerdi eğer Türkiye bu gün çağdaş insanlık âleminin uygar bir üyesi olabilirdi. Demokratik, laik sosyal hukuk devleti olabilirdi. Ama Türk yöneticileri, farklı kimlikleri yok etmeyi merkezine alan üniter politikalarını ısrarla sürdürmeyi tercih ettiler.

Türk resmi ideolojisinin Kürtlere yönelik yasak, baskı, sindirme, eritip yok etme politikaları yüzünden, Kürt isyanları bir birini izlemeye başladı. Bey, ağa, aristokrat, kasaba eşrafı, şeyh, dede, köylü- kentli, Kurmanc- Zaza, Alevi- Sunni, dindar- laik yüz binlerce Kürt yurtseverleri, Türk devletine karşı tam 29 kez başkaldırdılar.

Bu savaşlar içinde, köyler, tarlalar, meralar, ormanlar yakılıp yıkıldı. Bir milyona yakın sivil insan öldürüldü. On binlerce yurtsever Kürt işkence gördüler, zindanlarda çürütüldüler. Yurtsever Kürt egemen aileleri batıya sürüldüler. Halktan tecrit edildiler. Yüzü aşkın Kürt önderi idam edildi. Kürdistan, defalarca kan banyosuna sokuldu.

Kısacası, Türk devletinin jakoben, militarist, ırkçı, faşist üniter politikası sonucunda, Kürt sorunu Türk devletinin temel sorunu haline gelmiş oldu.

Yani Türk yöneticilerinin söylediği gibi, Kürt sorunu Türkiye'nin güçlenmesini istemeyen dış güçlerle, onlarla işbirliği içinde olan Kürtlerin isteği üzerine ortaya çıkmış bir sorun değildir. Bu sorunun ortaya çıkış nedeni, Türk devletinin tarihi gidişle çelişen akıl ve gerçeklerle bağdaşmayan üniter faşist resmi ideolojisidir.

Türk devlet yöneticileri, 90 yıl boyunca Kürtlerin sürdürdüğü özverili, kararlı ve direngen mücadele sonucunda, Kürt varlığını kabul etmek zorunda kaldılar. Bunu sağlayan temel faktör, hiç şüphe yok ki Kürt halkının gösterdiği kararlı ulusal dirençtir. Diğer faktörler ise dünyanın tek kutuplu hale gelmesi, globalizm, Güney Kürdistan'ın kazanımları, Türkiye'nin AB ye tam üye olma süreci ve dünya demokrasi güçlerinin yaptığı olumlu katkılardır.

Kürt Açılımı:

Türk devlet yöneticilerinin, sebep ne olursa olsun, Kürt sorununun çözümünü gündeme almaları, şüphesiz ki olumlu bir adımdır. Bu nedenle, Kürtler tarafından desteklenmelidir.

Ne var ki, Türk yöneticilerinin ortaya koydukları kırmızıçizgiler, Kürt sorununu doğuran ve çözümünü engelleyen ana nedenlerin başında gelmektedir. Örneğin Türk Anayasası'nın değiştirilmesi dahi teklif edilemez ilk üç maddesi, Kürt sorununun ortaya çıkmasına neden olan ve sorunun çözümsüzlüğünü derinleştiren temel faktördür. Bu, Türk yöneticilerinin sağlıklı düşünmesini, tarihi gidişi doğru okumasını ve doğru projeler üretmesini engelleyen, yalpalanmalarına neden olan, onları tutarsız davranmaya iten, dikkat çekici bir paradokstur.

Bu anayasa maddelerine göre, Türk devletinin bir ırkı, sınıfı, dini, mezhebi, dili, kültürü ve ideolojisi vardır. Dolayısıyla dev-

let, varlığını üstüne oturttuğu bir kimliğe sahip çıkarken, diğer kimlikleri düşman olarak nitelendiriyor ve onları yok etmeye çalışıyor. Bu üç anayasa maddesini ortadan kaldırılmadan, Türkiye kalıcı bir istikrara kavuşamaz ve demokratik hukuk devleti haline gelemmez. Dolayısıyla Kürt sorununu kalıcı bir çözüme de ulaştıramaz.

Bu sıkıntılara karşın Kürtler, "Kürt açılımı projelerinden bir şey çıkmaz." gibi bir yaklaşım içinde olmamalıdır. Tersine, Kürt sorununun çözümünü gündeme alınmasını, tartışılmasını, kimi ön açıcı adımların atılmasını engellemeye kalkan statükocu odaklara karşı mücadele etmelidirler. AKP yöneticilerini bu konularda yüreklendirmelidirler. Daha çok demokratik adım atmaya teşvik etmelidirler. Çıtanın daha yükseklere kaldırılması için sürece etkin ve ilkeli bir şekilde katılmalıdırlar. Bunun için gereken her türlü çalışmaları yapılmalıdır.

Şüphesiz Kürt sorunu, Kürtlerin sorunudur. Sorunu çözenin baş aktörü de şüphesiz Kürt halkının kendisidir. Dolayısıyla sorun Kürtler tarafından çözülecektir. Sorunun çözümünü başkasına havale etmek, kabul edilmez, afedilmez bir aymazlıktır.

Dostlara güvenmek, onların desteğini almak başka şeydir, işi onlara havale etmek başka şeydir. Kürtlerin başarılı olabilmeleri için de, sürece örgütlü ve ilkeli bir biçimde katılmaları gerekiyor. Çünkü kazanmak için emek sarfetmek ve özveride bulunmak gerekiyor.

Bunca ağırlaşmış bir sorunu tek başına çözmeye kalkmak da ayrı bir aymazlıktır. Bu sorun, Kürt halkı içinde var olan tüm toplumsal grupların ortak sorunudur. Bu nedenle oluşturulacak ulusal bir birliğin emir-komutasında, tüm toplumsal grupların ortak çabalarıyla çözülecektir.

Ayrıca Kürtler, kendini konuyla ilişkili olan diğer faktörlerden yalıtılmaya, içe kapanıp cemaatleşmemeye, ulusal yanlılığa düşmemeye de özen göstermelidirler. Bu nedenle Kürtler, Türkiye'deki insan hakları,

barış, eşitlik, demokrasi, sosyal hukuk devleti yanlısı kişi ve kurumlarla iş ve güç birliği içinde olmalıdırlar. Toplumun genel çıkarları için, ilerici, devrimci, demokrat çevrelerle iş ve güç birlikleri oluşturmaya özen göstermelidirler.

Kürt Sorunu Nasıl Bir Sorundur?

Şimdi konuyla ilgili en çarpıcı soruya gelelim. Peki, Kürt sorunu nedir ve nasıl çözülür? Kürt sorununu, feodalizm, geri kalmışlık, ekonomi, dil, kültür, anayasal yurttaşlık sorunu biçiminde tarif edenler var. Bu tür insanlar, Kürt ulusal sorunu insan hakları kategorisine koyuyorlar. Bu, sapla samanı bir birine karıştıran, bilinç karartan ve hedef şaşırtan demagojik bir yaklaşımdır. Bazıları bunu bilerek yapıyorlar, bazıları ise bilmeden destek veriyorlar. Doğruyu bulmak için, konuya yansız ve nesnel bir perspektiften bakmamız gerekiyor.

Türk yöneticileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu güne kadar, Kürt ulusal sorununu gizlemek için, bilinç karartan, hedef şaşırtan, demagojik bir propaganda çarkı çevirdiler, hala çevirmeye devam ediyorlar. Terimlere farklı anlamlar yükleyerek, toplumun kafasını karıştırıyorlar. Yaratılan bu kavram kargaşası içinde sorunu gizlemeye, hedef şaşırtmaya ve sorunun çözümsüzlüğünü derinleştirmeye çalışıyorlar. Bu nedenle, yazımın içinde çokca kullandığım bazı kavramlara, yeri geldikçe açıklık getirmek istiyorum.

Kişisel hak ve özgürlükler konusunda, Türklerle Kürtler arasında ciddi farkların bulunmadığı bir gerçektir. Bu nedenle, Ama Kürt sorununu vadaşlık sorununa indirmek, Kürtlerin önüne konulmuş sinsi bir tuzaktır. Türkiye'de ayaklar altına alınan şey, Kürtlerin kişisel hak ve özgürlükleri değil, Kürtlerin toplumsal kimliğidir, yani Kürt ulusal kimliğidir.

Bu nedenle kişisel hak ve özgürlükler, Kürt sorununu doğru tarif etmiyor. Kürt sorunu, sınıf, cins, dil, kültür, feodalizm, geri

kalmışlık, dini ve felsefi inanç konularının tümünü içinde barındıran, ulusal ve siyasi bir sorundur. Yani bir halkın kaderini tayin etme sorunudur.

Bunu açmamız gerekirse eğer, şöyle söyleyebiliriz, Kürt halkının hangi toprak parçası üzerinde, hangi bayrak altında, hangi isimle, hangi sosyo ekonomik kalkınma rejimi içinde yaşayacağına karar vermesi ve bunu yürürlüğe koyma iradesine sahip olması sorunudur.

AKP ve Kürt Sorunu:

Şimdi de "AKP hükümeti, Kürt sorunu neden gündemine aldı? Sorunu çözmek istiyor mu? Eğer istiyorsa çözebilir mi?" sorularının cevabını arayalım.

AKP hükümetini bu konuyu gündeme almaya iten güçlü iç ve dış faktörler var. Yani bu sorunun çok güçlü bir alt yapısı var.

Ama AKP hükümeti Kürt sorununu ciddi şekilde çarpıtıyor, onu PKK nin silahlı mücadelesine indiriyor. Kürt sorununu terör sorunu olarak ele alıyor ve bu şekilde çözmeye çalışıyor. Bu, hedef şaşırtan, bilinç karrantan bir yaklaşımdır.

İşin dikkat çekici yönü, Türk devletiyle PKK bu konuda da eş güdüm halinde çalışıyorlar. İki taraf elbirliğiyle bu projeyi ortaçağ felsefecisi Aristo'nun mantığı üzerine oturtuyorlar. Bu mantıkla kitlelerin beynini şu şekilde yıkıyor. "PKK Kürt halkının temsilcisidir. PKK terörist bir örgüttür. O nedenle Kürt sorunu yoktur. Terör sorunu vardır."

Bu mantık ve proje her iki tarafında da işine geliyor. PKK bu projeye Kürt halkının temsilcisi tahtına oturuyor. Devlet de bu projeye dayanarak, Türk ırkçılığını pompalıyor Kürtlere saldırtıyor. Düzen karşıtı muhalif grupların zam taleplerini, işsizlik, pahalılık ve yoksulluk konularındaki istemlerini "Vatan elden gidiyor, sen kalkmış neden bahsediyorsun?" sözleriyle bastırıyor. Ülkeyi sürekli bir gerilim içinde tutarak, düzen karşıtı grupları (Kürtleri, emekçileri,

kadınları, dindarları, laikleri, gençleri v.s." birbirlerine karşı kışkırtıyor, gerektiğinde vuruşturarak birlik olmalarını engelliyor. Bu mantık sonucunda toplumu Kürdü ve Türküyle sürüleştirecek daha kolay yönetiyor.

AKP nin yöneticileri Kemalistlerin icat ettiği geleneksel red, inkâr ve asimilasyon politikalarıyla bir yere varamayacağını da biliyorlar. Bu çağdışı politikaların kendilerini hem dış dünyadan koparacağını, hem de içeride sürekli ve giderek büyüyen bir krize neden olacağını da görüyorlar.

İşte bu nedenle, bazı reformist adımlar atmamak zorunda kalıyorlar. Yine de, AKP nin sorunu kabul etmesi, çok cılızda olsa Kürt meselesi konusundaki reformist tavrı, TRT 6 gibi uygulamaları Kürt meselesinin tartışılır hale gelmesi, Kürt sorununun çözümüne giden yolu açabilir. Bu nedenle uygulamaya konulan reformist adımları desteklenmeli, yeni adımlar atmaya teşvik edilmelidir. Kürt ulusal güçleri eşgüdüm halinde iktidarı, reformlar yapmaya itmelidirler. Bu konuda ilkeli ve stratejik bir program içinde etkin bir aktör haline gelmelidir.

Ama şunu asla unutmamalıyız, umut AKP değildir. Umut, Kürt ulusal güçleridir ve sorunu onlar çözecektir. Unutulmaması gereken bir konu da bu ağır sorunun ancak ve ancak ulusal birlik ve ulusal bir projelerle çözüleceğidir. Kürt mücadelesi, ulusal kurumların önderliğinde zafere ulaşacaktır. Kısacası Kürt sorununun baş aktörü, Kürt halkının bizzat kendisidir ve onun yürüttüğü ulusal mücadeledir.

Kürt ulusal mücadelesi 90 yıldan beridir "Kürt yoktur." diyen Türk resmi ideolojisini köşeye sıkıştırmış ve onu artık işlemez bir hale getirmiştir. Türk devleti, 90 yıl boyunca sürdürdüğü tüm yasak, baskı, şiddet ve savaflara rağmen, Kürt ulusal direnişini bastıramıyor, Kürtlere boyun eğdiremiyor. Bu durum, zafere ulaşacağımızın en büyük göstergesidir.

Mücadelenin ikinci aktörü, Güney Kürdistan'da devletleşmeye doğru yol alan Kürt

ulusal mücadelesidir. Türk devlet yöneticileri, Güney Kürdistan'la ilgili olarak koydukları tüm kırmızı çizgileri silmek zorunda kaldılar. Onlar, Güney Kürdistan'ın diğer parçalardaki Kürtlere moral ve güç taşıyan durumu karşısında, Kuzey Kürtlerini artık susturmanın mümkün olamayacağını daha net biçimde görüyorlar.

Üçüncü faktör, Türk sermaye sınıfıdır. Türkiye sermaye sınıfı, mal varlığını güvence altına almak için, AB nin kanatları altına girmek istiyor. Bunun için de Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi için iktidara baskı yapıyor. Türk sermaye sınıfı, bu nedenle hizmetindeki liberal partilerini, sivil toplum kurumlarını ve kişileri değişim ve dönüşüm adımları atmaya özendiriyor ve zorluyor.

Dördüncü faktör, dünya kapitalist emperyalist sistemidir. Dünya kapitalist sistemi, Ortadoğu'daki çıkarlarını korumak için, bölgenin istikrara kavuşması gerektiğini çok iyi biliyor. Dolayısıyla istikrarın bozulmasına neden olan Kürt sorununun çözülmesini istiyor.

Ayrıca yasak, baskı ve engellemelere karşın, Türkiye'deki düzen karşıtı muhalefet grupları da giderek güçleniyorlar.

Bunlara ilaveten Kürt aydın, yazar, akademisyen, sanatçı ve politikacılarının yurt içinde ve yurt dışında yaptıkları çalışmalar ile dünya demokrasi güçlerinin, bu konudaki katkılarını da unutmamak gerekiyor.

Kürt Sorunu ve Dış Güçler:

Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi konusunda çarpıtılan kavramlardan birisi de "dış destek" konusudur. Bunun için Kürt ulusal mücadelesine verilen dış destekler konusunda kısa bir açıklama yapmak istiyorum.

Dünyamızın iki kutuplu olduğu dönemde, kapitalist ve sosyalist blok, dünyayı kendi aralarında bölüşmüşlerdi. Her iki taraf da, sürdürülen zorlu mücadeleler sonucunda dünyamızı iki blok haline getirmişlerdi. Ve elleriyle inşa ettikleri bu statükonun bozul-

masını istemiyorlardı.

Ortadoğu, bu konudaki en hassas bölgeydi. İşte bu nedenle, hem ABD hem de Sovyetler Birliği, Ortadoğu'da statükonun bekçiliğini yapan Türk devletine, İran Şahı'na, Saddam Hüseyin'e ve Hafız Esat'a her türlü yardımda bulundular. Kürdistan'ı aralarında paylaşan bölge devletleri de keza, aralarında var olan tüm çelişiklere karşın, iki sistemden aldıkları desteklerle, Kürt ulusal mücadelelerini eşgüdüm halinde bastırdılar, kitlesel katliamlar yaptılar.

Dış güçler, Türk yöneticilerinin söylediğinin aksine, Kürt isyanlarını destekleme bir yana, bu isyanları bastırmak için, Kürdistan'ı aralarında bölüşen diktatör devletlere, ideolojik, politik, siyasi ve askeri destek sundular. İşte bu nedenle Bağdat Paketi ve Cento gibi kurumlar oluşturdular.

Dünya kapitalist sisteminin önderi olan ABD için bu durum anlaşılır bir şeydir. Ama ezilen halkların dostu olması gereken sosyalist sistem de, ne yazık ki Kürtlerin sömürülmesine, ezilmesine, asimile edilmesini ve katledilmesine seyirci kaldı, zaman zaman bu politikalara destek verdi.

Sovyetler Birliği, bu ve buna benzer ideolojik sapmalar ve tutarsızlıklar nedeniyle yıkılıp gitti. Artık dünyanın tek bir ağası var. Bu ağanın artık Ortadoğu'nun diktatörlerine ihtiyacı kalmadı. Bu nedenle onlardan kurtulmak istiyor. "Arap Baharı" denilen, Tunus'la başlayıp Suriye'ye uzanan ve ondan sonra da devam edecek olan bu uygulama, Amerika'nın hazırladığı "Büyük Ortadoğu Projesi'nin" bir parçasıdır. ABD nin Irak'a girmesine, Saddam'ı devirmesine ve Güney Kürdistan'ın ortaya çıkmasına da bu açıdan bakmamız gerekiyor.

Dünya kapitalist sistemi, Ortadoğu'nun kalıcı bir istikrara kavuşmaması halinde, bu bölgedeki çıkarlarını koruyamayacağını çok iyi biliyor. Kendilerine milyarlarca dolar transfer eden bu sömürü çarkının güven içinde dönmesi için, Ortadoğu'nun istikrarlı bir duruma getirilmesinin gerektiğini bili-

yor. Bu durum, ancak adı geçen coğrafyada yaşayan iki devletsiz halkın, (Kürtlerle Filistinlilerin) razı olacağı bir düzenlemeyle sağlanabilir. İşte dünya kapitalist sisteminin Kürt sorununa verdiği desteklere de bu açıdan bakmak gerekiyor.

Tüm bu nedenlerden dolayı AKP iktidarı, isteyerek veya istemeyerek, Kürt açılımını gündeme getirmek zorunda kaldı. Bunun altında "şeriatı getirmek istiyorlar" ve benzeri art niyetler ve gizli emeller aramak realist bir bakış açısı değildir. Bana göre tam aksine bu tür demokratik adımlar, AKP yi maneviyattan maddiyata yönelmeye, skülerleşmeye doğru itiyor.

Peki, AKP, bu günkü yaklaşımı ve sunduğu projelerle Kürt sorununu çözebilir mi? Bence çözemez. Çünkü AKP iktidarı, sorunun ulusal bir sorun olduğunu kabul etmeye yanaşmıyor. Kürt sorununu PKK ile özdeşleştirerek, onu terörist bir aksiyon olarak gösteriyor, bunda ancak silahlı bir uygulamayla çözüleceğini söylüyor. Silahlı mücadele içinde bazı kültürel açılımlarla sorunu çözeceğini böyleyip, kitlelerin gözünü boyamaya, sorunu geçiştirmeye çalışıyor.

Kürt sorununun çözümü konusunda, devlet, iktidar, siyasi partiler ve sivil toplum kurumları arasında da ciddi çelişkiler var. Bunlardan daha önemlisi Türk Devleti içinde ciddi çelişkiler var.

İki Tane Türk Devleti Var:

Bilindiği gibi Türkiye'de biri legal, diğeri ise illegal olmak üzere, iki Türk devlet var. İlegal devletin merkezinde Türk ordusu var. Onun etrafındaki ilk halkada MİT var. Onun etrafında diğer güvenlik güçleri var. Onun etrafında ırkçı şoven, milletvekili, gazeteci, akademisyen, hukukçu, sanat ve edebiyatçılar var. Onun etrafında ise, resmi ideoloji yanlısı sivil toplum kurumları var. Son halkada ise mafya ve para militer terör odaklar var.

Türk meşru devletinin üzerinde bile baskı kuran bu illegal organizasyon, Türki-

ye'deki kurulu düzenin ve Türk resmi ideolojisinin revize edilmesine şiddetle karşı çıkıyor, statükonun bozulmasını istemiyor. Türk devletinin yüzünü batıdan doğuya (İran, Rusya, Hindistan, Çin'e) çevirmesini istiyor. Bunun için ilerici, devrimci, demokrat kişi ve kurumları fişliyor, tehdit ediyor, şantaj ve sabotajlar yapıyor, gerektiğinde cinayetler işliyor. Bu illegal Türk devletinin çeteleri tarafından öldürülen general, polis, bürokrat ve üst düzey yöneticilerinin sayısını bilen var mı acaba?

Türk-Kürt, Alevi-Sunni, sağcı-solcu, dindar-layikler arasındaki mücadeleye ilaveten, Türkiye'deki statükocu devletle, reformist devlet arasında da çok ciddi bir rekabet ve mücadele var. Bu mücadele zaman zaman günümüzdeki Kürt-Türk, Sünni-Alevi, laik-dindar, solcu-sağcı mücadelesini önüne geçebiliyor.

ABD ve dünya kapitalist sistemi, reformist Türk devletinin önünü açmaya çalışırken illegal Türk devletini ise bu kanalları tıkamaya çalışıyor. Yürütülen Ergenekon davasından yargılanan asker, polis, bürokrat, gazeteci ve akademisyenler bunun en çarpıcı göstergesidir.

Kısacası bir tarafta Kürt varlığını yok sayan ve yok etmeye kalkan statükocu illegal Türk devleti var. Diğer tarafta ise saydığım iç ve dış dinamiklerin etkisiyle açılım yapan reformist Türk legal devleti var. Kürtlerin reformist kanadını desteklemesi, hem aklın hem de siyaset biliminin bir gereğidir. Daha önemlisi Kürt ulusal çıkarının bir gereğidir. Bu açık tabloya karşın, PKK başta olmak üzere, bazı Kürt çevrelerinin ters bir tutum takınmaları, Kürt ulusal mücadelesine zarar veren çok önemli bir aymazlıktır.

Kürt Halkının Temsilcisi Kimdir?

Şimdi de Kürtler arasında kavram kargaşasına neden olan başka bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Peki, biz Kürtler, sorununun içinde bulunduğu bu karmaşa karşısında ne yapabiliriz? Daha doğrusu ne

yapmalıyız? Sorunun nihai ve doğru çözümünü getirecek yol haritasının temel kriterleri nedir? Bunu nasıl belirleyebiliriz? Mücadeleye kim öncülük edecek? Kürt halkını kim temsil edecek?

Tekrarladığım gibi Kürt sorunu, ulusal bir sorundur. Dolayısıyla, ulusal birlik ve ulusal projelerle çözülebilir. Bunun için her şeyden önce, Kürtlerin bu konuda ulusal bir mutabakata varması, ulusal bir temsiliyet oluşturması, yani ulusal bir birlik veya cephe oluşturması gerekiyor. Mücadeleyi yürütecek ulusal iradeyi belirlemesi gerekiyor.

PKK, BDP ve ona destek sunan sivil toplum kurumlarıyla kişiler, Kürtlerden 3 milyon oy aldıklarını, 36 milletvekili çıkardıklarını, 100 civarında belediye kazandıklarını dile getirip Kürt halkının PKK çatısı altında ulusal bir birlik oluşturduğunu, yeni bir birlik arayışına gerek olmadığını söylüyorlar. Bu sayılan şeyler PKK için elbette ki önemli kazanımlardır. Peki, bu kazanımlar, PKK yi Kürt halkının temsilcisi konumuna getirmeye yeter mi?

Bu konunun açıklığa kavuşturulması gerektiğine inanıyorum. Zira bu tür iddelerin insanların bilincini kararttığına, hedef şaşırtması verdiğiğine inanıyorum. Bu nedenle şimdi vereceğim istatistikî verilerle, bu konuya açıklık getirmek istiyorum.

2011 genel seçiminde toplam seçmen sayısı 50 milyondur. Kullanılan oy sayısı 43,8 milyon, geçerli oy sayısı ise 42,9 milyondur.

Bizler, Türkiye’de yaşayan insanların üçte birinin Kürt olduğunu söylüyoruz. Bu duruma göre, geçerli oyların üçte biri, yani geçerli oyların 14 milyonu, Kürt seçmenlerine aittir.

O seçimde bağımsızlar 3 milyon oy aldılar. Yani kendini Kürt halkının temsilcisi ilan eden parti, son genel seçimde, 14 milyonluk Kürt oyunun sadece 3 milyonunu alabildi. Bu sayı Kürt oylarının %20 sine tekbül ediyor. Bu durumda Kürtlerin %80 i kendi temsilcisine(!) oy vermedi.

Peki geriye kalan 11 milyon Kürt oyu nerede? AKP verilen Kürt oylarının 7 milyon civarında olduğunu söylemek bir abartı olmasa gerek. Kürtlerin geri kalan oylarının 4 milyonunu da CHP ile MHP aralarında paylaştılar. PKK mantığıyla düşünmemiz halinde son seçim tablosunun, PKK nin Kürt halkının temsilcisi olmadığını söylememiz gerekmez mi?

PKK nin bu ölçüsünü kabul etmemiz halinde, PKK dan iki kat fazla oy alan AKP nin, Kürtlerin temsilcisi olduğunu söylememiz gerekmez mi? Nitekim PKK ile aynı mantığa sahip olan AKP yöneticilerinin “PKK Kürtleri temsil etmiyor. Benim mecliste 70 Kürt parlamenterim, onunsa 36 parlamenterim var. Kürtleri ben temsil ediyorum.” demelerine itiraz edebilir miyiz? Bu mantığın saçmalığı üzerine uzun boylu konuşmaya, yazmaya gerek var mı acaba?

PKK nin bu kriteri doğruysa eğer, o zaman Türklerin temsilcisi hangi partidir? AKP mi, CHP mi Yoksa MHP mi? Peki ÖDP, EMEP, TKP, İP, SİP, kimin temsilcisi oluyorlar acaba?

Bir an için PKK nin alınan oyla temsiliyet ilişkisinin doğru olduğunu kabul edelim. Bir de Türkiye genelini bırakıp Kürdistan özeline bakalım ve kimin Kürt halkın temsilcisi olduğunu irdelemeye çalışalım.

Her hangi bir Kürt partisi, köy sahibi Kürt ağasıyla, onun kapısında karın tokluğuna çalışan marabaların temsilcisi olabilir mi? Her hir parti, dindar Kürtle laik Kürdün temsilcisi olabilir mi? Hem gerillanın hem de korucunun temsilcisi olabilir mi? Her hangi bir parti kültürel otonomi, federasyon, konfederasyon veya bağımsız devlet isteyen Kürtlerin ortak temsilcisi olabilir mi? Siyaset bilimi bir tarafa bırakalım, bu akla, mantığa uygun bir laf mıdır?

Siyasi partiler, ülkede var olan çeşitli toplumsal grupların (ırk, sınıf, cins, dil, kültür, din ve mezhep) çıkarını korumaya çabalayan örgütlerdir. Yani her parti, ülkede var olan bir gurubun yandaşı, diğerlerinin karşıtıdır. Kı-

sacası hiç bir ülkede hiç bir parti, tüm halkın temsilcisi olamaz. Dünyanın en aptal insanı bile böyle saçma sapan bir laf söylemez. Bunu ancak ezilen insanlara tuzak kuran, anasının gözü insanlar söyleyebilir.

Şimdi trajikomik bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Türk medya temsilcileri,

Siyasi partiler, ülkede var olan çeşitli toplumsal grupların (ırk, sınıf, cins, dil, kültür, din ve mezhep) çıkarını korumaya çabalayan örgütlerdir. Yani her parti, ülkede var olan bir gurubun yandaşı, diğerlerinin karşıtıdır.

Kısacası hiç bir ülkede hiç bir parti, tüm halkın temsilcisi olamaz.

PKK nin cazibesinde dönen legal parti yöneticilerine sık sık mikrofon uzatıp soruyorlar "Siz Kürt partisisiniz?" Yöneticiler her seferinde ürkek ve heyecanlı bir sesle "Hayır biz Kürt partisi değiliz, Türkiye partisiyiz" demiyorlar mı? Yani bu siyasetin yöneticileri, Kürt görünce "Ben kürt halkının temsilcisiyim, sen de halkına hizmet etmek istiyorsan eğer, gel bize katıl." Türklerle de "Biz Kürt partisi değiliz, Türkiye partisiyiz, bizden korkma." diyorlar. Bu durumda Kürt olmayan, ama Kürtleri temsil eden bir partiyle karşı karşıyayız.

Bir o yana bir bu yana sallanan, sağ ve sol uçlar arasında gidip gelen, durmadan ideoloji, ilke ve isim değiştiren, bir dediği diğerine uymayan, köylü kurnazlığıyla önüne gelen her kesi aldatmaya kalkan bir partiyi, Kürt halkının temsilcisi olarak görmek, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesine ciddi şekilde zarar veren, beyinsel, zihinsel ve ruhsal bir hastalıktır. Dünyada eşi menendi bulunmayan çarpık bir mantıktır.

Daha önce altını çizdiğim gibi, dünyada var olan tüm siyasi partiler, halk içinde var

olan toplumsal grupların çıkarlarına hizmet etmek için kurulurlar. Acaba dünyada PKK dışında, bir halkın temsilcisi olduğunu söyleyen bir parti var mıdır? Bu tür söylemler, halkımızın bilincini karartmak, hedef şaşırtmak, doğruyu görmesini engellemek, dostla düşmanı bir birine karıştırmak için, Kürt halkının önüne konulmuş tuzaklardır.

Son yıllarda PKK yöneticiler, Kürtlerin varlığını red eden, onu yok sayıp yok etmeye kalkan, sorunun çözümünü kangren haline getiren Türk resmi ideolojisinin üniter yapısına sadık olduklarını söyleyip duruyorlar. Sen kalk Kürdü yok sayan Türk resmi ideolojini kabul ettiğini söyle, sonra da kalk "Ben Kürtlerin temsilcisiyim." de. Bu kadar da demagoji olmaz ki.

O zaman "Kürtlerin temsilcisi kimdir?" sorusunun doğru yanıtını bulmamız gerekiyor. Siyaset bilimi ve dünya ulusal mücadeleler tarihi, bu konuda bize özgün bir şema sunuyor. Bunun adı ulusal birlik, ulusal cephe. Bu şemaya göre, ulusal hainler hariç, halk içinde var olan tüm toplumsal grupların çıkarını korumak için, örgütlenmiş tüm siyasi partiler, sivil toplum kurumları, meslek örgütleri, kültür dernekleri temsilcilerinden oluşan bir birlik kurulur. Bu birlik, ulusal çıkarı her türlü çıkarın önüne koyan, bir program hazırlar. Ve sonra, "Ben filanca halkın temsilcisiyim." diyerek dost ve düşmanlarının önüne çıkar.

Yakın tarihe bir göz attığımızda, bu tür birlikler oluşturan sömürge halklarının hem ulusal hem de toplumsal kurtuluş mücadelesini başarıyla yönettiklerini ve zafere ulaştıklarını görüyoruz. Vietnam, Kamboçya, Laos, Tayland, Angola, Mozambik bunlardan bazılarıdır.

Birlik, Sorun Çözen Efsun Değildir:

Ancak doğru bir birlik, ezilenleri kurtuluşla ulaştırabilir. Ben bu konuda Kürtlere büyük tuzaklar kurulduğunu görüyorum. Hem Türkiye'deki egemen çevreler, hemde çeşitli toplumsal gruplar yana yakıla birlik

sorununu tartışıyorlar. Birliğin her türlü toplumsal olayı çözen bir efsun olduğuna mı inanıyorlar? Peki bu kelimeyle kim ne söylemek istiyor? Bunların savundukları, dile getirdikleri birlik neye ve kime hizmet ediyor? Birlik projeleriyle kim kimlere nasıl tuzaklar kuruyorlar?

Son yıllarda Türk egemen çevreleri, Kürtler, sosyalistler, dindarlar, Aleviler, feministler birlik olmanın önemini dile getiriyorlar ve bu konuda bazı çalışmalar yapıyorlar. Konunun bu kadar güncelleşip gündemin ön sıralarına çıkmasının ve bazı insanlar tarafından hararetle savunulmasının gerçek sebebi nedir acaba?

Bu tartışmaları yapanlar, ne için, kimin için, nasıl bir birlik istiyorlar? Bu birlikler arasındaki temel farklar nelerdir? Zira birlik denilen şey, her derdin devası olan bir proje değildir. Yani her birlik iyi, her ayrılma kötü değildir. Bu işin püf noktası hangi birliğin var olan toplumsal sorunları çözebileceği ve hangi birlik anlayışının var olan sorunları kangren haline getireceğini bilmektir?

Ortadoğu ülkelerini yöneten kadrolar, yani Kemalistler, Baasiler ve Homeyni mollaları, toplumsal sorunlarını çözmek, geri kalmışlık zincirini kırmak, ulusal geliri çoğaltmak ve adil bölüşmek için yıllardan beridir birlik projeleri hazırlıyorlar. Bu ülkelerdeki statükonun değişmemesi, bu birlik projelerinin yanlış olduğunu, hatta tuzak olduğunun bir kanıtı değil midir?

Kemalist Birlik:

Kemalizm, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte oluşturulan resmi ideolojinin adıdır. Türk Devleti, burjuva demokratik devrimini rehber edinmiş, küçük burjuva aydınları tarafından kurulmuştur. Oluşturulan Türk resmi ideolojisi bu iki temel faktöre göre şekillenmiştir. Bu ideolojinin temel amacı, üniter bir ulus ve devlet yaratmaktır. Yani Kemalist birliğin temel amacı, tek ulus, tek din, tek mezhep, tek dil, tek sınıf, tek kültürlü bir ulus devlet

yaratmaktır. Bu birlik projesi akıl, mantık ve siyaset bilimiyle çelişen bir projedir.

Bilindiği gibi Ortadoğu dünyanın en enternasyonal coğrafyasıdır. Buraya onlarca kavim gelip yerleşmiş, devlet kurmuş, medeniyetler yaratmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de bu temelin, çok halklı, çok dinli, çok mezhepli, çok dilli ve çok kültürlü Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntısı üzerine kurulmuştur.

Kemalistler bu renkliliğe inat toplumu, bu üniter kalıbın içine sıkıştırmak istiyorlar. Ama 80 yıldan beridir uyguladıkları yasak, baskı, şiddet ve katliamlara rağmen, bu birliği sağlayamadılar. Çünkü bu eşyanan tabiatına aykırı bir düşüncedir. Bu nedenle Kemalist kadroların tüm çabalarına rağmen Kürt halkı başta olmak üzere, tüm toplumsal gruplar Kemalist birliğe karşı çıktı, çıkmaya devam ediyor.

Bilindiği gibi 90 yıldır topluma zorla dayatılan bu birlik anlayışı, bir avuç mutlu azınlığın dışında, tüm topluma zarar veriyor. Zaten bu görüş sahiplerinin amacı, toplumsal bir birlik sağlamaktan ziyade, kurulu düzeni güvence altına almak, bu çağdışı rejimi halka zorla kabul ettirmek istiyorlar. Bunun için halkın önüne tuzaklar kuruyorlar.

İslami Birlik:

Örneğin bu kimseler yıllardır Kürtlerin ve sosyalistlerin önünü kesmek için İslamiyet'i çıkarları doğrultusunda kullanmaya başladılar. Türk-İslam sentezi projesini piyasaya sürdüler. Örgütledikleri insanları din, bayrak, millet adına Kürtlerin ve sosyalistlerin üzerine saldırttılar. Bu konuda epey de başarılı oldular.

Ama elleriyle besledikleri bu dinci kesim, güçlenip iktidara geldi. Bu seferde de ilerici devrimci demokrat, laik Kürt ve Türkleri, uygarlık, çağdaşlık adına dindarlara karşı kışkırtmaya başladılar.

Dikkat edersek eğer, Türkiye'yi avuçları içinde tutan Kemalist kadrolar, kurulu düzene karşı çıkan toplumsal muhalefet grup-

larını, birbirine karıştı kışkırtarak, zaman zaman vuruşturarak ülkeyi yönetiyorlar. Bu politikalarına da “İti ite kırdırtmak” adını verdiklerini hepimiz biliyoruz.

Şimdi, İslami kesime göz atalım. Kürdistan’ı aralarında bölüşen devletlerdeki radikal islami çevreler, yıllardır İslami enternasyonal adına, Kürtleri, ulusal duygu, düşünce ve eylemden uzak tutmaya çalışıyorlar. Kendilerini “Türk Müslümanı, Arap ve Fars Müslümanı” olarak nitelerken “Ben Kürt müslümanıyım” diyenleri “kavmiyetçilik”le suçluyorlar. Kürt sorununun çözümünü dile getiren Müslümanları “Bırakın bu bölücü sözleri elhamdülillah hepimiz Müslümanız” laflarıyla uyutmaya çalışıyorlar. Kürtleri dini söylemlerle oyalayıp, onları ulusal kimliklerini, inanç kimliklerine kurban etmeye çağırıyorlar, hatta zorluyorlar. Türk-İslam sentezine “birlik”, Kürt-İslam sentezine ise “bölücülük” diyorlar.

Kürtlerden her bakımdan çok iyi durumda olan, Kafkas ve Balkanlar’da yaşayan Müslümanların, bağımsız devlet olma haklarını savunurken, Kürt Müslümanlarının sıradan insani taleplerine bile sahip çıkmıyorlar. Keza, buralardaki Müslümanlara yönelik baskılara, “İslami dayanışma” adına karıştı çıkarken, Halepçe’de, kimyasal silahlarla yok edilen Müslüman Kürtleri görmezlikten geldiler.

Bilindiği gibi faşizm başta olmak üzere, tüm ülkelerdeki sömürgeci, kapitalist, emperyalist sömürü çarkı, “sermaye, ordu ve mabet” ten oluşan saç ayağı üzerine oturtuluyor. Kemalistler, tek parti döneminde Müslümanları da kuşatma ve baskı altında tutuyordu. Tek parti döneminde, ırkçı, totaliter Kemalist rejim, sermayeyle ordu üzerine dizayn edilmişti. Çok partili dönemden sonra, oluşturulan “Türk-İslam Sentezi” uygulamaları sonucunda İslam dini de, kayıtsız şartsız sermaye sınıfının emrine sokulmuş oldu. Böylece “Sermaye-ordu-mabet” saçayağı tamamlanmış oldu.

İslam inancına göre, bir birinden farklı

lıklar taşıyan tüm canlıları, Allah yaratmıştır. Allah’ın yarattığı her şey kutsaldır, saygıdeğerdir. Daha da önemlisi dokunulmazdır. Nitekim, Kuran ile Peygamberin hadislerine baktığımızda, İslam dininin ırk, renk, dil, kültür, cins farkı gözetmeden dünyada yaşayan tüm insanları kucaklayan bir enternasyonal anlayışa sahip olduğunu görüyoruz.

Türk, Arap ve Fars Müslümanlarının pratiğine baktığımızda ise, bu kişilerin ayet ve hadisleri Allah’ın emrinden çıkarılıp mensup oldukları ulusların emrine koyduklarını, Kürtleri de buna rıza göstermeye zorladıklarını görüyoruz. Marks’ın, egemenlerin toplumu uyutmak için dini afyon gibi kullandıkları belirlemesi, başka milletler için olmasa bile, Kürtler için geçerli olduğu ortadadır.

İslam dini, Türk, Arap, Fars ırkına mensup egemenlerin emrinden çıkarılıp Allah’ın emrine konulmadan, İslami bir birlik, Kürt sorununu ve diğer toplumsal sorunların hiç birini çözüme ulaştıramaz.

Ayrıca Müslüman olmayan Kürtler de var. Sünni olduğu halde Hanefi olmayan Kürtler var. Alevi Kürtler var. Bu somut durum, İslami bir birliğin, Kürt sorununu çözümünü engelleyen önemli engellerdir.

“Bu nedenlerle “Elhamdülillah hepimiz Müslümanız” lafi egemen uluslar tarafından Kürtlere kurulmuş bir tuzaktır. Bir Kürt Müslümanı ile bir Türk Müslümanı arasında inanç açısından elbette bir çelişki yoktur. Ama bu cemaat içinde bir Müslümanın dili, kültürü, serbest, diğerinki yasaktır. Birinin okulu radyosu TV’si, gazete ve dergisi serbest, diğerinki ise yasaktır. Yani Kürt Müslümanlarıyla, diğer Müslümanlar arasında, ciddi çelişkiler vardır. Bu çelişkiler giderilmeden Müslümanlar halklar arasında ümmet kardeşliği sağlamak, kader ortağı olmak olanaksızdır.

Bu konuda ciddi bir çelişkiye daha dikkatinizi çekmek istiyorum. Egemenlerin tabiriyle Türkiye’deki toplumun %99’u Müslümandır. Ama bu Müslümanlardan bir avucu kapitalist, milyonlarcası ise kıt kanaat

geçinen emekçilerdir. Yine milyonlarca işsiz Müslüman var. Peki, bu Müslümanlar arasındaki sömürüyü ortadan kaldırmadan, onları kardeş yapmak mümkün müdür? Kadın Müslümanla, erkek Müslümanın konumu ise malum. Bu konuda ne desek azdır.

Yani toplumdaki Müslümanların bir bölümü ırk, sınıf, dil, kültür ve cins kimliğiyle emreden, sömüren, yöneten konumundadır. Bir bölümü ise sömürülen, ezilen ve horlanan konumundadır.

Örneğin, Çeçen, Arnavut, Abaza, Boşnak gibi Müslüman halkların bağımsız devlet kurmalarını hararetle savunuyorlar ama sıra Kürtlere gelince işler anında değişiyor. Kısacası bu ırkçı Müslümanlar, Kürtlerin devlet kurmasına karşı çıkmayı, adeta İslamın altıncı şartı haline getirmiş bulunuyorlar.

Sosyalist Birlik:

Şimdi PKK nin ve yandaşlarının savunduğu sosyalist birlik, sol birlik, çatı partisi konusuna gelelim. Bana göre bu proje, Kürtlerin ve Türk emekçilerinin önüne konulan Marksizmle bağdaşmayan haince planlanmış, tehlikeli bir tuzak projedir. Konunun iyi anlaşılması için, kısa bir Marksist analiz yapmak istiyorum.

Milli demokratik devrimini gerçekleştirmiş, ulus devletini kurmuş halklara mensup sosyalistlerin temel sorunu sınıfsaldır, ana hedefi sınıf mücadelesidir. Yani sosyalist devrimdir, sosyalizmi inşa etmektir. Bu açıdan onlar için sözkonusu olan birlik, elbette ki sosyalist, yani sınıfsal birlik olacaktır.

Eğer bir halk, tarihi ve sosyal nedenlerle, henüz milli demokratik devrimini gerçekleştirmemişse, yani ulusal kaderini henüz tayin edememişse, onların ihtiyacına cevap verecek birlik sınıfsal değil, ulusal birliktir. Zaten bu nedendir ki Marksist literatürde buna, "Ulusal sorun" diyorlar.

Kısacası, Marksistlere göre Kürt sorunu, sınıfsal değil, ulusal bir sorundur. Yani Kürtlerin, hangi toprak parçası üzerinde, hangi isimle, hangi bayrak altında ve hangi

sosyo ekonomik kalkınma modeliyle yönetileceğine karar vermesi ve bunu yürürlüğe koyma iradesine sahip olması sorundur. Kısacası Kürt sorunu, Kürt ulusu içinde var olan tüm sosyal sınıf ve katmanları, dinleri, mezhepleri, dilleri, kültürleri ve cinsleri, kucaklayan bir sorundur.

Örneğin Türk devleti tarafından yasaklanan Kürt dili, sanatı ve kültürü, ağanın, beyin, eşrafın, şeyhin, dedenin, köylünün, işçinin, Alevi ile Sünni'nin, Zaza ile Kurmancın ortak değerleridir, dolayısıyla ortak derdidir. Bu mücadeleyi kazanmak için yapılacak en önemli şey, Kürt halkı içinde var olan tüm toplumsal grupların el ele tutuşmasını sağlayan ulusal bir birlik kurmaktır.

Türk Soluyla Kürt Ulusalçıların İlişkisi Nasıl Olmalıdır?

Bu iki güç, Türkiye'deki düzeni değişim ve dönüşüme iten iki ana dinamiktir. Bu nedenle her iki tarafın da, toplumun genel çıkarı için iş ve güç birliği içinde olması gerekir. Daha önce belirttiğim gibi Kürt ulusal hareketi, kendini düzen karşıtı muhalefet gruplarından tecrit etmemeye, ulusal yanlılığa düşmemeye özen göstermelidir. Aksine, düşmanlarını azaltan, dostlarını çoğaltan bir siyaset izlemelidirler.

Bilindiği gibi hem Türk solu ve hem de Kürt ulusal muhalefeti çok başlıdır, ciddi bir zaaf ve dağınıklık içindedirler. Bu nedenle de ciddi bir güç kaybı söz konusudur. Her iki taraf acaba bu yanlışlıktan nasıl yakasını kurtara bilir?

Her iki tarafın yapacağı ilk önemli iş, diğerlerinden bağımsız olarak kendi içinde kalıcı ve ilkel bir birlik oluşturmaktır.

Türk sosyalistleri birliğini sınıf çıkarı üzerine, Kürtler ise birliğini ulusal çıkar üzerine dizayn etmelidir.

İki ana dinamiği çatı partisi ve benzeri projelerle bir araya getirdiğimizde, Türk emekçileri kaçınılmaz olarak, Kürt egemen çevrelerine hizmet eder duruma gelecektir. Örneğin Kürt dindarları da, Türk komünist-

lerine hizmet eder duruma düşeceklerdir. Bana göre bu proje, Kürtleri uyutmaya çalışan diğer projelerin bir benzeridir.

Ayrıca ben, bu tür projelerin sadece Kürtleri değil, Türk emekçilerine de kurulmuş bir tuzak olduğuna inanıyorum.

O halde yapılacak şey, Türk sosyalistleri ve Kürt ulusalcıları her şeyden önce kendi içinde kalıcı, ilkeli bir birlik oluşturmalı, daha sonrada toplumun genel çıkarı için, iş ve güç birliği yapmalıdırlar.

kaderini belirlemiş, ulusal devletini kurmuş bir halkın sosyalistlerinin yapacağı ilk şey, sınıfsal birliğini gerçekleştirmek, emekçilere sınıf bilinciyle donatıp mücadele alanına sürüp sosyalizmi inşa etmektir. Tarihi ve sosyolojik nedenlerle kaderini henüz belirleyememiş bir halkın sosyalistlerinin gündeminin birinci maddesi ise, ulusal birliğini kurmak, halkı ulusal kurtuluşa yöneltmek ve ulusal kaderini tayin etmektir.

Kürt Birliği nasıl olmamıştır?

Bir kere daha vurgularsak eğer, kaderini belirlemiş, ulusal devletini kurmuş bir halkın sosyalistlerinin yapacağı ilk şey, sınıfsal birliğini gerçekleştirmek, emekçilere sınıf bilinciyle donatıp mücadele alanına sürüp sosyalizmi inşa etmektir. Tarihi ve sosyolojik nedenlerle kaderini henüz belirleyememiş bir halkın sosyalistlerinin gündeminin birinci maddesi ise, ulusal birliğini kurmak, halkı ulusal kurtuluşa yöneltmek ve ulusal kaderini tayin etmektir.

Bu nedenle devlet sahibi olan bir Türk sosyalistinin henüz ulusal kaderini tayin edememiş bir Kürt sosyalistine dönüp "Bırakın bu ulus sorununu. Gelin devrim için ele verelim. Sosyalizm kurulduğunda, Kürt sorunu zaten çözülmüş olacaktır." demesi "Bırakın Türklüğü Kürtlüğü elhamdülillah

hepimiz Müslümanız," sözünden farklı bir şey değildir.

Kısacası "Ayrımız gayrımız yok, hepimiz sosyalistiz" demek de, Kürtlerin önüne konulmuş tehlikeli bir tuzaktır, bilinç kararmaktır, hedef şaşırtması vermektedir.

Elbette bir Kürt sosyalistiyle bir Türk sosyalisti arasında sınıf kimliği açısından bir çelişki ve çatışma söz konusu değildir. Ama insanların toplum içindeki statüsünü belirleyen diğer kimlikler nedeniyle, her iki taraf için ciddi çelişkileri vardır. Örneğin, Türk sosyalistlerinin, adı, varlığı, dili, kültürü, sanatı serbest, Kürt sosyalistlerinin yasaktır. Uzatmayalım, Kürt sosyalistleri, Türk sosyalistlerinin sahip olduğu birçok temel insani haklardan yoksundurlar.

Peki Enternasyonal Ne Olacak?

Gelelim islami ve sosyalist enternasyonal meselesine. Sosyalist enternasyonal sınıf bazında, İslami enternasyonal ise inanç bazında, farklı kimliklere mensup insanları kucaklamaya çalışan bir dünya görüşüdür. Ne var ki bu iki enternasyonal sistem arasında, çok önemli bir ayrım bulunmaktadır. Bu ayrım, Marksist felsefenin öngörüsünü, bilimsel bakış açısını ve gücünü gösteren çarpıcı bir örnektir.

Sosyalist enternasyonal, egemen ulusa mensup sosyalistlere, var olan ulusal sorunun çözümü için, özel bir görev yüklemiştir. Buna göre ezen ulusun sosyalistleri, bağımsız devlet kurma başta olmak üzere, ezilen ulusun tüm insani ve ulusal haklarının kararlı bir savunucusu olmak zorundadırlar. Marksist ustalara göre, böyle davranmayanlara, sosyalist denilemez. Bu tür insanlar, ezen ulus milliyetçisidir, ırkçıdır, faşisttir.

Türk sosyalistleri bu konuda çarpıcı bir örnek teşkil etmektedirler. Bir avuç namuslu insanın dışında kalan Türk sosyalistleri, komünistleri, Kürtlerin yürüttüğü ulusal mücadeleye sahip çıkan ve destek sunan Kürt sosyalistlerini, komünistlerini milliyetçilikle, hatta ırkçılıkla suçlamaktadırlar. Ken-

dilerini “Türk Solu “olarak nitelendiren bu kişiler, “ben bir Kürt sosyalistiyim” diyenleri milliyetçilikle, hatta ırkçılıkla suçlamaktadırlar.

Kürt Devleti Kurmak, Emperyalizme Hizmet midir?

Türk ilerici, devrimci, sosyalist, komünistlerinin büyük çoğunluğu, bir Kürt devletinin kurulmasını emperyalizmin oyununa gelmek biçiminde değerlendiriyorlar. Bu nedenle, Kendi ülkelerindeki emperyalist ilişkileri bir yana atıp, sosyalist, liberal, milliyetçi ve dindar tüm Kürtleri emperyalizme karşı savaşmaya davet ediyorlar. Ulusal kaderini bile tayin edememiş Kürtlere, emperyalist çelişkiyi gündemin birinci maddesi haline getirmişini istiyorlar. Ama onlar kendi ülkelerindeki emperyalist kuşatmayı görmemezlikten geliyorlar.

Bir Kürt devletinin kurulması istem, özlem ve çabalarını, emperyalizmin oyununa gelmek biçiminde değerlendiren bu kişiler, Kıbrıs'ta, Kafkasya'da, Balkanlar'daki Türk ve İslam halkların bağımsız devlet kurma çalışmalarını hararetle savunuyorlar.

Bu somut durum karşısında, Kürt sorununun sosyalist bir birlikle çözüleceğine bizi inandırmaya çalışıyorlar. Nitekim bugüne kadar, kurulan birliklerin sorunu çözemediğini ve uzun süre yaşatılmadığını da geçmiş deneyimlerimizden biliyoruz.

Zira Türk ve Kürt sosyalistlerinin kurdukları sol birliklerin tümünde, sınıf veya ulusal mücadeleden hangisinin başat çelişki olduğu sorunu hep tartışma konusu olmuştur. Ve bu tartışmalar hep bölünmelere ve dağılmalara neden olmuştur. Bu durum, eşyanın tabiatına uygun bir sonuçtur. Zira temel çelişkisi sınıfsal ve ulusal olanların öncelikleri, stratejileri, taktikleri ve mücadele biçimleri bir birinden farklıdır. Bu nedenle uzun süre beraber yürümeleri mümkün olamamıştır.

Marksist felsefenin temel ilkelerine, dialektik materyalizme, sosyalist devrimler

tarihine ve siyaset bilimine uygun düşünmeyen sol birlik projelerinin tümü, Kürtlerin önüne konulmuş hain tuzaklardır. Bunu savunanlar ya cahildir, ya da Kürt düşmanı...

Alevi Birliği:

Mezhepsel birlik de, evlere şenlik başka bir anlayıştır. Bana göre egemenler, bu konuda da Kürtlere, emekçilere, kadınlara us-taca bir tuzak kurmuş bulunuyorlar. Ne yazık ki bu tuzağa düşenlerimiz de oldukça fazladır.

İrk, sınıf, cins, dil, kültür ve din gibi daha yaygın ve köklü toplumsal çelişkiler ortada dururken, bazı kimselerin mezhepsel birlik kurma çabalarını ibretle seyrediyoruz. Bu geri gidişe öncülük edenlerin çoğunun eski komünistler olması konusu, ayrı bir ibretlik olaydır.

Egemen ulus Alevileri de, tıpkı Türk ırkçıları faşistler gibi, Kürt kimliğinden rahatsız oluyorlar. Onlar da egemen ulus ırkçıları gibi, “Bırakın bu Kürt, Türk laflarını hepimiz Aleviyiz” deyip duruyorlar. Onlar da Kürt Alevilerinden ırk kimliğini, emekçi Türk Alevilerinden ise sınıf kimliğini, alevi kimliğine kurban etmelerini istiyorlar.

Bu tür Alevilerin bir bölümü bilerek, bir bölümü ise bilmeyerek, egemen düzenin Kürt ulusal kimliğine yönelik yok etme politikalarına yandaş oluyorlar ve destek veriyorlar. Bu uygulamanın eskiden komünist olduğunu söyleyen, Türk ve Kürt Alevileri tarafından yürürlüğe konulmuş olması da başka bir inceleme konusudur.

Toparlayacak olursak, birbirinden farklı anlayışlara dayalı bu birliklerin hepsinde dikkat çekici bir ortak yön var. Bu anlayışlardan bazısı özünde, egemen ideoloji olan Kemalizm'in üniter tekilci yapısına muhalefet etme amacını taşımaktadır. Yani onlar, resmi ideolojinin, diğer toplumsal kimlikler üzerine kurduğu yasağcı, baskıcı rejimin değişmesini, kurulu düzenin demokratikleşmesini istiyorlar. Ama işin garibi karşı çıktıkları resmi ideolojiye benzer yeni bir

üniter resmi ideoloji oluşturuyorlar.

Yani karşı çıktıkları rejimin taklitçisi durumuna düşüyorlar. Ve hepsi söz birliği etmiş gibi Kürtlerden, ulusal kimliğini diğer kimliklere kurban etmelerini istiyorlar. Bu şekilde bazıları bilerek, bazıları ise bilme-yerek, şikâyetçi oldukları egemen ideolojiye hizmet etme durumuna düşüyorlar, ona kan taşıyorlar. Kürtlerin kölelik zincirini kopar-masına engel oluyorlar.

Kemalistler bu işi bazı işbirlikçi Kürtler hariç, kendi öz güçleriyle yaparken, diğerleri bu işi Kürtlere yaptırıyorlar. Yani Kürtleri tetikçi olarak kullanıyorlar. Kürt sorununa du-yarlı ve ulusal istemleri olan sosyalist, dindar, Alevi, emekçi ve feminist Kürtlerin bir bölümünün bu tuzağa düşmesi dikkat çe-kici, araştırılmaya değer başka bir konudur.

Kürtler, ülkesi, milleti, tarihi geçmiş, zengin dili ve kültürüyle, Mezopotamya'nın en eski halklarından biridir. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte, el konulan insani ve ulusal haklarını elde etmek için, sürekli ola-rak üniter Kemalist rejime karşı direnmiş ve savaşmış bir halktır.

Bu niteliklerinden dolayı, varlığını yok sayan ve yok etmeye kalkan Kemalistlere karşı, istikrarlı ve kalıcı bir ulusal direniş göstererek, varlığını kabul ettirme başarısını göstermiştir. Bu direniş nedeniyle Kürtler, bölgede var olan demokrasinin güvencesi ve bölgenin en aktif ve direngen antifaşist di-namiği haline gelmiştir.

Tüm bu özelliklerden dolayı Kürt so-runu, bölgenin ve dünyanın temel sorunu haline gelmiş bulunmaktadır. Bu evrensel durum nediniyle Kürt sorunu, İnsanların si-yasi ve sosyal niteliğini belirleyen bir ölçü haline gelmiştir.

Kürt Sorunu Turnosol Kâğıdıdır:

Kimya bilimine göre, bir eriyiğin asit mi yoksa baz mı olduğunu anlamak için, turno-sol kağıdı kullanılır. Eğer eriğiye batırılan turnosol kâğıdın rengi kırmızı olursa eriyik asit, eğer mavi olursa ereyik bazdır. Kimya

bilimindeki bu tespit, sadece fen bilimle-rinde değil, hayatın diğer alanlarında da ge-çerlidir.

Örneğin herhangi bir konuda, kimin doğru kimin yalancı, kimin samimi kimin art niyetli, kimin demokrat kimin ırkçı, kimin ezen kimin ezilen, kimin sosyalist, kimin faşist olduğunu nasıl anlayabiliriz? Bana göre bunu çek etmenin en sağlam yolu, o kişinin ulusal soruna yaklaşım biçi-mini öğrenmektir. Gerçekle sahteyi bir bi-rinden ayırmanın en iyi yolu budur. Nedenini, Marksist ustalara soralım.

Marksist ustalara göre, bir insanın üretim araçlarının ortak mülkiyetini, üretime gücü kadar katılıp ihtiyacı kadar alması biçimin-deki Marksist kriterleri savunmak, bir insanı sosyalist olduğunu göstermez. Eğer o kişi, ezilen halkların, bağımsız devlet kurma hakkı başta olmak üzere, ulusların kaderini özgürce belirleme hakkını savunmuyorsa, o sosyalist değil, egemen ulus milliyetçisidir, ırkçıdır ve gideceği son istasyon faşizmdir.

İşte bu marksist ölçü nedeniyle, Tür-kiye'de bir insanın demokrat olup olmadı-ğının kıstası, Kürt sorununa bakış açısidir. Mülkiyet, bilim, eğitim, sağlık, basın, yayın, hukuk, dil, kültür, sosyal devlet vs. gibi ko-nularda demokrat olması o kişiyi demokrat yapmaz. Eğer bu adam, Kürt halkının kade-rini belirleme ve devlet kurma hakkını sa-vunmuyorsa, bu kişi demokrat, çağdaş, uygar bir insan olamaz. İlerici devrimci, sosyalist, komünist hiç olamaz.

Kürt Sorunu Çözülmeden, Hiç Bir Sorun Çözülmez:

İşte bu yüzden, Türkiye'de mevcut tüm sorunlar, Kürt sorununa kitlenmiş bulun-maktadır. Bu nedenle Kürt sorunu çözülme-den, hiçbir sorun çözülemez. Kürt sorunu sadece Kürtlerin değil, aynı coğrafyada ya-şayan herkesin ortak sorunudur. Küreselle-şen dünyada, Kürt sorunu artık, Ortadoğu sınırlarını aşmış bir dünya sorunu haline gel-miştir.

Bu açıdan Türkiye’de “ İşsizlik, pahalılık, adaletsizlik, ezilmişlik konularından şikayet eden, ben mevcut durumumdan memnun değilim, böyle yönetilmek istemiyorum bu düzen değişmelidir” diyen herkesin, ırkçı, şoven, asimilasyoncu, red ve inkârcı egemen ideolojiden yakasını kurtarması, Kürt halkının insani ve ulusal istemlerine yandaş olması gerekiyor.

Kıscacası, Kürt sorunu, uygar, demokrat, hümanist, çağdaş, ilerici, halkçı, devrimci, sosyalist, komünist olup olmamanın turnosol kâğıdı haline gelmiştir. Kürt halkının kaderini özgürce belirlemesini savunmayan hiç bir insana, yukarıdaki sıfatları yakıştırmak doğru değildir.

Türkiye’de bir insanın demokrat olup olmadığının kıstası, Kürt sorununa bakış açısidir. Mülkiyet, bilim, eğitim, sağlık, basın, yayın, hukuk, dil, kültür, sosyal devlet vs. gibi konularda demokrat olması o kişiyi demokrat yapmaz. Eğer bu adam, Kürt halkının kaderini belirleme ve devlet kurma hakkını savunmuyorsa, bu kişi demokrat, çağdaş, uygar bir insan olamaz. İlerici devrimci, sosyalist, komünist hiç olamaz.

Her Birlik İyi, Her Bölünme Kötü Değildir:

Birliğin, toplumsal sorunların çözümünde önemli bir araç olduğunu belirttim. Peki, birlik denilen şey, her kapıyı açan sihirli bir anahtar mıdır? Diğer bir söylemle, her birlik iyi her bölünme kötümüdür?

Yukarıda özetlemeye çalıştığım, birbirinden farklı birlik anlayışlarına baktığımızda, her birliğin, bazı kesimlere yarar sağlarken, başka kesimleri ise zarar verdiğini görüyoruz.

Burada dikkat çekici olan şey, Türkiye’de farklı amaçlarla oluşturulan birliklerin

tümünün, Kürt ulusal kimliğine yönelik ortak tavrıdır. Türkiye’de uygulamaya konulmak istenen tüm birliklerin ortak amacının, Kürt ulusal kimliğini zayıflatmak, sulandırmak ve süreç içinde eritip yok etmek olduğunu görüyoruz.

O zaman yapılacak en önemli şey, Kürtlere zarar verecek birliklere karşı çıkmak, Kürtlere yarar getirecek birliği teşhis etmek, onu desteklemek, güçlendirmek ve onu başarılı kılmanın koşullarını yaratmaktır.

Konunun daha iyi anlaşılması için yakın tarihten iki örnek vermek istiyorum. Bir zamanlar Türk-İş, Türkiye işçi sınıfını bünyesinde barındıran tek sendikaydı. Yani Türkiye proletaryasının ekonomik ve sosyal birliğini sağlamış bir sendikaydı. Ama bu birlik, sarı sendikacılığın temsilciliğini yapan bir birlikti.

İşçiler bu işbirlikçi yapıya süreç içinde karşı çıkmaya başladılar. Sendika yönetimine karşı çıkan muhalefet, giderek yaygınlaşmaya başladı. Örgüt içinde kalarak yapılacak bir mücadele ile Türk-İş’in sarı sendikacılık anlayışının değiştirilmesinin mümkün olmadığı anlaşıldı. Böylece Türk-İşi bölme çalışmaları başladı. Maden-İş, Cam-İş, Petrol-İş gibi bazı sendikaların öncülüğünde bir bölünme hareketi başlatıldı. Sonuçta sınıf sendikacılığını kendine temel amaç edinen DİSK kuruldu.

Birçok insan, DİSK’in kuruluşunu, Türkiye işçi sınıfına zarar veren, bölücü bir hareket olarak niteledi. Ama zaman içinde bu bölünmenin işçi sınıfına zarar değil yarar getirdiği görüldü. DİSK’in sınıf çıkarımı öne alan sendikacılık anlayışı ve mücadelesi, yalnız DİSK üyelerine değil, sarı sendikacılığını sürdüren Türk-İş’e bağlı işçilere bile, çok şeyler kazandırdı.

1960 yılından itibaren Türk ve Kürt sosyalistleri, aynı örgütler içinde çalışıyorlardı. Ama zamanla “ulusal sorun” konusunda farklı düşündükler ortaya çıktı. Yukarıda anlatmaya çalıştığım nedenlerle, Türk sosya-

listleri sınıf mücadelesine, Kürt sosyalistleri ise ulusal mücadeleye ağırlık veriyorlardı. Bu nedenle, Kürt ve Türklerin ortaklaşa kurdukları her örgüt, kısa bir zamanda iki başlı hale geliyordu. TİP, TSİP, Yeni Demokrasi Hareketi ve diğer örgütler bu nedenlerle zayıflayıp dağıldılar.

Ayrı Ögütlenme:

İşte bu nedenle TİP içinde çalışan bir grup Kürt sosyalisti, 1974 yılında Türk yoldaşlarından ayrılıp PSK yi kurdular "Özgür-lük Yolu" ismiyle tanınan, bağımsız Kürt sosyalist hareketinin temelini attılar.

Bunun üzerine birçok Marksist kişiler, örgütler, partiler ve hatta devletler, bu ayrılmanın sosyalist enternasyonale aykırı olduğunu söylediler. Bunu, Türkiye proletaryasını bölen Bund'çu bir hareket olarak değerlendirdiler.

Zamanla bu bölünmenin tam tersine, her iki halka ve onun emekçilerine zarar vermediğini, aksine çok şey kazandırdığını görüldü. Bu bölünme hareketi yalnız Kürt sosyalistlerine değil, Kürt sosyal demokrat, liberal, Alevi ve hatta Müslümanlarına bile çok şey kazandırdı. Bu ayrışma ve bölünme, Kürt ulusal mücadelesinin bugünlere ulaşmasına hizmet etti. Ona ivme kazandırdı.

Birlik, Her şeyin Çaresi Değildir:

O halde, şu konunun altını birkez daha çizmek gerekiyor. Birlik olsun da nasıl olursa olsun görüşü özellikle Kürtler için yanlış ve tehlikeli bir anlayıştır. Geçmişten günümüze kadar yapılan yanlış birliklerin, Kürt ulusal mücadelesine yarar değil zarar verdiğini unutmamalıyız. Günümüzde hala, bu tür birlikleri savunanlara karşı kararlı bir mücadele yürütmemiz gerekiyor.

Yukarıda söz ettiğim yanlış birliklerin temel hedefi, Kürt ulusal kimliğini geriye itmek, gözden kaçırmak, Kürt ulusal gücünü yanlış alanlara sürükleyip zaafa uğratmaktır. Bu birliklerin hepsi, bizden aynı şeyi istiyorlar. Bize diyorlar ki "Kürt kimliğinizi

sınıf, cins, din ve mezhep kimliğinize kurban edin." Onlar, bize ulusal kimliğimizden uzak durmamızı ve kendimizi kendi silahımızla öldürmemizi istiyorlar. Bizi, bize karşı tetikçi olarak kullanmak istiyorlar.

İmralı süreciyle birlikte Apo, PKK ve onların cazibesinde dönen kişi, örgüt ve partiler, eş güdüm halinde, demokratik diyalog, Türkiyelileşme, barış, uzlaşma, Türkiye Partisi, Demokratik Cumhuriyet, anayasal vatandaşlık, sol birlik, çatı partisi ve benzeri söylemlerle Kürt ulusal muhalefetini, kurulu düzenin kanatları altına sokup, onu eritmeye asimile etmemeye çalışıyorlar.

Eğer, Kürt sorununun kurulacak doğru ve ilkeli bir birlikle çözeceğimize inanıyorsa, o zaman bu birliğin temel amacının, ilkelilerinin, stratejik hedeflerinin net olması gerekir. Bu konuda bilimsel tespitler yapmamız gerekiyor.

Bunu başarmamız için, kendimiz, toplumumuz, politikalarımız, zaaflarımız ve yenilgilerimiz konusunda yansız ve nesnel bir özelleştiride bulunmamız gerekiyor. Kafamızdaki bilgileri masa üzerine sermemiz, bunları yeniden gözden geçirmemiz gerekiyor. Kafamızda depolanmış bilgi, beceri, deneyimleri, nesnel ve yansız bir yaklaşımla bir kere daha gözden geçirip raflara yeniden dizmemiz gerekiyor.

Bu konuda önemseydiğim, dikkate alınması gerektiğine inandığım birkaç temel konuya daha parmak basmak istiyorum.

Kimlik Karmaşası:

Dünyanın neresinde olursa olsun, hangi toplumda yaşarsa yaşasın, sınıfı, ırkı, rengi, dini ve felsefi inancı ne olursa olsun, her insanın birden fazla kimliği vardır. Her insan, yaşadığı toplumda bir kimliğiyle yöneten, başka bir kimliği ile yönetilen, bir kimliğiyle sömüren, diğerleriyle sömürülen, bir kimliğiyle efendi, diğer bir kimliğiyle ise köle konumundadır.

Herhangi bir adamın toplumsal konumunu ve sosyal statüsünü belirleyen temel

kimlikler, ırk, sınıf, cins, renk, ideolojik ve inanç kimliklerdir. Meslek, cinsel tercih, giyim kuşam anlayışı, mutfak zevki, eğitim durumu, müzik ve futbol taraftarlığı vs. gibi onlarca kimlik de, insanları birbirinden farklı konuma getiren yan kimliklerdir.

Kimlikler arasında var olan bu çelişkiler yüzünden, insanların kafası genellikle karmaşıktır. Egemenler, okul, mabet, kışla, basın yayın gibi, çeşitli kurumlar aracılığıyla bilerek ve isteyerek, bu durumu daha da karmaşık hale getiriyorlar. Bu kimlik karmaşasından yararlanıp, toplumsal grupları birbirine karşı kışkırtarak, gerektiğinde vuruşturarak toplumu daha da kolay yönetiyorlar.

Eğer, Kürt sorununun kurulacak doğru ve ilkeli bir birlikle çözeceğimize inanıyorsak, o zaman bu birliğin temel amacının, ilkelerinin, stratejik hedeflerinin net olması gerekir.

Örneğin, Türkiye’de emekçi, Alevi bir Türk kadını, sınıf, cins ve mezhep kimliğinden dolayı kurulu düzene karşı çıkarken, sıra Kürt sorununa geldiğinde, kurulu düzeni savunur konumuna gelmektedir. Bir Alevi Kürt kapitalisti ise, ırk ve mezhep kimliğinden dolayı düzene karşı çıkarken, sınıf kimliği nedeniyle kurulu düzene sahip çıkabilmektedir.

İşte bu kimlik karmaşası yüzünden milyonlarca insan, ekonomik, sosyal ve siyasal mücadele sürecinde, çoğunlukla yanlış yerlerde saf tutuyorlar. Böylece değişmesini istedikleri kurulu düzene, istemeden yandaş oluyorlar. Ona kan ve can taşıyorlar, güçlenmesine katkı sunuyorlar.

Bu Karmaşadan Nasıl Kurtulabiliriz?

Bu karmaşadan kurtulmak için bazı konularda kafamızı netleştirmemiz gerekiyor.

Birincisi, her şeyden önce, kimliklerimizi önem sırasına göre doğru bir sıralamaya tabi tutmamız gerekir. Toplumun temel çelişkinin üzerine oturduğu ana kimliğimizi gündemin ilk sırasına koymamız gerekiyor. Çünkü bu kimlik ve ona bağlı çelişkiler, o toplum içinde var olan farklılıkların ortak paydasıdır. Mücadeleyi yürüten kadrolar toplumu ancak bu ortak paydada yan yana getirip, eşgüdüm halinde mücadele alanına sürebilirler.

Bu durumda Kürt ulusal kimliği, sağcı-solcu, emekçi-kapitalist, dindar-ateist, Sunni-Alevi, kadın-erkek, köylü-kentli, Kurmanç-Zaza tüm Kürtler ortak paydasıdır, ortak kimliğidir.

Dolayısıyla Kürt ulusal kimliğini, birliğin ana temeli haline getirmemiz gerekiyor. Yani Kürt ulusal çıkarımı sınıf, cins, dil, kültür, parti, lider, din ve mezhep çıkarımımızın önüne koymamız gerekiyor.

Liberal birliğe solcular, sosyalist birliğe liberaller katılır mı? İslami birliğe laikler, laik bir birliğe dindarlar katılır mı? Sünni bir birliğe Aleviler, Alevi bir birliğe ise Sünniler katılır mı? Kısacası tüm Kürtleri sınıf, cins, dil, kültür, din ve mezhep kimliğinin içine sıkıştıramayız. Ama ulusal kimliğimiz, diğer tüm kimlikleri kapsayan en büyük toplumsal halkadır. Bu nedenle sömürge ülkelerini özgürlüğe taşıyacak temel kimlik, ulusal kimliktir ve ulusal mücadeledir.

Ulusal Kimlik Kalıcı, Diğerleri Değişkendir:

Bu konuda dikkat çekici bir belirlemede daha bulunmak istiyorum. Ulusal kimlik kalıcı, diğer kimliklerin tümü değişkendir. Örneğin bir insan, dinini, mezhebini, ideolojisini, sınıfını, hatta bıçağın altına yatıp cinsiyetini bile değiştirebiliyor. Ama hiçbir insan ırkını, milliyetini değiştiremez. Bu da ulusal kimliğimizin başat kimlik olduğunun başka bir çarpıcı göstergesidir.

Üniterlik mi, Çoğulculuk mu?

Şimdi önemli olan başka bir konuya gelelim. Sahip olduğumuz kimlikler arasındaki çelişkilerimizi nasıl bir yöntemle çözebiliriz? Bu çelişkilerimizi üniter bir anlayışla mı, yoksa çoğulcu bir anlayışla mı, çözebiliriz? Zira bu sorunun cevabı, kafalarda var olan kimlik karmaşasını çözecek başka önemli bir faktördür.

Geri kalmışlık zincirini kırıp sanayileşmeyen ülkelerin egemen çevreleri, toplumu oluşturulan resmi ideolojinin dar çerçevesine içine sıkıştırarak yönetmeye çalışıyorlar. Bu tercih onları kaçınılmaz olarak, bazı kimliklere yandaş, diğerlere karşı olmaya ve onlar üzerinde baskı kurmaya iter. Bu uygulama sonucunda toplumsal gruplar arasında, kin ve düşmanlık duyguları oluşur. Başkalarına güvenmeme, içe kapanarak cemaatleşme, entegre olmaya karşı çıkma gibi eğilimler pekişir.

Toplum, hep gerilim ve güvensizlik içinde yaşamak zorunda kalır. Cemaatleşerek başka kimliklere karşı güvensizlik içine giren tüm toplumsal gruplar, en güçlü organizasyon olan devletin kanadı altına girmeyi kurtuluş yolu olarak görürler. Sonunda ezilen toplumsal gruplar, karşı olduğu kurulu düzenin merhametine sığınmak zorunda kalırlar.

Türk üniter rejiminin acısını çeken Kürt halkı içinde bu çağdışı anlayışı benimseyen ve savunan kişilerin çokluğu, insanı şaşırtacak bir düzeydedir. Bırakalım başka halkları, kendi halkına bile kan kusturan bu rejimleri taklit etmek, Kürtler açısından affedilmez bir kusurdur, ideolojik politik bir tutarsızlıktır. Türkiye’de yaşayan sosyalistlerin, Müslümanların, feministlerin ve Alevilerin yanında, bazı Kürtlerin ilaveten Kemalist ideolojiden yakasını kurtaramamış olması, büyük bir talihsizliktir.

Ortadoğu’daki toplumları yöneten devletlerin ve onların oluşturdukları resmi ideolojilerin durumunu, hepimiz çok iyi biliyoruz. Biz Kürtler, resmi ideolojiyle yö-

netilen bu ülkelerdeki zulmün, ilkeliliğin, vahşetin en yakın tanıklarıyız.

O zaman, hala bu tür çağdışı rejimlerin baskıcı, inkarcı, asimilasyoncu zorba politikalarını taklit eden Kürt birey ve örgütlerine şu soruyu sormamız gerekiyor. Kemalistlerin, Baasilerin, Humeynicilerin başaramadıkları biz Kürtler başarabilir miyiz?

Yani bizler, oluşturacağımız Kürt resmi ideolojisi aracılığıyla, liberal Kürdü sosyalist, komünist Kürdü kapitalist yapabilir miyiz? Sünnileri Alevi veya Alevileri Sünni yapabilir miyiz? Sorani ve Dımlı lehçelerini yasaklayıp tüm Kürtleri Kurmanci konuşmaya zorlayabilir miyiz? Alevi kültürünü, Yezidi dinini ortadan kaldıracak mıyiz? Kürdistan’da yaşayan diğer halklara özgürlük ve mutluluk getirebilir miyiz?

Eğer buna “hayır” diyorsanız, o zaman Türk, Fars ve Arap devlet yöneticilerinin yıllarca yasak, baskı, terör ve kitlesel katliamlarla başaramadıklarını biz Kürtler nasıl başaracağız? Bunun cevabını verebilir misiniz?

Diyelim ki Fars, Türk ve Arap devletlerinin başaramadığını biz başardık. Peki böyle zorba bir yönetim anlayışıyla Kürt halkını mutlu edebilir miyiz? Böylesi yasağcı, baskıcı, totaliter bir yönetiminin, adalet, hukuk, vicdan, din, iman ve insanlıkla bir ilgisi olabilir mi?

Üniterlik, Tüm kötülüklerin Anasıdır:

Diyelim ki böyle bir siyasi öncülük sonucunda Kürtler bağımsız bir devlet kursalar, acaba böyle bir devlet aracılığıyla Kürt halkına refah, barış ve mutluluk getirebilir miyiz? Kürdistanı mamur bir hale getirebilir miyiz? Refah toplumu haline getirebilir miyiz?

Düşüncenin suç olduğu, bilim, sanat, eğitim, basın ve yayın kurumlarının Kürt devletinin resmi ideolojisinin denetimine alındığı bir devlet içinde, Kürt halkı mutlu olabilir mi? Peki Kürdistan’da bizimle beraber yaşayan, üniter ideoloji nedeniyle in-

sani hakları ayaklar altına alınan, diğer halklar ve azınlıklar mutlu olabilirler mi?

Çeşitli halk, sınıf, cins, dil, kültür, din ve mezhepten oluşan renkli bir mozayige sahip olan Kürt toplumunu, Kürt resmi ideolojisiyle yönetmek bizi nerelere sürükler? Kürt halkının içine düşeceği acıların boyutu ne olur acaba? Bu konu üzerinde çok düşünmemiz gerekiyor. Şunu asla unutmamalıyız, bu yolun sonu faşizme varır. Kimse kalkıp "Kürtler mazlum bir halktır, faşist olmaz." dememelidir. Zira gerekli alt yapı oluştuğunda, her halk faşist olur.

Örneğin ülkemizde yaşayan Türk, Arap, Çerkez, Laz, Gürcülere "Hepiniz Kürtsünüz çocuklarınız ancak Kürt diliyle eğitim görebilir. Sizler ana dilinizde kurs açamazsınız, müzik kaseti dolduramazsınız, radyo-tv, okul açamazsınız" mı diyeceğiz? Buna karşı çıkanlara işkence mi yapacağız? Kürt resmi ideolojisiyle yönettiğimiz bilim yuvalarına muhalefet eden üniversite öğrencilerini hapse mi koyacağız? Tiyatro, sinema, resim, müzik eserlerinin bazılarını yasaklayarak sanatçıları susturacak mıyız? Ve daha önemlisi, bu tür bir yönetim anlayışıyla, Kürtleri ve onunla beraber yaşayan azınlıkları mutlu edebilecek miyiz? Ülkeyi geri kalmışlık zincirinden kurtarabilecek miyiz? Ülkeye demokrasiyi getirebilir miyiz?

"Hele bir devlet kuralım, o zaman bunları düşünürüz." demek, bu can alıcı soruya cevap vermekten kaçmaktır. Çoğulculuk mu, üniterlik mi? Bunun cevabını hemen şimdi vermemiz gerekiyor. Çünkü verilecek cevap, şu andaki ve yarınlardaki çalışmalarımızın üstüne oturacağı ideolojik, politik anlayışımızın temeli olacaktır. Mazlum mu yoksa zalim mi olacağımızı belirleyecektir.

Tam bu aşamada bazı yurtsever insanları öfkeliendirebilecek bir soru sormak istiyorum. Sizler, Kemalist, Baasi ve Hümeyni mollaları gibi üniter siyasi anlayışı savunan ve onu resmileştirmeye çalışan PKK için ne düşünüyorsunuz? Diyelim ki PKK Kürdistanı kurtarır bir Kürt devleti kurdu ve üniter

bir rejimle yönetmeye başladı. Elinizi vicdanınıza koyup düşünün, böyle bir rejim altında yaşamak ister misiniz? Bu devletinize gurur duyar mısınız? Ona saygı gösterir misiniz? Kısacası kalkınmış, bilim ve sanat konusunda zenginleşmiş, insan hakları, demokrasi, çağdaş hukukla yönetilen bir devlet mi istiyoruz yoksa "Kürdistan olsun da çamurdan olsun" mu diyoruz. Bu sorunun cevabını hemen vermemiz gerekiyor.

Bana göre her Kürdün bu tür soruları kendine sorması ve mertce cevaplaması gerekiyor. Verdiği cevaba göre de, ya PKK yi desteklemesi ya da karşı çıkması gerekir. Bana göre tüm Kürtlerin bu konuda netleşmesi zanettiğimizden çok daha önemlidir. Ülkemizi sömürge statüsünden kurtarmamız ve özgür olmamız ne kadar önemliyse, bu konuda netleşmemiz de, o kadar önemlidir.

Günümüz dünyasında artık resmi ideolojilere dayalı üniter bir devlet yapısıyla insanları yönetmek, iflas etmiş bulunuyor. Çağdışı olan bu politik anlayış, tarihin çöplüğüne atılmış bulunuyor. Çok renkli, çok sesli, katılımcı, paylaşımcı, demokratik yönetim anlayışı, günümüzün uygar insanlık ailesinin temel amacı haline gelmiş bulunuyor. Bu çağdaş yaşam, ancak böyle çoğulcu bir kültürel doku ve siyasi anlayış içinde yer alır, büyür ve yaşar.

Çoğulculuk, Anarşi ve Kaos mudur?

Bazı kimseler, bu tür bir çoğulculuğu, başıbozukluk, kaos ve anarşi biçiminde nitelendiriyorlar. Düşünmenin, düşünceyi örgütlemenin özgür, toplumda var olan tüm ulus, etnik azınlık, sınıf, cins, kültür, renk, dil ve her türlü farklılıkları başıbozukluk biçiminde değerlendiren insanların sayısı oldukça fazladır. Bunlara göre, bu tür toplumlarda her kafadan bir ses çıkar, toplumsal düzen sağlanamaz, devlet otoritesi yok olur, toplum kaos ve anarşi içine sürüklenir.

Bu mantık üniter, diktatöryel rejimlerin dört elle sarıldığı idealist felsefenin tipik bir yansımasıdır. Malum, idealist felsefeye göre

düşünen kişiler, hayatı siyah-beyaz olarak algırlar. Oysaki doğa ve toplumsal yaşam zannedildiğinden çok daha renkli ve karmaşıktır. Herşey bir çelişki yumağıdır. İdealist felsefe çerçevesinden dünyaya bakan bir kişi, hayatın bu karmaşasını göremez, algılayamaz, yorumlayamaz ve sentezlere varmaz. Dolayısıyla, toplumsal sorunları çözecek gerçekçi projeler üretmez.

İşte bu yüzden ki bu tür insanlar, çok sesli müziği de algılamaz, dolayısıyla da sevmez. Farklı enstrümanların çıkardığı farklı seslerden oluşan bir senfoniye, insan kulağını tırmalayan teneke gürültüsüne benzetirler.

İdealist felsefeye göre düşünen bu tür insanlar, çok sesli müzik örneğinde olduğu gibi, siyasi yaşamdaki çoğulculuğu da, yani çok partililiği de, anarşi biçiminde algırlar. Çok ideolojili, çok partili, çok renkli ve çok sesli siyasi yaşamı başıbozukluk ve devlet otoritesini yok eden, toplumu kaos içine sürükleyen bir faktör olarak değerlendirirler.

Çok sesli müzikte, her enstrümanın diğerlerinden farklı bir ses çıkardığı doğrudur. Ama orkestrayı yöneten maystronun çubuğu, bu farklı sesleri birbiriyle uyumlu hale getirerek müziği, insan beynini ve ruhunu renklendiren bir armoniye dönüştürür.

Çoğulcu bir anlayışla yönetilen bir toplumda da devlet denilen aygıt, tıpkı bir maystro gibi, tüm birey ve toplumsal grupların, birbirlerinden farklı istem, özlem ve beklentilerini, birbirleriyle uyumlu hale getirir. Böyle bir yönetim anlayışı içinde, her birey ve toplumsal grup, başkalarının özgürlüklerine saygı göstererek gönlünce ve özgürce yaşar.

Çoğulculuk, Kurtuluşun, Özgürlüğün ve Mutluluğun Anahtarıdır:

Çoğulcu rejimlerde her kişi ve toplumsal grup, birbirlerinin varlığını kabul eder, kapılarını diğerlerine açık tutar. Farklı ırk, renk, cins, dil, kültür, din ve mezhepten olan insanlar, birbirleriyle etkileşim içine girer-

ler. Bunun sonucunda insanların maddi ve manevi dünyası zenginleşir, renklenir. İnsanların ruhu ve beyni daha da yaratıcı bir hale gelir. Toplumdaki maddi ve manevi üretim artar. Toplumda başkasının varlığını kabul eden, kendisi için istediğini başkaları için de isteyen, çelişerek de beraber yaşamının mümkün olduğuna inanan bir yaşam anlayışı kökleşir ve güçlenir. Çözülemeyen sorunlar çatışma nedeni yapılmaz. Daha sonra yeniden tartışmak üzere, dipfrize konulur. Böylece, toplumsal gruplar arasındaki gerilim, çelişki ve çatışmalar giderek azalır ve kontrol altına alınır.

Sonuç:

Bu genel tespitlerden sonra, artık Kürtler arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği ile Kürt sorununun nasıl çözüleceği konusunun temel kriterleri tesbit edebiliriz.

*Kürt sorunu, ulusal bir sorundur ve ulusal projelerle çözülür.

*Bunun için, kalıcı bir Kürt ulusal birliğini tesis edilmelidir.

*Birliğin stratejik hedeflerinin en önemlisi, Kürt ulusal çıkarını her türlü çıkarın önüne koymaktır.

*Birlik, plüral bir anlayışla yönetmelidir.

*Mevcut tüm ulusal değerler, eşgüdüm halinde mücadele alanına sürülmelidir.

*Ancak böyle bir birlik, Kürt halkının temsilciliğini layikiyle yerine getirebilir.

*Birlik, içişlerine karışmama temelinde, diğer parçalarda benzer çalışmalar içinde olan Kürt örgütleriyle, dayanışma içinde olmaya özen göstermelidir.

*Kürt halkı, kendini ulusal kimlik içine hapsedip cemaatleşmemeye özen göstermelidir. Kendi dışındaki düzen karşıtı muhalefet gruplarıyla, toplumun genel çıkarları için, iş ve güç birliği içinde olmalıdır. Kuracağı bu tür dostane ilişkiler aracılığıyla, düşmanlarını azaltmalı, dostlarını da çoğaltmalıdır.

*Kürt sorunu Kürtlerin sorunudur. Dolayısıyla Kürtler tarafından çözülecektir. Bu görev hiç bir nedenle, hiç bir kişi ve kuruma

devredilemez.

*Türkiye'deki tüm sorunların, Kürt sorununa kilitlendiğini, bu sorunun çözülmemesi durumunda, hiç bir sorunun çözülemeyeceği, tüm kesimlere anlatılmalıdır.

*Kürdistan'da yaşayan tüm azınlıkların temel insani haklarının güvence altına alınacağı, net biçimde kitlelere deklere edilmelidir.

*Birlik, mazlumdan yana, zalime karşı bir tavır içinde olmaya özen göstermelidir. Bu tavrından asla taviz vermemelidir.

*Birlik çalışmalarını sivil itieatsizlik temelinde yürütmeli, şiddet politikalarına karşı çıkmalıdır.

*Birlik kendini sadece siyaset alanı içine hapsetmemeli, bilim, sanat ve edebiyat alanlarındaki çalışmalarla Kürt ulusal kurtuluş mücadelesine destek sunmalıdır.

*Diplomasi çalışmaları aracılığıyla dünya kamuoyundan destek sağlamaya özen göstermelidir.

Değerli okuyucular, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesinin 200 yıllık bir geçmişi var. Tarih boyunca kurulmuş tüm Kürt örgütlerinin tüzük ve programlarına baktığımızda, hepsinin ulusal birliğin kurulmasına özel bir

önem verdiklerini görüyoruz.

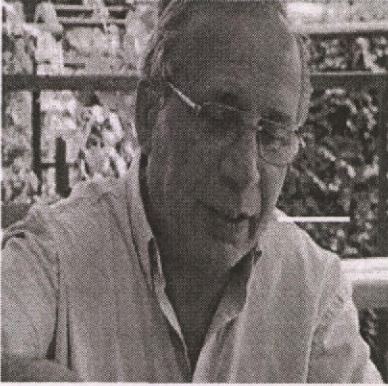
Bunca yıl boyunca, özlenen Kürt ulusal birliğinin hala kurulamamış olması, elem verici bir durumdur. Bu zaafardan artık kurtulmamız gerekiyor.

Savaşlarda aldığımız tüm yenilgilere karşın, Kürt ulusal mücadelesinin önemli kazanımlar elde ettiği ve giderek daha donanımlı hale geldiği de bir gerçektir. 200 yıl boyunca, Kürt ulusal mücadelesine emek veren milyonlarca Kürt yurtseveri sayesinde, bugün hayatın her alanında, geçmişe göre çok daha iyi bir konumdayız. Halkımızın kaderini belirleme konusundaki istek ve kararlılığımız, daha da güçlenmiş ve belirgin hale gelmiş bulunuyor.

İçinde bulunduğumuz iç ve dış koşullar, ulusal bir birlik kurup uygulanabilir stratejik projelerle sürece katılmamız halinde, ciddi kazanımlar elde etmemiz ve kısa bir süre içinde devletleşmemiz mümkündür. Tüm Kürt yurtseverlerini el ele tutuşmaya çağırıyorum.

15.08.2012 Wuppertal/Almanya

10 Günlük Bir Dersim Gezisi

Munzur ÇEM

Bu yıl, 26-29 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen Munzur Doğa ve Kültür Festivali'ne katılmak üzere gittiğim Dersim'de 10 gün geçirdim. Bu 10 günlük süre içerisinde yaptığım işlerden biri bazı Festival etkinliklerine katılmak oldu. Bunun dışında ise zamanımı gezmekle geçirdim. Gezdiğim yerlerden bir kısmı bu güne kadar hiç uğramadığım ve görmediğim yerlerdi. Bazılarını ise daha önce bir ya da birden çok kez gezmemeye rağmen yeniden görme ihtiyacı hissettim.

Beri taraftan, yine bu yılın Nisan ayında bir haftaya yakın süre kaldığım Bingöl gezisi sonrasında olduğu gibi eğer hastalık türü engeller ortaya çıkmazsa, gezdiğim yerler hakkında izlenimlerimi dile getirmek, öteden beri ihmal etmemeye çalıştığım bir alışkanlıktır. Çünkü gezi izlenimleri gözleme dayalı anlamlardır ve genellikle fotoğraftan farksızlar. Ha fotoğraf makinesini bir yere çevirip fotoğraf çekmişsiniz, ha gördüklerinizi, duydukları

rınızı kağıda dökmüşsünüz, temelde aralarında her hangi bir fark yok.

Gezdiğim yerler arasında 40 yılı aşkın süredir görmediğim kendi ilçem Gêxî / Kêxî (türkçede: Kiğı), Mamekiye- Plemuriye (Pülümür) yolu üzerinde ve Harçîge (türkçede: Harçık) suyu kenarındaki Zaxge (Türkçe alfabe ile „Zağge“), Kemero Hêsirin (Türkçeleştirilmiş adı: Ağlayan Kayalar), Odê Veyvikû, daha kuzeyde, Plemuriye (Pülümür)'nin Karasu Nehri ile buluşan yamaçlarındaki Hênîyo Pîl (türkçeleştirilmiş adı: Büyük Çeşme), Nazımiye sınırları içerisinde yer alan Dewa Kurêşan / Dewa Kurêşû (Türkçeleştirilmiş adı: Bostanlar) ya da Hewşê Kurêşî (Kurêş Ocağı), Deruye (Türkçesi: Dereova) köyü yakınlarındaki Hênîyê Veyvikû (Türkçeleştirilmiş adı: Gelin Pınarı) ve Çirrê Deruye (Türkçeleştirilmiş adı: Dereova Şelalesi), daha Doğuda, Koyê Bedroyî (Bedro Dağı) eteklerine yapışmış Kımsor, Cıvrak ve Melkiş). Mamekiye -Xozat (Hozat)

yolu üzerindeki Xêçe köyü, Xozat ile Çemişgezek ise Dersim'in Batı yörelerinde uğradığım yerler oldu.

Gola Çetû ya da Xizirî de Bir Cem

Konuşmacısı olduğum panel, Festival'in ilk gününe denk geldiği için bir bakıma şanslı sayılıyorum. Çünkü bu bana sonraki günlerde serbest kalma ve rahat hareket etme olanağı veren bir durumdu.

Konuşmacılarından biri olduğum panel, 26 Temmuz günü saat 17:00 sıralarında başladı ve yaklaşık 2,5 saat sürdü. Onu bitirir bitirmez, az sonra başlayacak ceme katılmak üzere yürümeye başladık. Köyden gelmiş olan akrabalarımın Nafiye-Orhan çifti, Berlin'den Umut Aşkın ve fedakâr akrabam İvrayîm (Türkçe alfabe ile İvrayim) ile birlikteyiz. Bir ara, Nafiye ile Orhan'ın kızları

Dilan ile karışlaştık ama havası doğal olarak bizden çok farklı Diloş'un. Kendi yaşıtı olan bir gruptan uzaklaşmak istemediği için ve anne-babasıyla bir şeyler konuştuğundan sonra çabucak ayrıldı yanımızdan.

Cem, Golê Çetû ya da Gole Xizirî (Hızır) denilen yerde yapılıyor. Burası, Harçîge çayı ile Mizur (Munzur)'un buluşma noktasına yakın yerde ama Harçîge üzerinde olan kutsal bir mekân. O noktada her iki nehir de gözükmüyor artık. Onların yerini baraj gölü almış. Aynı yerdeki bir kaç dönümlük düz alan da eskisinden çok farklı. Eskiden otların kucaklaştığı bakir bir yeri burası. "Hewnê Newroze" başlığını taşıyan hikâyem, bu noktada gerçekleşen Newroz şenliği ile bitiyor. O nedenle de içten ona farklı bir sempati besliyorum.

Burası şimdi kamuya açık bir park. Hayli temiz ve güzel bir görünümü var ki bu da içini rahatlatıyor insanın. İşte cem, bu parkın pistinde bağlanacak.

Alana gittiğimizde henüz çok az sayıda kişi vardı. Acaba halk bu kadar ilgisiz mi diye düşünün düşünün, alanın öteki taraftaki bitiş noktasında bulunan çeşmeye kadar yürüdük. Kürtçenin Kırmancca lehçesidne "Çiladêrike" olarak adlandırılan asıl ibadet yeri burası. Bunu, çeşmenin yanbaşındaki taşlarda yanan muumlardan da anlamak

Mamekiye de Golê Çetû ya Golê Xizirî ziyareti- Ciladêrike

mümkün. Orada Dersimli ünlü ses sanatçısı Ferhat Tunç ile karşılaşıyoruz. Oradan buradan konuşurken, gelenlerin sayısı hızla artıyor ki bunların içerisinde Belediye Başkanı Edibe Şahin ile yıllardır büyük dedesi Sey Rıza'nın kayıp mezarını arama peşinde koşan Rüstem Polat da varlar. Ferhat bize Dersim kültürünü yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla hazırladıkları büyükçe bir proje çalışmasından bahsetmeye başlıyor ama sözü fazla sürdüremiyor.

Bir işi nedeniyle birbirimizden ayrılmak zorunda kalıyoruz. Ama bahsettiği projeden duyduğumuz sevinci yüreğimizde taşımaya devam ediyoruz. Umarım başarılı olurlar.

Ziyaret yerinin havasını bozan tek görüntü ise, öteki kimi kutsal mekânlarda olduğu gibi bir kaç kadının yanımıza sokulup sadaka istemesi oluyor. Nasıl olur bilemem ama bunun önüne geçilmesinde büyük yarar var.

Cem başladığında, tahminlerimizi hayli aşan bir kitlenin toplanmış olduğunu görüyoruz. Demek ki ilgi hayli büyük. Üstelik bu kitlenin büyük çoğunluğunu genç yaştakiler oluşturuyor. Cem devam ederken kimi gençlerin olur olmaz birbirleriyle konuşmaları, gidip gelmeler, atmosfere uygun düşmeyen davranışlar olarak göze batıyor ve cem bağlayan pirlerden biri uyarıda bulunma gereğini hissediyor. Bu uyarı, bahsettiğim hareketleri azaltsa da tam olarak sona erdirmiyor. Hatta bana göre arka sırada oturan ve yanındaki iki gençle sürekli konuşan genç bir bayan bu işi o kadar ileri götürüyor ki arkama dönüp uyarmak zorunda kalıyorum. Anlaşılan ilgili kitlenin bu konuda eğitime gereksinimi var.

Genç pirlerden Hasan Sönmez'in sazı ve sözü ile başlayan Cem aslında bütünüyle Kürtçe olarak düşünülmüş. Ancak, Pulur (Ovacık)'dan gelen bir pir bu kurala uymaktan ısrarla kaçındı ve kendi ana dili ile bir tek söz bile etmedi. Bunun dışında cem hemen hemen tümüyle Kürtçenin Kirmancki lehçesi ile yapıldı. Dewrêşî (Dervişler), cemlerini, Dersim'in klasik cemlerine hayli uygun çerçevede gerçekleştirdiler ki bence asıl başarı bu noktadaydı.

İlk Önemli Gezi Durağım: Gêxî (Kiği)

Gêxî/Kêxî (Türkçede: Kiği)-Nazımiye sınırı üzerinde, eskiden Gêxî'ye şimdi Xorxol'a (Türkçeleştirilmiş adı: Yayladere) bağlı. Seter köyünün mezarası Yançırtan'da akrabalarım ile birlikte ikinci geceyi geçirdikten sonra sabahleyin kahvaltımızı yapar yapmaz, Gêxî'ye gitmek üzere yola çıkıyoruz. Bu yolculuğa çıkarken aklımıza ilk gelen şey, evlere yaklaşık 500m. ötede yüksekçe bir gecit yeri olan "Vilê Totile" (Türkçe alfabe ile: Vile Totile)ye kurulu karakol oluyor. Yol, şimdi boş olan eski karakol binası

ile yenisi arasından geçiyor. Gectiğimiz yıl yine bu köye uğradığımızda, köylüler jandarmanın uzun uzadıya kimlik kontrolü yaptığını söylemiş ve bir başka bir yol izlememizi uygun görmüşlerdi. Bu yıl ise en az orada olduğumuz günlerde kontrol yoktu. Bu yüzden de her hangi bir duraksama olmadan geçtik geçidi.

Bu noktayı geçer geçmez, önce derin bir vadiye iniyorsunuz. Bu, benim köyümün altından geçen dere dir. O nokta dâhil, daha Kuzeyi ta Sulvis dağı'na kadar çocukluğumun geçtiği yörelerdir. İndiğimiz noktanın tam karşısında, "Eşkeftê Kançurîye" adını taşıyan kayalıklar var. O kayalarda bulunan oda şeklindeki oyukların eskiden yerleşim birimi olarak kullanıldığını biliyorum. Çocukluğumda, altlı üstlü 3 sıra halinde yapılmış oyma odaları görmüşümdür. Onun biraz aşağısında eskiden "Areyê Pagasûre" / "Eşê Pagasûrê" adı ile bilinen su değirmenleri vardı. Çocukluk ve gençlik yıllarımda, 24 saat aralıksız dönen o koca değirmen taşlarını, onlarca eşek ve katırı, üstü-başı tepeden tırnağa una bulanmış değirmencileri asla unutamam. Onlara bakarken derin bir üzüntü ile irkilmekten almıyorum kendimi. Çocukluğumun renkli sayfalarından birini oluşturan o değirmelerden geriye, izleri bile zar-zor belli olabilen duvar yıkıntıları kalmış. Değirmeni geçip Pagasûre köyüne giriyoruz. Önceki yıllarda, bu köyün askerler tarafından yakılıp yıkıldığını duymuştum. Şimdi ise görüyorum o hazin manzarayı. Yakılıp yıkılan köy, tam bir harabe halinde.

Yokuşu tırmanmaya devam ediyoruz. Tanıdık köyleri birer birer geride bıraktıktan sonra her zamnki heybetli duruşu ile Sulvis dağı karşımıza çıkıyor. Hemen bitişiğinde ve güneyinde ise adeta küçük kadesi gibi duran Kemerê Taruye var. Tanıdık Taruye köyü onun arkasına saklanmış, bulunduğu yerdere göremiyoruz kendisini.

1990'lı yıllarda sırf güvenlik gerekçeyle devlet ilçeleri küçültmeye karar verince, Gêxî de bir çırpıda dörde bölünmüş:

Gexî ya da Kêxî, Xorxol (Yayaladere), Çêrme (Yedisu), Hazarpêrt (Adaklı). Yani bir kaymakam yerine dört kaymakam, bir askeri birlik yerine dört birlik, bir istihbarat birimi yerine dört birim vs.

İşte bu ilçelerden biri olan Xorxol (Yayaladere), orada, Sulvis'in Güneydoğu eteklerine kuruludur. Aslında adı ilçe, kendisi ise orta büyüklükte bir köy.

Orayı, duraksamadan geçiyor ve yolu muza devam ediyoruz. Eskiden Gêxî yolu, Pêrre (Peri) nehri boyunca gidiyordu. Şimdi artık o nehir yok, yerini baraj gölüne terk etmiş. Yol ise bir kaç km. yukarıdan devam ediyor. Bazen göle bakarak, bazense onu kaybederek ilerliyorsunuz.

Bir ara sağ ileride çocukluğumuzda uzaktan merakla izlediğimiz bir dağla karşılaşıyoruz. Bu dağın merak konusu olması çok yüksek olmasından falan değil. Onu görünce, çocukluk

yıllarında, öteki yaşitlarım gibi annemden duyduğum bir söylence aklıma geliyor.

Hani harman yerinde samandan ayırılmış buğday yığını var ya, ormanla kaplı bu dağ da şekil olarak aynen ona benziyor. Bu özelliğinden ötürü, halk arasında, onun aslında bir buğday yığını olduğu, sonra dağa dönüştüğüne ilişkin bir inanç ve bunu dile getiren bir söylence var. Söylencenin özeti şöyle:

Zamanın birinde, dağın bulunduğu yerde bir köy varmış. Harman mevsiminde, bu köyde küçük bir çocuk büyük aptestini yapmış. Çocuğun annesi ise çocuğunun kıcını bir ekmek parçası ile silmiş. Kadını büyük günahı işleyince Tanrı gazaba gelmiş

ve o an harmanda bulunan buğday yığını bir dağa çevirmiş ve gördüğümüz dağın ortaya çıkışı bu şekilde gerçekleşmiş.

Öylece Gêxî'ye ulaşıyoruz. Gêxî, eskiden de küçük bir ilçeydi ama köyler boşaltılmadığı ve dört parçaya bölünmediği için çok canlıydı. Tek caddelik çarşısı, kaveleri, restoranları dolup taşıyor, sokakları çocuk kaynıyordu. Şimdi o çarşının başlangıcına adımımızı attığımızda, adeta bir mezarlığa girmiş gibi hissediyorsunuz kendinizi. Sessiz, renksiz, son nefesini vermekte olan güçlü yitik bir hasta gibi. Gerçi yeni bir

Gêxî (Kiği) yolu üzerinde Koyê Tixe

cadde ve çarşı yapılmış ama aynı cansızlık, aynı bezginlik orada da karşımıza çıkıyor.

Gêxî'de Alevilerle sünniler içiçe yaşıyorlar. Onun için oruç tutanla sigara içeni yan yana görmekte zorlanmıyorsunuz. Burası, ötedenberi hoşgörülü tutumuyla ünlüdür. Benim yaşitlarım bu güne kadar her iki inanç grubu arasında dinsel nedene dayalı her hangi bir olumsuz olaya şahit olmuş değiller. İki tarafın birbirleriyle ilişkileri son derece iyi, son derece dostanedir. Zaten öylesine bir iç içe geçmişlik hali var ki başka tür lüsünü düşünmek mümkün değil.

Yeni çarşıda gezerken de karşımıza aniden BDP tabelası çıkıyor. Yanımdaki genç arkadaşlar, Saadet ile Nafiye, Partimize uğ-

ramadan gitmeyiz," diyor ve hemen yöneliyorlar oraya. Anneleri Xecê (Hatice) pek taraftar değil ama kızlarını izlemekten de geri kalmıyor. İçeri girip selam veriyoruz, görevli dışında kimse yok. Gêxî'nin genel bir görüntüsünü yaşıyoruz orada. Görevli ile kısa bir sohbetimiz oluyor. Gêxî'ye her yıl yaz sezonunda, dışarıdan bir hayli insan geldiğini ama bu yıl beklenmedik ölçüde durgunluk yaşandığını söylüyor ki bu da en başta ilçe esnafı için kötü olmuş.

Ona yemek yiyebileceğimiz bir yer sorarken, **"En iyisi, siz Kerek'e gidin. Eski çarşığı geçin, dere boyunca ilerleyin, ileride karşınıza çıkar,"** diyor.

Aynısını yapıyoruz. Yeşil dereyi izleyerek epeyce gittikten sonra karşımıza kalabalık bir yer çıkıyor. Kerek'deyiz artık. Zaten daha ilerisi dik dağ yamacı ve her hangi bir yerleşim yeri mevcut değil.

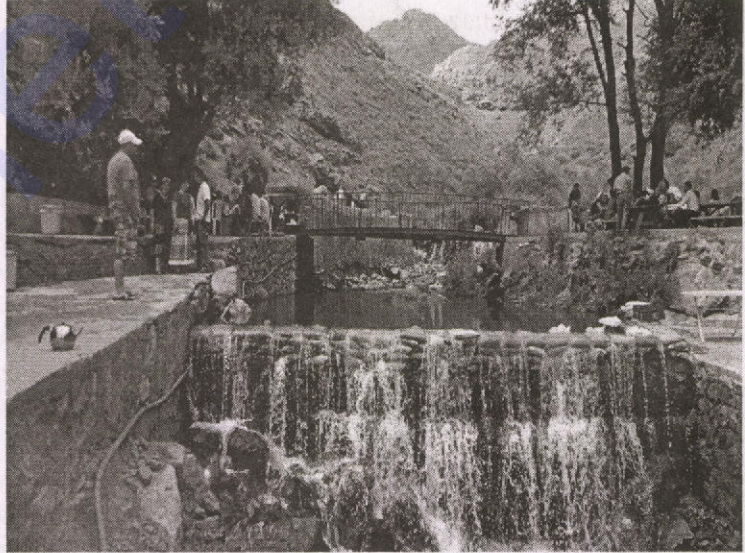
İner inmez, yol kenarında "holike" dediğimiz çardak gibi bir yerle karşılaşıyoruz. Bir tarafında yemek pişirmek için bir ocak, bir yanında ise çay demlemeye yarayan bir mangal var. Şasırtıcı derecede bakımsız. İnsan ekme parasını kazandığı yere karşı nasıl bu kadar duyarsız, nasıl bu ölçüde yaratıcılıktan yoksun olur anlamak kolay değil.

Bol ve soğuk sulu bir çeşmenin başı Kerek. Kaynaktan gelen suyun döküldüğü havuz, yüksekliği bir kaç metreyi bulan şelale ile karşı tarafa geçmemizi sağlayan köprü arka arkaya duruyorlar. Akarsuyun iki tarafında masalar ve bu masaların çevresine dizilmiş farklı yaşlarda insanlar var. Çaktırmadan konuşmalarına kulak misafiri oluyorum. Amacım, hangi dili

konuştuklarını anlayabilmek. Gerçi Gêxî'de memur ve askerler dışında Türk yok ama yine de Türkçenin ne ölçüde konuşuldu-

ğunu merak etmekten alamıyorum kendimi. Orta ve büyük yaşlarda Kürtçe hâkim gözüküyor. Kimi Kurmancca kim Kirmancca (Zaca)... Ancak çocuk ve gençlerde durum tersine dönüyor ve Türkçe hemen hemen konuşulan tek dil haline geliyor. Gêxî, sadece Alevilerle Sünnilerin değil, aynı zamanda Kurmancca ve Kirmancca konuşanların da iç içe yaşadıkları bir yer. "Geliyê Kerekê"de, isterseniz hazırladığımız güveci pişirebiliyorsunuz. İsterseniz sipariş verirsiniz, "restoran!" ve çay ocağını çalıştıranlar sizin için bir şeyler hazırlarlar. Kendi hazırladığınız güveci saymazsak, en popüler yemektir kavurma olarak önünüze geliyor. Biz, her hangi bir hazırlığımız olmadığı için kavurma istiyoruz, arkasından da çay içiliyor tabii.

Aramızda, Kirmanccadan başka bir dil konuşulmamasından hoşlananlar olduğunu bakışlarından anlamakta zorlanmıyorum. Bir ara bu gruplardan birinin tam yanından geçerken masaya iki tepsi güveç konuluyor ve aynı anda grubun en yaşlısı "Keremkin werin sifreyê" (Sofraya buyurun) diyor. Biraz önce yemek yediğimizi söylüyor ve teşekkür ediyorum. Ama laf lafı açıyor ve

Gêxî'nin piknik yerlerinden Kerek

oradan-buradan konuşurken, yaşlı adamın, şimdi artık aramızda olmayan aile büyüklerimizden bazılarını tanıdığı ortaya çıkıyor.

Az sonra biraz ilerdeki bir diğer masada, önerilerinde rakı bardağı olan bir diğerinden aldığım davete de aynı şekilde içtenlikle teşekkür ederek uzaklaşıyorum. Yeri gelmişken şunu da belirteyim; bu davetler özel her hangi bir nedenle yapılmıyor. Bu, buraların bir geleneği, gereğidir ve çok içtendir.

Geldiğimizden beri, çeşmeden yaklaşık 20-30 metre yukarıda ve yamacın ortasında gözükən mağara ağzı dikkatimizi çeken yerlerden biri. Dolayısıyla, Kerek'ten ayrılmadan önce dar patikayı izleyerek ona doğru ilerliyoruz. Ağzına girince bakıyoruz ki öyle sıradan bir mağara değil burası. Tersine karanlık boşluğa karışıp uzaklaşan uzun ve geniş bir mağara. Yanımda bulunan akrabalarımın Saadet ile onun derinliği hakkında konuşurken, tanımadığımız 9-10 yaşlarındaki çocuk bizi dinlemiş olacak ki **"Buradan bir köpek salmışlar, günlerce sonra Erzincan'da dışarıya çıkmış,"** diyor. Yüzüner bakıp **"Kimden duydun bunu?"** diye sorduğumda, **"Büyükler öyle söylüyorlar. Bana babam söyledi,"** karşılığını veriyor.

Tahminimiz, bunun bir söylenceden ibaret olduğu şeklindedir. Çünkü bahsedilen mesafe 100km.den az değil. Ama yine de **"belli olmaz, yanılan, biz olabiliriz,"** deyip ayrılıyor.

Gêxî'ye giderken şimdi baraj gölü olan Pêrre nehrinin kuzey ve batı kıyısından geçen yolu tercih etmiştik. Dönüş için aynı yolu düşünmüyoruz. Bu kez tercihimiz, Doğu ve Güney tarafına düşen yamaçları geçen yol oluyor.

Tam Gêxî'den çıkarken, sağ yanda kocaman bir askeri alan çıkıyor karşımıza. Ve oraya giden yolun ayrıldığı noktada, bir levha gözümüze iliştiriyor. Ne var ki hem Orhan virajı hızlı aldığı ve hem de ben geç farkına vardığım için levhayı tam okuyamıyorum. Ricam üzerine Orhan dönüş yapıyor, tehlikeli olabileceğini düşünerek inip fotoğraf çekmiyoruz ama levhayı okuyoruz. Aşağı yukarı şunlar yazılı **"Türk Milletinin şehitler ve gaziler 15. Alayı"**.

Sabahki yolun tersine, bu yol asfaltlan-

mış. Ancak bakımsızlıktan bir çukur der- yasına dönüşmüş ve biz de o 80 kilometreyi çukurlarla boğuşa-boğuşa aşır Depe (Karakoçan)'ye ulaşıyoruz.

1979'dan sonra ilk kez bu ilçeye ayak basıyorum. Nüfusu 30.00 üzerinde. Yeni binaların çevrelediği çarşısında en fazla göze batan şey uluslararası ticari markaların reklam levhaları. Globalleşme dedikleri şey bu olmalı. Kürdistan'ın en sıradan bir ilçesinde dahi, uluslararası ekonomik devlerin ürünlerini görmek zor değil artık. Elbet getirip götürdükleri açısından bu sistemin tartışılacak çok yanı var. Ama kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde iken dahi parmaklarınızı elinizdeki küçücük kutunun tuşlarına dokundurmanız, dünyanın en uzak köşesindeki biri ile her hangi bir konuda konuşmanıza olanak sağlıyorsa, baş döndürücü ve olağanüstü derecede önemli bir gelişme karşı karşıya olduğunuz tartışma götürmez. Ne kadar alkışlansa azdır. Karakoçan'da beklemiyoruz. Çok gecikmeden, Dersim'e ulaşıp Festival etkinlikleri çerçevesinde düzenlenen müzik programına katılmak istiyor yol arkadaşlarım. Bir gün önce Mikail Aslan'ı kaçırmışlar. Ondan sonra bir de Özellikle de büyük sesin sahibi Aynur Doğan'ı kaçırmak istemiyorlar.

Zêve ya da Dewa Kurêşan

Hewşê Kurêşî (Kurêş Ocağı), Nazîmiye'ye bağlı Zêve ya da Dewa Kurêşan (Türkçeleştirilmiş adı: Bostanlar) adıyla bilinen köydedir. Burası, Dersim Alevilerinin en önemli kutsal mekânlarından biridir. Çocukluğumda, dini amaçla ailece ziyaret ettiğimiz bu kutsal mekân ile ilgili efsane hatta efsaneler bana yabancı şeyler değiller.

Bu yıl, fırsat bulmuşken yeniden uğradım oraya.

Mamekîye'den bu köye gitmek istediğinizde Nazîmiye'den geçmeniz gerekir. Nazîmiye'de duruyoruz. Amacımız hem kutsal mekânda yakmak üzere mum satın almak, hem de bir çay içmektir.

Yol arkadaşım ve aynı zamanda akrabam olan İvrayîm hem buralı ve hem de burada yıllarca çalışmış. O nedenle de Nazîmiye onun için kendi evi gibi. Ortaokulu okuduğum ilçe olması nedeniyle benim için de yabancı bir yer değil. Gerçi binalar değişmiş, eskilerin yerine genellikle yenileri yapılmış ama genel görünüm eskisi gibi duruyor.

Mumu satın aldıktan sonra bir kahvehaneye oturmak üzere bizi birinci kata götürecek olan merdiveni tırmanıyoruz. Kapıdan içeriye girer girmez canlı bir kalabalıkla karşılaşıyoruz. Dolu ve gürültülü kahvehaneler Dersim'in tipik özeliğidir. "Dersimlileri aş ve işten çok kahvehaneler ilgilendiriyor" desem haksızlık etmiş olmam. Şimdikini sormak aklıma gelmedi ama eskiden "Oşkın" denilen kâğıt oyunu, büyük tutkusuydu Dersimlilerin.

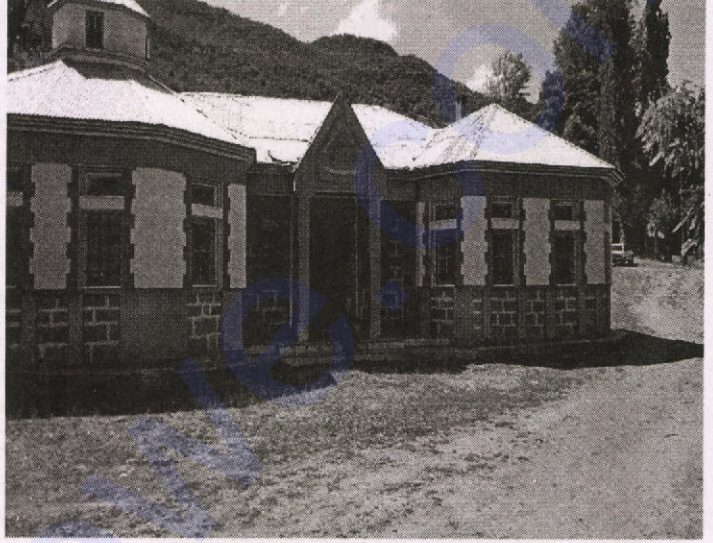
Kapıdan girişte, tam karşı duvarda Mustafa Kemal'in bir fotoğrafı asılı duruyor. Bu normal, Türkiye'de o olmadan her hangi bir işyeri işletemezsiniz. Bundan ayrı olarak duvarlar Hz. Ali ve 12 İmam'a ait portrelerle dolup taşıyor. Sadece benim değil, inançlı bir Alevi olan İvrayîm'in dahi tuhafına gidiyor bu durum ve „Bu ne, bu adama ne olmuş böyle?“ demekten alamıyor kendini. Pencere'de bakınca, kapısının üstünde, „Kemal Kılıçdaroğlu Parkı“ yazılı parkla yüz yüze geliyorum.

Az sonra kahve sahibi genç adam içeri giriyor. İvrayîm ile çok samimiler. O nedenle merhabalaşma faslı biter bitmez, İvrayîm kendisine duvarları gösteriyor ve "Bu ne yahu?" diyor ama yanıt alamıyor. Ötekisi sözü hemen değiştiriyor.

Oradan ayrıldıktan sonra "Mutlaka müşteri kazanmak içindir bu kadar fotoğraf. Yoksa inandığından falan değil," diyor yine İvrayîm.

Dewa Kurêşan/Kurêşû'da, pek çok şey değişmeden eskisi gibi duruyor. Ömrü asır-

ları bulan koca ağaçları, meşenin hâkim olduğu yeşil dik yamaçları, bu yamaçlara serpilmiş kayaları, etrafta bolca bulunan tarihi mezar taşları, gürül-gürül akan çesmesi, onun hemen yanbaşında üzerinde kurbanların kesildiği yassı taşları, mum yakma yerleri ile her şey. Dewa Kurêşan ile Yêzdilerin inanç merkezi Irak Kürdistanı'ndaki Laleş

Dewa Kurêşû ya da Zêve de Hewşê Kurêşî

arasındaki coğrafi yönden var olan benzerlik te yine hayli ilgi çekici!

Ama kendisi ile ilgili özel bir efsane anlatılan "Qewaxa Dêwezânû" adıyla bilinen kocaman kavak ağacı yok artık. Bir yangında yok olup gitmiş. Geriye yerden yüksekliği 2 metreye varan kuru bir gövde parçası kalmış. Üzerinde çeşitli figürlerin bulunduğu mezar taşlarının durumu da yine eskisine oranla daha iyi değil. Otantiğine dokunulmadan bu taşların koruma altına alınması, bu kutsal mekâna yönelik olarak yapılacak işlerin başında geliyor.

Hewş ya da Ocakta, eskiden gördüğüm Dersim'in o klasik köy evi yok artık. Yerine yapılan bina da tıpkı eskisi gibi tek katlı ama modern bir yapı. Giriş kapısının üstünde, Hz. Ali'nin ünlü kılıcı "Zulfikar"ı temsil eden bir çizim göze çarpıyor. İçeride ise Hz Ali'nin yanısıra, eskiden hiç bir Dêrsim ziyaretinde yer almayan, şimdi ise moda haline getirilmiş olan Hacı Bektaşî Veli'ye ait bir portre

asılı duruyor.

“Bu durumu görünce, bizi gezdiren ve bilgi veren Ocağın varislerinden Cafer Kızılkıran’a “Bizimle doğrudan her hangi bir il-

Dewa Kurêşû ya da Zêve de Hewşê Kurêşî

gisi bulunmayan Hz. Ali ile Hacı Bektaş’ın portrelerini asmışsınız ama Kurêş’in kendisine ait küçük bir figür bile yok. Her kesten önce, bu ocağın evliyasının burada olması gerekmez mi?” diyorum. Bunun üzerine beni yan odaya davet ediyor ve Kurêş ile Bamasur’un efsanedeki karşılaşmalarını temsil eden bir figür gösteriyor. Kurêş bir aslanın sırtında yol alırken, Bamasur o an yapmakta olduğu duvara binip yürüterek karşılıyor kendisini. Tıpkı **Yaresan (Ehlî Heq)** ya da **Kakayî** olarak bilinen ait bir efsane de bir aslan’ın sırtında, bu inancın kurucusu Sultan Sahak ile karşılaşmaya giden Sêx Mikail’in, bindiği duvarı yürüten Davut tarafından karşılanması gibi... Ne var ki figür ötekilerine oranla hayli küçük ve gösterişsiz, Kurêş yetim kalmış gibi. Bir efsanede, Kurêş ile birlikte Dersim’e gelen ancak mücadele arkadaşlarını terk ederek Kapadokya’daki bir kiliseye sığındığı söylenen ve bu yüzden yadırganan Hacı Bektaş Veli, kerameti ile sultanları dize getirdiğine inanılan Kurêşî gölgede bırakmış. Hem de Kurêş’in kendi mekânında!

Beri taraftan, Aleviler yüz yıllarca kırmızıyı mücadele sembolü olarak kullanan ve bu yüzden de “Kızılbâş” olarak tanınan bir toplumsal grup. Dersim halkının inanç literatüründe “**sipêla**” (beyaz giysili, beyzimsi) ile “**surela**” (kırmızı giysili, kırmızımsı) terimleri çok önemli bir yere sahipler. Ama aynı literatürde “**keskela**”

(yeşil giysili, yeşilimsi)ya rastlıyamazsınız. Hal böyle iken, Alevilere ait öteki kutsal yerler gibi, burada da Aleviler için sembol renk olan kırmızıdan eser yok. Bina baştan-başta yeşile boyanmış. Resmi din İslamın etkisi olmalı, diye geçiriyorum içimden...

Ziyaret hizmetini yürüten kişilerle sohbetimiz ilerledikçe bu kutsal mekânın ciddi bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu görüyoruz. Tehlike şu:

Hewşê Kurêşî, daha önce yapılan kadastro çalışmaları sırasında mekânın varislerinden Haydar ve Metin Kızılkıran adına tescil edilmiş. Nazımiye Kaymakamı Rasim Belge ise bir süre önce, Kadastro Mahkemesi’ne başvurarak bu tescilin iptal edilmesini ve hazineye verilmesini talep etmiş. Bilindiği gibi Alevilikte kutsal mekânların hizmetlerini yürütme ve dini görevleri yerine getirme işi veraset yolu ile babadan çocuklara geçmektedir. Yine dikkat edilirse Kaymakam, buranın köy tüzel kişiliği adına bile tapulanmasından yana değil. Onun yapmaya çalıştığı şey, söz konusu kutsal mekânı resmileştirmek ve kitle ile bağını, onun etrafında şekillenen geleneği ortadan kaldırmaktır.

Eğer burası hazineye devredilirse, muhtemelen Diyanet İşleri Başkanlığı’na devredilecek ve başka örneklerinde de görüldüğü gibi mekânın kutsallığı fiilen sona erdirilecek. Devletin bununla da yetinmeyerek sıra ile öteki kutsal mekânları resmileştireceğini, bunun ise fiilen Aleviliğin sonunu getireceğini söylemek için kahin olmaya gerek yok sanıyorum. Kuşkusuz, hukuk kılıflı bir gasp teşebbüsü ile karşı karşıyayız.

Bu nedenle de Berlin’e döner dönmez, konuya ilişkin bir mektup hazırladım ve çeşitli Alevi kuruluşları ile ilgili kişilere ileterek sessiz kalmamaları hatırlatmasında bulundum.

Kalferat İle Buluşuyorum

Dewa Kurêşan’dan dönerken, önce Nazımiye ilçe merkezini, ardından ise 1km.den daha az mesafedeki geçit yerinde sol yanınızda bulunan karakolu aşip ileride karşı-

nıza aşılmaz bir duvar gibi dikilen kutsal Jêle'ye doğru ilerlemeye başladığınızda, her noktası virajlı olan yolun bir noktasında, sağ tarafta dere boyunca uzayıp giden bir yol görürsünüz. Dikkatli baktınız mı, iki yolun keşiştiği noktada, üzerinde „Kalferat“ yazılı levha ile buluşmanız zor olmaz. Bu yol sizi, Dersim evliyalarından bir olan ve Arêyan aşiretinin sahibi olarak kabul edilen Kalferat'a ya da onun bulunduğu Gêrise köyüne götürür.

O köyde bulunan bir akrabasını da ziyaret etmek istediği için otomobilin yönünü oraya çevirmekte tereddüt etmiyen İvrayîm ile orman deryasında yaklaşık 15 dakika yol aldıktan sonra Kalferat'a ulaşıyoruz. Tahmin ettiğimin tersine, oldukça mütevazı bir görüntüsü var buranın. Oysa ben daha önce milletvekili Kamer Genç'in orayı oldukça gösterişli bir yapıya kavuşturduğunu duymuştum. Aradan biraz zaman geçince, bu

Kalferat Ziyareti

çelişkiyi soruyorum ve aldığım yanıt „Kamer Genç'in buraya hiç bir katkısı yok,“ şeklinde oluyor.

Önce ziyaret yerini geziyoruz. Geleneğe uyarak „Çiladêrike“de mum yakıp mütevazı bir „çiralix“ bıraktıktan sonra dışarıya çıkıyoruz. Kapı önünde kalabalık bir kadın grubu var. Çoğu İvrayîmi tanıyorlar. Halhatır sorduktan ve etrafımızdaki onlarca keçiden bazıları ile fotoğraf çektikten sonra biraz aşağıdaki kalan eve gidiyoruz. Yaz

mevsimi nedeniyle Almanya ve İzmir'de bulunan aile bireyleri izne geldikleri için evdek nüfus sayısı hayli artmış. Kapı önünde ve yan tarafta sebze ekili alanlar var. Fasulye, biber, salatalık, domates, patlıcan vs. Say sayabildiğin kadar.

Her yerde olduğu gibi burada da ev sahibim ile yaptığımız sohbet döne dolaşa sonunda politikaya kilitleniyor. Pek çokları gibi o da Kılıçdaroğlu'na hayli umut bağlamış gözüküyor. Yine Dersimlilerin büyük çoğunluğu gibi Erdoğan'dan yana da çok endişeli. Bu hali ile Kılıçdaroğlu ile Erdoğan arasındaki düelloyu Kerebela olayına benzetenlerden biri gibime geliyor. Bir yerde sözünü kesme gereği hissedip AKP'nin Alevilere yönelik politikasının beni de endişelendirdiğini ama bu konuda CHP'nin daha iyi bir noktada olduğunu söylemek için de her hangi bir neden bulunmadığını söylediğimde, önce irkiliyor, biraz da kızarak “Neden?” diyor.

CHP'nin ne Kürt, ne Alevi ve ne de öteki pek çok temel konuda ortaya konmuş bir projesi, bir programı olmadığını, bu durumdaki bir partinin de sorunları çözemeyeceğini anlatmaya çalıştım ama pek te etkisi olmadı. Yine pek çok Dersimli gibi “kendilerinden biri” diye tanımladığı Kılıçdroğlu'nu başbakan olarak görme arzusu, yani duygusal bağlılık bu gibi nok-

talara kafa yormasına izin vermiyor.

İlk Kez Ziyaret Ettiğim Bir İlçe: Xozat (Hozat)

Fedakâr dostum İvrayîm ile birlikte ertesi gün bu kez de Xêçe köyüne doğru yola çıkıyoruz. Xêçe (Kimi Türkçe kaynaklarda “hiç” diye geçer) “Tunceli” il merkezine göre batıda kalan Xozat yolu üzerinde bir köy.

Bu, oraya ilk gidişim oluyor. Ama

onunla tanışıklığımız çok daha eskilere gidiyor. Xêçe, 1938 soykırımı sırasında en ağır kayıpları veren yerleşim birimlerinden biridir. O soykırım, bu köyde 370 civarında kişinin yaşamına malolmuştu. Ben ise oranın halkından öğrendiğim bu olayı ilk baskısı 1991 yılında yapılan “Gülümse Ey Dersim” adlı romanımın ikinci cildinde detaylıca anlatma çalışmışım. Başına gelen bir trajediyi yazdığınız bir köye 21 yıl sonra uğramak heyecanlı olmaz mı? Olmaması mümkün değil ve açık söyleyeyim ki ben de bu heyecanı yaşıyorum.

Oraya varıp bir tanıdığın, dostun konuğu olduktan kısa bir süre sonra, Almanya’dan tanıdığım bazı kişilerin tatil nedeniyle orada olduklarını öğrenmek ve arkasından kendileriyle karşılaşmak gezimizi daha da renklendiriyor, sevindirici bir durum.

Xêçe, güzellikte eşi az bulunur bir köy. “**Koyo Sipî**” (Türkçeleştirilmiş adı: Beyaz Dağ) adıyla bilinen dağın eteklerine kurulmuş evleri meyve bahçelerinden adeta görünmez haldeler. Ve köyden başlayan orman denizi etraftaki dağ yamaçlarını, sırtları ve derin vadileri örte-örte kilometrelerce ötelere kadar uzayıp gidiyor. Yeşil örtü, sonunda Munzur nehrinin Güney kesimini yutmuş olan baraj gölü ile buluşturuyor bizi. Yine aynı yeşil renge bürülü vadinin öte yakasının dik yamaçları ise bizi, **Mazgêrd**’i kolları arasına almış olan **Koyê Qilxeran** (türkçeleştirilmiş “Kırklar Dağı”) ile buluşturuyor.

Sohbet ilerlerken, yıllardır Fransa’da çalışan köyün halkından Salman’ın köyde olduğunu da duyuyoruz bu arada. Onun orada olduğunu duyup ta kendisini görmeye gitmemek olacak şey değil ve biz de öyle yapıyoruz. Ancak karanlık çökmeden, önce Xozat’a gitmemiz gerekiyor.

Yola çıkıyoruz. Köyü arkada bırakıp virajları tırmandıktan bir kısa bir süre sonra Koyo Sipî’yi geçip “Demir Kapı”ya varıyoruz. Yaşlıların anlattıklarına göre yaklaşık yüz yıl öncesine kadar burada demirdan bir kapı varmış. Ancak sonradan devlet söküp götürmüş onu. Nereye götürmüş, nerede

saklanıyor, bilen yok.

Yolun ondan sonraki bölümü çıplak arazide kalıyor. Sol aşağıda ise birbirini izleyen vadileri saran ormanlar, Hozat’ın yakınına kadar bırakmıyor bizi.

Bir yükseltiyi aşıp biraz ilerde derin bir vadinin üst kısmındaki yamacı yaslanmış Xozat’a doğru giderken, bize göre sol taraftaki dağın tepesine yakın yerde Mustafa Kemal’in toprağa çizilmiş bir figürü ile karşılaşılıyor. 1920’lerdeki Türk-Yunan savaşında, Kocattepe’de çekildiği söylenen eli çenesindeki fotoğraftan esinlenerek çizilmiş, onun bir kopyası. Hemen yanında ise “J51” yazılı. “J” jandarmayı, “51” ise bu ilçedeki Jandarma Alayının numarası imiş. Onların hemen bitişiğinde, yine beyaz çizgilerle torağa çizilmiş bir Türkiye haritası, ortasında ise “Ne Mutlu Türkün Diyene” sözleri var. Sağ taraftaki dağın yamacında ise “Önce Vatan” sloganı ile karşılaşılıyor. Biraz daha ilerleyip ilçe merkezine girince tam karşımızda bulunan bir başka yamaca, bu kez de “At, Vur, Övün!” sloganını görüyoruz.

Xozat’ta, Munzur Festivali nedeniyle bir fotoğraf sergisi açılmış. İlçe merkezini gezerken sağlı sollu asılmış fotoğraflarla karşılaşılıyor. O fotoğraflardaki trajik görüntüler, yukarıda sıraladığım devlet sloganlarıyla tam bir uyum içerisinde gözüküyor. Sergide bu sloganların pratikte ne anlama geldiğini gösteren o kadar çok örnek var ki?

İlçe merkezindeki parka oturup çayımızı içtikten sonra ayrılıyor. İlçenin tam çıkışında, yol kenarında, devlete ait bir başka levha çıkıyor önümüze. Kelimesi kelimesine aklımda değil ama mavi zemin üzerine beyaz harflarla yazılmış tekst şöyle “Türk Devletini Kuran Türkiye Halkına Türk Milleti Denir”.Sözün sahibi yine aynı kişi; Mustafa Kemal.

Levhayı geçer geçmez Xêçe köyünden geçen Mamekiye yoluna devam etmek için sola dönmek gerekiyor. Ancak biz öyle yapmıyor, sağa, yani Çemişgezek yoluna sapıyoruz.

Bu yol üzerinde ve Xozat'ın yaklaşık bir km. ötesinde yüksekliği yer yer 50, uzunluğu ise bir kaç yüz metreyi bulan kayalıklar var; onların başına gidiyoruz. Oraya gidişimizin nedeni ise onları görmek ya da görüntülemek değil. Bizim asıl ilgimizi çeken şey, 1938 jenosidi sırasında orada yaşananları bir kez hatırlamaktır.

O soykırım sırasında Türk askeri güçleri, Xozat merkezi ile çevreden topladıkları insanları buraya getirip şöyle bir öneride bulunmuşlar. "Kayalardan aşağıya atın kendinizi, atmazsanız biz sizi atarız".

Bu sözlerden sonra kendini atan atmış, atmayanları ise askerler süngüleyerek ya da demir levhalarla kafalarına vurarak atmışlar.

Xozat'ın çevresindeki yamaçlara yazılmış sloganlarla uyumlu olan sadece sergideki fotoğraflar değil, bu kayaların şahit olduğu Dersimlilerin çığlıkları da o fotoğrafların yaptıklarını yapıyorlar.

Orada bir süre bekledikten ve jenosid kurbanlarının önünde saygı ile eğilme görevimizi yerine getirdikten sonra yönümüzü bir kez daha Mamekiye'ye çeviriyoruz. Yol üstündeki Xêçe'ye vardığımızda, karanlık çökmek üzere.

Hedefimiz, bu köyde bulunan 1938'in şahidi iki kişiyi ziyaret etmektir. Bunlardan biri Salman. Salman, 1938'deki kıyımdan tesadüf eseri kurtulmuş olanlardan biridir. Soykırımda Xêçe köyü halkının "Hopike" (Türkçe alfabe ile: Hopike) semtinde kurşuna dizilmesi sırasında ölümlerin altında günlerce kaldıktan sonra köylüler tarafından tesadüfen bulunan ve hayata kavuşturulardan biridir.

Evine vardığımızda, güler yüzlü, sıcak bir çehre ile karşılaşıyoruz. 80 yaşına merdiven dayamış mütevazı bir insandır Sal-

man. Kısa bir merhabalaşmadan sonra, söz ister istemez 1938'e o ve o fırtınada onun gibilerinin başından geçenlere geliyor. Tabii anlatılanlar, bana yabancı şeyler değil. Daha önce de belirttiğim gibi öteki pek çok köy gibi Xêçe halkının 1938 hikâyesini de hayli yakından biliyorum. Ama yine de başta Salman olmak üzere o köyden insanların anlattıkları ilginçliğini koruyor.

Salman'dan sonra ziyaret sırası onun dayısının karısı Fındıqa İvrayîmi'ye geliyor. Fındıqe'nin oğulları ile yıllardır tanışıyoruz, dost ve arkadaşız.

Gerçek yaşı bilinmiyor Fındıqe'nin. 1938'de evli ve çocuk sahibiymiş. Bu yüzden, 100 civarında tahmin ediliyor. Evine

Xêçe ra Salman, 1938 Jenosidê 1938inde cesetlerin altında kalarak kurtulan "şanslı"lardan.

gittiğimizde yataktaydı. Sağlığı için „iyidir“ denilemez. O an orada bulunan bayanlardan birinin yardımı ile doğruluyor. Oğlu Hüseyin ise kendisine benden bahsediyor.

Yaşlılık ve rahatsızlık nedeniyle konuşmakta zorluk çeken Fındıqe (Türkçe alfabe ile: Fındıqe), konuşması sırasında dikkatimizi ilginç bir noktaya çekiyor. Ona göre 38 sadece 38'de yaşanmamış, o, her zaman varmış. Bunu anlatmaya çalışırken de kendi ailesinin başına gelmiş bir olayı aktarıyor.

"1938'den yılarca önce, devletçe aranan

ve kaçak yaşayan iki kişi, çıkan çatışmada iki jandarmayı öldürüyor, birini de yaralıyorlar. Sarı Saltuk aşiretinden Mansur Dede adındaki adam yaralıyı Xozat'a götürüyor ancak bunu yapmadan önce bir şart koşuyor. "Seni götürürüm ama sizi vuranlar olarak benim söylediğim kişilerin adlarını söyleyeceksin," diyor. Asker kabul ediyor ve böylece olayla hiç bir ilgisi bulunmayan Şixmamedan aşiretine mensup beş kişinin adları veriliyor, „Bize ateş edenler bunlardı“ diyor yaralı asker. Bunun üzerine askerler

“Karakolun önünden geçme, yeni yol var, ordan git” demeleri dikkatimi çekiyor. İnsanlar, kendi mal ve can güvenliğini sağlama adına yapılmış karakola görünmemizi sakıncalı buluyorlar.

Bir Dost'un Ölüm Haberini Alıyorum. Xozat'tan dönerken gelen bir telefonla değerli dostum **Usênê İvrayîmê Musayî** (Hüseyin Yıldırım)'yi kaybettiğimizi öğreniyorum. Hüseyin, çok değil iki hafta önceye kadar normal yaşantısını sürdüren bir insandı. Sonra aniden hastlanmış ve pan-

Findiqa İvrayîm ve Munzur Çem

köyü sardılar ve o beş kişiyi alıp götürdüler. Ne ifade, ne mahkeme, ne başka bir şey! Onları, o iki askerin öldürüldükleri yere götürdüler ve anında kurşuna diziler. Böylece o beş günahsız insanımız öldürüldü. Bunlardan bir tanesi babam İvrayîm'di. Ötekiler ise Saysimail, Efendi (Efendiyê Hesê Dêvî), Usên ve Sawo idiler.

Yorgunluğu nedeni ile Findiqa ile sohbetimizi biraz kısa kesmek zorunda kalıyoruz.

Mamekiye'ye gitmek üzere köyden ayrılırken gece epeyce ilerlemişti. Bu arada bizi yolcu edenlerin bir kaç kez İvrayîm'e

kreas kanseri teşhisi konmuştu. Bu teşhisten bir kaç gün sonra ise komaya girdi ve bir daha da kendine gelemedi. Zaten kanser, oldum olası kalles bir hastalık olarak bilinir. Genellikle sessizce ortaya çıkar, sinsizce büyür gelişir ve darbeyi ondan sonra vurur.

Usênê İvrayîmî, Qocan/Qocû (Türkçede “Koçan”) aşiretine ait, idari olarak ta Çemişgezek'e bağlı bulunan **Amutqe (Amutka)** köyü halkındandı. 1938 Soykırım sırasında henüz bir yaşına girmemişti. Köyünün halkı, ölümden kurtulabilmek için köyü terkedip dağlara sığınmaya karar verdiğinde, o annesinin kucağında kundaklı bir

bebekmiş. Kaçış sırasında öyle bir an gelmiş ki anne ve babalar bebekleri, küçük yaştaki çocukları ve yaşlıları taşıyamaz olmuşlar. Kaldı ki bebeklerle çocukların her an ağlamaları ve yerlerini deşifre etmeleri de mümkünmüş tabi. Bu yüzden, 1938 soykırımının belki de en trajik olayları bebek ya da küçük çocuklarla anne-baba arasında yaşanmış. İşte sevgili dostum Hüseyin Yıldırım da bu trajediden payına düşeni almış. Aralarında onun ailesinin de bulunduğu bir grup kaçarken küçük çocuklar yine sorun olmaya başlamışlar. Bu yüzden, örneğin komşu kadın bebeği Qereman'ı suya atmış. Hüseyin'in annesi ise onu atmamış ama kundaklı halde yol kenarındaki bir meşenin altına bırakmış. Çatışma bölgesinde bulunan babası akşama yanlarına geldiği zaman oğlunu göremeyince "Ne oldu?" diye sormuş, karısı da durumu anlatmış. Bunun üzerine baba zaman yitirmeden bir arkadaşını yanına alarak bebeğin bırakıldığı yere gitmiş ve sapasağlam bulmuş. Bu yüzden Usên (Hüseyin)'in iki kez dünyaya gelenlerden olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Hüseyin, 1960'larda yol açılınca Almanya'ya gelmişti. Epey bir süredir de emekliydi. Stuttgart yakınında bir köyde oturuyordu. O yöreye gittikçe kendisine uğruyordum. Dersim'in doğası gibi sert mizaçlıydı. Çabuk kızar, kızgınlığını dışarıya vururdu ama fazla uzun sürmezdi bu hali. Çabucak normal haline döner ve az önce olanları unutturdu. Yani kindar değildi. Sesi de oldukça güzeldi. Söylediği Dersim halk ezgileri hep kulağımda yankılıyor. Kendisinden, hikâyeleri ile birlikte hayli türkü dinledim ki bunların bir kısmı "Hewara Dêrsimi"* adlı kitabımda yer alıyor. Kendisi ile 1938 yılında Dersim'de yaşananlar üzerine yaptığım röportajın Kırmancecası (Zazacası), **Kulê 38î** adını taşıyan kitabımda "Wertê Honde Zulimkarû de Însanî kî Bî," başlığı ile yayımlandı.** Aynı röportajın Türkçesi, daha sonra Peri Yayınları arsında çıkan "Tanıkların Diliyle Dersim'38"*** isimli kitabımda da „Onca Zalim Arasında İnsan Olan da Vardı“ başlığı

ile yer aldı. Yine Usên ve eşi Yeter hanım tarafından, Şemkan aşiretinden **Kazimê Sixhesenî** (Kazım Güler) ile yapılan kaset-röportaj da tarafımdan yazılı hale getirildikten sonra "Tanıkların Dili ile Dersim'38" adlı çalışmam da "Dersim'in Belini Büken Birlik Olmamaktı" başlığı ile yayımlandı.****

Kısacası, Hüseyin'i kaybetmekle sadece çok yakın bir dostu değil, önemli bilgi kaynaklarımdan birini de yitirmiş oldum.

Açıktır ki böyle bir dostun cenaze törenine katılmamak olmazdı. Bu nedenle de tören günü yine İvrayîm ile birlikte, Çemişgezek'e bağlı Kuzim köyüne gittik. Eşi Yeter, oğulları Musa, Ali ile kızı Özlem de gelmişlerdi. Başları sağolsun, kendilerine sabır dilerim.

Ver Elini Çemişgezek

Cenaze töreninden sonra Çemişgezek'e doğru yola koyuluyoruz. Burası, binlerce yıl gerilere giden uygarlıkların izlerini hala taşımakta olan, son bin yılda ise yüzyıllarca **Melkişî** (Türkçede: Melkişi) ya da Çemişgezek beyliği olarak bilinen beyliğe merkezlik etmiş bir ilçedir. Şerefhan Bitlisi'nin Şerefname'sinde bu Beylik ile ilgili hayli bilgi yer alıyor. Türk Prof. M. Ali Ünal tarafından dönemin Tahrirat Defterleri taranarak hazırlanan ve *Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında yayınlanan* "XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı" adlı kitap, resmi bir yayın olmaktan ötürü kimi kısıtlamalarla çıktığı düşünülse de, bu alanda başvurulması gereken çok değerli bir çalışmadır. Şerefhan gibi, 17. Yüzyılda yaşamış olan Osmanlı araştırmacısı Katip Çelebi de "Kürdistan" denilince Çemişgezek'in aklı geldiğini söylüyor.

Çemişgezek dar bir vadiye kuruludur. Vadinin bir yanında, şimdiki ilçe merkezi var. Onun tam karşısında yani Batı yakada ise 90 derecelik diklikle yükselen sarp kayalar duruyor. Karşıdan bakınca, o kayalara oyulmuş farklı yüksekliklerdeki oyma yerleşim yerlerini görmek zor olmuyor.

Ali Boğazı Çemişgezek'e yakın yerdedir, bunu biliyorum.

Daha önce konuştuğumuz için İvrayîm bizi konuk eden Çemişgezekli dosta orayı

Çemişgezek'in kaya oyma evleri

görmenin mümkün olup olmadığını soruyor. Önce hafif bir gülümeseme beliriyor yüzünde, arkasından da „Yasak bölgedir, gidilmez“ diyor.

“Ne zamandanberi yasak?” diye sözü bu kez ben alıyorum.

“Doğru dürüst hiç serbest olmadı ki? Kendimi bildim bileli ya hepten ya da kısmen yasak bölgedir orası.”

“O zaman bizi uygun bir yere götür, uzaktan bakalım,” diyor İvrayîm.

“Götüreyim, götürmeye götüreyim ama sadece bitiş noktasını, biraz da çevredeki dağları görebilirsiniz.”

Biraz sonra yola çıkıyoruz. Tam ilçeyi geride bırakırken sol yanda, uçurumun başında bir çeşme ile karşılaşırız. Hava oldukça sıcak. Hem de kavurucu denilecek derecede bir sıcaklık. Orada durup soğuk sudan doyusuya içiyoruz. Hemen yanbaşımızda vadinin en derin noktasında gümbür-gümbür akıp giden köpüklü sular ise doyumsuz bir güzellik katıyor doğaya.

Arkasından yola devam ediyoruz ve köprüyü geride bırakarak karşı tarafa geçiyoruz. Burası **Kamax** (türkçesi: Kemah) yolu. Bir süre tırmandıktan sonra rehberimizin isteği üzerine arabayı yolun kenarına park edip iniyoruz. Ali Boğazı'nın çevreleyen dağlar biraz ilerimizedeler. Bize en yakın olanın en üst noktasındaki karakol, dikkatimizi en fazla çeken şeylerden biri oluyor.

Ali Boğazına ancak uzaktan görebilmek kuşkusuz başlı başına hüznü verici bir durum. Ali Boğazı'nın Dersim Kürdünün tarihinde unutulmaz bir yeri var. Bu vadi, yüz yıllarca bu yoksul halk için doğal bir barınma ve korunma alanı oldu,

bir siper rolü oynadı. Yöre halkı, onlarca kez, önce Osmanlı sonra ise kemalist sömürgecilerin saldırılarına burada karşılık verip onları geri püskürttü. Bu bakımdan Ali Boğazı, nice kahramanlık destanının yazıldığı yer olarak bilinir. **İdare İvrayîm Ağa, Lil Ağa, Qopo Usên, Usiv Ağa, Qimil Ezîz** ile daha onlarcası unutulmaz kahramanlık destanlarını burada yarattılar. Benim için burası yaralı bir onur abidesidir. Devlet, Amutqe başta olmak üzere, bu yöredeki yerleşim birimlerine sürekli talan sfererleri düzenledi ve onları yakıp yıktı.

Çemişgezek'e uğramışken Şekak (Sekak), Türkçe de ise Şavaq olarak geçen Dersim'in tek göçebe aşiretinin „Toraqo Serto“sunu (Tulum Peyniri) ve yörenin yine ün salmış dut pekmezinden almadan gitmek, düşünülmemesi gereken bir şey. Biz de hiç tereddüt göstermeden bir tanıdıktan bunları temin ettikten sonra yönümüzü tekrar Mamekiye'ye çeviriyoruz.

Dewrês Cemal Ocağındayız

Xozat-Mamekîye yolunda, Xêçe'ye varmadan, yolun sağ tarafında bir vadîde Kırmanccada "Dewrês Cemal", Kurmanccada ise "Derweş Cemal" -ki doğrusu budur- olarak bilinen bir köy var. Köyün tam karşısında, gidiş yönümüze göre yolun sol yanında ise aynı adla bilinen türbe var. Derweş Cemal, hem bir aşiret ismi hem de yörenin kutsal mekânlarından, daha doğrusu ocaklarından birinin adıdır. Derweş Cemal aşireti Kürtçenin Kırmancca (Zazaca) lehçesini konuşur.

Oraya görmek istediğimi söyler söylemez, İvrayîm arabayı o yöne çeviriyor. Yaklaşık bir km. gittikten sonra kendimizi el değmemiş ormanlık alana giriyoruz. Burası, bahsi geçen Dewrês Cemal türbesidir. Yan yana iki küçük bina, ormana gizlenmiş gibi duruyor. Bunlardan biri türbe. Ötekisi ise hizmet yeridir. Türbenin kapısından kardeş oldukları anlaşılın modern giyimli, bir erkek bir kız iki genç temizlik işi ile meşguller. Yaklaştığımızı görünce erkek olanı yanımıza geliyor ve kapıyı açıyor. İçeri girip merak ettiğimiz şeyleri kendisine soruyoruz. Ancak bilgi bakımından yeterli sayılmaz. Yan taraftaki binanın önünde yaklaşık 20 kişilik bir grup var. Konuşmalarından Hozatlı oldukları anlaşılıyor. Konuşmaları hemen hemen tümüyle Türkçe. Arasına kulağımıza gelen Kırmancca sözcüklerden aslen bu lehceyi konuşan Kürtler olduklarını anlıyoruz.

Ziyaret geleneğinde, ziyaretçi, getirdiği yiyecekleri önce çevresindekilere dağıtır. Yanıbaşlarındaki öteki ziyaretçileri davet etmeden, onlara lokma şeklinde pay vermeden kendisi yemez. Onlar yemeseler bile o bunu önermek zorundadır. Fakat karşılaştığımız Hozatlı ziyaretçi grubunun bu kuralı hatırladığı yok. Onlar dışında iki kişi olmamıza rağmen, ne dönüp yüzümüze bakıyorlar ne de sofraya davet ediyorlar. Muhtemelen bu

kuraldan haberleri yok ya da ziyareti piknik olarak düşünmüşler. Çok geçmeden iki gence „hoşça kalın“ deyip ayrılıyor. Genç kız hemen öne atılıyor ve "oturup bir çay içseydiniz, niye acele ediyorsunuz" diyor. Ancak zaman kazanmaya ihtiyacımız var, teşekkür edip uzaklaşıyoruz.

Kısa süren yolculuktan sonra Demir kapıyı yeniden aşıyor ve Xêçe tarafına dönüyoruz. Munzur, Harçîge ve Pêrre (Peri) vadileri ile kucak kucağa sayılırız. Sol ileride, yani Kuzey tarafta Mercan'dan Plemürîye'ye doğru uzanan bölgenin en yüksek dağ silsilesi, bir duvara gibi Dersimi kuşatmış durumdadır. Kuzey Doğudaki Zêle, Doğu tarafta ise Sulvis dağları çıplak ve sivri uçları ile gökyüzüne asılı birer huni gibi sarkıyorlar.

Bir kaç yüz metreden sonra adeta bir anox (kekik) tarlasına giriyoruz. Yolun iki tarafındaki yamaçlar, onunla dolup taşıyor. İsteğim üzerin İvrayîm bir kez daha duruyor ve hiç beklemeden keskin kokulu kekiği

Derweş (Dewrês) Cemal Ocağından bir görüntü

toplamaya başlıyoruz.

Bu işi bitirip biraz yol aldıktan sonra bu kez Xêçe halkından üç kişilik bir gruba karşılaşıyoruz. Köyün yaslandığı yamaçları tırmanıp yola kadar çıkmış, Dersim'in doyulmaz manzarasını seyrediyorlar. Bunlar-

dan biri Köln’de öğretmenlik yapan dostum Hüseyin Timurlenk’tir.

Onları görünce de ister istemez arabayı durdurup iniyoruz. Ancak sohbetimiz uzun da sürmüyor. Karanlığa kalmadan gitmekte yarar var ve biz de öyle yapıyoruz.

Akşam, “Tunceli” il merkezine yaklaşık 10 km. Uzaklıkta, baraj gölü kıyısındaki bir yamacıya yaslanmış “Bülbülderesi” restorantta oturmuş, Dersim’in gezilecek yerlerinden bahsederken restoran sahibi Gökhan, “Henıyo Pîl”i görüp görmediğimi soruyor. “Görmedim” deyince de “Aman mutlaka git, çok güzel” diyor. İşte bu söz, ertesi günkü programımızın ilk durağını belirliyor. Ertesi gün sabah saatlerinde “Ver elini Henıyo Pîl” deyip Plemürîye’ye doğru yola çıkıyoruz.

Harçîge (Harçık) vadisinin o emsalsiz güzelliğini seyrede, ede önce Cemê Kutu Dereyi, sonra Zaxge’yi, onun ardından türkçeleştirilmiş adı “Ağlayan Kayalar”olan “Kemero Hêsirin”i geçip dikliği neredeyse 90 dereceyi bulan dik yamaçlara kurulu restoranta ulaşıyoruz. Yaşlı bir adam, karısı ve bir de delikanlı olan 3 kişiden başka kimse gözükmüyor. Alabildiğine vahşi bir doğa parçasında, meyve ağaçların kucaklaştığı yemyeşil bir yer burası. Kayalıklardan inen su, bir olukla havuza aktarılıyor. Havuzda ise alabalık oynuyor. Bizi görünce, o yana bu yana çaresiz bir kaçış başlıyor.

Söylediğimiz yemekler hazırlanırken, biz de etrafta kısa bir tur yapıyoruz. Burası “Oda Veyvikû” addıyla bilinen yer. Restorant sahibi yaşlı adamın bize anlattığına göre, bulunduğumuz yere göre biraz yukarıda kayalara oyulmuş odalar var. Anlaşılan eski bir yerleşim birimi burası. Odalar aynı hizada değıllermiş. Bir kaç kat halinde serpilmişler kayaların gövdesine. Çıkıp gör-

mek hem biraz zahmet çekmeyi gerektirir hem de zamanımız bu iş için yeterli değil. Yaşlı adam eskiden burada bir beyin oturduğunu söylüyor. Bize göre daha aşağıda dere ağzındaki köprüyü işeret ederek “Bu köprü de o döneme ait, Söylendiğine göre bir Ermeî usta yapmış,” diyor.

Biz köprüye bakarken o susuyor ama çok geçmeden sessizliği yine kendisi bozu-

Bir zamanlar geleneksel Dersim yemekleri sunmakla tanınan Zaxge'deki lokantadan geriye kalan...

yor:

“Zamanın birinde burada bir duvar ustası yaşıyormuş. Gün geliyor, ustanın gönlü beyin kızına düşüyor. Kız istememiş ama usta da peşini bırakmamış. Bunun üzerine kız bir şart öne sürmüştü ve ‘Şartımı yerine getirirsen seninle evlenirim,’ demiş. Ermeni usta, ‘söyle!’ diye karşılık vermiş. ‘Şurada nehrin üzerine bir köprü yapacaksın. Ama yapmaya başlamadan önce kaç taşla yapacağını söyleyeceksin, eğer hesabın doğru çıkarsa, mesele kalmaz, seninle evlenirim,’ demiş.

Ermeni usta işe koyulmuş, hesabını kitabını yapmış ve hem kullanacağı taşlarını sayısını söylemiş hem de getirip üst-üste yığıldıktan sonra işe koyulmuş.

Gel zaman-git zaman derken, Beyin kızı bakmış ki hesap doğru çıkacak, hileye başvurmuş ve bir gece taşlardan birini çaldırtmış. Köprüyü yapan Ermeni usta ise sonunda bir taşın eksik kaldığını görünce,

utancından orayı terketmiş, gitmiş”.

Yemeğimizi yedikten sonra oradan ayrılıyor. Az sonra Plemuriye'nin altındaki boğazda yükselen çok katlı binalar yolumuza çıkıyor. Koca bir mahalle anlayacağınız. Burası bir dönemler Yatılı Bölge Okulu olarak inşa edilmiş. Sonra, bir ara askeriye el koyup kışla olarak kullanmış. Derken gün gelmiş, binaların fay hattı üzerinde kurulu olduğu fark edilmiş ve boşaltılmış. Şimdi de yeni yapılmış bir kaç binada Yatılı Bölge Okulu faaliyetine devam ediyor. Köyler boşaltılıp gidecek çocuk sayısı çok azalınca, binalar da azalmış ve küçülmüş.

Plemuriye'yi geçiyor ve dağı tırmanmayı sürdürüyoruz. Tam tepede karayollarına ait cankurtaran istasyonu var. Buranın adı “Kertê Bexî”dir. Yolun sağ tarafındaki kurtarma istasyonununun türkçede “Cankurtaran” deniliyor. Karayollarına ait bu istasyon çok sert kış koşullarında çok önemli kurtarma ve yol açma işlerine imza

Bir Ermeni usta tarafından yapıldığı söylenen Harçığe çayı üzerindeki tarihi köprü

atıyor. Yine aynı yerde, sola doğru giden yolun başında “Büyük Çeşme” yazılı levha var. Bu, “Hênîyo Pîl”in türkçeleştirilmiş adıdır. Oraya döner dönmez bir karakolun önünden geçmek zorundayız. Uzaktan, nöbetçi kulelerinden başka bir şey gözükmeyen karakol binasının yola dönük cephesi devletin duyduğu korku dehşetini yansıtıyor, insana ürküntü veriyor. Küçük pence-reli kalın duvarlar, insanda, mayınlı olduğu

izlenimi uyandıran boş bir alan, tel örgüler, demir engeller vs. Ve üstelik onca askerin yaşadığı koca binaya ölüm sessizliği hâkim. Devlet bölgede resmen yer altında yaşıyor. karakolu geçip bir süre sırt boyunca ilerliyoruz. Sol yanımızda Plemuriye ilçe merkezi ile başlayıp devam eden Harçığe vadisi, sağ yanımızda ise sizi, yörede **Awa Siyaye** ya da **Çemo Pîl** olarak bilinen “Karasu” ile birleştirecek olan “**Derê Bolevanû**” ya da “**Derê Balavanan**”

Derken sağa sapıyoruz. Derken, yol bizi kocaman meşe ağaçlarının örttüğü yeşil yamaçlardaki çeşmeye ulaştırıyor.

“Henîyo Pîl”deyiz.

Türbeye girerken “*Lütfen bağışlarınızı makbuz karşılığında yapın*” levhası dikkatimizi çekiyor. Dersim ziyaretlerinde böyle bir durumla ilk kez karşılaşıyorum. Sonra, anlatılanlardan anlıyoruz ki köy halkı bir dernek kurmuş, ziyaret hizmetleri onun eliyle yürütülüyor. Kurbanı onlar kesiyor, pişiriyor, dağıtıyor. Yine çay ve öteki yiyecek şeylerin servisi de onlar eliyle gerçekleştiriliyor. Binalar yeni ve temiz. Köy halkından, Avusturya’da çalışan biri yaptırmış binaları. Önümüzdeki yıl bir de Cemhane (Cemevi) yaptıracakmış, buna söz vermiş.

Oraya vardıktan kısa bir süre sonra, az ileride bir grubun arasında oturan uzun sakallı yaşlıca bir adam dikkatimizi çekiyor. Yeni gelenlerin elini öpmesinden belli ki bu bir pir ya da rehber. Derken yanına sokulup konuşmaya başlıyoruz.

Sorumuz üzerine; adının Heyder olduğunu söylüyor. Aşireti Bamasuran’dır. Bu aşiret mensuplarının Dersim’de, dinsel hiyerarşideki yeri oldukça yüksek. Kimi yörelerin halkı için pîr, kimi yerler için ise müşidler. Pirin piri.. Bamasûran Ocağı, Mazgêrd ilçesi sınırları içerisinde bulunan Muxundîye köyüdür. Bava Heyder’in köyü ise “Altinusênan” / **Altinusênanû**”dir.

Altinusênan’i tanıyorum. Kiğı-Plemuriye hududunda, Plemuriye’ye bağlı bir köy burası.

Türbe kapısında, „Ahmed-i Zemçi“ adını görmek benim için gerçek bir sürpriz oluyor. Bu adın yabancıysa değilim. Lise sıralarında okuduğum ve Eba Müslimî Horesani'nin Emevilere karşı verdiği mücadeleyi anlatan bir kitapta bu isim çokça geçiyor. Daha doğrusu Zemçi, „Eba Müslim'in sağ koludur“ denilebilecek kadar ona yakın bir cengâverdir. Tabii o sıralarda resmi görüş ve ona paralel yazanlar için Eba Müslim „Büyük Türk komutan“dı. Son dönemde, onun Türk değil de Kürt olduğu anlaşılınca, adına da pek rastlanmaz oldu. Eskiden, Dersim Alevileri arasında kendisine, Hz. Ali'ye yakın düzeyde kutsal kişilik atfediliyor ve büyük saygı duyuluyordu. Şimdi onlar da unuttular Emevilere karşı zaferin büyük komutanını.

Bava Heyder söz sırasında lafı ona getiriyor ve “Erzurum yakınında yaralanıyor. Sonra geliyor ve burada ölüyor. Kendisi burada gömülüdür. Burası Ahmed-i Zemçi Ziyareti'dir,” diyor.

“Bir ara burada çatışma çıktı,” diye devam ediyor Bava Heyder. Ziyarete gelenler, ne zaman kurban kesseler ya da niyaz dağıtsalar, misafir var,” diye pay ayrılıyor. Meger Aşık Daimi'nin oğlu ile bir arkadaşı şu aşağıda, dere ağzında saklanıyorlarmış. Tabii sonunda devlet öğrendi. Askerler geldiler, kuşattılar, çatışma çıktı. O iki genç öldürüldü. Daimi'nin oğlu yaralı olarak kaçtı ama şu sırtın öteki tarafına kadar gitti, orada öldü.

O zaman askerlerin başında bir yüzbaşı vardı. O buraya geliyor. Gözleri dönmüş sanki. Neden daha önce haber verilmedi diye ateş püskürüyor.

Eli ile işaret ederek “Yüzbaşı aha şuraya oturuyor. Millet sağdan-soldan diyor ki “Yüzbaşım, adamlar gizlenmişler. Millet durumdan haberdar değilmiş. Hem burası ziyaret yeri. Kimse burada bir başkasını ihbar edemez, günahıdır,” diyor.

Yüzbaşı ileri geri konuşuyor, ziyarete saygınlık teşkil eden sözler sarf ediyor. Derken beyaz kanatlı bir kartal geliyor ve aha şu ilerideki taşlara konuyor. Yüzbaşı görür

görmez “Onu vuracağım”, diyor. Millet o kartal bu ziyaretin sembolüdür, günahıdır diyor ama nafîle. Herkesi tersliyor ve silahını doğrultuyor. Ne var ki ateş etmiyor, tüfeği geri çekiyor ve “Acayip şey. Nişan aldığında kartal bir çocuk oldu, vuramadım,” diyor.”

O bunları söylerken kartal havalanıyor, yaklaşıyor ve aha şu binanın bulunduğu yere kadar geliyor. Oraya konuyor, sonra da kayboluyor.

O yüzbaşının başına neler geldi biliyor musunuz? Ertesi gün kalktığında bir de bakıyor ki ağzı eğilmiş, kulağına kadar gitmiş. Buraya geliyor, kurban kesiyor, bir de saygısızlık etmeyeceğine dair yeminler ediyor ve iyileşiyor. Sonra kaymakam geldi, aha gördüğümüz şu çeşmeyi yaptırdı. O yüzbaşı hala sık sık buraya gelip adak sunuyor ve geri gidiyor”

Sohbetimizin bir yerinde, Bava Heyder bu kez de bir kaç yıl önce devlet tarafından İstanbul'da düzenlenen bir toplantıya katılışını anlatmaya başlıyor. “Bizi çağırdılar gittik. Türkiye'nin her yerinden gelmişlerdi. 60'a yakındık, 57 pirdik. Orada her birimize birer tane de belge verdiler”

Bava Heydero bu arada elini cebine soktu, bir tomar kağıt çıkardı, şöyle bir evirip çevirdikten sonra, içinden bir tanesini çıkarttı, uzattı bana.

Kâğıdı okumaya başladım. Pirlerin İstanbul ziyaretinden bahsedildikten sonra, Bava Heyder ile bilgiler veriliyor. Kâğıtta, aşireti, köyü, dinsel sıfatı vs. hepsi yazılı. Ayrıca, Bava Heyder'in atalarına da atıfta bulunuluyor ve kendisinin Horasan'dan gelme Türk/Türkmen bir ailenin çocuğu olduğu belirtiliyor.

Bu bilgiyi görür görmez; “Senin Türk olduğunu iddia ediyorlar” diyorum.

Suratı asılıyor. “Ne türkü, kim demiş?” diyor.

“Bu kâğıdı verenler söylemişler”

“Olmaz öyle şey ne türkü, o nasıl şey!”

“Aha bak burada öyle yazıyor Piro.”

Çok rahatsızlık duyduğu halinden belli olan Bava Heyder kâğıdı elimden alıyor ve

yanımızdan ayrılıyor. Hatır isteyip oradan ayrılana kadar da bir daha konuşma imkânımız olmuyor.

Tam ayrılacağımız sıra, ziyarete geldiğimizden beri sık sık karşılaştığımız hanım yerimizin olup olmadığını soruyor ve bizden “var” yanıtını alınca da “beni de götürür müsünüz?” diyor.

Çok geçmeden da yola çıkıyoruz. Önce yamaçlardan aşağıya inip “Drerê Bolevanû”da, Dersim’i Erzincan ile Eruzurm’a bağlayan karayolundan sağa sapıyoruz. Bu kez, yokuş tırmanıyoruz. Kısa sürede sol yandaki yamaçlara kurulu Seteriye köyünü geride bırakıyor ve tepeye varıyoruz. Yeneden Kertê Bêxi’deyiz. Ondan sonrası iniş aşağıdır artık. Biraz gittikten sonra omuzunda koca bohçası ile bir kadın çıkıyor yolumuza. El kaldırıyor, duruyoruz. Bir kişilik yerimiz var. Kadın biniyor ve hemen konuşmaya başlıyor. Çok rahat, çok şakacı, dobra biri olduğu belli. Kürtçesinde (Kirmanca) hemen hemen hiç Türkçe kelime olmaması dikkat çekici. Ziyaret yerinde arabamıza binen kadınla da tanışlar. Sorulu-cevaplı, bazen kahkahalı yolculuğumuz çabuk bitiyor ve ilk binen kadın iniyor. Sonradan binen ise Yatılı Bölge Okulunda inmek istediğini söylüyor. Kızı orada çalışmış, onu görmeye gidiyor.

Okulun kapısında onu da indirdikten sonra Harçîge vadisi boyunca hızla yola devam ediyoruz. Derken an geliyor, günlerdir aklımda olan şeyi söylüyorum;

“İvrayîm zaman var, Deruye’ye doğru gidemez miyiz acaba?”

“Olur, neden olmasın.”

Kısa bir değerlendirmeden sonra gitmeye karar verince, Mamekiye’ye 27 km. uzaklıktaki Nazımiye yoluna sapıyoruz. O yola girer girmez sol tarafta koca bir karakol var. Önünden geçerken İvrayîm onunla ilgili ilginç şeyler söylüyor. Örneğin, bir zamanlar, askerler kimi ihtiyaçlarını minibüsler kanalıyla temin ediyorlarmış. Minibüs şöförleri ise ısmarlanan şeyleri getirip karakolun hemen yanbaşıda yol kenarına bırakıyorlarmış. Ne var ki PKK gerillaları

orada hazır beklediklerinden genellikle eşya ya da yiyecekleri onlar alıp götürüyormuş. Hatta askerler bu durumu bildiklerinden çoğu kez gidip almaya cesaret edemiyorlarmış. Sonra bir ara iki taraf arasında yazılı olmayan bir ateşkes antlaşması yapılmış. Bu iş, gerillalarla askerilerin adeta iç içe yaşamalarına kadar varmış.

Bana bunları anlatan yol arkadaşım, bu arada kendine ait yorumu katmaktan da geri kalmıyor:

“Akıllık etmiş çocuklar. Her iki taraf ta akıllıca davranmış. Niye birbirlerini öldürsünler ki,” diyor.

Yine anlatılanlara göre, devlet sonradan müdahale etmiş ve tabii bu durum da sona ermiş. Şimdi ise dışarıda tek bir asker gözüküyor. Nöbetçi kulübelerinde bile kimse yok gibi. Ya zaman zaman nöbet tutulmuyor ya da nöbetçiler iyi gizleniyorlar.

13 km.lik yamacı bitirip sırtı aşar aşmaz, Nazımiye’deyiz. Ama ilçeye girmeye niyetimiz yok. Türkçeleştirilmiş adı “Dereova” olan “Deruye” ye doğru ilerlerken, sağ taraftaki Azgilêre köyünü aşmış bizi “Vilê Kewlî” diye bilinen geçide ulaştıracak olan bir kaç yüz metrelik yokuş çıkıyor önümüze. Gözüm ister istemez sağ tarafta meşe kümelerine takılıyor. 1938 yılında **Civark’lı Bertal Efendi burada kurşuna dizilmişti. Xaltan köyünde yaşayan Aliyê Sadiqî ailesinden Hemed, Hesen ve Ali’yi yine aynı yerde ve aynı yöntemle öldürmüşlerdi.** Geçit ise zaten cesetlerle dolup taşıyormuş. Görgü tanığı **Usivo Qurzkiz, “Hotay Serra Usive Qurzkizî”** adlı anı kitabında bu olaydan detaylı olarak bahsediyor.

Çok geçmeden, yaklaşık 10 dakika sonra Deruye’deyiz. Öteki Dersim köyleri gibi burada da 40-50 yıl öncesinin geleneksel evleri yok artık. 1990’lı yıllardaki yıkımdan sonra yeni yapılan evler oldukça modern ve güzeller. Dersim köylerindeki bu tip evlerin çoğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere yabancı diyarlarda çalışanlar yapıyorlar. Özellikle de emekli olanların bu işe katkıları oldukça büyük.

Deruye'ye varır varmaz sola dönüp biraz ilerideki "Hênîyê Veyvike"ye yöneliyoruz. Seyrek evler arasından geçip bir sırtı aşkıktan sonra hayli derin bir vadide buluyoruz kendimizi. Uzunluğu 30-40, yüksekliği ise yer yer 20 metreyi bulan kayalıktan aşağıya sular akıyor. Kimi yerlerde yağmur çiselercesine, kimi yerlerde ise oluktan düşer gibi. Kayalığın hemen önünde restoran ve kahvehane var. Masalardan birine oturup çay beklerken, İvrayîm ile Mehmet, buraya ait bir efsaneden bahsediyorlar. Efsanenin özeti şöyle:

"Zamanın birinde burada oturan ailelerden birinin yeni evli gelini, çeşme başındaki davarı sağmaya gidiyor. Tam sağım işini bitirdiği sıra ayağı kayıyor ve süt dökülüyor. Gelin çok utanıyor, 'Ben şimdi eve nasıl giderim, evdekilere durumu nasıl izah ederim. Her kes bana beceriksiz, bir stil sütü getirmeyi başaramadı da döktü, 'demez mi, diye dövünüyor. Sonra, stili su ile dolduruyor, 'Ne olur Allahım mahçup etme beni, bir şey yap ta kurtar beni,' diyerek evin yolunu tutuyor.

Eve gidiyor, stili yerine bırakıyor ve saati gelince de yatıyor. Sabahleyin kalktığında, bakıyor ki bir de ne görsün. Stil yoğurt dolu. Gelin büyük bir sevinçle tanrıya şükürler ederken, dökülen süt nedeniyle çeşme suyu da o günden sonra beyaz akmaya başlıyor."

Yine orada oturken yol arkadaşlarımdan şelale suyunun düştüğü kayanın görüntü olarak eskisi gibi olmadığını, çok değiştirildiğini öğreniyorum. "O nasıl olmuş?" diye sorarken ilginç bir yanıt alıyorum:

"Restoran yapılırken, yer açmak amacıyla kayalar parçalanıp dökülmüş ve dolayısıyla da doğal halleri yok olmuş. Şu an gördüklerimiz, doğal haldekileden farklı kayalardır."

Orada otururken telefonla Melkiş'e ulaşmak istiyoruz. Amacımız, Almanya'da yaşayan bir kaç dostun köyde olup olmadıklarını öğrenmektir. Ne var ki başarılı olamıyoruz. Olamıyoruz ama geriye dönmeyi de düşünmüyoruz. Deruye'yi geride bıraktıktan kısa bir süre sonra birden

sivri bir dağ çıkıyor karşımıza. İlk elde, acaba Sulvis midir diye geçiyor içimden, ama çok geçmeden o olmadığını anlıyorum. Çünkü Sulvis'ı iyi tanırım, ona bu ölçüde yakından bakmam aradan 40 yıl geçtikten sonra ilk kez olsa da, onunla ilgili her hangi bir konuda yanılmam kolay değil. Bedro'dur gördüğüm dağ. Sulvis'in yanbaşında, yüksekliği ondan daha az Bedro...

Derken gidiş istikametine göre sağ yanda kalan yamaçlara yaslanmış Kimsor gözüküyor. Lehçesi Kurmaccadır Kimsorluların. Bu aşiret, büyük Kürt aşiretlerinden Şadîyan'ın bir kolu olarak tanımlıyor kendisini. Biraz daha ileride bu kez Cıvrak (Türkçe alfabe ile Cıvrak) ile karşı karşıya geliyoruz. Cıvrak, Xormekân aşiretinin merkezi köyü olarak kabul edilir. Aşiretin en önde gelenleri Alîyê Gulavî ailesi olup eskiden bu köyde otururlardı.

Doğal olarak Cıvrak ile yüz yüze gelip te o ailenin başına gelmiş bir felaketi hatırlamamak mümkün değil. 1938 jenosidi sırasında bu ailenin 54 kişisi Vilê Kewlî'ye yakın mesafedeki Remedan köyüne götürüldü ve orada katledildi. Katledilenler arasında henüz doğmamış olanlar, bebekler, çocuklar, gençler ve seksenlik yaşlılar vardı. İşte "Türkün Adaleti" denilen şey bu şekilde hayata geçmişti orada. Yeri gelmişken bahsetmeden gecmeyelim; o insanların katledildiği "Remedan" "Tunceli Milletvekili" Kamer Genç'in köyüdür. O suçsuz insanların katledildikleri yer, onun çocukluğunu geçirdiği eve bir kaç yüz metre ötede bulunur. Partisinin Genel Başkanı Kılıçdaoğlu'nun köyüne ise 4-5 km.lik bir mesafedir.

Cıvrak'ı da arkada bırakıp yeni bir yolu tırmanmaya başlıyoruz. Dik yamacı biraz zorlanarak çıkıp sırtı aşar aşmaz Melkiş çıkıyor karşımıza. Küçük bir yerleşim birim Melkiş. Cıvrak'a bağlı mezralardan biri. Denilebilir ki yörenin en güzel evleri bu mezrada yapılanlardır. Ya da en güzelleri içerisinde yer alan evler.

Melkiş, rakım olarak çok yüksek bir köy. Bedro dağının kuzeye bakan yamaçlarının

hemen karşısına kurulmuş. Evlerin yaslandığı yamaç, irili-ufaklı taş parçaları ile örtü-
tülü. Sık ağaç örtü olmasa, taş yığınlarının
köyü basması, hatta yutması işten bile değil.
Taşlık alan bir yana, etraf çeşit-çeşit otlarla
kaplı. "Kinkor"u ünlüdür bu yörenin, onu
biliyorum. Yaz başlarında, onu kökleri üze-
rine yükselen mantar için "Dünyada eşi az
bulunur kalitedir" desem abartmış olmam.

Yine anoxu (kekik) da ondan geri kal-
maz, bunun da farkındayım. Gözlerinizi,
Bedro'nun dik yamacınının Kuzey yüzün-
den Doğuya doğru kaydırmanız mı, yörenin
ek yüksek dağı kutsal Sulvis/Sulbis tepesi
ile burun buruna geliyorsunuz. Bedro'yu
aşmış, gökle kucaklaşmış bir merdiveni an-
dırıyor Sulvis'in tepesi. Ne var ki gözük-
en kısım, otlarla örtülü gövdesi değil, lavlarla
çevreye saçılmış vokanik taşlardır. O As-
lında yukarıda saydığım üç yerleşim yeri

Melkiş, aynı zamanda tarihi bir addır.
Yüz yıllarca Dersim'de hüküm sürmüş olan
ve merkezi Çemişezek'te bulunan Beyliğin
bir adı da Melkişi Beyliğidir.

Kapısının önüne ulaştığımız ilk binanın evi-
nin önünde alabildiğine yaşlı bir amca ile
teyze oturuyorlar. Sokulup selam veriyoruz,
hasta olduğu her halinden belli olan yaşlı
adam zar-zor karşılık verebiliyor selamı-
mıza. Oturmamızı istiyorlar ama biz "Ateş-
lerin eve nerede?" diye soruyoruz. Hemen
yanıbaşındaki konakmış. İzin isteyip oraya
yöneliyoruz, kapıyı çalıyoruz, bir bayan ka-
pıyı açıyor ve açar açmaz da gülümseyerek
"Munzur Çem!" diyor.

"Evet öyle ama nerden tanışıyoruz acaba?"
"Televizyondan" diyor.

Şükran'ın abisi Süleyman Ateş TV-10'da
program yapıyor, bir kaç kez programına
katılmışım, oradan tanıyor olmalı.

Melkiş'ten yörenin ünlü ziyaret yerlerinden Sulvis'a bakış

(Kimsor, Civrak ve Melkiş), köyden çok
yayla sayılırlar.

"M.Ali ile Süleyman evdeler mi?
"Gittiler," diyor.

Hem bunu söylüyor hem de oturma odasının kapısını açıyor ve “Meymanî estê Bawo,” (Konuk var Baba) diyor.

Usên amca ile ilk kez bu şekilde yüz yüze geliyoruz ancak gıyaben ikimiz de birbirimizi tanıyoruz. Hatta önceki yıllarda telefonda konuşmuşluğumuz var. Usên amca Melkiş’li ama ömrünün büyükçe bir bölümünü İstanbul’da geçirmiş. Orada değişik işlerde çalıştıktan sonra taksicilik yapmaya başlamış. Daha sonra ise çocuklarının da yardımı ile anılarını “Dikiz Aynası” adını taşıyan kitapta toplamış.

O ise beni daha çok “Hotay Serra Usivê Qurzkizi” adlı kitabımdan tanıyor. Usiv amcanın anılarının toplandığı bu kitapta yöre ile ilgili hayli bilgilerin yer alıyor olması, Usên amca’yı çok sevindirmiş.

Elbet bizimkisi hiç beklenmeyen bir ziyaret ve Usên amca da haklı olarak çok seviniyor. Hem seviniyor hem heyecanlanıyor. Dakikalar geçtikçe oradan-buradan devam eden sohbetimiz gelip 1938’e odaklanıyor. O zaman 10-11 yaşlarındaymış. İnsanları rastgele toplayıp katletmeye başladıklarında çocuk hali ile çok korkmuş ve kaçmaya başlamış. Şuursuzca gitmiş, gitmiş, gitmiş!. “En sonunda Qurze’de yani sizin köyde buldum kendimi. O kadar korkmuşum ki ta oraya kadar kaçmışım,” diyor.

Yani dağı taşı aşarak geldiği mesafe 10 km. civarında var.

“Orada bir kadına rast geldim. Adını falan sormadım. Ona Melkişli olduğumu ve oraya gitmek istediğimi söyledim. Kadın bana çok iyi davrandı. Benimle bir süre yürüdü, çok dikkatlice yolu tarif etmeye başladı. Şu yolu takip et, yokuşu tırmanıp dağ silsilesini aşın mı Melkiş gözüdür,” diyerek beni yolcu etti”.

Artık akşam saatleri gelip çattığı için Usên amcanın o güzel sohbetinden yoksun bırakıyoruz kendimizi. Çılgınlık derecesinde sevdiğim, adeta aşık olduğum yöremi taşı, toprağını geride bırakıyor olmanın giderek büyüyen hüznü ile Civrak’taki bir akrabama da kısa bir ziyarette bulunduktan sonra uzaklaşıyoruz.

Ertesi gün, Almanya’ya dönüş yolculuğu başlıyor.

* 1 Çem, Munzur, Hewara Dêrsimî, Weşanên Deng, İstanbul, 2003

** Çem, Munzur, Kulê 38i, Weşanên KOM-KAR, Köln, 1998, r. 140

***Çem, Munzur, Tanıkların Diliyle Der-sim `38, Peri Yayınları, İstanbul, 1999

****Çem, Munzur, Tanıkların Diliyle Der-sim `38, ikinci baskı, Peri Yayınları, İstanbul, 1999. S. 173.

Röportaj;

“Ben çocuklarımı kurban ya da katil olsunlar diye yetiştirmedim.”

Ali Fikri Işık'a...

Kejé BÊMAL

Vicdanî ret (VR), bir bireyin politik görüşleri, ahlaki değerleri veya dinsel inançları doğrultusunda zorunlu askerliği reddetmesidir. Vicdani retçiler kendilerini anti militarist ya da pasifist olarak tanımlayabilmektedirler.

En çok karşılaşılan ret sebepleri şunlardır:

**Düşman olsa bile insan öldürmeyi ahlaki bulmamak,
Hiyerarşik ve statüsel yapılandırmalarda yer almayı
ahlâki bulmamak,**

**Güncel sorunlardan dolayı o ülkenin silahlı birliğinde
bulunmayı ideolojik ve dini inanca aykırı bulmak.**

Bu hakkın uygulanması ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Bazı ülkeler zorunlu askerliğe alternatif olarak vicdani retçilere kamu hizmetinde bulunma olanağı sunarlar.

Birey kamu hizmetini de reddederse buna "total ret" denir.

Vicdani ret düşüncesi geniş anlamda ilk olarak 19. yüzyılda ortaya atılmış, 20. yüzyılın başlarında I. ve II. Dünya Savaşları sırasında taraftar bulmuştur. Vicdani ret hakkı, günümüzde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından temel insani hak olarak kabul edilmiştir.

Vicdanî reddin geçmişi ilk devletlerin kuruluşuna kadar eskiye uzansa da, resmîleşmesi göre yirminci yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Örneğin, İngiltere 18. yüzyılda Quaker inancına sahip olanları zorunlu askere alınmadan muaf tutmuş ve 1916'da da vicdanî reddi anayasasına dahil etmiştir. İngiltere'yi 1917'de Danimarka, 1920'de de İsveç izlemiştir. Ayrıca pek çok ülkede 17 ve 18. yüzyıllardan itibaren askerlik zorunlu değil, gönüllülük esasına dayalı uyguladığı için etkin olarak vicdani ret diye bir tanımlamaya gerek duymamıştır. Etkin olmasa da yasal olan bu durumun değişmesine I. Dünya Savaşı ile zorunlu askerlik uygulamasının yeniden getirilmeye çalışılması sebep olmuştur.(Vikipedi/Vicdani red)

"Türkiye, 1949 yılından bu yana üyesi olduğu Avrupa Konseyi devletleri arasında bu hakkı vatandaşlarına tanımayan tek ülke olma özelliğine sahip.

Bu nedenle de AİHM kararlarının uygulanışının denetleyicisi olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi önünde düzenli aralıklarla "hesap vermek" zorunda kalıyor."

"Küçük asker, küçük asker ne yapıyorsun bize göster?"

"Ne yapmamı bekliyorsunuz?"

Eskiden beni bu hikaye dahil etmek istediğinizde, en azından ganimet vaadi ile ikna etmeye çalışırdınız. Sonra ulus-devlet kavramını bulup, kendi çıkarlarınızı sağlayıp, koruyabilmek için düzenli ordu adı altında akla ziyan bir oluşum uydurup beni hiç fikrimi almadan bu hikâyeye zorunlu ortak ettiniz. Kimseyle sorunum yokken, mesleği öldürmek olan bu işi üstüme yüklediniz! Oysa benim hiçbir zaman, yönetmek, sınırlarımı büyütme, toprağımı genişletmek gibi sorunlarım olmamıştı. Bana "vatani" beklediğimi söylüyorsunuz, bir avuç toprağı olmayan adamın vatani neresidir? Bana "düşmanlardan" bahsediyorsunuz hayatında bir kez bile kimsenin burnunu kanatmamış, kendi memleketinin dışında bir yer görmemiş birinin düşmanı kimdir?

Şimdi ben burada böylece elimde daha önce hayatımda hiç görmediğim adına silah denen metal parçası ile sizin uydurduğunuz sınırları bekliyorum! Allah aşkına söyleyin bana, bomboş arazide havaya asılı gibi duran nöbet kulübesinde, bağrını ortadan dikenli tellerle yarmanıza şaşırıp kalmış bir toprak parçasını beklerken, neden burada olduğunu düşünen bir askerden daha trajik bir şey var mıdır hayatta?

Kimdir bunun yazarı? Ve ben neden oyuncuyum? Üstelik bu kötü filmin hızla bitmesini seyirciden daha fazla isteyen başrol oyuncusu! Ucuz prodüksiyon, çirkin bir senaryo, beceriksiz yönetmen ve orada ne işi olduğunu bir türlü anlayamayan yeşil elbiseli oyuncu! Bir kez yakamı kurtarabilirsem sizden, bir daha asla yollarımız kesişmeyecek bunu bilir bunu söylerim!.."

Özgürlük nedir? Bir bireyin özgürlük hakkı nerde başlar ve nerede son bulur?

Biliyorum çok kapsamlı bir soru ve geniş tartışmalar gerektirir. Ama ben özgürlük tanımında J.J.Rousseau'ya katılıyorum "İnsanın özgürlüğü; istediği her şeyi yapabilmesinde değil, istemediği hiçbir şeyi yapmak zorunda olmamasındadır." Ve ne güzel söyler. Yine Rousseau "Devlet

büyüdükçe, özgürlük de o oranda küçülür!”der.

Birerleri amacı savunma gibi gösterse de alt benliğinde tamamen güç gösterisi ve uygun zemin bulduğunda işgal dürtüsüyle ordular kurar. Ve siz hiç haberiniz yokken bir anda kendinizi bu büyük histerinin piyonlarından biri olarak bulursunuz.

Üstelik bu adamlar sizden kendileri için ölmenizi ve öldürmenizi, tüm benliğinizi onlara adamınızı ve onların mantığını asla sorgulamamanızı emredecek ve mutlak itaat bekleyecek kadar pervazsızdırlar!

Tabi ki onların bu istemlerine uyum sağlayacak ve peşlerine düşecek binler hatta milyonlar vardır hayatta. Bizim bu dosyayı hazırlarken amacımız onlardan bahsetmek değil. Hedefimiz; asla bu oyunun parçası olmak istemeyecek kadar zeki olduğu halde, kendilerine karşı çıktıkları anda önce cezaevi ve hatta psikiyatri kliniğine yatırılacak kadar bireysel özgürlüklerine saldırmış olanlar! “Yani siz bizim kurduğumuz sistemde kurban olmayı red ediyorsunuz öyle mi? Kesin aklınızdan zorunuz var!” diyecek kadar kendinde hak gören aslında acilen bir psikiyatri kliniğine tıklması gerekenlere baş kaldırıp süreci tersine işletenlere destek olmak!

Bu çocukların geçmişten bu güne tartışılan durumu ne kadar girift gösterilmeye çalışılsa da aslında problem çok basit bu çocuklar **“yapmak istemediklerine zorunlu bırakılmayı red ediyorlar!”** Çözüm de çok basit **“bu red edişe gidenlerin, yakasından düşmek!”** Nasılsa onlar bu sistem ve bu sistemin yarattığı kendileri gibi histerik ve saldırgan ve asla sorgulamayan tipler varken yalnız kalmazlar! Mutlaka kendilerine bu trajik- komik hikayede oynatabilecekleri tonlarca oyuncu bulabilirler... “Ordusuz mu kalacağız a romantik?” Telaşına düşenlere müjdem insanın güce ve silahı tapınan ezik yanadır! Beyniyle var olamayacağına inanların işidir silah! Ağızlarından salyalar dökerek bir başka halkın toprağına, vatanına, zenginliğine ve namu-

suna göz dikenlerin işidir savaş! Değerli Emma ablamızın da dediği gibi **“Bütün savaşları dövüşemeyecek kadar korkak olan bu yüzden de kendileri adına dövüşmek için dünyanın gençlerini cepheye süren hırsızlar çıkarır!”**Eğer bir gün tüm bu gençler yani onların tabiri ile ‘eli silah tutanlar’(oysa maymun bile silah tutabilir!)’hep birlikte bu insanlık hırsızlarına ‘hayır!’ derlerse o zaman belki dünya yaşanılacak hale dönüşebilir!

Dünyayı bir kenara bırakıp, Türkiye gerçeğine bakalım isterseniz. Türkiye’de bu konuda durum nedir?

Türkiye’nin bu konuya bakış açısı çok net aslında. “Her Türk Asker Doğar!”. Dolayısıyla hiyerarşik yapısını toplum bilinci üzerinde böyle şekillendirenlerin işi de fena halde kolaylaşır, toplumun algısını bu yönde kirletenlerin kendilerine amaçları doğrultusunda kullanacakları gönüllüleri bulmaları hiç de zor olmaz. Tabi aynı zamanda bu ordunun yapacağı her türlü hukuksuzluğa, zaten baştan asker olmayı kabul etmiş halkın suç ortaklığıyla sonuçlanır ki, zaman içerisinde çocuklarını kınalar yakıp, davul zurnalarla askere gönderen ve bunun sebebini “kına yaktım çünkü Vatan’a kurban gönderiyorum!” diyecek kadar akıl tutulması yaşatılan ebeveynler doğurur. Ve günün birinde bu çocuklar savaş tanrılarına kurban olduğunda, tabutuna sarılıp “ağlamayacağım! Düşmanı sevindirmeyeceğim! Benim oğlum şehit! Bin oğlum olsa binini de gönderirim” diye haykıran, içinin acısı zaten bulandırılmış şuurunu iyice bloke eden analıktan ve kadınlıktan çıkarılmış, seyrettiğinizde insanın ciğerini evladından önce şuurunu ve muhakeme yetisini kaybettirilmesinden dolayı yakan gariban kadınlar!

Türkiye’de bu aileler üstelik ne hikmetse hep orta sınıfın altındaki ailelerden oluşur. Zengin somut vatanın kaymağını yiyebilsin diye, fakire düşen, asla kaynaklarına dokunamayacağı soyut vatanın bekçiliğini yaptığına inanarak ölmek ve bundan dolayı bir de üstüne kahraman ilan

edilip bununla teselli olmaktır.

Basından bilirsiniz işte, cenaze gelecek diye alelacele gece yarısı kaymakam tarafından dükkan açılıp giydirilen aileler, elektriği suyu kesikken oğlu kurban edildi diye o güne mahsus açılan aileler, kapısında çul olan aileler ve bu ailelerin askeri törenlerle üzerlerine bayrak sarılmış düzine ile kurban çocukları...

Hepsinin cenazesinde bol yıldızlı dizi dizi paşalar ve asker elbisesi giydirilip tabuta selam verdirilen hamile kadınlar, küçücük çocuklar, intikam yeminleri eden kardeşler, amcaoğulları, babalar!

Bir toplum nasıl bu kadar toplu cinnet geçirir diye şaşar kalırsınız! Sınırlara sürülmeyp, görece daha iç kısımlarda konuşlandırılan askerlerin en rahatını(!)da Paşa'ların ve üst rütbelilerin gönüllü uşaklığı bekler! On beş ay(eskiden on sekiz)boyunca o üst rütbelilerin şatafatlı hayatlarını sürdürebilmeleri için ülkenin en güzel alanlarından genişçe kesitler halinde el konmuş ve etrafi dikenli tellerle çevrilip, üzerine eli silahlı bir asker resmi çizilerek "askeri alandır girilmez" yazılı orduvevlerinde, sosyal tesislerinde, tugaylarında, karakollarında vs. ömrünün sonuna dek yeteceği kadar hizmetçilik ederler!

Aslan askerin vatani görevi devletin bekası için paşanın tuvaletini temizleyip, karısına selam vermek, çocuğunu gezdirmek, evini boyamak, yani ayak işlerinin tümünde kullanılıp üzerine de çoğu zaman bir araba dayak yemektir! Adı üstünde "emir eri!"

Türkiye'nin dışında hangi ülke bu kadar askerliği kutsar bilemiyorum tabi ki. Bildiğim tek şey 30 yıla yakın Kurdistan'da süren savaşta tonlarca gencin, savaş tanrılarına acımasızca kurban edildiğidir.

Adını dahi duymadığı, coğrafik şartlarını hiç tanımadığı, ömründe hiç görmediği, dilini, kültürünü, kimliğini bilmediği coğrafyanın bir memleketine askerlik adı altında kına yakılıp, davul-zurnayla gönderilen çocuklar, acaba neler düşünür? Bu dosyayı hazırlarken meseleyi iki boyutta

ele almaya karar verdim. Olaya tam cepheden bakıp bu sitemin kurbanı olmak istemeyen ve bunun bedelini ağır bir şekilde ödeyen vicdani Red'çi arkadaşlar yerine hayatın içinden, askerliğini yapıp bitirmiş ve şu an sivil hayatını yaşayan kendi hallerinde Türk çocuklarıyla konuşmak istedim. Çünkü zaten cepheden bakanın algısı belliydi, peki ya hiç sorgulamadan "vatana hizmet" için gidenlerin durumu neydi? Onlar neler yaşamıştı? Şimdi ne düşünüyorlardı? Bu bağlamda üç tane genç seçtim. Üçünün de hayat algısı birbirinden farklı.

Birincisi Emre!

Emre asi ve hırçın! İtaat etmekten hoşlanmayan, asla boyunduruk geçiremeyeceğiniz türde ve kendi gerçeklerine yetecek ölçüde hayatı sorgulayan bir çocuk.

İkincisi Adil!

Adil kendine verilen her emri uyumlu bir şekilde yerine getiren hala kadife gibi bir kimliğe sahip oldukça efendi asla sorgulamayan ve suya sabuna dokunmayan bir çocuk.

Üçüncüsü Erdi!

Erdi kuralları yerine getirip başını belaya sokmadan yaşamaya çalışan ama bu arda arada bir durup sorgulayan bir çocuk. Bunlar Türkiye'den seçtiğim örneklerdi.

Bir de olayın Kürdistan boyutu vardı ki, aslında en çok üzerinde durup irdelenmesi gereken ve işin en can yangını bölümünü oluşturan mevzu. Düşünün ki çok da uzak sayılmayacak bir dönem öncesi; 1800'lü yıllarının başında Osmanlı devletinin merkezileşme çabalarına bağlı olarak, Osmanlıya vergi ve asker vermeyen Kürt beyliklerinin özerk yapıları Reşit Paşa ve Hafız Paşa eliyle ortadan kaldırılmış Kurdistan'da ki tüm yöneticiler merkezi hükümet tarafından atanmaya başlanmıştı.

O güne kadar onlara bu gün ki anlamıyla askerlik hizmeti veremeyen bir halka, zorunlu askerlik ve ölüm dayatmasıyla başlayan süreç, Osmanlı'nın son döneminde Hamidiye Alaylarının kurulmasıyla pik seviyeye ulaşmış, Cumhuriyet'in kurulma-

siyla aynı dayatma sürdürülmüştür.

T.C'nin ilk kurulduğu dönemlerde Kürdler kendi memleketinde askerlik yapmasına rağmen, zamanla isyan eden halklarına yeterince karşı durmadıkları hatta bazen yardımcı oldukları gerekçesiyle buldukları yerlerden farklı yerlere gönderilmeye başlandı.

Yani Türkiyeliler Kurdistan'a Kurdistan'lılar Türkiye'ye. Ta ki son otuz yıllık savaş sürecine gelene kadar. Kurdistan'da hızla kayıp verdiğini gören devlet, el altından Kurdistan'nın gençlerini kendi halkına karşı savaş sahasına sürmekte bir an bile tereddüt etmedi. Ki son yıllarda yapılan istatistiklerde son 30 yılda yaşanan kirli savaşta Türk ordusu saflarında da en fazla kayıp veren ilin Şırnak başta olmak üzere Kürt kentleri olması bu iğrenç planın amansız bir sonucu olarak karşımızda durmaktadır.

Bu durumda Kürd gençlerine düşen neydi? Hali hazırda, savaş koşullarının en acımasız yüzü halkına dayatılmış Kürd gençleri, Türkiye Cumhuriyeti nüfusuna kayıtlı oldukları ve Türk vatandaşı sayıldığı için zamanı geldiğinde zorunlu askerlik dayatmasıyla orduya katılmak durumunda kalıyor! Bu bir gencin kişiliğinde nasıl bir travma oluşturur bilen var mı? Empati kurmak isterimsiniz?

Örneğin (üstelik maalesef ki çok sık rastlanılan bir örnek)kardeşiniz gerilla savaşı veriyor. Siz de onun savaş verdiği devletin ordusunda askersiniz. Devlet sizi bilerek bu sahaya sürüyor! Bu çocuğun yerinde olmak isteyen var mı? Dayanabilir misiniz bu psikolojik yüke?

Bir an düşünün sadece düşünün? Köyünüz yakılmış, sürülmüşsünüz, yakınlarınız öldürülmüş, başınıza gelmeyen kalmamış ve bunu yapan ordu bir gün kendisine hizmet için sizi çağırıyor. Üstelik yapacağınız hizmetlerin başında kendi ulusunuzun köylerini yakmak geliyor, ne yapardınız? Dolayısıyla Kürd gençlerinin bu durumdaki travmaları Türk gençlerine nazaran ölçülemeyecek kadar çok! Taraflardan bir son

noktada egemen ulusun çocuğu ve ona öğretilen öğretiyile "teröristlere ve vatan hainlerine karşı" savaşıyor! Her Kürd en hafifinden potansiyel bir "terörist" olduğu için ve ülkesini (!) böleceği için, bir çakıl taşı bile vermemek adına hafifletici gerekçeler bulabiliyor. Ne de olsa Türkün dışında herkesin mutsuz olması gerektiği öğretisiyle büyütülmüş.

Peki, diğer taraf ne yapsın? Benim bu konudaki kişisel fikrim mi? Kimse sormasa da ben söylemek isterim; Kürtler en kısa zamanda Anadilinde eğitim talebi ile birlikte acil ve ikincil sorun olarak bu konuyu "Kürtler ve askerlik ilişkisini" tartışmaya açmalıdır. Tüm Kürdistanli yapılanmalar ve dünyadaki savaş karşıtları görev başına çağrılınsın! Hızlı bir şekilde sivil itaatsizlik eylemleriyle kamuoyu oluşturulsun... Siyasi sebeplerden dolayı yurt dışında yaşamak zorunda bırakılmış Kürd gençlerinin çoğunun çifte vatandaş olmalarına rağmen bilinçli bir şekilde T.C vatandaşlığından çıkarılmayıp, karşılığında halklarını öldürecek silahları almakta kullanacakları para talep eden iki yüzlü devletin bu şantajına kulak asmayan sürgünlerin, ülkeye girişte askerliğini yapmadığı için tutuklanıp silah altına alınma tehdidi teşhir edilsin!

Gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını zorunla hale getirmek için yurt dışında, dünyanın dört bir köşesinde "siyasi mülteci" adı altında sığınmacı bir hayata mahkum edilen ve sürülen Kürd gençleri tarafından topluca kamuoyu oluşturulsun! Yine bu gençlerin en zor anlarında dahi yanlarında olmadıkları aileleri buradan harekete geçip topluca AHİM'e Türkiye aleyhine dava açsın! Ve bu iğrenç ve kirli savaşın aleti olmayacağını Kürd Halkı yüksek sesle haykırınsın!

Kurdistan'da zorunlu askerlik uygulaması ile orduya alınan çocuklarımızın biri ile konuşmak, milyonların sesini dile getirmek olacağı için, yine zorunlu askerlik dayatmasını yerine getirmiş ve bu konuda

ailesinden birini de kurban vermiş bir kara çocuğumuzla konuştum!.. Şimdi sizlerle paylaşacağım röportajların, kafanızdaki sorgulamaları daha fazla netleştireceğini düşünüyorum!

Bu dosyanın Türkiye’de Vicdani Red hakkının en kısa zamanda temel insani hak olarak kabul edilmesi ve Kurdistan’da ki gençlerin zorunlu askerlikten muaf tutulması yönünde atılacak adımlara destek olmasını diliyorum!

Adı; Emre

Yaş;25

Doğum yeri; İstanbul

Yaşadığı kent; Antalya

Askerliğini yaptığı yer; Çaldıran

-Emrecim; bana biraz kendinden bahseder misin?

-İstanbul doğumluyum. üç erkek kardeşin ortancasıyım. Annemle babam ayrı yaşıyor. Beş yıla yakın annem ve kardeşlerimle beraber Antalya’da yaşıyorum. İşsizim.

-Askere gittiğin zaman çalışıyor muydun?

-Evet.Zaten o dönemler annemle babamın sorunları baş göstermişti.Biz de annemle yaşama kararı alıp babamdan

ayrılmıştık. Ben ve abim çalışıp anneme ve kardeşime bakmamız gerektiğini bildiğimiz için, ben askere gitmedim. Daha sonra yalanıp kaçak olarak gittim.

-Acemi birliğini nerde yaptın?

-Ankara/Etimesgut

-Usta birliği?

-Van/Çaldıran

-Peki. Daha önce Van hakkında her hangi bir bilgin var mıydı? Hiç gitmiş miydin?

-Hayır! Sadece Van kedisi, bir de Van gölünü duymuştum.

-Çaldıran?

-Adını bile duymamıştım.

-Başa dönersek, aldılar seni götürdüler ve sen asker oldun. Neler hissediyorsun?

-Ne hissedeceğim abla, dümenden gün dolduruyordum işte! Aslına bakarsan yaptığın hiçbir şey yok. Boşu boşuna günlerin heba oluyor. Adamın oğlu alıp seni saçlarını kesiyor, tek tip giydirip nerde durman gerektiğini söylüyor, yetmiyor bir de üstüne hakaret ediyor. Acemi birliği böyle geçti. Saçma sapan işleri bize öğretmeye çalıştılar işte. Sonra bir baktım Çaldırandayım!

-İlk hissettiğin ne?

-Soğuk! Akıl almaz bir soğuk! Daha önce hiç görmemiştim bu oranda bir soğuk. Haritada nerde olduğunu bile bilmediğim Çaldıran diye bir yerde beni zorla tutuyorlardı.

-En çok seni şaşırtan neydi Emrecim?

-Askerler...

-Nasıl yani?

-Girdiğim taburdaki askerler! Hepsi gayet sabit, monoton... Standart fabrika çıkışlı gibi davranıyorlardı. Karınca gibi işte. Karıncanın bir görevi vardır ondan başka bişey yapmaz! Sosyal aktivitesi mi vardır karıncanın abla? Herkes aynı şeyi yapıyor!

-Ne yapıyorlar Emrecim?

-Çaycı çayını yapıyor, ötekisi işini yapıyor, bir diğeri nöbetini tutuyor, dayak yemesi gereken gelip dayağını yiyor. Robot

gibi işte da!Herkesin bir görevi var bişey yapıyor. Ruh gibi. Bi de timler var onlarda dağda at yakalıyor!

-Ne atı Emrecim?

-Ne atı olacak? Kaçakçıların atlarını. Kendileri askeri görünce kaçıyor, atlar ve katırlar başı boş kalıyor. Onları yakalayıp tabura getiriyorsun. Tüm yükleri ile beraber atlara el koyuyorsun. Ben ömrümde at görmemişim herifçi oğlu bana diyor ki “Git at yakala!” Isırıyor kardeşim! Nasıl yakalayayım. Abla sen doğuluydun di mi?

-Niye ki?

-Senin kırolar var ya bir at yakalıyordular aklın durur... Şöyle vuruyorlardı atın diz altına at düşüyordu. Alıp getiriyordular. Çok at getirene çarşı izni vardı. Ben yakalayamıyordum çünkü korkuyordum. Isırıyordu. Şimdi bu atları kamuflaj kamçıyla dövmüş kaçakçılar biliyon mu? Onun için asker görünce çıldırıyorlar. Ben gidip bir kayanın ardında yatıyordum. Seninkilerden rica ediyordum. Onlarda yakaladıkları atlardan bana veriyorlardı böylece ben de çarşı iznine çıkabiliyordum.

-Emrecim, sen orda özel bir çocuk muydun? Bildiğim kadarı ile sana orda “anti sosyal kişilik bozukluğu”tanısı konulmuş. O tanı ne zaman ve niye konuldu? O tanı konulmadan önce neler oldu?

-Ankara’dan beri öyleydi ablacım! İlk gittiğim günden başladı sorunlar.

-Neyi kafana yatmadı askerliğin Emrecim?

-Ben kimsenin köleliğini yapmam ablacım! Yani vatan içinse her şeyi yaparım da.Kimsenin ayakçılığını yapmam!

-Senden senin tabirinle “ayakçılık” mı yapmanı istediler?

-Ya oradaki rütbelinin kafası atıyor. Gece karısıyla mı tartışmış, kafası mı güzel, belli değil, anladın mı? Gelip sana salça oluyor. Hastayım diyorsun anlamıyor. Karışma bana diyorsun anlamıyor.

-ilk hastaneye nerde yatırıldın?

-Ankara Gata’da. Gülhane’de...

-Yani sen acemi birliğindeyken bu sistemi reddine gittin ve sana uyumsuz teşhisi konulup hastaneye yatırıldın. Buna rağmen seni Çaldıran’a gönderdiler öyle mi?

-Aynen öyle!

-Ne kadar yattın Gülhane’de.

-Bir hafta. Sonra 20 gün yatak istirahati verdiler. Sonra bir buçuk ay Van’a gittiğimde Van askeri hastanesinde yattım.

-Çaldıran’da kırılma noktan ne zamandı? Yani orda ne zaman seni hastaneye yatırdılar? Ne oldu?

-Gittikten iki ay sonra. Bana silah vermiyorlardı. Elimde silah yok komutan tutturmuş “nöbete git” diye. Dedim “komutanım benim silahım yok düşmanı görünce dönüp size mi bağıracağam ‘koşuunnn düşman geldi!’ diye. Böyle deyince millet güldü o da beni hırpaladı. Benim tertibim vardı işte iki tane biri Diyarbakırlı biri de Ankaralı onlara da aynı tanı konulmuştu. Biz üçümüz birbirimizden hiç ayrılmazdık. Sabah spora kalkmıştık işte. Gece karar almıştık. Bir an sadece birbirimizin gözüne baktık ben oradan bir askerin silahını kap-tım, Diyarbakırlıda jiletini çıkardı. Ankaralıda yanımıza geldi ve şenlik başladı! Abla o koca koca “ben tim’im” diye hava atıp gezenler var ya, Allah seni inandırın iki el siktim havaya ilk önce onlar kaçtı. “Yapma yavrum, yapma çocuğum” diye bir yalvarıyordu o bizi aşağılayıp döven rütbeliler! Bak bütün sorunları çözeriz hepsinin bir çözümü var diyorlardı. “Ulan a..na koduğumun ipneleri madem çözümü vardı niye delirttiniz beni? Ne işim var lan benim burada? Kim bastı lan o tuşa? Kim gönderdi beni buraya? Burası neresi lan? Tuşa basan gelsin! Hepinizi öldüreceğim lan! Kendimi de öldüreceğim!” O arada Diyarbakırlı pis kesti kendini abla.Her yerinden kanlar fışkırıyordu.Onu öyle görünce ölecek zannettim.Bıraktım silahı.Ben bırakınca o bir anda silaha atladı ama komutan bizden önce davranmıştı. Allah’ıma Diyarbakırlının eline geçseydi o silah hepsini tarardı!..

-Sonra?

-Daha sonrası mı kaldı abla? Aldılar bizi 'Disko'ya tabi?

-Ne diskosu?

(İlk defa gülüyor Emre)

-Askerde hücrede yapılan işkenceye disko denir!(Disiplin Koşusu) 45 gün aha böyle daracık bir odada ayağa yarım kal-kacağımız kadar yükseklikte, aha böyle oturduk. (Diz çöküyor Emre. İki elini dizinin üstüne koyuyor.)

-Size askerde işkence mi yapıyorlardı Emre?

-Abla ya sen de insanı patlatıyorsun! Kafan mı güzeldir nedir? Koca bölüğe ve üstlerine silah çekmişsin. Adamlar sana ödül mü verecek? Onların ben ta a.ına ko-yayım .Öldürmediğim için hepsini çok piş-manım! Hayatımı yediler benim. Bütün hayatım mahvoldu... Askerden sonra bir daha asla düzelemedim! Delirelim diye el-lerinden gelen her şeyi yapıyorlardı.Düşün Antalya'dan gitmişsin.Ömründe doğru düz-gün kar görmemişsin 10 ay yerde kar olan bir yere göndermişler seni. Hatırladığım tek şey beyazlık. Soğukta hiçbir zaman sıcak çay içemedik. Çayla bardakla kapıdan çık-tığın an bitiyor olay! Anında buz gibi. Eksi 25... Ellerin kanyor. Hayatında hiç at gör-medığın halde at yakalıyor, bilmem ne ya-pıyon? Ne iş şimdi bu işler abla? Beni bir gün nöbete gönderdiler, bir kerelik silah verdiler onda da mühimmat vermediler.(Gülüyor Emre. Ben de gülüyorum)

-Emre şimdi seninle o nöbetçi kulübe-sine gidelim mi? Ne yapıyor Emre orda o kulübenin içinde? Ne düşünüyor? Isıtıcı her hangi bir şey var mı kulübe de?

-Ne ısıtıcısı abla ya. Isıtıcı olsa uykun gelir, yatarsın. Yatmaktansa it gibi titremen tercihleridir.Boş boş dağlara bakıyorsun işte.Tipi fırtınası!Artık kabus gibi o beyaz-lık.Kendime şarkı söylüyordum.Bir de şan-sıma küfrediyordum.

-Söylediğin şarkılardan biri aklında mı?

-Azer Bülbül'ün "Bir güzele gönül verdim."

-Neyi özlemiş en çok Emre o sırada?

-En çok özgürlüğümü ve annemi. Bide sıcak yemeği, ha bi de çıplak ayakla halıya basmayı. O botlar var ya o botlar? İki saat-lik nöbet sonrasında erkeksen çıkarmaya çalış. Ayağın kopar namerdim...Donup kal-mış işte ayağın, çorap, botlar birbirine ya-pışmış! Nöbetten gelince bir yarım saat koşunun içinde duruyon yumuşuyor öyle çı-kıyor!

-Çok dövdüler mi seni Emre?(Yine gülüyor Emre.)

-Abla seninle ne yapsam bilmem ki? Sence? Hiçbir mantığı olmayan şeyler istiyorlardı benden. Ben uyuz oluyordum on-lara yapılan yanlış çünkü. Oradakiler boyun eğmeye alışmış. Herkesin her dediğini yap-maya alışmış. Ama ben onlardan değilim! "Bana üç kere, dört kere dedin yaptım. Ama beşinciye yaparsam emin ol senin de canını yakarım!" diyordum komutana. Üstüme gelmeyin benim, kediye bile köşeye sıkış-tırsanız kaplan olur diyordum ama anlamı-yorlardı. Sonra saldırdım işte. Olan oldu! Silahı aldım askerden, onlara emir komuta-nın kimde olduğunu gösterdim. Bir kere do-ğuda askerlik yapan insan her kim olursa olsun en sesiz adamı götür oraya çıldırır!

-Neden?

-Anasından uzak, babasından uzak, bil-meddiği yerlerde, belki maddi durumu yok kontür alıp ailesini arayamıyor, sigarası yok. Yetmezmiş gibi de her an ölüm korkusu! Neden ben? sorusu bir an bile aklın-dan çıkmıyor ki.

-Yerli halkla hiç kontağınız oluyor muydu Emre?

-Yerli halk...Zararlı.

-Neden?

-E askeri sevmiyorlar.

-Niye sevmiyorlar Emre? Hiç düşün-dün mü?

-Ya o Çaldıran tarafı kaçakçı asker ya-kalıyor diye sevmiyorlar. Zaten ben çoğu zamanımı cezaevinde geçirdiğim için ve

çoğu zaman çarşım kitli (çarşıya çıkmama cezasını kastediyor) olduğu için çok da yerli halkla işim olmuyordu abla.

-Peki... Geri dönüp baktığında süreci geri sarabilirsek askere gider misin bi daha?

-Abla yemin ederim senin kafan benden güzel! Nasıl giderim ya! Benim o günler kabus olarak hala rüyalarım giriyor. TSK'nın bütün silahlarını doğrultsalar üzerine yemin ediyorum gitmem! Büyük sö*züme tövbe gitmem. O***pu çocukları bir de başka adam yokmuş gibi ailede sefer görev kağıdını bana çıkarmış. Dağlara kaçırım gitmem!

-Diyelim ki öyle bir kanun çıktı Emre. Bir daha gitmen lazım.

-İlk elime geçen mühimmatla kendimi vururum yine gitmem! Bana şu yoklukta deseler ki hayatını ve yedi sülalenin hayatını kurtaracak para var orda yine gitmem! Ölürüm de yine gitmem! Mümkün mü yaaa... Ulan canımı zor attım ben be! Allah! Verilmiş sadakam varmış. Gerçi ben sadaka da vermem de! Yine de vermişim birine demek ki... Ben oradan kurtulup geldim. İnsan sünnet olmadığına pişman olur mu ya?

-Ne alaka Emre?

-Sünnet olmayanları sünnet edip izin veriyorlardı. Öyle bir pişman olmuşum ki sünnet olduğuma!

-Son olarak Emre?

-Sonu başı mı var abla? Akıllı adamın işi mi askerlik? Birazcık beyni olan gitmez!

-Peki askerliği gördükten sonra; Her Türk asker doğar mı Emre?

-Valla doğmasına doğar da sonradan asker olur mu bilmem! Bence mümkünatı yok!.. Düşün yani tabur komutanı karısına selam verdiriyordu. Boş arabası geçiyordu

boş arabaya selam veriyordun. Kia bilse ki onun arabasına selam veriyorlar Allah diyom be adam ne sevinir. Benim üretimim arabaya Türk askerleri selam veriyor diye! Kia marka boş arabaya selam verdik biz 15 ay. Anladın mı? Baktığın da şaka gibi geliyor değil mi? Ben dayımlara falan derdim küçükken "ben ne zaman büyüyüp asker olacam. Ulan neymiş lan? Biz neye aşık olmuşuz lan? Yazık günah insanlara. Yazık günah bize.

-Vidani Red diye bir şeyden haberin var mı Emre? Örneğin askere gitmek istemediğini söylüyorsun ve bu yasalarsa Türkiye'de askere gitmiyorsun...

-Valla abla o zaman kimse gitmez! Aha oraya çobanı bile koyabilirlerse namerdim! Benim trenim geçti anam ağladı, artık benden sonraki vagonlara baksınlar! Bence herkes kopsun gitsin yani!.. Yasalaşmasa bile gitmesinler!

-Teşekkür ederim Emre.

-Eyvallah Abla!

Adı;Adil

Yaş;24

Doğum yeri; Gölcük

Yaşadığı kent; Gölcük

Askerliğini yaptığı yer; Hakkari/Yüksekova.

-Adil Gölcüklüymüşsün? Marmara depreminde nerede yaşıyordun?

-Gölcükteydim ablacım. Ve o depremde babamı kaybettim. Henüz on yaşındaydım.

-Başın sağ olsun güzelim. Nasıl bir hikaye sonrası? On yaşındaki bir çocuk ve yerle bir olan bir memleket, kaybedilen bir baba? Ya sonrası?

-Maddi-manevi korkunç zorluklarla büyüdüm abla. Beni Darulşafaka'da yatılı okuttular. Liseden sonra maddi sıkıntılardan dolayı üniversiteye gidemedim. 17 yaşından sonra çalışmaya başladım. Zaten üç sene sonrada askere gittim.

-Askere gittiğin zaman evde üretime katkı sunan bir çocuktun değil mi Adil?

-Babam yoktu tabi. Evin tek erkeği bendim. Anneme ve kardeşlerime destek olmak için çalışmak zorundaydım.

-Babanı kaybettiğiniz büyük deprem felaketinden sonra, dünyadan yardım yağdı Marmara'ya. Bu yardımlar size ulaştı mı Adil? Devlet size herhangi bir yardımda bulundu mu? Örneğin yıkılan evinizin yerine ev verdi mi?

-Hayır! Sembolik bir miktar verdi bize. Onunla da ev almak mümkün değildi zaten. O andaki acil ihtiyaçlarımızı gidermeye bile yetmedi. Şu anda da zaten kirada oturuyoruz. O gün bu gün bize bu konuda asla yardımcı olmadı devlet. Sadece babamın emekli maaşını bize bağladı. Onun haricinde de ben ve dört kardeşim bir şey görmedik.

-Siz yine de beş kişilik aile hayata tutunmaya çalışırken ve evin ağır yükü senin omuzlarındayken askerlik gününün geldiğini söyleyip seni götürdüler. Ya sonra?

-Askere 2009 yılında gittim. Acemi birliğini Kayseri usta birliği Hakkari-Yüksekova.

-Hakkari ve Yüksekova'yı daha önce duymuş muydun Adil?

-Hayır! İlk defa duyuyordum.

-Peki askerlik yerinin orası olduğunu öğrenince ne düşündün?

-Doğrusunu söylemek gerekirse ürktüm.

Hani Yüksekova gibi bir yerde askerlik yapacaksın. Türkiye'nin ta öbür ucunda İran sınırında. Hakkında hiçbir şey bilmediğim yer. Çok korkmuştum.

-Annen ne düşündü?

-Annem ağladı! Çok ağladı. Dua etti.

-Neden? O bölgede ne vardı?

-Savaş vardı. Haberlerde görüyorduk. Her gün bir sürü genç ölüyordu. Tehlikeli bir yer.

-Bana oraya gidişini anlatsana Adil?

-Uçakla Van'a gittik. Van ktm'sinde bizi topladılar. Konvoy eşliğinde gittik.

-Şimdi o günlere geri dönelim mi bir an için; konvoydasın Adil? Üzerinde ne var ve ne düşünüyorsun?

-Üzerimde hücum yeleği var. Hücum yeleğinin içinde şarjör var ve elimde silahım var. Çok tereddütlüyüm. Her an her saniye bişey olabilir. Tetikteyim. Daha önce hiç görmediğim bir coğrafya. Her yer dağ. Ben deniz çocuğuyum. Acayip ürkmüştüm!

-Baskın korkun neydi? Ölüm korkusu mu öldürme korkusu mu?

-Ölüm!

-Adil sence orası Türkiye' mi?

-Tabi ki Türkiye.

-Peki gölcüğe benzemiyordu, İzmit'e beziyor muydu?

-Hayır.

-Antalya'ya benziyor muydu?

-Hayır!

-İstanbul'a benziyor muydu?

-Hayır.

-Oradaki insanlar senin anladığın bir dilde mi konuşuyordu?

-Hayır

-Peki Adil, orası Türkiye ise ve sen ülkeni beklemeye gittiysen oraya, neden herkes ve her şey bu kadar farklıydı?

-Bilmiyorum!

-Peki... Birliğine teslim oldun. Sonrası? Kendini nasıl hissediyordun? Erkek olmuş, büyümüş, kahraman olmuş gibi mi?

-Hayır! Aksine hayatımda hissetmediğim kadar fazla korku hissetmişim. O ana

kadar bize hep askerlik kahramanlık gibi öğretilmişti. Gerçek çok farklıymış. Ben o gece yatakhane dizlerimi karnıma çekip hıçkırı hıçkırı ağladım.

-Sonra?

-Sonrası yok. Ne kadar uyumlu olup, söyleneni yerine getirirsem o kadar sorunsuz buradan gideceğimi anlamıştım. Ben de söylenen her şeyi harfiyen yaptım. Hiç sorun çıkarmadım. Bir sene boyunca çarşı yüzü görmedik

-Neden?

- Halk bizi istemiyordu. Askerler çıktığında problem oluyordu. Daha önce bir ast-subay ve uzaman çavuş öldürülmüştü. O yüzden çarşı yasaktı.

-Adil hiç düşündün mü halk sizi neden istemiyor diye? Hani orası Türkiye sen de vatanını korumaya gitmişsin. Neden o zaman halkın seni istemiyor?

-Çünkü oranın halkı dağa çıkıyor. Ve bölücülük yapıyor. Düşünün bir kere nöbet kulesindeyim beş yaşındaki çocuk gelip beni taşıyor. Beş yaşındaki çocuğun vur emri de yok.

-Vur emri olsa vurur muydun?

-Sanmıyorum..

Çocuk seni taşılayıp ne diyordu Adil?

-S**tir git buradan diyordu?

-Allah Allah.Nasıl olur vatanını beklemeye gitmişsin ve beklediğin halk üstelik beş yaşındaki çocuğuyla seni taşıyor tuhaf değil mi?

-Bize TC askeri diyorlardı. Onların askeri değilmişiz.

-İlginç gelmedi mi sana bu olay?

-Gelse ne olur ki abla onlar zaten bölücüydü. Bize öyle öğretiyorlardı zaten.

-Sizi dağa operasyona gönderiyorlar mıydı Adil?

-Tabi ki.

-Yani bu devletin adına savaştın? Ölen arkadaşların oldu mu?

-Tabi ki. Kendi bölüğümde 6 tane arkadaşımı şehit verdim.

-Adil askerden önce silah görmüş müydün?

-Evet.

-G3 görmüş müydün?

-Hayır!

-İlk G3 'le karşılaşman? Elinde ve bunu canlı hedefte kullanman isteniyor. Nasıl bir duygu? Ne düşünüyorsun?

-İlk G3'ü Kayseri'de acemi birliğinde aldım elime. Atış yaptık. Ürktüm. Korktum yani. Çıkardığı sestten açık konuşayım korktum yani. Sonraları alıştım.

-Yani Yüksekova'ya gittiğinde elindeki ölüm makinasına alışmıştın artık.

-Tabi ki.

-Elindeki silah senin neyindi? Yaşam garantin miydi? Ne yapacaktı ani bir durumda seni korumak için başkasını öldürecekti öyle mi?

-Yani.

-Kimseyi öldürdün mü Adil?

-Bilmiyorum... Bire bir öldürmedim. Ama çatışmalarda attığım kurşunların nereye gittiğini bilmiyorum.

-Öldürmeye hazır mıydın Adil? Yani karşına çıkan kişiye refleks olarak sıkacaktın doğru mu?

-Evet.

-Ölen arkadaşlarına dönelim. O güne. Ne düşündün?

-Başta ailelerine üzülüm tabi. Sevenlerine. Yani çok acı bir duygu. Aynı koşu aynı taburda kalıyorduk

-Bunlar orta halli ailelerin çocukları mıydı yoksa aralarında babası milletvekili, bakan,paşa yada fabrikatör olanlar var mıydı?

-Altısını da çok yakından tanırdım. Aramızda durumu en iyi olanın babası küçük esnaftı. Hepsi benim gibi yoksul aile çocuklarıydı.

-Bu çocuklar öldüğünde sen onların kahraman olduklarını mı düşündün?

-Vatan sağ olsun dedim!

-Peki vatan sağ oldu mu?(Başını önüne eğiyor Adil, iç çekiyor)

-Hayır!

-Komutanlarınız size ne diyordu cenazeler geldiğinde?

-“Çocuklar vatan sağ olsun! Hepimizin canı bu vatana feda. Bunlar bizim kahraman şehitlerimiz. Kanları yerde kalmayacak” felan gibi sözler edip, intikam yeminleri ettiriyorlardı bize.

-Geçenlerde senin memleketine yakın diye söylüyorum Adapazarı’nda bir asker cenazesi gelmiş. Ve ailesinin borcundan dolayı elektrik ve suyu kesikmiş basın gelecek diye acilen açmışlar. Bu olaydan haberin var mıydı?

-Hayır sizden duyuyorum.

-Peki yine bir asker cenazesinde sabah tören olacak diye anne babanın üstünde başında kıyafet yok gerekçesiyle kaymakamın biri gece mağaza açtırıp alelacele kıyafet almıştı. Bundan haberin oldu mu?

-Hayır! Bunu da sizden duyuyorum.

-Bana biraz savaşın dışında neler yaptığından bahsetsene? Örneğin, yemek, içmek ve banyo?

-Yemekler çok kötüydü. Çoğu zaman yemiyordum. Tostla geçiştiriyordum. Banyo haftada iki gün. Oda yetişebilirsen. Nöbetler havanın soğukluğuna bağlı olarak 15 dakika ile 2 saat arasında.Hava bazen -35'lere kadar düşüyordu.O zaman 15 dakika.

- Eksi 35 de on beş dakika neye teka-bül ediyor vücutta Adil. Bedenin ne durumda?

-Yani o 15 dakika bana 15 saat gibi geliyordu. O kadar bir soğuk havaydı ki elim ayağım buz kesiyordu. Ayaklarım sızlıyordu. Hissetmiyordum ayaklarımı. Silah zaten soğuk. Eldivenlerime rağmen silahı tutamıyordum bazen. O derece soğukta nöbet tuttuğum günleri hatırlıyorum.

-Ne işim var burada diye düşündün mü hiç?

-Düşündüm tabi. Vatan borcumu ödüyordum. Beni oraya devlet göndermişti.

-Sence sen mi vatana borçlusun, vatan mı sana borçlu?

-O zaman benim vatana borcum vardı. Ve fazlasıyla ödedim. Şu an vatan bize

borçlu!

-Ödedi mi peki?

-Ben bişey görmedim.

-Ödeyeceğini düşünüyor musun?

-Artık hayır!

-Komutanlarınız tarafından size şiddet uygulanıyor muydu?

-Orası asker ocağı tabi. Oluyordu böyle şeyler. Bir çok arkadaşımız ceza aldı. Diskoya gidenler oldu

-Yine mi disko? Ne olduğunu bir de sen anlatsana.

-Tamamen askeri soyuyorlar. Ellerini bağlıyorlar ve dövüyorlar işte. Üç gün boyunca sabit ayakta duruyorsun. Yemiyorsun içmiyorsun. Disko bu yani

-Yani Disko işkencenin adı mı?

-Evet.

-Diskodan çıkan birini gördün mü hiç?

-Acemi birliğinde gördüm.

-Ne haldeydi?

-Yani ailesi bile tanımayacak bir hale gelmişti çocuk. O derece bir haldeydi

-Peki ailelerin bundan haberi oluyor muydu? Yani vatana hizmet için gönderdikleri çocuklarının orada işkence gördüğünden?

-Olmuyordu.

-Size küfür ediyorlar mıydı?

-Evet.

-Ağır küfürler miydi bunlar?

-Evet.

-Sen oldukça uyumlu bir çocuğa benziyorsun Adil. Sana verilen emirleri sorguluyor muydun hiç?

-Hayır. Emir emirdir ve benim oradaki görevim emiri sorgulamak değil, yerine getirtmekti.

-Peki yeniden askere gitmen gerektiği söylenirse gider misin?

-Hayır!

-Şimdi askere gitmeni isteseler ve vicdani red hakkın olsa kullanır mısın?

-Evet.

-Askere gitmeden önce olsa kullanır mıydın?

-Hayır!
-Eklemek istediğin şey var mı?

-Ben askerde jammer şoförüydüüm. Yüksekova'da aynayı taşıyıp kırmıştı bir genç. Benim de çok zoruma gitmişti. İnip arabadan kovalayıp yakalamış ve ağzını burnunu dipçikle dağıtmıştım. Geçenlerde haberlerde gördüm. Aynı araç devrilmişti ve oranın halkı asker-

leri içinden çıkarıp kurtarmaya çalışıyordu. Çok utandım! Buradan o arkadaştan özür dilemek isterim. Bu hepimize bir ders oldu.

-Eğer zorunlu olmaktan çıkarsa oğlunu askere gönderir misin?

-Hayır!

-Savaşıp geldikten sonra devlet seni hiç arayıp sordu mu? Yani neredesin? Ne yapıyorsun? Ne yer ne içersin? İşin var mı

-Hayır! Çıkış o çıkış!

-Peki ölen arkadaşlarının ailesini sordu mu?

-Hayır! Çoğunun ailesiyle görüşürüm halleri perişan. Bir arkadaşım vardı Adaparzarlı gazi oldu. Bir gözünü kaybetti. İş arıyor yıllardır. Kimse ona iş vermedi. Ablacım biz bizden isteneni yaptık. Zorundaydık yaptık. Neresinden bakarsan bak biz masumuz. Oraya giderken ne düşünüyorduksa çıkarken tam tersini düşünüyorduk! Bana sorarsanız benim gözümde artık ne vatan, ne bayrak, ne de başka bir şey. Kutsal olan hiçbir şey yok!

-Teşekkür ederim Adil.

Adı;Erdi

Yaş;27

Doğum Yeri; İstanbul

Yaşadığı kent; Antalya

Askerlik yaptığı yer; Ağrı/Doğubayazıt

-Erdicim bize biraz kendinden sözeder misin?

-Üç erkek kardeşin en büyüğüyüm. İstanbul doğumluyum. Uzun zamandır Antalya'da yaşıyorum. Lise mezunuyum. Başarılı bir öğrenci olmama rağmen üniversite okuyamadım. Annemle babam boşandılar. Annem yaşadığı stres ve sıkıntılar yüzünden böbrek yetmezliğine yakalandı. Şimdi diyaliz hastası. Turizm sektöründe çalışıyorum. Askerlik dönemi hariç hep çalıştım zaten. Bekarım. Kız arkadaşım var. Şartları düzeltebilirim en kısa zamanda evlenmeyi ve bir aile oluşturmayı düşünüyorum.

-Askerliğini nerede yaptın Erdi?

-Acemilik İzmir/Narlıdere...Usta birliği Ağrı/Doğubayazıt.

-Doğubayazıt'ı daha önce hiç görmüş müydün?

-Hayır! Duymamıştım bile. Haritadan baktım gideceğimi öğrenince.

-Oraya gideceğini duyduğunda ilk neler hissettin?

-Tuhaf bir duygu ya. Hiç görmemişsin, doğuya gitmemişsin hiç, ne bileyim biz metropol çocuğu olduğumuzdan bize göre olmadığını düşünüyordum. Ne bileyim ömrümde köy yeri yada kırsal görmemişim. Öyle yani.

-İlk gittiğin anda ne gördün Erdicim? Neyle karşılaştın?

-Önce Erzurum havaalanına gittim. Kıştı... Her yer bembeyazdı. Ama ömrümde görmediğim bir beyazlık. Ürktüm. Dedim "nereye gidiyorum ben? Bunlar beni nereye götürüyor?" O soğuğu yiyip geri dönemediğim zaman anladım asker olduğumu!

-Askerlik sence nedir?

-Kişiye göre değişir valla ablacım. Ben gitmeden önce güzel duygularla gittim. Vatan sevgisi falan. Sonra her şey ters yüz oldu. Gerçi hala da var ama vatan sevgisi artık askerlikle bağdaştırmıyorum

-Askerlik neden bu kadar önemli bu toplumda sence Erdi?

-Valla ablacım, bence herkes yalan söylüyor. Kimse evladını, büyütüp besleyip askere ölmek yada öldürmek için göndermez. **Bence kendilerini avutuyorlar.**

-Peki. Doğubayazıt'a gittiğin ilk günden bize bahsetsene?

-Merkez komutanlığına gitmiştik. Şu inzibatların durduğu yer, kapılara falan bakıyor onlar. Oraya gittim ilk, üstümü falan aradılar ama ite kaka! Onlar üst devre ya sözde biz de çömeziz, eziyorlar bizi sözde kafalarına göre. Sesimi çıkarmadım tabi. Benim bir tane sim kartım vardı cüzdanımda bak onu da anlatayım, şimdi asker arıyor, cüzdanıma geldi sıra dedi "telefon-sim kart var mı?" dedim "cüzdanda var sim kart bekle vereyim" Böyle elledim kurcaladım falan, dedim yok düşmüş o enayide bakmadı kartı kurtardık.

-Peki Erdicim sen askere gittiğinde ailenin maddi durumu nasıldı?

-Kötüydü tabi canım. Kimse çalışmı-

yordu. Bir tek ben çalışıyordum. Beni de alıp askere götürdüler.

-Peki askerdeyken evdekilerle ilgili endişe ve kaygılar oldu mu?

-Olmaz mı abla? Durmadan düşünüyordum. Annem hastaydı evin tek gelir kaynağı bendim.

-Peki nereye gidiyorum ben diye sorguladın mı?

-O zaman vatan sevgisi vardı hiç sorgulamadım! Bana göre bu benim vatani görevimdi ve yapmalıyım!

-Sonra ne oldu?

Benim gördüğüm askerlik çirkindi! Pisti. Hem hijyen bakımından hem komutanların %80i psikopatı!

-Kabamı davranıyorlardı size?

-Ben yazıcıydım. Askerliğimi devlet memuru gibi yapmama rağmen çekilir şey değildi. Hangi birini anlatayım ki ablacım? Bir kere korkunç bir sıkışma duygusu... Terdirginlik..Kaçma isteği ve iç sıkıntısı..

-Erdicim biliyorsun 30 yıla yakındır o bölgede süren bir savaş var. Ve sen o bölgeye asker olarak gittin. Senden savaşman istenseydi ne yapacaktın? Bana savaşı tanımlar mısın? Nedir savaş?

-Savaş...Bence savaşın kazanımı olmaz! İnsanlık açısından en azından. Şu andaki psikolojikle size söylemem savaşın savaşmayacağımı çünkü orada insanın algısı tamamen değişiyor askerlik öyle bir şey, değme ana kuzularını eli kanlı katil edip çıkarırlar.Öyle ilginç bir şey bir an geliyor tuhaf bir hisse kapılıyorsun sanki orda doğmuşsun ve orda öleceksin! Tamamen sivil hayattan kopuyorsunuz..

-Bu nasıl bir eğitim süreci ki güzelim sizde böyle etkisi oluyor?

-24 saat ordasın yani..Size belli bir sınır çizmişler.Belli bir metrekaren var tugay içinde gidebildiğin yerler sınırlı.Orda yaşıyorsun işte kendin gibilerin arasında.3-4 ay çarşıya çıkmadığımız oluyordu.Ben oldum olası evde de fazla sorumluluk aldığım için sorumluluk sahibiyim.Biliyordum bitirip sorunsuz gitmem gerekiyor ama ben bile

çok fena sıkıldım.Öyle bir an geldi ki boğulacağımı düşündüm...Yeter artık dedim!Bırakın beni de gideyim.

-Dayak yediniz mi?

-Askere gidip de yemeden dönen var mıdır?

-Peki nasıl kaldırabiliyordunuz şiddet görmeyi?

-Ablacım bizi robota çeviriyorlardı. Bizi oranın bir parçası haline dönüştürüyorlardı. Ben de bilmiyorum nasıl oluyordu ama biz başka bir dünya olduğunu unuttuk orda. Bu gün buradan bakınca bana da tuhaf geliyor ama öyle bişey.

- Bu adamlar, kendilerine biat etmeyen çocuklarla işi kişisel husumete vardırıyorlar mıydı?

-Tabi ki...Onların egoları çok yüksek abla..Adamlar uçmuş.Apayrı bir dünyadılar!

-Sence mantıklı bir şey mi askerlik?

-Mantıklı olur mu abla . Bir kere "mutlak itaat!" diye bişey var. Yani senden istenen mantıksız da olsa itaat edeceksin! Tartışma yok! Ağaç bir sene elma vermiş, ağaca ceza vermişler. Sen düşün gerisini. Cezalı tank mı ararsın...Hangi bir komediyi anlatayım ki? Sana da diyor ki "git onun başında bekle" "Git 2000 tane taş topla getir!" Ve sen bu söylenenlerin hepsine sorgusuz itaat etmek zorundasın...Bilirsiniz işte "mantığın bittiği yerde askerlik başlar!" diye klasik bir laf vardır. Aynen öyle yani.

- Erdicim, bu günkü aklınla sana yenden askere gitmen gerektiği söylendi gider misin?

-Asla!

-Aklında kalan en kötü şeyi bana söylese...

- -35 derecede tuttuğum nöbet.Ne kadar anlamsız..Ne kadar boşu boşuna ve ne kadar acı çekerek! Her yer kar... Buz... Toprağı özlüyordum... Ayaklarıma iki üç çorap giymeme rağmen buz tutmuştu, artık nöbet kulesini duvarlarına vuruyordum ayağımı hissedeyim diye.

-Ne düşünüyordun o sırada?

-Ne işim var burada? Bu bu mudur yani? Tabi bu sorular ne karın, ne buzun, ne komutanın ne de vatanın umurunda olmuyordu!.. Söviyordum içimden. Sisteme söviyordum. Kendime söviyordum...Her şeye söviyordum! Bak tüylerim diken diken oldu abla. Hatırlamak bile istemiyorum! O ne saçmalıktı ya! Düşün ki adam size diyor ki benim malımsın! İzine çıktığın zaman bile araba sürmeyeceksin. Sen askeriyeye zimmetlisin!

-Peki madem bu kadar önemlisiniz. Örneğin üreten tek kişi sendin evde ve alıp seni götürdüler.Hasta annene ve kardeşlerine senin sivilde kazandığın kadar para veriyorlar mıydı?

-Yok canım. Öyle bişey yok. Perişan oldu annem ben gelene kadar.Zaten seni düşünse alıp oraya götürüp başına o kadar iş getirmez.

-Erdicim, gelelim terhis olduğun ana..Ne hissettin.Bir gece öncesine dönelim..

-Uyuyamıyorsun ki abla heyecandan... "Lan gidiyorum, buradan kurtuluyorum" diyorsun kendi kendine. Çok mutlusun!

-Ve kapıdan çıkıyor Erdi! Ne düşünüyor?

-Bakmadım arkama...Hiç bakmadım! Erdiyi o saatten sonra tuğgeneral gelse tugay komutanı gelse tutamaz! Behlül kaçır!

-Sahi Erdi sizin orda bir de kadın falan gördüğünüz yok değil mi?Sağlıklı ve genç erkeklersiniz cinsel sorunlarınız nasıl çözüyordunuz?

-Nasıl çözecez işte rütbeli bayan varsa onlara bakıyorduk! Bi kaç tane vardı hepimizin fantezisi!

(Kahkaha tufanı kopuyor. Röportajın başından beri Erdi ilk defa gülüyor!)

-Peki bu şap efsanesi doğru mu?

-Sanmıyorum. Yani ben de her hangi bir sorun olmadı.Asker efsanesi olabilir o.

-Homoseksüel eğilim oluyor muydu Erdi?

-Duydum ama görmedim.

-Askerden döndükten sonra en çok neyi üstünden atamadın?

-Oturup kalktığım her yerde şapka, kep arıyordum. Bir de arabalara selam veriyordum. Alışana kadar bu böyle sürdü. Düşünün ki bir kep bir insanın parçası olsun!

-Erdicim çok teşekkür ederim. Bu gün askere gitmek üzere olan ve gidecek olan çocuklara tavsiyen nedir?

-Gitmesinler! Her türlü kaçmanın bir yolunu bulsunlar!

-Gittiğin dönemde vicdani red hakkın olsa kullanır mıydın?

-O andaki kafa yapım ile kullanmazdım. Ama gidip gördükten sonra şu andaki Erdi üzerine balıklama atlar! Bence profesyonel ordu kursunlar. Para için gidip adam öldürecek ya da kendini öldürecek biri varsa buyursun yol orda!

-Binnur hanım kaç çocuğunuz var?

-Üç oğlum var.

-Allah bağışlasın. Kaç çocuğunuz askere gitti?

-İki oğlum askere gitti. Yaşları birbirine yakın olduğu için, bir buçuk sene arayla gittiler.

-Oğlunuz askere gideceği zaman ne hissettiniz?

-Büyük oğlan gitti önce. Askere gittiği günden geldiği güne kadar ağladım.

-Nerde askerlik yaptı oğlunuz?

-Ağrı/Doğubayazıt'ta.

-Doğubayazıt'ın neresi olduğunu biliyor muydunuz?

-Hayır! Daha önce hiç duymamıştım.

-Kendinize hiç sordunuz mu neden benim oğlum, neden orada diye?

-Sormaz olur muyum! Zaten hastaydım.

Böbreklerim kötüydü. Oralarda karışıklıklar olduğunu biliyordum. TV'lerden izliyordum. Oğlumu gönderdiklerinde bunalıma girdim.

-Peki o tarihlerde evin ekonomik durumu nasıldı?

-Babaları bırakıp gitmişti...Üç çocukla ben çalışmayacak kadar hastaydım ortada kalmıştık.Yiyecek ekmek bulamıyorduk.Çalışan tek kişi büyük oğlandı.

Onu da alıp gittiler. Biz kalakaldık ortada. Neye yanacağımı şaşırdım. Sadece okuldaki bilgilerden "Ağrı dağı" nı duyduğum bir memlekete oğlumun götürülmesine mi yansam? Her gün oradan gelen asker cenazelerini TV den izliyoruz oğlumun ölece-

Adı;Binnur

Yaş;44

Memleketi;Rize

Yaşadığı yer; Antalya

Meslek; Ev hanımı. İki oğlu, bir kardeşi Kurdistan'da askerlik yaptı.

ğini düşünerek içine düştüğüm bunalıma mı yansam?

-Yani orada bir savaş olduğunun ve oğlunuzun bu savaşa gönderildiğinin bilincindeydiniz...

-Olmayan var mıdır ki? Sürekli TV den izliyoruz. Savaş olmasa bu kadar çocuk ölür mü?

-Bir anne için oğlunun savaşa götürülmesi nasıl bir duygu? Ne hissettiniz?

-Korkunç! Bir gün bir yerden bir haber gelecek ve oğlun öldü diyecekler diye bekledim. Hiç TV izlemedim oğlum gelene kadar.Doğru düzgün hiç uyumadım.Kulağım sürekli telefondaydı.Hala çalan zamansız çalan kapı ve telefon beni çok ürkütür.

-İmkanınız olsa oğlunuzu orya gönderir miydiniz?

-Asla!..Asla göndermezdim.

-Peki oğlunuzu alıp gittiler. Evde üreten başka kimse de yok.Ne yaptınız?

-Ne yapayım. Baktım aç kalacağız, çocuk baktım, temizliğe gittim, ütüye gittim, bulaşıkçılık yaptım, zaten o dönem kötü olan böbreklerim bu sürecin sonunda iflas etti. Şimdi diyaliz hastasıyım ve o dönemin hastalığının bunca ilerlemesinde katkısı büyük.

-Oğlunuz askerdeyken devlet size yardımcı olmadı mı?

-Devletin başka işi yok! O halimizdeyken bizden vergi alıyordu ya. Elektrik, su, bol fatura. Daha nasıl yardımcı olsun!

-Oğlunla görüşebiliyor muydun?

-Telefonla. Bir kere tek geldi mesafe uzak diye geleliyordu. Ekonomimiz yetmiyordu izne gelmesine. Evladım bir kere izne gelerek bitirdi askerliğini.

-Oğlun izne geldiğinde kendisinde herhangi bir değişiklik fark ettin mi?

-Benim büyük oğlum olgun ve sorumluluk sahibidir. Onda ciddi sıkıntılar yaşamadım. Zaten olgun bir çocukta geldiğinden daha da olgunlaşmıştı. Biraz suskunlaşmıştı. Durgundu. Bana sarılıp yattı 25 gün. Ama Küçük oğlan da kıyamet koptu! Daha büyük oğlan yeni askerliğini bitirmişti ki,

kendimize gelemeden küçüğü götürdüler bu sefer. Tüm o sıkıntıları sil baştan yeniden yaşamaya başladık. Küçük büyük gibi değildi. Asiydi. İsyankardı. Çok sorun çıkacağını baştan biliyordum.

-Küçük oğlanı nereye verdiler Binur?

-Van/Çaldıran

-Tanıyor muydun Çaldıran'ı...

-Ömrümde duymamıştım.Van'ı sadece okul kitaplarından Van gölü yüzünden biliyordum.Biz yine aldık elimize haritaları.Başladık Çaldıran aramaya.Bu seferki üstelik büyük gibi uyumlu da değil.Her şey öyle riskliydi ki bir an düşündüm dedim acıyla mı terbiye oluyoruz bu nedir?Bu stresler sağlığını iyiden iyiye bozmuştu.Ayakta durmakta güçlük çekiyordum.Sürekli yatıyordum.Düşünün oğullarınız alıp götürmüşler,daha önce adını bile duymadığınız yerlerde,dilini,kültürünü,kimliğini bilmediğiniz yerlerde ölmeye yada öldürmeye mahkum ediyorlar.Ben bu çocukları ne sefillikle büyüttüm gelip soran oldu mu? Tam elleri ekmek tutup kendilerini kurtaracak yaşa geldiğinde kollarından tutup alıp götürdüler kurbanlık koyun gibi... Benim aklım oldum olası almadı bunu.Hiç bir zaman vatan için diyemedim... Vatan sağ olsun ,vatan görevi diyemedim!Diyebilseydim belki biraz acım hafiflerdi.

-Neden diyemiyorsun?

-Ben diyemiyorum çünkü, ömründe hiç doğuyu görmeyen birini, İstanbul'da yetişmiş birini alıp oraya götürüyorsun. Çocuğun eline silah verip dikmişsin sınıra, diyorsun ki "buradan gelen geçeni vuracaksınız!" Bunu aklım almıyor benim. Yani niye vuruyorsun, ya da niye vuruluyorsun? Neden ölüyorsun ya da öldürüyorsun? Kimse beni bundan başka bir çözüm olmadığına ikna edemez. Ömrümüzde görmediğimiz, hiç gitmediğimiz bir yer için bizim çocuklarımız niye ölsün! Vatanmış! Ne vatanı Allah aşkına! İki oğlumu alıp götürdüler, küçüğün psikolojisini bozup üstüme attılar! Hala normale dönmedi. Ben diyaliz

hastasıyım ve ödeyemediğim elektrik faturaları yüzünden elektriğim kesik. Suyum kesik. Kaçak açtık şu anda elektriği ve suyu. Öyle kullanıyoruz. Evde elektrik olmazsa diyaliz makinasını çalıştıramam ben. Çalıştıramazsam ölürüm! Ne vatani? Vatan zenginlerin, çalıp çırpanların, hırsızların vatani! Nerden bizim vatanımız oluyor? Sadece ölmeye sıra geldiğinde bizim vatanımız! Bu çocuklar orada ölmüş olsalardı ben şimdi evimde elektriğim-suyum kesik oturacaktım! Ev sahibi evimizden çıkarıyor. Dört aydır kirayı ödeyemedik. Gelip ödeseler ya? Çadır mı açacağım ben üç çocukla? Alıp götürme sırası geldiğinde nerde oturduğumuzu gayet iyi biliyorlardı! Küçük oğlan geç gitti diye fellik fellik arayıp buldular. Ensesinden tutup göturdüler! Psikolojisini bozup psikiyatri servislerine yatırdılar! Şimdi de gelip bizi bulsalar ya! Ben şanslıydım. Oğullarım ölmedi! Oğulları ölüp te benim durumumda olanlar hatta daha beter durumda olanlar var! Ne düşünün onlar şimdi? Oğullarının ne için öldüğünü düşünsün? Hepsi boş şeylere kurban gitti. Şehitmiş! Niye kardeşim Yunana mı saldırdı şehit? Yoksa Fransız'a mı saldırdı? Ne şehidi kardeşi kardeşe kırdırdın! Bütün kınalı kuzuları öldürtüp oturdun!

-Sence bu savaş neden bitmiyor Binnur?

-Birilerinin işine yaradığı için bitmiyor! Ben çocukların ölmesinden taraf değilim! Yani bunun Kürd ya da Türk olması, Çerkez ya da Laz olması değil, hiçbir çocuğun ölmesi taraftarı değilim. Boşu boşuna ölüyor bu çocuklar. Eğitimsizlikten ölüyor! İlgisizlikten ölüyor!

-Hiç aklına bu sisteme karşı çıkmak geldi mi? Örneğin bir anne olarak bütün anneleri topladığı bir platformda biz çocuklarımız askere ya da savaşa göndermiyoruz diye çağrı yapmak?

-Öyle bir ortam olsa en başta ben giderim zaten! Benim iki oğlumda ölebilirdi... Öldürebilirdi de. Onlarda ana kuzusu ben çocuklarımı kurban ya da katil olsunlar diye

yetiştirmedim. Hala koynumda yatırıyorum. Üçü de annedir. Onlar bana ben onlara çok düşkünüm. Babaları bize ardını dönüp gittiğinde ben oğullarımla açlık susuzluk yaşayıp hayat kavgası verdim. Bizim bizden başka kimsemiz yoktu! Hala yok! Eminim böyle milyonlarca anne vardır. Bu savaşta sadece anaların canı yandı! Bir de oğullar öldü! Eğer büyükbaşların canı istesin bir gecede biter bu savaş. Bizim gibi mazlumların, fakir fukaraların kanıyla acısıyla semiriyorlar! Ben dindar bir kadını! Allah'ın huzurunda hakkımı helal etmiyorum onlara! Hem kendi hakkımı hem de iki oğlumun hakkını! Eğer bir anne olarak hakkım varsa ölen tüm çocukların hakkını helal etmiyorum! Bu savaşı durdurana kadar da ölen bütün çocukların günahı onların boynuna!

-Binnur unutamadığın bir an var mı çocuklarının askerliğinden kalan?

-Küçük oğlan Çaldıran'a usta birliğine gittikten kısa bir süre sonra GATA'ya psikiyatri servisine yatırıldı. Komutanı telefon açtı "oğlunuz rahatsızlandı GATA'da yatıyor biriniz başına gidin" diye. Abisi dedi "ben gideyim" ."Yok" dedim "ben giderim." Karnımda diyaliz torbalarıyla yola çıktım. Ankara'yı hayatımda görmemişim. İçeri girdim psikiyatri servisine. Kapıdan dışarı çıktı. Üzerinde bir tane incecik bir pijama, üstü çıplak. Sarıldı bana! Ağlamadım ben ama. Boynuma sarılmış nasıl sıkıyor boğacak sanki beni. Elleri kolları kesik içinde.(Kaydı burada durduruyoruz. Ara vermek zorundayım Binnur hıçkıra, hıçkıra ağlıyor) Bir ay yanında kaldım. Ama çocuk benim çocuğum değildi yani. Psikolojisi tamamen bozulmuş. Elimi tutup oturuyordu günlerce öyle sesiz sedasız. Bir ay hiç elimi bırakmadı. Hiç konuşmadan. Çocuğum gitmişti! Bambaşka bir çocuk gelmişti yerine.

-Sormadın mı oğluma ne yaptınız diye?

-Sormadım ama doktoruyla konuştuğumda dedi ki "oğlunuzun psikolojisi bozuktu zaten askerliğe geldikten sonra

askerliğı kaldıramadı. Hep olay çıkardı ondan sonra biz buraya yatırdık.” Bu kadarını söylediler bana!

-Madem benim oğlum deli verin oğlumu gideyim dedin mi?

-Dedim. “Askerliğı bata çıka bitirecek” dediler. “Ya hastanede yatacak, ya rapor alacak ama kurtuluşu yok günlerini böyle bitirecek” dediler. “Ama 15 ayda ama 20 ayda ama 3 yılda ama 5 yılda. Kendisi bilir. Konuşun onunla ne kadar az sorun çıkarırsa o kadar erken biter.” Keşke GATA’daki çocukları görseniz. Kapıdan içeri girmiyorlar hepsi sıırım gibi delikanlılar. İnsanın içi acıyor. Kendi kendine soruyorsun “kimin hakkı var buna?”

-Bir aylık sürecin sonunda alıp oğlunu yeniden Çaldıran’a götürdüler öyle mi? Hem de senin gözünün önünde bu kadar olaydan sonra. Ne hissettin Allah aşkına Binnur?

-Sen çaresizliğin nasıl bir şey olduğunu düşünürsün? İşte oğlumu götürdüklerinde ben ne olduğunu gördüm. Açıkçası artık sağ gelmeyeceğine mutlaka orada öleceğine ya da kendini öldüreceğine inanmıştım. Anlamıştım oğlumu ellerinden alamayacağım. Benim kadar inatçı bir kadın teslim olmuştu. Gözümün önünde götürdüler. Arabaya bindirdiler. Vedalaşırken boynuma sarılıp “anne beni bırakma!” diye yalvarıyordu. Ambulans gibi bir askeri arabaya bindirdiler. Yanında da bir asker çocuk vardı. Çok yardımcı oluyordu ama o da çocuk. Biz ağlayınca o da ağlamıştı. Alıp götürdüler işte! Elden ne gelir. Her seferinde biraz daha kötüye gitti psikolojisi. Komutanları arardı bazen telefonla “Oğlunuzla konuşup, sakinleştirin. Kurallara uymasını söyleyin. Yoksa onun için her şey daha kötü olacak ve askerliğı bitmeyecek!” diyorlardı. Ben her seferinde alıp telefonu “oğlum tamam annecim. Bak her şey geçecek” diye ağlaya ağlaya oğlumu teselli ediyordum. Telefonda o ağlıyordu ben ağlıyordum!

-Peki, komutanlara sormuyor muydun ne yapıyorsunuz oğluma? Neden bu durumda

diye.

-Soruyordum tabi ki. “Oğlum hastaydı zaten burada iyice depreşti” diyorlardı. Dedim “bırakın o zaman rapor çıkarın yapmasın askerliğini.” Komutan başçavuş muydu neydi hatırlamıyorum ama bizi tehdit ediyor “ne yaparsa yapsın bu askerliğı bitirecek” diyordu. Gerçi belki de ben o zaman bilinçsiz bir anneydim. Belki daha farklı şeyler yapabilirdim. Şu an çok pişmanım.

-Örneğin?

-Ne bileyim. Dilekçe yazabilirdim üst makamlara. Benim çocuğumu hastalandırmanız geri verin diyebilirdim. Ya da hastalığını kanıtlayıp geri alabilirdim belki. Sivil toplum kuruluşlarına müracaat edip destek isteyebilirdim. Allah’ın bilmediğı, soğuk buz gibi yere oğlumu alıp götürdüler! Herkesten ayrı, zaten baba yok, eğitim, eğitim, ya da farklı şeyler, dayak attılar biliyorum çünkü anlatıyordu oğlum, bazen bir ay boyunca irtibatımız kesiliyordu, arıyordum bilgi vermiyorlardı o dönemler cezaevine hücrelere attılar oğlumu bunları da biliyorum. Siz çocuğumun annesine küfür ederseniz, o susacak çapta bir çocuk değil. Ters bir çocuktur oğlum. Herkes gibi başına önüne egecek cinsten değil. Büyük oğlan sorunsuz bir çocuktur ama bu küçük asi. Üstüne de çok gidersen yapacağı budur. Elli kere anlattım onlara kimseye dinletemedim.

-Hiç Çaldıran’a gittin mi çocuğunu görmeye?

-Gidemedim. Maddi imkânlarım yoktu. O üç kere hava değişimine geldi. Geldiğinde de robot gibi bir çocuk. Günlerce uğraşıyordum. Tam normale döndüğünde izin bitiyordu. Ağlaya ağlaya gidiyordu zaten.

-Peki Binnur. Bu kadar kötü anıları yeniden sana hatırlattığım için özür dilerim. Zorunlu askerlik uygulaması kalksın ister misin?

-Tabi ki isterim!

-Anneler bir tavsiyen var mı bu konuda?

-Çocuklarını askere göndermesinler! Anlattım işte olan biteni. Bence en rahat yerde

bile yapılan askerlik çocuğun ruhunda bir travmaya sebebiyet veriyor. O çocuk gidiyor yerine başka bir çocuk geliyor. Zenginler bir şekilde çocuklarını kurtarıyor. Ya Yurtdışına kaçırıyorlar, ya "çocuk okuyor" diyorlar. Onlar kılıfını her türlü uyduruyor. Olan biz fakir fukaralara oluyor. Biz ne kadar akıllı olsak da akıllı olmak ekonominin iyi değilse para etmiyor. Bir kere dalın kırık gücün yok! Annelere tavsiyem birlik olsunlar! Tek bir sesle olmaz bu şey. Milyonlar bir araya gelmeli. Ve bu savaş durmalı. Zorunlu askerlik kaldırılmalı. Kimsenin canı yanmamalı artık! Bitmeli artık! Bu savaşın alt yapısında çok büyük rantlar var. Bunu artık hepimiz biliyoruz. Vatan millet diye bizi avutmasınlar! Bu kadar çocuğa yazık! Boşu boşuna ölüyorlar!

-Binnur iki oğlana gönderdin. Şimdi en küçük oğlun var on yaşında sanırım. Onu gönderir misin?

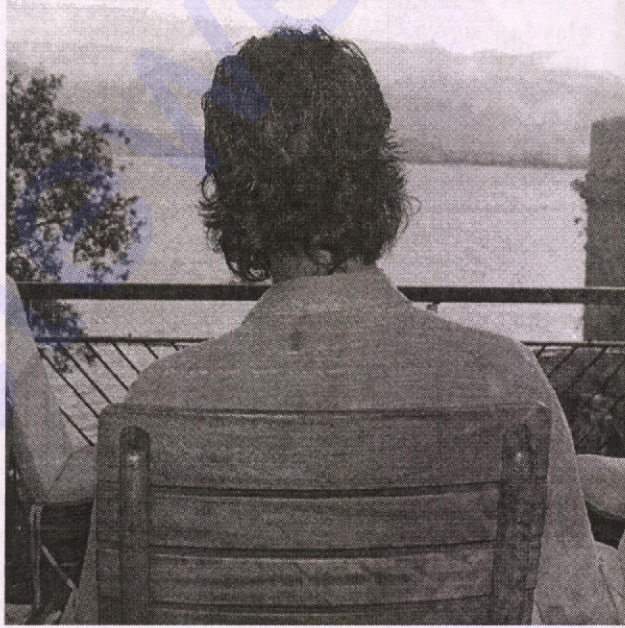
-Asla! Beni öldürmeden onu hiçbir yere götüremezler. O eskidendi. Şimdi neyin ne olduğunu biliyorum. Ben çocuk yaşta evlendim. Çocuk sayılacak yaşta anne oldum. Hayatımı bu çocukların üzerine koydum. İkisini alıp götürdüler zaten. En küçüğü ölürüm de vermem! Otuz sene okul okuturum yine göndermem. Bu savaş çözemezlerse ve bu oğlanın yaşı geldiğinde bunu da doğuya verilerse kendimi öldürürüm yine vermem!

-Teşekkür ederim Binnur.

-Ben sizinle konuştum. Çünkü içimde yıllardır birikmiş bir zehir vardı. Bu çocuklar evde bakın hasta ettiler küçük oğlanı arayan soran yok. İşsiz güçsüz ve hasta yatıyor. Ben diyaliz hastası. Evin hali ortada. Elektrik kesik, su kesik. Kira ödenmedi. Biz her gün bunları yaşadıkça gerçekleri çok daha net görürü olduk! Umarım bu cesaretimiz birilerinin aklının başına gelmesine ve yeni

çocukların ölmemesine vesile olur!.. Anneliğin ulusu yok. Kimliği yok. Dili, dini yok. Kimsenin ciğeri yanmasın! Bir çözüm bulunlar. Kuzularımız bizden koparıp başlarına bu işleri getirip öldürüp atmasınlar!

Bu olayın batı yakası cephesiydi... Binnur ve çocuklar kendi baktıkları açıdan kendilerince zorunlu askerlik yasasını ve bölgede süren savaşı değerlendirip fikirlerini söylediler. Ya bizim cephe? Kurdistan'da ki bir çocuk kendi coğrafyasında her türlü zulüm zorbalığı uygulayan orduya katılmak zorunluluğu önüne sürüldüğünde ne yaşıyor? Ne düşünüyor? Biri binleri, milyonları temsil ediyor benim gözümde. O

yüzden buyurun o milyonların sesini birinin ağzından dinleyin.

Adı; Nihat

Yaş;36

**Doğum yeri; Mardin/Kızıltepe
Askerliğini yaptığı yer; Kıbrıs**

- Nihat nerede doğdun ve nerede büyüdün?

-Ben Mardin'in Kızıltepe ilçesinde doğmuşum. Babamlar Kızıltepe'nin köyünden

göç etmiş. 18 yaşına kadar Kızıltepe’de yaşadım. 18 yaşından sonra üniversite sebebiyle İstanbul’a geçtim.

-Askere kaç yaşında gittin?

-Üniversite’yi özel bazı sebeplerden dolayı yarım bırakmak zorunda kaldım. Okulu bıraktıktan askere gitme zorunluluğu doğdu. Dolayısıyla biraz geç gittim. Ben ve küçük erkek kardeşim aynı anda gittik. O İzmir’de ben de Kıbrıs’ta silahlıya alındık.

-Peki Kürdistanlı bir çocuk olarak askere gitmek, ordunun bir parçası olmak nasıl bir duyguydu?Nasıl bir çelişki yaşadın?Çünkü bildiğim kadarı ile Kızıltepe son otuz yıldır gelişen savaş sebebiyle oldukça politik bir kimliğe sahip.Orada yaşayan insanların çoğunluğu da oldukça politize olmuş insanlar.Devletle çok sık karşı karşıya kalırlar.Böyle bir ortamdan çıkıp orduya katılmak zorunda kalmak nasıl bir çelişki?

- Ya tabi ki çok zor. Öncelikle size şunu söyleyeyim, politik bir kişiliğim vardı her Kürd çocuğu gibi tepkiseldim devlete karşı, ama örgütlü değildim. Aktif politikayla ilgilenmiyordum .Aktif siyasetten uzak duran bir mizaca sahiptim. Daha çok işin edebiyat ve sanat kısmı ilgimi çekiyordu. Anadilimde yazmayı ve okumayı seviyordum. Yani olaylara çok cepheden bakan militan bir genç olmamama rağmen benim için çok zordu bu karar ve akabinde yaşanan süreç. Aklımdan binlerce soru geçiyordu. Açıkçası tek bir şansım bile olsa gitmemek adına hemen kullanırdım.

Yaşadığım ilçenin Kürdistan’da konum itibarı ile Kürdi duruşu bakımından önemli bir yeri var. Bu da insanın kişiliğinin şekillenmesi ve politik düşüncesi üzerinde ciddi etkiler doğuruyor b yüzden gerçekten benim için çok zordu bu kararı almak.

-Peki nereye gönderdiler seni?

-Askerliğim önce Antalya’ya çıktı. Acemi birliğimi orada yaptım. Saçma sapan geçirilmiş iki buçuk aydan sonra Kıbrıs’a gönderdiler.

-Seni en çok sıkan neydi askerde?

-Ait olmadığımı düşündüğüm bir ordunun parçası olmak ve şiddetle karşı durduğum bir şeyi yapmak zorunda kalmak. Özellikle o iki buçuk ay acemi birliğinde geçirdiğim ve bize uyguladıkları sözde “eğitim” çok komik, çok saçma ve insanın kişiliğini altüst edip boşaltan bir süreç. Güya orda askeri eğitimden geçiyorsun ama biz çocukken kendi aramızda oynadığımız oyunlarda, birbirimizi kovalarken, kavga ederken ya da oyunlar oynarken o iki buçuk ay aldığımız eğitimden daha mantıklıydık!

-Peki en ciddi çelişkin neydi?

-Kürd olmam! Çünkü sonuçta sömürge koşullarındasın, Dilin yasaklı, kültürün yasaklı. Her kademesi ile öz kültürünü asimile etmeye çalışan bir devlet ve o devlete gidip hizmet etmek. Hizmet etmek derken bir de asker olarak! Bu çelişki bile akli başında bir insanı çıldırtmaya yeter de artar bile.

-Ola ki askerliğin Kürdistan’a çıkardı, ne yapmayı düşünüyordun?

-Ben zaten Antalya’dayken hep düşünüyordum bunu. Çünkü o dönemler kritik dönemlerdi. Ben mantiken ve vicdanen karşı durduğum bir şeyi zaten yapıyordum. Kendi kendime diyordum ki eğer Kürdistan’da bir yere çıkarsa firar ederim. Çünkü sonuçta bir şekilde onların askeri olmuşsun, Batman’a, Hakkari’ye, ya da Kürdistan’daki her hangi bir Kürd şehrine, kendi kanından insanları, kendi amca çocuklarımı, kardeşlerimi, arkadaşlarımı öldürmeye gidecek halim yoktu! İnsanın aklına geldiği zaman bile tüyleri diken diken oluyor.

Düşünsenize babamlar Kızıltepe’ye göçeli epey olmuştu ama bizim köyümüzde amcamlar yaşardı. Bir gün ordu askerleriyle girip köyü boşalttı, yaktı, yıktı! Ne yapacaktım? Gidip kendi köylerimi mi boşaltıp yacaktım? Bu yüzden de kesinlikle gitmeyecektim. Kesin karalıydım. Kardeşim de öyle. Neyse ki benim askerliğim Kıbrıs’a kardeşimin de İzmir’e çıktı. Dedim sorun olmaz. Kıbrıs’ta bir şekilde onların o saçma sapan mantığına göğüs gerip en azından bitiririm bu zorunlu süreci.

-Kürd olman askerde problem oluşturdu mu?

-Öncelikle şuradan başlayalım istersen, askere gittiğin zaman kökenin önemli olmaksızın bir insan olarak yeterince hakarete uğruyorsun.

Askerliğin insanlığa, insanlığın mantığına ziyan bir oluşum olduğunun farkına varıyorsun içine girdiğin zaman. Çünkü orada insani hiçbir değer para etmez! İnsana dair her şey çöküyor orda! Öyle bir psikolojik savaş uygulayıp o kadar üzerine geliyorlar ki o saçama sapan uygulamaları ve eğitim tarzları ile seni insanlığından soğutuyorlar.

Öyle bir an geliyor ki artık "ben ömrümün kalan kısmını burada geçireceğim ve benim bundan sonra başka hayatım olmayacak" gibi bir hisse kapılıyorsun artık. Yani o sana yapılan eğitimler, psikolojik baskılar ve sürekli o hakaretler seni kimliksiz kişiliksiz ve omurgasız bir hale getirmelerine sebebiyet veriyor. Askerden sonraki hayata karşı seni soğutuyorlar. Bloke olup kalıyorsun öylece. Ve son minvalde kolun kanadın kırılıp teslim oluyorsun diyorsun ki; "ben buradayım bir daha asla buradan çıkmayacağım!" Bence bu nokta çok önemli, her insan hayatını canını çok sever, sonuçta can tatlıdır. O askerlerin, gencecik çocukların, itirazsız gidip Kürdistan'da savaşmalarını, ölmelerini ve yaralanmalarını ben bu dönemde üzerlerinde uygulanan bu kişiliksizleştirip, sindirme ve teslim alma eğitimine bağlıyorum.

Öyle bir an geliyor ki, ne canının kıymeti kalıyor, ne umudun kalıyor, ne düşünebiliyorsun. Her hangi bir ağaçtan bir tahtadan bir maddeden farkın kalmıyor. Bu yüzden işte çocuklar körü körüne gidip savaşıyor. Ben oradaki o eğitimde bunu algılamıştım. İnsanı o kadar yıpratıp, yorup, ihsanlıktan düşürüyorlar ki artık bitiyorsun ve onlara teslim oluyorsun!

-Bu işin köken gözetmeksizin genel kısmı. Gelelim özel kısmına. Kürd olman sana neler yaşattı orduda?

-Usta birliğine Kıbrıs'a gittikten sonra benim sporcu geçmişim çok işime yaradı. İyi

bir futbolcuydum. Oradan biraz yırttım tabi. İyi de futbol oynuyordum. Tabur, tümen, alay futbol takımı derken kademe kademe birkaç ay o mantık dışı eğitimden bir nebze olsun kurtardım kendimi. Bu arada İzmir'de benden dört yaş küçük olan kardeşimle görüşüyorduk telefonla. Onun da sıkıntıları vardı. Teselli ediyordum. Günler böyle geçiyordu.

Derken son dört ay kala bir gün telefon geldi. "Baban hasta acil gel!" diye.

Tabi izin verdiler. Gittim. Yolda hep babamı kaybettiğimi düşünerek gittim. Eve ulaştığımda baktım ki askerdeki kardeşimi öldürmüşler! Güya psikolojik bir bunalım geçirmiş ve intihar etmiş diye bir kılıf hazırlayıp uydurmuşlar. Tabi ne ben, ne ailem buna inanmadık. Biliyorduk ki kendileri yapmış. Çünkü kardeşimi tanıyorduk

. Çocuk hayat dolu, güler yüzlü, insanları seven, sevgi dolu, çevresiyle ilişkileri iyi hiçbir problemi olmayan bir çocuktü. Bu kadar kendini ve hayatı seven bir çocuk neden hayattan bıkip intihar etsin? Etse bile, acaba onu ona iten neydi? Bu çocuk niye ailesinin yanında askere gitmeden önce intihar etmiyor da orada ediyor. "Siz ona ne yaptınız yada hangi şartlarda neler yaşadı ki bu çocuk intihar ediyor?"

-Kardeşinle telefon görüşmelerinde böyle birşey sezmiş miydin?

-Bir iki sefer konuştum. Hepimiz gibi askerliğe dair sıkıntıları vardı. Ama sesi genelde iyi geliyordu. Yani intihar öncesi bir iki sefer konuşmuştum bana bir şey yansıtmadı. Sesinden de kötü bir izlenim almadım açıkçası.

-Araştırdınız mı konuyu?

-Tabi ki...

-Nasıl olmuş?

-Bunun askerlik yaptığı bölükte bir bölük komutanının arabasının camlarının üzerine biri "Biji PKK!" diye bir yazı yazmış. Daha sonra bunlar bütün Kürd çocuklarını toplamışlar. Bu yazıyı kimin yazdığını çıkarmak için yoğun bir araştırma ve yoğun bir soruşturma başlatmışlar. En son bu kardeşim ve iki

arkadaşı üç kişi bölük komutanın karşısına çıkarılmış. Yoğunluklu olarak bu üç kişiden şüpheleniyorlar.

Tabi biz orada değildik ama arkadaşları anlattı, kendisi hangi psikolojiyle şimdi bilemiyorum ama "ben yazdım" deyip öne atılıyor. Ne olduysa ondan sonra oluyor. İtiraftan sonra üzerine fena halde gitmişler. Silahını almışlar, ağır işkencelerden geçirilmiş. Yani aklına gelebilecek her türlü hakareti yapmışlar çocuğa. Ve sonra bir gün babamı arayıp oğlunun intihar ettiğini söylemişler. Mesele bu...

Zaten çok kısa bir süre sonra babam ağır hastalandı. Bir süre sonra da kaybettik. Annem çok ilginç bir şekilde cenazede kilitlenip kaldı. Şok geçiriyordu her halde çünkü ağlamıyordu. Babam inanılmaz bir acı çekiyordu. Onu ben fark ettim. Zaten bir yıl sürmedi kanser oldu ve hayatını kaybetti. Ben bunu bu olaya bağlıyorum. Çünkü babam ailesine inanılmaz düşkün bir adamdı. Bu acıdan sonra toparlanamadı. Diyebilirim ki kardeşimin hasretine dayanamadı o da arkasından gitti.

Annem bir süre sonra ağır hastalandı. Tabi ben o sırada askere geri döndüm. Doktor doktor gezdirmişler. Son anda doktorlar kurtarabilmişler. Öyle bir hale geldi ki annem artık emekliymiş. Oturup kalkması imkansız hale gelmiş. Bütün dişleri ve saçları bir anda dökülmüş. Yarım bir insana dönüştü. Dediğim gibi kardeşimin ölümü aileyi çok fena sarstı. Baba zaten gitti, anne yarım insan ve yıkık yürekler kırık dökük duygular işte...

-Peki burada duralım Nihat, cenaze Kızıltepe'ye geldi. Kardeşini ellerinle gömdün ve tüm bu olayları öğrendin. Yeniden askeriye gitmen lazım. Ne yaptın? Tam o sırada Nihat ne düşünüyor?

-Yani ben aslında hiçbir şey düşünmemeye karar verdim. Çünkü düşünürsem zaten gitmeyecektim ve gittiğim zaman bu tür şeyleri düşünürsem kendime ya da oradakilere zarar vereceğimi biliyordum. Bu yüzden hep içime attım ve o dört ay bitire-

ceğim diye kendimi koşulladım.

-Peki geri döndüğünde neyle karşılaştın? Seni ne bekliyordu Kıbrıs'ta?

-Yani hepsinin haberi vardı. Önceleri bana fazla karışmadılar. Zaten döndükten sonra ben yine futbol kampına gittim. Oradakilerle fazla ilişkim olmadı. Kamptaki arkadaşlarımın da yarısı Kürd'tü zaten. Ve olayı onlarda duymuştu. Ben de biraz karakter olarak kendimi kontrol edebiliyordum. Kamp dönemi bittikten sonra karakola döndük. Karakolumuz zaten sınırda bir yerdedi. Rumlarla-Türklerin sınırında bir yerlerde işte. Zor şartlarda çok kötü bir karakoldu. Eğitimi, sporu, nöbetleri ağır bir karakoldu.

Benim zaten Kürdi duruşumu biliyordu herkes. Buna komutanlar dahil. Ne yaparsak yapalım Kürd olmamız dışa yansıyor sonuçta. Askerlerle yapılan konuşmalarım, diyaloglarım, karşılıklı tartışmalar bu yanımızı ister istemez deşifre ediyordu. Bu Kürd askerleri memnun ettiği kadar, diğer askerleri öfkeliendiriyordu.

Tüm bunlar yaşanırken bizden memnun olmayan kişilikler tarafından bir şekilde yukarıya komutanların kulağına gidiyordu. Bütün Kürd çocukları hepimiz, Ciwan Haco'nun, Şivan Perver'in kasetlerini bulundurur boş zamanlarımızda dinlerdik. Herkes dolabında bir şekilde bir iki kaset saklardı. Bir gün bizden habersiz bir arama yapıldı ve bütün o kasetlerin hepsi yakalandı. Erzincanlı bir asteğmen topladı ve sonra beni çağırdı. Siz askeriye bilmezsiniz. Ben sporcu olduğum için eğitim çalışmalarındaki başarılarımdan dolayı bana karşı sempati duyarlardı komutanlar. Futbol yüzünden bu asteğmen de severdi beni. Arada bir o komutan olmanın verdiği kompleksle üstünlük taslasa da "İşte, Nihat senden ricam askerlerin yanında içli dışlı olma, ama yalnızken senle beraber sohbet ederiz" falan diyebilecek durumdaydı ilişkimiz. Neyse işte bu bu samimiyete dayanarak beni çağırdı dedi ki "gel bu kasetleri dolaplardan aldım. Hepsi Kürdçe, Şimdi sen bana hangi kaset hangi askere ait söyleyeceksin!" Ben şöyle baktım

ona güldüm."Niye gülüyorsun" dedi. Dedim ki "o kadar gündür beraberiz ve askeri kurallar dışında da sohbetlerimiz oldu. Bu güne kadar tanıyamadın mı beni?" Bu şaşkınlıkla yüzüme bakıp "ne oldu ki?" dedi. E dedim "şimdi yaklaşıyor mu sana? Sen bana diyorsun ki ispiyonculuk yap. Arkadaşlarını sat. Sence ben bunu yapar mıyım? Sana söyler miyim?" Bu daha beter şaşırıp "Niye bu senin görevin, yapmalısın!" dedi..."Kusura bakma" dedim. Sonra bu bayağı ciddileşti. Ben hiç tavrımı bozmadım. Bana komutan pozları atarak emir vermeye başladı, derken bu tarzı beni iyice ajite etti ve "O kasetler benim! Hepsini benim adıma yaz!" dedim. Durdu ve tehdit etmeye başladı "senin için kötü olur. Neden onların suçlarını üstleniyorsun? Sonuçta kiminse söyle onların üzerine yazayım, Sen niye bu deliliği yapıyorsun?" dedi. Ben de dedim ki "son sözüm bu bütün kasetler benimdir! Benim adıma yaz. Tutanağa böyle geçsin!" Ve çıktım.

-Yani saflar netleşmeye başladı öyle mi Nihat?

-Aynen öyle. Sonra Teğmen geldi. Bir akşam sonraydı galiba. Çok da şerefsiz bir insandı o teğmen. Yani gerçekten kişiliksiz, karaktersiz, askeriye ve askerlikle kafayı bozmuş, her türlü özentisi, kompleks, kendini beğenmişlik, ukalalık her şeyi kişiliğinde barındıran bir tip. Ve bütün dünyası askerlik. Yaşça da benden küçüktü. Geldi böyle çıldırmış vaziyette. Beni bir de bir Sakaryalı çocuk vardı onunla beraber ikimizi aldı!

-Seni anladık da Sakaryalı çocuktan ne istedi?(Gülüyor Nihat)

-Ya biz o olaydan sonra bir delilik yaptık.(Hala gülüyor)Onlardan habersiz teğmenin odasına girdik. Sakaryalı Çavuş'ta odasının anahtarı vardı ve ikna etmek hiç zor olmadı. Kasetlerin hepsini aldık oradan. Yerine de Bülent Ersoy, Zeki Müren, Ebru Gündeş'in falan kasetlerini koyduk! Yaptık yaptıkta bunu gören ispiyonculardan biri gidip bir bir anlatmış komutana. Aşırı milliyetçi bir teğmendi beyefendi. Aldı ikimiz de...Aslına bakarsan bu şerefsiz de, futbolcu

kimliğimden dolayı bana pek karışmazdı. Tabi o ana kadar. Kürd kimliğimin sporcu kimliğimin önüne geçtiği ana kadar. Kürd kimliğiniz ön plana çıktığı anda tüm ipler kopuyordu.

Kural basit "her şey ol ama asla Kürd olma!"

Tersi durumda ağzınla kuş bile tutsan artık Kürdsün ve potansiyel suçlusun! (Derin bir nefes alıyor Nihat) Bayağı bir dövdü bizi orada. Bayağı bir yıprattı. Ben hem dayak yiyorum hem de Adapazarlıya baktıkça vicdan azabı çekiyorum. Çocuğun hiçbir suçu yok.

-Kaba dayak mı yiyorsunuz?

-Kaba dayak, evet. Tokatlar, tekmeler. Bayağı bir yüz göz dağıldı.

-O güne kadar kimse sen karşı durmaksızın fiziksel şiddet uygulamış mıydı sana?

-Hayır! Ve tabi döverken de tartışıyoruz. Ben kendimi savunmaya çalışıyorum. O da diyor ki "sen çok akıllı, çok zeki bir çocuksun ama sen kesinlikle PKK militanısın ve dağda eğitim görmüşsün. Sen çok zekice benle oynuyorsun ama ben çocuk değilim! Ve senin bu oyunlarını çözecek zekaya sahibim." Ben de diyorum ki "Komutanım ben eğer PKK militanı olsam dağda eğitim görmüş olsam o zaman askere neden geleyim. Askerde ne işim var" falan. Yok diyor "ben yutmam bunları." Hasılı bayağı bir dövdü bizi. Sonra o Sakaryalı çocuğa şey diyor "Lan şerefsiz ben bunu anladım Mardinli Kürd...İşleri teröristlik bunların. Kim senin ananı ne etmişte sen kalkıp bunlara uyuyorsun?" (Nihat yine gülüyor. Ben de)

Neyse dayağımız yedik çıktık. Artık seninde dediğin gibi saflar tamamen ayrılmış. Nöbetlere gidiyorum tedirginim. Çünkü o şerefsizin bana kötülük yapacağından çekiniyorum. Nöbet yerlerimiz karakoldan üç kilometre ötede ve dağın başı. Zaten kardeşimin başına gelenler ortada. Gidiyoruz gecenin bir vakti iki kişi. Benim elim hep tetikte. Hem nöbete giderken hem nöbet sırasında. O olaydan sonra hep tedirgin bekledim. Ben

kendi kendime diyordum “eğer o adam kötü bir niyetle gelirse o beni vurmada ben onu vuracağım!” Kendimi o şekilde şartlandırımdım ki, düşünün ben hayatım boyunca sadece orada adam öldürmeyi düşündüm ve öldürebilirdim. O adamın her şeyi yapabileceğine kanaat getirmiştım. Bu da fark etti. Baktı ki ben aynı tavırla gidiyorum. Arkadaşlarımla Kürdçe sohbetler, Kurdi kimliğimizi ön plana çıkaran konuşmalar falan tutu bu beni karakoldan bölüğe sürdü. Bölük komutanı çağırdı beni dedi ki “son üç ayın, burada kalacaksın” Silahımı aldılar. Koluma bir tane onbaşı şeyi taktılar, “sadece nöbetçileri götürüp getireceksin” dediler. E bend e dedim “Allah razı olsun!”

-Sonra Nihat?

-Dediğim gibi edebiyata ve sanata meraklıydım. Orada da fırsat buldukça bir şeyler yazmaya ve okumaya çalışıyordum. Askerde bile şeyi okumuştum ben hatırlıyorum Güney Afrika Devrimi’ni (gülüyor Nihat) Ahmed Arif’i bulundururdum sürekli yanımda. Ne bileyim şu an ismi aklımda olmayan birkaç kitap bulunduruyordum. Bir şeyler yazıyordum...

En sonunda benim bir defterim vardı işte. Bir sayfasına şair Cemil Denli’nin bir dörtlüğünü yazmıştım. Kürdçe. Nasıldı dur bakayım hatırlamaya çalıştım..(Biraz düşünüyör) Başımı hatırlamıyorum ama şöyle bitiyordu “ Pišta me li diroke/ Ru li beriye /Em e şerava midyade vexwin Li kela Merdine” gibi bir şeydi.

-Ben söyleyeyim Nihat;

”Nire azadiye/şeveke mevane min i /Pišta me li diroke/ Ru li beriye/ Em e şerava midyade vexwin /Li kela Merdine!” Cemil Denli benim çok sevdiğim bir şairdir. Tav û leylan şiirin adı. Şiir kitapla aynı ismi taşıyor. Muazzam şiirleri vardır ve sadece askerlik gibi kimsenin işine yaramayacak boş beleş bir sebepten dolayı bu ülkeden kaçmak zorunda kaldı..Şu an yurt dışında.Hala çok güzel şiirler yazıyor.(İkimizin de gözleri doluyor)

-İşte bu dörtlüğü yazmıştım ve bir gün bir

aramada o defteri alıp bölük komutanına veriyorlar. Dörtlük Kürdçe olduğu için komutanın dikkatini çekiyor tabi.Beni çağırdı odasına gittim. Defter önünde açmış, güzel bir telaffuzla da okuyor dörtlüğü.

Dedi ki “nedir Nihat bu yani nedir?” dedim “Şiir”..’.

”Oğlum niye Kürdçe. Niye Türkçe değil de Kürdçe?”

Dedim “Şair Kürd ve Kürdçe yazmış..” “Yav”dedi “niye Türkçe yazmıyor da Kürdçe yazıyor. Sen bari Türkçe yaz niye Kürdçe yazıyorsun?”

Dedim “Ama şiir Kürdçe”

“Peki ne yazıyor söyle bana çabuk!” dedim “aşkı, şarabı ve özgürlüğü öven bir şiir.”

Sinirlendi biraz. Öbürüne göre biraz daha insaflydı. Sadece dedi ki “Git üç ayın var! Sana hiçbir şey söylemiyorum askerliğini bitirmeye bak!” çıktım. Ondan sonra ne ben onlara ne onlar bana karıştı.

-Nasıl bir paronaya durumudur bu? Yani kökeninin, dilinin ve kültürünün potansiyel suç unsuru olduğu bir yapıda zorla tutulmak?

-Hiç sorma ya. Kardeşim öldürülmüş, bu kadar olay yaşıyorum ve inan bana umursamıyordum! Öyle bir kopuş yani! Ve bir şekilde ite kaka bitti işte!

-Peki geçmiş olsun diyelim ne diyelim Nihat. Vicdani red hakkın olsaydı kullanırmıydın?...

-Bence bu insani bir hak. Ve çok geç kalınmış bir hak bu. Eğer bu hak verilmiş olsa sadece Kürdlerin değil... Türklerin de bir çoğunun bu haktan faydalanacağına ve askere gitmeyeceğine inanıyorum çünkü ben bir insan olarak, şiddete, silaha, kana karşysam vurmaya dökmeye karşysam sen beni hangi halkla silahlandırıp benim bir vahşiye dönüşmemi istiyorsun benden. O tercihimiz olsa sadece ben değil milyonlarca genç karşı çıkar ve o sistem çöker. Ve direk paralı askerliğe gidilir.Hiç değilse mesleği olarak benimseyecek o orayı sevecek adamlar gider.İşin en akıl almaz ve zor olan tarafı

“zorunlu” olması.

-Nihat, bir gün Kürdistan bağımsızlığını ilan ederse, orada askere gider misin?

-Benim kendi Kürdistan'ım olursa, ordum olursa ve bana o seçenek sunulursa gitmem! Çünkü ben askerliğe karşıyım. Ben sadece T.C de yapılan askerliğe değil, tüm dünyada o sisteme karşıyım. Bir insan eğer bir şeyi sevmiyorsa, şiddeti, kanı, düşmanlığı kabul etmiyorsa kırp dökmeyi kabul etmiyorsa bunun adı neresi olursa olsun gitmek zorunda kalmamalı! Ben istemiyorum ya. Ben insan olarak o silahı elime almak istemiyorum! Bana ne topraktan, bana ne bayrakta bana ne vatandan. Bunu kutsallaştırınlar gitsin!

-Bunlar günü geldiğinde tartışılabilir tabi ki Nihat. Ama şu anda Kürdistan'daki gençlerin zorunlu olarak askere alınması sence öncelikli sorunlarından biri midir?

-Tabi ki. Bu konuda bence sıkı bir örgütlenmeye ihtiyaç var.

Politikacılara çok iş düşüyor. Keşke Kürdistan'ın bütün gençleri kararlı olup zorunlu askerliğe karşı durabilse. çok isterim yani. Ama şu an şartlar zorlu.

Geliştirilebilirse harika olur.

Sadece gençlere dayatıp, gitmeyin demektense tüm Kürdi kurum ve kuruluşların devreye girip kamuoyu oluşturması ve bu konuda çıkacak yasalara ön ayak olması gerekir. Unutmasınlar bu gençler zorla götürülüyor ve her ne kadar gitseler de bilinçaltıları bunu reddediyor. Bu yüzden ciddi çelişki, kaygı ve ruhsal sorunlar yaşıyorlar. Bir düzenleme şart! Bunun önünü politikacılar açmalı. Bu öncelikli ve acil bir sorundur. Öncelikle dil ve kültür ve hemen akabinde zorunlu askerlik.

-Teşekkür ederim Nihat. Bu arada edebiyat ve sanata olan ilgin devam ediyor bildiğim kadarıyla.

-Evet. Hem de ana dilimde eserler hazırlıyorum. Hikayeler, öyküler, tiyatro. Edebiyatın ve sanatın her alanına ilgili ve yatkınım. Kendi anadilimde yazmak ve yaratmak ayrı bir keyif. Kürd dilini yüceltmemiz, zenginleştirmemiz ve her alana

yaymamız gerekiyor.Çünkü ben hep şunu savunurum; Kürd dili olmazsa Kürd, Kürd olmazsa Kürdistan olmaz! Bunun için ilk problemimiz tabii ki dil olmalı. Kürd dilinin eğitim dili haline dönüşüp kamusal alanda kullanımını için yüklenmeliyiz.

Sonra da tabi ki zorunlu askerlik! Ama dediğim gibi önce dil! Bizim dilimiz yıllarca aşağılandı, hor görüldü, asimile edildi ve yasaklandı. Bunun verdiği acıyla ben sadece ve sadece Kürd dilini kullanarak çalışıyorum. Güncel hayatımda da Kürdçeyi kullanırım.

Her Kürdün hassasiyetle bu konunun üstüne düşüp dil sorununu kırmızı çizgisi haline getirmesini dilerim.

-Peki Nihat. Bu tamamen ayrı bir çalışmanın konusu. Yardımların için çok teşekkür ederim.Bundan sonraki yaşamında zorunda kalacağın hiçbir şeyi yapmamanı dilerim.

-Ben teşekkür ederim. Son bir şey eklemek isterim. Türkiye Cumhuriyeti devleti sanmasın ki biz Kürd gençlerini askere götürerek ehlileştirip, kendi vatandaşına dönüştürüp, sisteme bağlı birer birey haline dönüştürüyor.

Kesinlikle öyle bir şey yok! Öyle bir hayale kapılmasınlar! Askerden dönen her Kürd genci biraz daha Kurdistani duygularla donanarak toprağına geri dönüyor.Ve askerden önceki kişiliğinden daha fazla ve daha özverili bir biçimde Kurdistan için mücadele etmeye başlıyor.

Yani bir anlamda askeriyedeki sistem sayesinde ulusal gerçekliğinin zorla farkına vardırılarak geri gönderiliyor. Tabi eğer dönebilirse...Bu da T.C ordusunun handikabı olsa gerek. Yani sözde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak askere aldıkları her Kürd oradan Kürd vatandaşlığının altı kırmızıyla çizilmiş olarak ve kendileriyle zaten pamuk ipliğiyle bağlı tüm bağlarını kopararak geri döner!

-Var ol Nihat! Anadil konusunda ki bir çalışmada en kısa zamanda buluşmak dileğiyle...

M. Emin Bozarslan: ILMÊ TÛRIK

M. EMİN BOZARSLAN
ILMÊ TÛRIK

DENG

ILMÊ TÛRIK; M. Emin Bozarslan tarafından hazırlanan Kürtçe “Halk gülmeceleri” (fıkraları) serisinin üçüncü Kitabıdır. Serinin ilk iki kitabı, “MASİ-YÊN BEJÎ” ve “JI DİNAN DİNTIR” geçtiğimiz yıllarda yine Deng Yayınları tarafından basılmıştı. Serinin tamamı beş kitaptan oluşuyor ve kalan diğer iki kitabın hazırlıkları sürüyor.

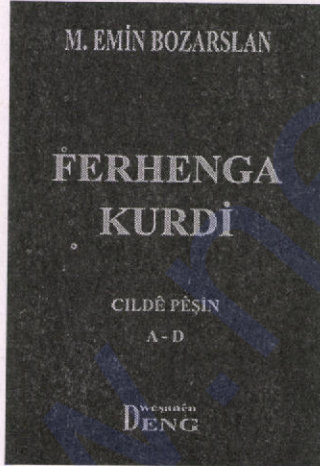
ILMÊ TÛRIK'ta bulunan fıkraların tamamı Kuzey Kürdistan'da derlenmiş. Kürt folklorunun önemli öğelerinden olan gülmeceler, yüzyıllardır Kürt halkı arasında anlatılıyor.

TEKNİK ÖZELLİKLER: Kitabın Adı: ILMÊ TÛRIK, Yazarı: M. Emin Bozarslan, Türü: Gül-

mece (Fıkra), Sayfa sayısı: 148,

Ebat: 16,5x 24 cm. Dikişli Sert kapak. Baskı tarihi: Kasım, 2011

M. Emin Bozarslan: FERHENG KURDÎ: (KÛRTÇE SÖZLÛK)

M. Emin Bozarslan tarafından hazırlanan ve tamamı 5 cilt olan Kürtçe sözlüğün 1. Cildi, geçtiğimiz günlerde, Deng Yayınları etiketiyle yayımlandı.

M. Emin Bozarslan, 2001 yılında başladığı çalışmasını, 2010 yılında bitirdi. Yaklaşık on yıllık emek ve titiz bir çalışmanın ürünü olan sözlük, Ünal Yardımcı tarafından yayına hazırlandı.

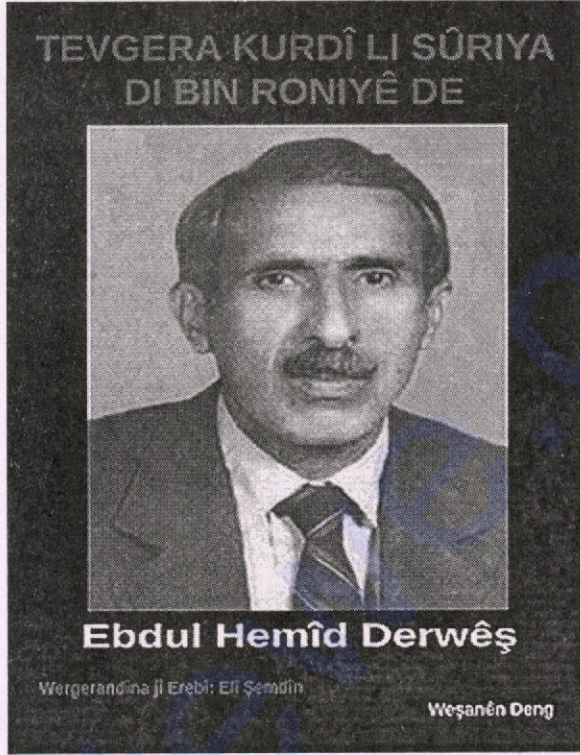
M. Emin Bozarslan, kitaba yazdığı uzunca önsözde, şu umudunu dillendiriyor;

“... Umudumuz odur ki; Kürt yazar ve dilbilimciler, ileriki süreçte Kürt dili üzerine bilimsel araştırmalar

yapsınlar. Bu bilimsel çalışma ve araştırmalar Kürt dilindeki eksiklerin giderilmesine katkı sağlasın.

Biz elimizden geleni yaptık ve yapıyoruz. Bu çalışmayla birinci cildi hazırlayıp yayınladık. Kalan ciltler üzerindeki çalışmamız ise devam ediyor. Kalan ciltleri de tamamlayarak, Kürt okurların hizmetine sunmayı umut ediyoruz.”

TEKNİK ÖZELLİKLER: Kitabın Adı: Ferhenga Kurdi, Yazarı: M. Emin Bozarslan, Türü: Kürtçe Sözlük, Sayfa sayısı: 795, Ebat: 16,5x 24 cm. Dikişli Sert kapak. Baskı tarihi: Kasım, 2011

Ebdulhemîd Derwêş:
**“TEVGERA KURDÎ LÎ SÛRIYA
DI BIN RONIYÊ DE”**

Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi-PDPKS Genel Sekreteri Ebdulhemîd Derwêş, ya da en bilinen adıyla Hemîdê Derweş'in anılarını kaleme aldığı “TEVGERA KURDÎ LÎ SÛRIYA DI BIN RONIYÊ DE” isimli kitap, Deng yayınları tarafından basıldı. 2000 yılında Şam'da Arapça olarak yayınlanan kitap, Elî Şem-

dîn tarafından Kürtçeye çevrilmiş ve PSK Genel Sekreteri Mesut Tek'in ön sözüyle yayınlanmış. Ebdulhemîd Derwêş, kitabında, özel ve siyasi yaşamının 1956- 1983 yılları arasındaki dönemini anlatıyor.

TEKNİK ÖZELLİKLER: Kitabın Adı: TEVGERA KURDÎ LÎ SÛRIYA DI BIN RONIYÊ DE, Yazarı: Ebdulhemîd Derwêş, Türü: anı, Sayfa sayısı:270, Ebat: 13,5x5x 21 cm. Karton kapak. Baskı tarihi: Kasım, 2011

Barış,
Özgürlük,
Demokrasi...

